

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

SOVYET RUSYA'NIN 1917-1924 CİNSİYET POLİTİKASI IŞIĞINDA
ALEKSANDRA KOLLONTAY'IN "İŞÇİ ARILARIN AŞKI" ESERİNDE YENİ
KADIN PORTRESİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Kıymet Aybüke AKBAŞ

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

SOVYET RUSYA’NIN 1917-1924 CİNSİYET POLİTİKASI IŞIĞINDA
ALEKSANDRA KOLLONTAY’IN “İŞÇİ ARILARIN AŞKI” ESERİNDE YENİ
KADIN PORTRESİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Kıymet Aybüke AKBAŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI

ANABİLİM DALI

RUS DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

**SOVYET RUSYA’NIN 1917-1924 CİNSİYET POLİTİKASI IŞIĞINDA
ALEKSANDRA KOLLONTAY’IN “İŞÇİ ARILARIN AŞKI” ESERİNDE YENİ**

KADIN PORTRESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Doç. Dr. Leyla Çiğdem DALKILIÇ

2- Doç. Dr. Olena KOZAN

3- Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN

Tez Savunma Tarihi

28.12.2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN danışmanlığında hazırladığım “Sovyet Rusya’nın 1917-1924 Cinsiyet Politikası Işığında Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” Eserinde Yeni Kadın Portresi (Ankara. 2023)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 02.02.2024

Kıymet Aybüke AKBAŞ

ÖNSÖZ

Aleksandra Mihaylovna Kollontay, politik faaliyetleri ile kendisinden oldukça söz ettiren hem kadın sorunun çözümünde hem de Sovyet tarihinde önemli bir yere sahip olan bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Aleksandra Kollontay'ın politik görüşleri ve kadın sorununa ilişkin çözüm önerileri birçok kez incelenmiş, üzerine kimi çalışmalar yapılmıştır. Ancak Kollontay'ın görüş ve faaliyetlerini Sovyet Rusya tarihinden bağımsız ele almak mümkün değildir. 1917 yılında kurulan Sovyet Rusya, kadın sorununu çözdüğünü ileri süren bir ülke olarak kadınların toplumda ikincil konuma düşmesine sebebiyet veren toplumsal normların birçoğunun yerine yeni normları oturtmak için mücadele etmiş, kadınlara tanınan kimi haklar ile kadınların toplumsal konumunu etkileyen, politik ve sosyal alanlarda faaliyette olmalarını engelleyen kanunları ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda yeni bir toplum inşa etme hedefi güden Sovyet Rusya'nın hedeflerini anlamadan Kollontay'ın görüş ve düşüncelerini anlamak mümkün değildir. Zira Kollontay'ın düşünceleri Marksizm ve Sovyet tarihinden bağımsız anlaşılır hale gelmeyecektir.

Bununla birlikte edebiyat, toplum ve tarih söz konusu olduğunda bir ayna niteliğindedir. Rus edebiyatını tarihten, toplum normlarından, halkın o dönemde içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-politik şartlardan bağımsız ele almak mümkün değildir. Edebiyat aynı zamanda, özellikle Sovyet döneminde, önemli bir propaganda aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebiyatın yeni bir halk inşa etme konusunda önemli bir rol oynadığının bilincinde olan Kollontay, basit bir dille yazdığı edebi eserleri ile de halka, özellikle de kadınlara ulaşmaya çalışmış ve onlarda politik bilinç yaratma, Sovyet ideolojisinin onlarda bir karşılık bulmasını sağlama, iç dünyalarına bir ayna tutma hedefleri gütmüştür. Bu anlamda en çok öne çıkan eserlerinden biri "İşçi Arıların Aşkı" isimli üçlemesidir. İlgili üçlemenin çoğunlukla liberal-feminist bir bakış açısından incelenmiş olması ve yapılan incelemelerde Sovyet tarihine ve Marksist teoriye

başvurulmaması, dönemin şartlarının göz ardı edilmesi çalışmamızın konusunun belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda çalışmamızda kadın hareketinin ortaya çıkış tarihi ve Sovyet Rusya’da kadınların yaşam koşullarını değiştiren uygulamalar ele alınacak olup, çalışmanın devamında Kollontay’ın ilgili üçlemesi Sovyet tarihi ve net bir portresini çizmiş olduğu “yeni kadın” açısından incelenecektir.

Çalışmamız yazılırken Rusça, İngilizce ve Türkçe kaynaklardan yararlanılmış ve Rusça ve İngilizce kaynakların çevirileri tarafımda yapılmıştır.

Tez çalışmam süresince bana yol gösteren, desteğini ve ilgisini daima hissettiğim danışmanım Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bunun yanı sıra eğitim hayatım boyunca daima yanımda olan ve bana inanan annem Nuray ALTAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
GİRİŞ	9
1. BÖLÜM Dünyada Kadın Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Rusya’da Kadın Hareketi	15
1.1. Dünyada Kadın Hareketinin Tarihçesi	15
1.2. Rusya’da Kadın Hareketinin Tarihçesi.....	30
2. BÖLÜM 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadının Konumu	59
2.1. Devrim ve Kadınlar	59
2.2. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadınların Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Kazanımları	70
2.3. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadınların Aile ve Özel Yaşamlarındaki Kazanımları	99
2.3.1. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadınların Aile Yaşamı	99
2.3.2. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadınların Özel Yaşamı ve A. M. Kollontay’ın Cinsler Arası İlişkilere Yönelik Düşünceleri.....	110
3. BÖLÜM Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” İsimli Üçlemesinin “Yeni Kadın” Portresi Açısından İncelemesi	120
3.1. Rus Edebiyatı’nda Kimi “Yeni Kadın” Portreleri	120
3.2. Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” Adlı Derlemesinde “Yeni Kadın” Portreleri	128
3.2.1. “Vasilisa Malgina”	130
3.2.1.1. “Vasilisa Malgina” Eser Analizi	131
3.2.1.1.1. Sözcükbilimsel Analiz.....	131
3.2.1.1.2. Sözdizimsel Analiz	134
3.2.1.1.3. Biçembilimsel Analiz	137
3.2.1.2. “Vasilisa Malgina”da Yeni Kadın	146
3.2.2. “Kız Kardeş”	164
3.2.2.1. “Kız Kardeş” Eser Analizi	165
3.2.2.1.1. Sözcükbilimsel Analiz.....	165
3.2.2.1.2. Sözdizimsel Analiz	166
3.2.2.1.3. Biçembilimsel Analiz	169
3.2.2.2. “Kız Kardeş”te Yeni Kadın	177
3.2.3. “Üç Kuşakta Aşk”	184
3.2.3.1. “Üç Kuşakta Aşk” Eser Analizi.....	184
3.2.3.1.1. Sözcükbilimsel Analiz.....	184

3.2.3.1.2. Sözdizimsel Analiz	186
3.2.3.1.3. Biçembilimsel Analiz	188
3.2.3.2. “Üç Kuşakta Aşk”ta Yeni Kadın	198
3.2.4. “İşçi Arıların Aşkı” Üçlemesinin Sözcükbilimsel, Sözdizimsel, Biçembilimsel Genel Analizi	206
SONUÇ	211
KAYNAKÇA.....	218
EKLER.....	223
ÖZET.....	237
ABSTRACT	239

GİRİŞ

Kadın sorunu uzun yıllardır tartışılan, üzerine çeşitli çalışmalar yapılan alanlardan biri olmakla birlikte günümüzde kesin bir çözüme ulaştığını söylemek mümkün değildir. Zira A. İ. Şelenkova'nın da belirttiği üzere cinsiyet eşitliği prensibi her zaman ve her ülkede gözetilen bir prensip değildir, dolayısıyla bu konu güncelliğini korumaktadır (Şelenkova, 2021, s. 38). Her ülke ve toplum, tarihin farklı dönemlerinde bu konu ile ilgili farklı bir konum belirlemiş, Rusya için de aynı durum söz konusu olmuştur. Rusya'da kadın hareketinin belli aşamalarından bahsetmek mümkündür ancak 1861 yılında serflüğün kaldırılması ve 1905 Devrimi ile kadın hareketinin ivme kazandığını belirtmek gerekmektedir. Bununla birlikte Ekim Devrimi'nin kadın sorununun çözümüne ilişkin atılan adımlarda ayrı bir yeri vardır. Ekim Devrimi, Rusya tarihiyle birlikte dünya tarihini de değiştiren, yalnızca kendi toprak sınırlarında değil, dünyanın dört bir yanında işçi ve kadın haklarını, bilimi, eğitimi ve sanatı daha önce olduğundan farklı bir noktaya taşıyan bir devletin doğuşuyla sonuçlanmıştır: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. Ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne geçiş sürecinden önce de Sovyet Rusya'da yeni bir toplum yapısı oluşturacak birçok düzenleme yapılmaya başlanmış, birçok kanun yürürlüğe konmuştur. Bu düzenlemelerin yapılmasında üst düzey parti yetkilisi olan Aleksandra Kollontay'ın payı büyüktür. Sovyet Rusya'nın kadın sorununa yönelik faaliyet planının teorik temelini ise K. Marx ve F. Engels'in çalışmaları oluşturmuştur. Böylelikle Sovyet Rusya'da cinsiyet eşitliği prensibi Marksist teoriye dayandırılmıştır. Bu durumun avantajları ve dezavantajları olsa da Şelenkova'ya göre feminist çevreler de kadın sorununu münferit bir sorun olarak ele almayan Marksistlerin kadın kurtuluşuna yaptığı katkıları kabul etmekte, günümüzde dahi onların fikirlerinden ve epistemolojik metotlarından yararlanmaktadır (Şelenkova, 2021, s. 40). Dolayısıyla Sovyet Rusya'da

Marksizm temelinde kadın sorununun çözümüne yönelik atılmış adımların uluslararası çapta bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmamızın konusunun belirlenmesinde Sovyet Rusya’da edebiyatın toplumu dönüştürecek bir faktör olarak ele alınması ve bir propaganda aracı olarak kullanılması büyük bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra XX. yüzyıl Rus edebiyatına ilişkin en çok incelenen eserlerin, Sovyet toplumunun oluşturulmasında rol oynayan isimlerin eserlerinden ziyade devrim sürecinde karşıt ya da yandaş bir tutum sergileyen isimlerin eserleri olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda Sovyet Rusya’nın toplumsal dönüşümde edebiyatı nasıl konumlandığını ve edebiyat aracılığı ile toplumu nasıl dönüştürmeyi hedeflediğini anlamak için Aleksandra Kollontay’ın çalışmalarının büyük bir önem taşıdığı görüşündeyiz. Zira devrim öncesinde de sosyalist çevreler içerisinde bulunan ve parti yönetiminden ülkenin yurt dışında temsil edilmesine kadar birçok alanda Sovyet Rusya’nın kaderinin tayin edilmesinde önemli bir payı olan Kollontay’ın çalışmaları, içerik açısından tartışmalara sebep olsa da Sovyet Rusya’da hakim olan edebiyat anlayışını özetler niteliktedir.

Tez konumuzun belirlenmesindeki etkenlerden bir diğeri, Sovyet Rusya’nın 1917-1924 yıllarında kadın sorununun çözümüne yönelik attığı adımların birçoğunun günümüzdeki kimi ülkelerde hayata henüz geçirilememiş olmasıdır. Dolayısıyla dönemde bu sorunun çözümüne yönelik öncülük eden Sovyet hükümeti günümüz ülkeleri için de hala bir örnek teşkil etmektedir. Ancak kadının konumunu kökünden değiştirecek bu uygulamaların, kadın sorununa tamamen son vermediği de bir gerçektir. Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemesi, Kollontay’ın kadın sorununun çözümünde oynadığı kritik role rağmen bu durumun edebiyata yansımalarının iyi bir örneğidir. İlgili üçlemede oluşması hedeflenen bağımsız, işini ve kendi hayatını öncelik haline getirmiş, toplumsal yaşamda aktif rol alan, kendisini medeni hali ile tanımlamayan ve toplum tarafından bu şekilde tanımlanmayan, ilişkisi için kendisinden

ve hedeflerinden vazgeçmeyen “yeni kadın” portresine dair izler bulmak mümkündür ancak üçlemede yer alan öyküler devlet tarafından zorunlu kılınan uygulamaların ikili ilişkilere ulaşamadığını da göstermektedir. Çalışmamızın yoğunlaştığı konunun belirlenmesinde bu durumun büyük bir etkisi vardır. Zira kadın sorununun çözümüne yönelik günümüzde atılan adımlar toplumda yerleşmiş olan geleneksel kalıplar dolayısıyla pratikte çoğunlukla bir karşılık bulamamakta, kadınların yaşamında bir fark yaratmamaktadır. Günümüzde kadınların iş hayatında olmasının önünde birçok ülkede yasal olarak bir engel bulunmamakla birlikte iş hayatında kadınların erkeklerden daha fazla mobbinge maruz kaldığı, aile yaşamında hala ikincil konumda oldukları, erkeklerin aksine kariyerleri ve aile yaşamları arasında bir seçim yapmak durumunda kaldıkları bir gerçektir. Bu yönden yasal düzenlemelerin kadınların toplumsal konumu açısından bir önkoşul niteliği taşımakla birlikte nihai çözüm getirmediklerini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra Kollontay’ın ilgili üçlemesi ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların daha çok feminist edebiyattan hareketle hazırlanmış olması ve Marksist teoriden, Sovyet toplumunda hakim olan dünya görüşünden, bununla birlikte Kollontay’ın kendi düşüncelerinden bağımsız incelenmesi çalışmamızın konusunun belirlenmesinde önemli rol oynayan bir diğer faktördür. Zira Sovyet Rusya’daki hakim ideolojinin üçlemedeki kadın karakterlerin aldıkları kararlar için belirleyici olduğu bir gerçektir. Bu noktada eser, ilgili toplumdaki hakim ideolojinin bireyin iç dünyası ve özel hayatındaki rolü hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkısı” eserinin incelenmesinden önce Sovyet Rusya’da kadınların kazanımları detaylı bir şekilde incelenmiş olup çalışmamızın temel amacı, Sovyet Rusya’da Marx ve Engels’in düşünceleri temelinde kadın sorununun çözümüne yönelik atılan adımların kadınların hayatında bulduğu karşılığın Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkısı” isimli üçlemesi üzerinden incelenmesi, edebiyatın hakim ideolojinin toplum tarafından

benimsenmesi için nasıl kullanılabileceğinin örneklenmesi, bunun yanı sıra devlet tarafından yapılan düzenlemelerin kadınların tam kurtuluşu için yeterli olup olmadığının tartışılmasıdır. Bu doğrultuda sorunun çözümünde aktif rol oynayan Sovyet liderlerinin görüşlerine de yer verilerek dönemin politik yapısı incelenmiş, Sovyet ideolojisinin Kollontay'ın eserine nasıl yansıdığının net bir biçimde anlaşılması hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra "İşçi Arıların Aşkı" isimli eser sözcükbilimsel, sözdizimsel ve biçembilimsel özellikleri ile de öne çıkan ve belli bir amaca hizmet eden bir eserdir. Çalışmamızda A. Kollontay'ın eğitilmiş ve birden fazla dili iyi seviyede konuşan bir kadın olmasına karşın eseri oldukça anlaşılır bir dille, basit cümlelere yer vererek, günlük dilde sıklıkla ve yaygın olarak kullanılan tek anlamlı kelimeler seçerek ve edebi eserlerin çoğunda olduğunun aksine vermek istediği mesajı oldukça net, okuyucunun uzun bir düşünme sürecinden geçmesine gerek olmayacak şekilde kaleme almasının sebeplerinin üzerinde durulmuş, eserin özellikleri ile yazılış amacı ve hedef kitlesi arasındaki organik bağa dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda çalışmada eserin edebi değil, sosyo-kültürel bir değere sahip olduğu vurgulanmış ve ilgili eser incelenerek XX. yüzyıl Rus edebiyatının hedeflenen dönüşümü de ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda Ekim Devrimi'ne kadarki süreçte kadın hareketinin genel özellikleri ve gelişim sürecinin, Marksizmin kadın sorununa yönelik sunduğu çözümlerin, Sovyet iktidarının bunun çözümüne dair attığı adımların değerlendirilebilmesi için literatür taraması yapılmış, bu bağlamda belge ve eser inceleme yöntemlerine başvurulmuştur. Bununla birlikte Sovyet hükümetinin yayımladığı kararnamelerin ve Rus kadınlarının devrimden önceki ve sonraki toplumsal rollerinin değerlendirilmesinde karşılaştırma yöntemine, A. Kollontay'ın "İşçi Arıların Aşkı" isimli eseri incelenirken ise edebi analiz yöntemine başvurulmuştur. Eser incelemesinde edebi analizin yanı sıra dilbilimsel analiz, sözdizimsel analiz, biçembilimsel analiz, sözcükbilimsel analiz yöntemleri de kullanılmıştır.

Çalışmamızın güncelliği ve önemi Sovyet Rusya'nın kadın sorununa yönelik öncü politikasının hemen ardından A. M. Kollontay'ın "İşçi Arıların Aşkı" üçlemesinin incelenmesiyle edebiyatın bir propaganda aracı olarak ele alındığı Sovyet toplumunda A. Kollontay gibi toplumun yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynayan ancak eserleri üzerinde inceleme yapılmayan kimi isimlerin eserlerinin topluma nasıl yön verdiğini gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra günümüzde de varlığını sürdüren kadın sorununun çözümünde yasal düzenlemelerin yeterli olmadığına, toplumsal bir dönüşümün cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkması için en gerekli şartlardan biri olduğuna işaret etmek ve günümüzde bu konuya ilişkin atılacak adımlar arasında toplumun her bireyinin cinsiyet eşitsizliğini reddedecek bir bilinç seviyesine ulaşmasına yönelik çalışmaların yapılmasının gerekliliğine dikkat çekmektir.

Çalışmanın teorik zeminini Aleksandra Kollontay'ın çalışmalarından oluşan "Marksizm ve Cinsel Devrim, Sosyalist Mücadelede Kadınlar"; Clara Zetkin'in de çalışmalarını içeren *Чего хотят женщины?* (*Çego hotyat jeňşini*) isimli derlemeler; V. İ. Lenin'in kadın sorununa ilişkin yazı ve konuşmalarını içeren, Nadejda Krupskaya tarafından derlenen *Kadınların Kurtuluşu* isimli çalışmanın yanı sıra K. Marx, F. Engels ve V. İ. Lenin'in konu hakkındaki görüşlerini içeren *Kadın ve Aile* isimli derleme oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Dmirti Rustemoviç Akmanov'un *Принцип равноправия: взгляд через призму идеологии и времени* (*Printsip ravnopraviya: vzglyad çerez prizmu ideologii i vremeni*); Svetlana Ayvazova'nın *Русские женщины в лабиринте равноправия* (*Ruskiye jeňşini v labirente ravnopraviya*); Barbara Evans Clements'in *Emancipation Through Communism: The Ideology of A. M. Kollontay*; Friedrich Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*; Carol Eubanks Hayden'in *The Zhenotdel and The Bolshevik Party*; Karen L. Field'in *Alexandra Kollontai: Precursor of Eurofeminism*; Becky L. Glass ve Margaret K. Stolee'nin *Family Law in Soviet Russia, 1917-1945*; Aynur Gök ve Timuçin Kodaman'ın *Sovyetler*

Birliĝi'nde Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliĝi; Olga Anatolyevna Hasbulatova'nın Женское движение в России как фактор социального прогресса (1900-1917 гг.) (Jenskoye dvijeniye v Rossii kak faktor sotsial'nogo progressa (1900-1917 gg.)); Olga Anatolyevna Hasbulatova ve İnna Nikolayevna Smirnova'nın Эволюция женского вопроса в российском обществе (1900-2020) (Evolyutsiya jenskogo voprosa v rossiyskom obşestve (1900-2020)); Anastasya Andreyevna Jilyayeva'nın Правовое регулирование брачно-семейных отношений в первые годы советской власти (1917-1926) (Pravovoye regulirovaniye bračno-semeynih otnoşeniiy v perviye godı sovetskoy vlasti (1917-1926)); L. A. Jukova'nın Социально-гигиенические аспекты женской проституции в России и СССР (конец XIX — первая четверть XX века) (Sotsial'no-gigieniçeskiye aspektı jenskoy prostitutsii v Rossii i SSSR (konets XIX — pervaya çetvert' XX veka); Nadejda Krupskaya'nın devrim öncesindeki çalışmalarının derlendiĝi Воспоминания (Vospominaniya); A. Yu. Kuzmenko'nun Идеология и практика семейной политики в послереволюционной России (1917-1926 гг.) (İdeologiya i praktika semeynoy politiki v postrevolyutsionnoy Rossii (1917-1926 gg.); A. A. Maksimov'un Особенности правового положения женщин в Советской России (Osobennosti pravovogo polojeniya jenşin v Sovetskoy Rossii); Karl Marx ve Friedrich Engels'in Komünist Manifesto; Yelena Konstantinovna Mineeva ve İnna Yuryevna Semyonova'nın Роль Женотдела ЦК РКП(б) по укреплению семьи в Советском государстве (исторические уроки) (Rol' Jenotdela TSK RKP(b) po ukrepleniyu sem'i v Sovetskom gosudarstve (istoriçeskiye uroki); N. G. Mitina'nın Марксистский гендерный проект (Marksistskiy genderniy proyekt); S. G. Novikov'un Воспитание половой морали советской молодёжи: ретроспективный взгляд на дискуссии 1920-х годов (Vospitaniye polovoy morali sovetskoy molodyoji: retrospektivniy vzglyad na diskussii 1920-h godov); Ya. İ. Petrova'nın Социально-экономические аспекты ликвидации неграмотности среди женщин в СССР в 1920-

1930-е гг. (*Sotsial'no-ekonomiçeskiye aspekti likvidatsii negramotnosti sredi jenzin v SSSR v 1920-19230-e gg.*); L. Polyak'ın *Литературная энциклопедия'da* (*Literaturnaya entsiklopediya*) yer alan; Oksana İvanovna Rudık'ın *Общественно-политические предпосылки реформирования брачного права в 20-е годы XX века* (*Obşestvenno-politiçeskiye predposilki reformirovaniya braçnogo prava v 20-e godı XX veka*); Richard Stites'ın *Zhenotdel: Bolshevism and Russian Women, 1917-1930*; A. V. Suldin'ın *История СССР. Хроника великой страны* (*İstoriya SSSR. Hronika velikoy strani*); G. M. Tsınçenko'nun *Политика в отношении семьи в первые годы советской власти* (*Politika v otnoşenii sem'yi v perviye godı sovetskoy vlasti*); Yekaterina Alekseyevna Tsvetkova'nın *Концепция «Новой женщины» в работах А.М. Коллонтай* (*Kontsepsiya "Novoy jenzini" v rabotah A.M. Kollontay*); A. Vilks ve L. Tess'ın *Проституция в СССР* (*Prostitutsiya v SSSR*); Yelena Yuryevna Volkova'nın *Что дала женщинам революция 1917 года в России?* (*Şto dala jenzinam revolyutsiya 1917 goda v Rossii?*); Rex A. Wade'ın *The Russian Revolution*; İ. D. Yantsen ve S. P. Koroleva'nın *Семейно-брачные отношения в СССР в 1920-1930-е годы: от дефамелизации к классической советской семье* (*Semeyno-braçniye otnoşeniya v SSSR v 1920-1930-e godı: ot defamilizatsii k klassiçeskoй sovetskoy sem'ye*); İrina Valentinovna Yegorişeva'nın *Охрана материнства-младенчества в первые годы деятельности народного комиссариата здравоохранения РСФСР* (*Ohrana materinstva-mladençestva v perviye godı deyatel'nosti narodnogo komissariata zdavoohraneniya RSFSR*); İrina Yukina'nın *Русский феминизм как вызов современности* (*Russkiy feminizm kak vizov sovremennosti*); O. İ. Çistyakova'nın *Отечественное законодательство IX-XX веков: Пособие для семинаров. Часть II (XX век)* (*Oteçestvennoye zakonodatel'stvo IX-XX vekov: Posobiye dlya seminarov. Çast II (XX vek)*); Burcu Özdemir'ın *Sovyetler Birliğı'nde Komünist Kadın Hareketi*; Anna Nikolayevna Şabanova'nın *Очерк женского движения в России* (*Oçerk jenskogo*

dvijeniya v Rossii); Yanina Anatolyevna Şarovalova'nın *Государственная политика советского государства в отношении абортів в 1920-1930-е гг.: от разрешения к полному запрету* (*Gosudarstvennyya politika sovetskogo gosudarstva v otnoşenii abortov v 1920-1930-e gg.: ot razreşeniya k polnomu zapretu*); Anastasya İgrorevna Şelenkova'nın *История развития гендерного равноправия в России* (*Istoriya razvitiya gendernogo ravnopraviya v Rossii*) isimli çalışmalarından da yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmamızda Olga Bobileva'nın Pravda'da yayımlanan *Привет русской работнице* (*Privet russkooy rabotnitse*); M. İ. Pokrovskaya'nın *Закон и жизнь* (*Zakon i jizn*); V. İ. Lenin'in *Проект программы нашей партии* (*Proyekt programmi naşey partii*) isimli yazıları ve Fırat Sözeri tarafından tercüme edilen 1918 Sovyet Anayasası ve 1917-1922 yılları arasında kabul edilmiş olan ve kadın sorununa yönelik çözümler içeren kararnameler kullanılmıştır. Sovyetler Birliği'nin kabul ettiği kararnamelerin kıyaslanabilmesi adına ise Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kabul ettiği kimi sözleşmelere başvurulmuştur.

“İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemeye dair incelemede ise Burcu Aşkın'ın Aleksandra Kollontay'ın “İşçi Arıların Aşkı” Üçlemesinden ““Vasilisa Malıgina”” Adlı Romanının *Feminist Edebiyat Kuramlarına Göre İncelenmesi*; Yasemin Gürsoy'un *Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Aleksandra Kollontay'ın “Vasilisa Malıgina” Romanı*; T. Osipoviç'in «Новая женщина» в беллетристике Александры Коллонтай (“Novaya jenşina” v belletristike Aleksandri Kollontay) isimli çalışmalarına başvurulmuştur. Bunun yanı sıra sözcükbilimsel, sözdizimsel ve biçembilimsel analiz sırasında ise A. N. Lapoşina ve M. Yu. Lebedeva'nın *Textometr* isimli programdan yararlanılmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır: Çalışmanın ilk bölümünde kadın hareketinin dünyada ve Rusya'da ortaya çıkışı ele alınmış olup kadınların kendi kurtuluşları için verdikleri mücadelenin anlaşılır kılınması ve liberal-feministler ile

Marksist-feministlerin görüşlerindeki farklılıkların anlaşılması hedeflenmiştir. İkinci bölümde 1917-1924 yılları arasında Sovyet Rusya’da kadın sorununun çözümüne yönelik atılmış adımlar incelenmiş, bu konuda yayımlanan kararnamelere yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise öncelikle Rus edebiyatındaki kimi eserlerdeki “yeni kadın” örneklerine yer verilmiştir. Ardından Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemesi, sözcükbilimsel, sözdizimsel ve biçembilisem açıdan analiz edilmiş, Kollontay’ın “yeni kadın” ideali açısından incelenmiştir. İlgili inceleme sırasında Sovyet hükümetinin kadınların şartlarını iyileştirme konusunda attığı adımlara ve yeni yaratılan toplum düzeninde ikili ilişkilerin geçirdiği değişime değinilmiştir.

Çalışmamızın, uzmanlık alanı Rus Dili ve Edebiyatı olan öğrencilere özellikle XX. yüzyıl Rus edebiyatı konusunda bir kaynak niteliğinde olmasını, Sovyet edebiyatı üzerine yapılan araştırma ve incelemelerde “İşçi Arıların Aşkı” isimli eserin yanı sıra henüz incelenmemiş diğer eserlere yönelik ilgiyi arttırmasını, Sovyet Rusya’nın kadın sorununa yönelik çözümlerini ele alırken yapılan araştırma ile Sovyet Rusya tarihi çalışmalarına ve bununla birlikte kadın çalışmaları alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlamasını temenni ediyoruz.

1. BÖLÜM

Dünyada Kadın Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Rusya’da Kadın Hareketi

Kadın sorunu tarihin farklı dönemlerinde farklı şekillerde tanımlanmış, ele alınmış ve kadın mücadelesi tarih boyunca adım adım gelişme göstermiştir. O. A. Hasbulatova ve İ. N. Smirnova’nın tanımı ile kadın sorunu bir devletin belli bir döneminde kadınların yasal, ekonomik, profesyonel ve toplumsal konumunu kapsamaktadır (Hasbulatova & Smirnova, 2022, s. 5). Kadın sorununa çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde farklı çözümler getirilmiş ya da getirilmeye çalışılmış, bu durum farklı eğilimleri ve farklı düşünceleri ortaya çıkarmıştır. A. İ. Şelenkova, Rusya’da kadın haklarının tarihsel gelişimi üzerine inceleme yaptığı çalışmasında bir ülkedeki kadınların haklarının sınırları ve yüklendikleri sorumlulukların tarih boyunca devlet yapısına, hükümete, toplumun kadınlara yönelik tutumuna bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir (Şelenkova, 2021, s. 38). Bununla birlikte sunulan çözümler ve “eşitlik” anlayışı ülkede hakim olan ideoloji ile yakından bağlantılıdır (Hasbulatova & Smirnova, 2022, s. 11). Dolayısıyla bir ülkedeki kadın sorununun niteliğini ele alınan ülkenin tarihinden ve politik çizgisinden bağımsız ele almak mümkün değildir. Bu bağlamda kadın hareketinin ortaya çıkış sebeplerini ve tarihi gelişimini incelemenin “kadını” merkeze ele alan edebi eserleri anlamak açısından oldukça önemli olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

1.1. Dünyada Kadın Hareketinin Tarihçesi

Kadın sorununun çözümüne yönelik hareketin başlangıç noktasını belirlemek zor olsa da XI. yüzyılda kadınların adım adım var olma mücadelesi vermeye başladıklarını

söylemek mümkündür. Bu dönem Avrupa’da kadınların birçok açıdan toplumdan soyutlandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlara yönelik baskının çok yoğun olduğu ve bir kadın olarak yaşamının kurallarının keskin çizgilerle belirlendiği toplumsal düzen buna karşı gelen kadınları da beraberinde getirmiştir.

Margaret Walters’ın belirttiği üzere haklarını savunmaya başlayan ilk kadınlar bunu dinsel bir çerçevede gerçekleştirmiştir (Walters, 2009, 15). Sheila Rowbotham, dönemin dini koşullarını aktarırken Orta Çağ Hristiyanlığının kadınlara, dolayısıyla Havva’ya, “hayvansı nitelikler” atfederek onları aşağı bir konumda kabul ettiğini, kadınların ruhlarının ölümsüzlüğünün dahi tartışıldığını ifade etmiştir (Rowbotham, 2020, s. 23). Havva ve tüm kadınların “aşağı” konumu ile ilgili hakim düşünceler uzun yıllarca kadınların gündemini meşgul eden konular olarak güncelliğini korumuştur. Walters, dönemin Avrupa şartlarını aktarırken Avrupa’da “gereksiz görülen” ve evlenmesi mümkün olmadığı düşünülen genç kızların yüzyıllar boyunca manastıra kapatıldıklarını ve ailelerin böylece herhangi bir şekilde faydalanamayacakları kızlarını “başlarından attıklarını” belirtmiştir. Walters’a göre manastır şartlarının birçok kadın için bir “hapisane ortamı” yarattığını ancak kimileri için ise okuyup kendilerini geliştirecekleri ve seslerini yükseltebilecekleri bir alan olduğunu söylemek mümkündür. Walters buna XI. yüzyılda yaşayan, yazarlığı ve bestekarlığı ile öne çıkan ve birkaç yıl içinde tüm Avrupa’da tanınır hale gelen Başrahibe Hildegard örneğini vermiştir (Walters, 2009, 15). Bingenli Hildegard olarak bilinen Başrahibe, henüz sekiz yaşındayken manastıra kapanmış bununla birlikte yaşamı boyunca yalnızca din ile değil aynı zamanda politika ile de ilgilenmiştir. H. Temiztürk’ün ifade ettiği üzere Hildegard’ın Papalık seçimlerine müdahil olduğu ve dönemin Alman imparatoru Friedrich Barborossa ile mektuplaşmalarında kendisine meydan okuduğu bilinmektedir (Temiztürk, 2019, s. 29). Tüm bu bilgilerden hareketle Hildegard’ın kadınlar için biçilen toplumsal rollerin dışında bir yaşam sürdüğünü söylemek mümkündür. Bununla birlikte Temiztürk’ün belirttiği gibi

Hildegard, Hristiyan mistisizmine büyük katkılar sağlamış, kilise müzikleri, bitkisel ilaçlar gibi birçok alanla ilgilenmiştir (Temiztürk, 2019, s. 23). Bu, kadınların toplumsal hayattan soyutlandığı, dini eğitim dışında bir eğitime tabi tutulmadığı bir dönem için oldukça büyük bir kazanımdır.

Tarih, Hildegard'ın yanı sıra var olma mücadelesi veren diğer birçok kadına da şahitlik etmiştir. Bunda Rönesans hareketinin etkisi büyüktür zira Rowbotham'ın da belirttiği üzere Rönesans'ın öncüleri soylu kızlar için daha geniş kapsamlı bir eğitim planı ortaya atmıştır. Yazar, bunun yalnızca kadınların küçük bir kesiminin hayatını değiştirecek bir düşünce olduğunu kabul etse de Rönesans dönemindeki bu yaklaşımın feminizmin temel taleplerini belirleme konusunda önemli bir rolünün olduğunu belirtmiştir (Rowbotham, 2020, s. 23-24). Dönemin din temelli inanışları tartışmaya açılmışken özellikle kadınlar arasında bu inanışları reddetme eğilimi artmıştır. XIII. yüzyılın sonunda yaşadığı bilinen, bir dul olduğu tahmin edilen ve Bohemya kralının kızı olduğu düşünülen Bohemyalı Wihelmina ya da diğer adı ile Guglielma'nın hayatı buna örnek teşkil etmektedir. Feminist bir Hristiyanlık anlayışına öncülük eden Guglielma'nın düşüncelerinin feminist dönemin başlangıcı olarak kabul edilebileceğini belirten Rowbotham, soylu bir aileden gelen bu kadının İsa'nın insanlığı günahlarından arındırırken bunu kadınlar için yapmadığını, dolayısıyla "Havva'nın kurtarılması" gerektiğini savunarak bir kadın kilisesi kurduğunu aktarmıştır (Rowbotham, 2020, s. 25). Guglielma, kilise tarafından sapkınlıkla suçlanmış, öldükten sonra mezarı açılarak yakılmıştır (Puett, 2021, s. 17). XIV. yüzyıla gelindiğinde ise Gıglielma'nın kurmuş olduğu mezhep Engizisyon tarafından yöneltilen suçlamalara maruz kalmıştır (Rowbotham, 2020, s. 25). Dolayısıyla kilisenin kadınların merkezde olduğu bir dini anlayışı reddettiğini ve kadınların kilise tarafından kendilerine biçilen ikincil rolü kabul etmemelerine şiddetle karşı çıktığını söylemek mümkündür.

XVI. yüzyıla gelindiğinde İngiltere’de din bürokratik bir yapı kazanmış, kadın manastırları kurmak imkansız hale gelmiştir (Rowbotham, 2020, s. 26). Ancak bu, kadınların sesini bastırmak için yeterli olmamıştır. Yine kilise çevresinde düşüncelerini dile getiren Jane Anger bunun örneklerinden biridir. Walters’ın aktardığına göre bir tarihçi tarafından “İngiliz feminist polemiğinin ilk örneği” olarak nitelendirilen Jane Anger, Havva’nın Adem’den üstün olduğunu dile getirerek geleneksel kadın algısına karşı çıkmış ve Havva’nın Adem’den sonra yaratılmasının onu kusursuzlaştırdığını ifade etmiştir (Walters, 2009, 19). Bu düşüncelerin ilgili dönemde dile getirmek için oldukça radikal olduğu yorumunu yapmak zor değildir.

XVII. yüzyıla gelindiğinde başka kadınların da Jane Anger’ı takip ettiği görülmektedir. Aemilia Lanyer, Rachel Speght gibi isimler geleneksel Adem ve Havva algısına karşı çıkarak cennetten kovulma mitinde Adem’in sorumluluğunu dile getirmiştir (Walters, 2009, 20). Bu bağlamda kadının din içerisindeki konumunu sorgulamaya yönelik bir eğilim olduğu gözlemlenmektedir. Bunu, dönemin Avrupa toplumunda en belirleyici etkenin din olmasına bağlamak mümkündür. XVII. yüzyıl İngiltere’sinde mezhep farklılıkları tartışmaları yükselmiş, bu durum kadınların ibadet ve din çerçevesindeki konumunun tartışılmasına ve bu konuya dair farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Walters’ın belirttiği üzere farklı eğilimleri olan küçük gruplar arasında kadınlar daha fazla özgürlük alanı edinmiş ve dini görüşlerini daha fazla dile getirme imkanı elde etmiştir. Quarkerlar, Levellers gibi gruplar kadınların din sahnesinde aktif rol oynadığı bir alan yaratmayı başarmıştır. Bununla birlikte Quarkerlar arasında kadınların yöneticilik yeteneklerini geliştirme olanağına kavuştuklarını söylemek mümkündür (Walters, 2009, 23-29). Rowbotham’ın aktardığına göre Quarker cemiyetinin üyesi olan George Fox, erkek egemenliğini günah olarak kabul etmiş, erkeklerle kadınların eşit olması gerektiğini dile getirmiştir (Rowbotham, 2020, s. 28). Bu döneme kadar kadınların ibadetlere öncülük etmesinin yasak olduğu göz önünde

bulundurulduğunda çeşitli mezheplerin kadınları bu gibi alanlara ve faaliyetlere çekmesi dini faaliyetler yürüten kadınlar açısından önem teşkil etmiştir. Ancak etkisinin bununla sınırlı olmadığı bir gerçektir. Zira dinin toplumsal ve politik yaşamın bu denli merkezinde olduğu bir dönemde dini toplulukların cinsiyet eşitliğini gündeme getirmesi toplumsal yaşamın birçok alanında bir fark yaratmıştır.

XVII. yüzyılda süregelen din temelli tartışmaların yanı sıra kadın hareketinin laik bir karakter kazanmaya başladığını da söylemek mümkündür. Bu yüzyılda kadınlar çeşitli eserler kaleme alarak cinsiyet temelli eşitsizliği çeşitli yönleriyle eleştirmiş, farklı açılardan hak talebinde bulunmuştur. Bunun önemli örneklerinden birinin anonim bir eser olan *The Woman's Sharpe Revenge (Kadının Acı İntikamı)* (1640) olduğunu söylemek mümkündür. Walters'ın belirttiği üzere bu eserde kadınların eğitimden dışlanmalarının temel sebebinin erkeklerin egemenliklerini kalıcı hale getirmek istemesi olduğu dile getirilmiştir (Walters, 2009, 31). Ancak Rowbotham, tüm bunlara karşın bu dönemde politik feminizmin toplum tarafından henüz onaylanmadığını, dolayısıyla kadınların eşitsizlik karşıtı adımlarının politik değil, daha çok ahlaki bir yöne sahip olduğunu dile getirmiştir (Rowbotham, 2020, s. 29). Politik bir birlik ya da direniş olmamasına rağmen XVII. yüzyıl birçok kadının toplumsal konumlarındaki eşitsizliğe dair seslerini yükselttiği ve mücadeleye başladığı bir yüzyıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zira bu yüzyılda burjuva sınıfındaki kadınlar cinsiyetleri dolayısıyla dayatılan toplumsal rollerini reddetmeye başlamış, eğitim alma talepleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yine XVI. yüzyılda ortaya çıkan, tanrı ile doğrudan bağlantıları olduğunu savunan ve İngiltere kilisesi içerisindeki reform hareketine karşı gelen Püritenlik doktrini, kadınların toplumsal konumunun değişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Rowbotham'ın belirttiği üzere Püritenlik, kocaların eşlerini dövmesini yasaklamış, kadınların kiliseye kabulündeki kadınları aşağılayan ayin ve adetlere, bununla birlikte ikili cinsel ahlaka dolaylı olarak karşı çıkmıştır (Rowbotham, 2020, s. 29). Bu bağlamda kadınların görece

daha özgür olduğu dinsel bir alanın ortaya çıkışının kadınların sosyal yaşamdaki konumuna doğrudan bir etkisi olmuş, kadınların aşağı konumu görece iyileştirilmiş, onların “pis” ve “hayvani” olduklarına yönelik düşünceler yerini daha eşitlikçi düşüncelere bırakmıştır. Bunun kadınların devam edecek mücadelelerinde belirleyici rol oynadığı su götürmez bir gerçektir.

Kadın hakları noktasındaki en önemli dönüm noktalarından birinin 1789 Fransız Devrimi olduğunu söylemek mümkündür. Bilindiği üzere kadınlar Fransız Devrimi’nde aktif rol oynamıştır. Bunun temel sebebi devrimin “özgürlük, eşitlik ve kardeşlik” vaadidir. Ancak devrimden sonra kabul edilen *Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi*’nin kadınları yurttaş olarak kabul etmemesi ve devrimde aktif rol oynamalarına rağmen kadınları yok sayması devrimci kadınları rahatsız etmiş ve bu doğrultuda 1791 yılında Olympe de Gouges tarafından ilk kadın hakları bildirisi olan *Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi* kaleme alınmıştır. 17 maddelik bildiri, kadınların haklarını, siyasi ve toplumsal rollerini güvence altına almaya yöneliktir, kadın ve erkek yurttaşlar arasındaki farkı minimuma indirmeyi hedeflemektedir. Çalışmaları ve “*kadın cinsine yakışmayacak biçimde politika yapmaya kalkışması*” (Berktaş, 2004, s. 6) sebebiyle giyotin ile idam edilen Olympe de Gouges, kendisinin de belirttiği gibi “idam sehpasına çıkma” hakkı dışındaki diğer haklarını elde edememiştir. Ancak Fransız Devrimi’nin her hâlükârda kadınlar için bir uyanışa sebep olduğunu söylemek mümkündür. Rowbotham, devrim sürecinden bahsederken 1789 yılındaki Normandiyalı kadınların ücretlere karşı ayaklanmasının, kadınların yönetime şikayet sunma taleplerinin, boşanma hakkı ve fuhşa ilişkin dilekçe ve el ilanlarının basılmasının kadınların toplumsal konumlarına ilişkin bir aydınlanma yaşadığına ve hak talebinde bulunmaya başladıklarına işaret ettiğini ifade etmiştir (Rowbotham, 2020, s. 44). Dolayısıyla kadınların hak mücadelesi öncelikli olarak İngiltere merkezli olsa da zaman içerisinde Avrupa’nın ve dünyanın diğer ülkelerine de yayılmış ve hız kazanmıştır. Kadınların bilinç seviyesinin git gide

yükselmesi hak taleplerinin artmasında ve bu hakları talep ederken izledikleri yolların değişmesinde büyük bir rol oynamıştır.

Kadın mücadelesinin yükselişe geçtiği ve kadınların politik taleplerini daha sesli bir şekilde dile getirdiği yüzyıl XIX. yüzyıldır. XIX. yüzyılda kadının konumuna dair sorgulamalar artmış, kadınlar hak taleplerinde daha ısrarcı bir tutum sergilemiş, böylelikle kadının toplumdaki edilgen konumu adım adım değişmeye başlamıştır. Ferdi Akbaş'ın da belirttiği üzere Feminizm üç dalgada incelenmektedir ve birinci feminist dalga XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başında oluşmuştur (Akbaş, 2020, s. 5). G. Taş, feminizm kavramını irdelediği çalışmasında birinci feminist dalganın Mary Wollstonecraft'ın *Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi)* adlı eserinde ifade ettiği talepler temelinde oluştuğunu ifade etmiştir (Taş, 2016, s. 167). İlk etapta oy, mülkiyet ve eğitim hakkı ile sınırlı kalan bu taleplerin dönemin şartlarında öncelikli sorunlar olarak ele alındığını söylemek mümkündür. Avrupa'daki bu feminist dalga aynı dönemde Rusya topraklarına da ulaşmış, Burcu Özdemir'in *Sovyetler Birliği'nde Komünist Kadın Hareketi (1919-1930)* isimli eserinin önsözünde belirttiği üzere XIX. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan feminist hareket Rusya'da da kadın hareketinin gelişimine büyük ölçüde katkı sağlamıştır (Özdemir, 2021, s. 9). Dolayısıyla Rus kadınlarının Avrupa'daki hemcinslerinin hak mücadelesini kendi hayatlarına taşıdığını söylemek mümkündür.

Bunun yanı sıra XIX. Yüzyılda Karl Marx ve Friedrich Engels de kadın sorununun emek sorunu ile ilişkisini ortaya koyarak buna yönelik bir çözüm sunmuştur. Özdemir'in de ifade ettiği üzere Marx hiçbir zaman kadın sorununun üzerinde ayrı bir sorun olarak durmamıştır zira kadın sorununu emek ve sınıf sorununun bir parçası olarak ele almıştır ancak emek sorununun çözümü yoluyla cinsler arasındaki fırsat ve hak eşitsizliğinin ortadan kalkacağını dile getirdiği çalışmaları ile kadın sorununa da değinmiştir (Özdemir, 2021, s. 9). Rowbotham, bu konuda Marx'ın kadın sorununun çözümüne ilişkin Engels,

Bebel ve dönemin diğer devrimcilerinin düşüncelerini genişletme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir (Rowbotham, 2020, s. 73). Engels ise *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli çalışmasında kadın sorununu ortaya çıkaran ailevi ve toplumsal sebeplerin üzerinde detaylıca durmuştur. Bu bağlamda Marksizm, cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların köleleştirilmesinin sebebini özel mülkiyet olarak belirlemiştir ve sınıfsal eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının cinsiyet temelli ayrımcılığı da ortadan kaldıracağını öne sürmüştür (Özdemir, 2021, s. 9-10). Marksizmin temelinde eşitlik fikrinin yatıyor olması ve eşitlik fikrinin teorik olarak da temellendirilmesi Marksizmin kadın sorununa pratik çözümler getirmesini sağlamıştır (Akmanov, 2021, s. 12). Bu, Sovyet Rusya'nın kadın sorununu ele alırken izlediği yol konusunda oldukça önemli bir faktör olmuştur.

Almanya Demokratik Kadınlar Birliği'nin 25. yıldönümü dolayısıyla düzenleyip yayımladığı, Marx, Engels ve Lenin'in kadın sorununa ilişkin yaklaşımlarına yer veren *Kadın ve Aile* isimli derlemenin Joachim Müller tarafından yazılmış sunuşunda bahsedildiği üzere Engels *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adını verdiği çalışmasında ailenin gelişimini tarihsel materyalizm açısından inceleyerek kadının tarih boyunca süregelen ezilmişliğinin ekonomik temellerini açıklamış, kadının özgürlüğünün ilk koşulunun özel mülkiyetin kaldırılması olduğunu öne sürmüştür. Bununla birlikte Marx'ın mirası aracılığı ile “sevgiye, saygıya ve eşitliğe dayanan, sosyalist koşullarda organik bir şekilde oluşan” yeni aile tipine giden yolu göstermiştir. V. İ. Lenin de Marksizmi geliştirerek ve Marksist teoriyi yayarak proletaryanın odağını cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanması hedefinin nasıl hayata geçirilebileceğine çekmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 9). Bu bağlamda Sovyet hükümetinin kadın sorunu konusundaki politikasını, dolayısıyla A. Kollontay'ın bu konudaki tutumunu Marx ve Engels'in çalışmalarından bağımsız bir şekilde ele almak mümkün değildir. Zira Sovyet Devleti'nde, aynı ekol üzerinde temellenen diğer tüm devletlerde olduğu gibi, Kollontay'ın prensiplerine göre devlet tarafından “yukarıdan” özgürleştirilmiş kadın tipi

yaratılmıştır. N. G. Mitina'nın da belirttiği üzere cinsiyet eşitliğinin anayasal prensipleri Sovyetler'de 1993 yılına kadar 1918, 1936, 1977 olmak üzere üç anayasada güçlendirilmiş olup bu anayasalardan her biri kadın sorununu ve cinsiyet eşitliğini döneminin şart ve koşullarını göz önünde bulundurarak, bu temelde ele almış ve çözmüştür: 1918 Anayasasında konuya sınıfsal ve proleter prensiplerin temeli atılırken, 1936 Anayasasında örnek sosyalist prensiplerin, 1977 Anayasasında ise ayrıştırma prensibinin temeli atılmıştır (Mitina, 2007, s. 119). 1918 Anayasası başta olmak üzere tüm bu kanun ve uygulamaların temelini ise Marx ve Engels'in görüşlerinde aramak gerekmektedir.

F. Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli çalışması K. Marx'ın vasiyeti üzerine kaleme alınmıştır, dolayısıyla kadın sorunu üzerine ayrı bir çalışma kaleme almayan Marx'ın da görüşlerini yansıttığını söylemek mümkündür. Engels çalışmasının dördüncü baskısının ön sözünde aile tarihi üzerine çalışmalar yapan kimi isimlerin çalışmalarını inceleyerek bu isimlerin başlangıçta soyun anneden yürüdüğü kabul gördüğünü savunduklarını, zira annenin kim olduğunun daima bilinebileceğini, dolayısıyla toplumların başlangıçta anaerkil bir yapısının olduğunu belirtmiştir (Engels, 2021, s. 15-28). Bu, Engels'in kadınların ikincil konumunu reddetmesi yönündeki görüşlerinin temelini oluşturmaktadır.

Engels'e göre özel ev ekonomisini zorunlu ya da istenebilir hale getirmek için “güçsüz ve istikrarsız” olan *iki-başlı ailenin*¹ daha önceki zamanlardan bir miras olan komünist ev ekonomisini ortadan kaldırmayacağını ancak komünist ev ekonomisinin ev içinde kadınların ağır basmasına olanak sağlayacağını belirterek kadının toplumun başlangıcından beri erkeğin kölesi olduğu fikrinin XVIII. yüzyıldan kalan anlamsız bir fikir olduğunu ifade etmiştir. Engels'in eserinde “barbarlar” olarak isimlendirdiği toplum

¹ Kadın ve erkek için uzun bir ilişki anlamına gelen, kadından mutlak bir tekeşlilik talep ederken erkeğe bir “esas kadınla” ilişki yaşamasına rağmen başka kadınlarla da ilişki kurabilme yani çokeşlilik hakkı tanıyan, çocuğun babasının kim olduğunun bilinmesinin mümkün olmadığı *grup halinde evlenme* rejimi döneminde dahi var olan bir evlenme biçimidir (Engels, 2021, s. 51, 56).

yapısında kadının yalnızca özgür değil, aynı zamanda değerli bir varlık olduğunu aktaran Engels, iki-başlı ailenin toplumun ilk aşaması olan yabanılık ile ikinci aşaması olan barbarlığın sınırlarında kurulduğunu belirtmiş, iki-başlı ailenin barbarlık için belirleyici olduğunu ifade etmiştir (Engels, 2021, s. 59-64). Dolayısıyla Engels, kadının insanlık tarihi boyunca ikincil konumda olduğu görüşünü reddetmiştir. Anaerkil düzenden ataerkil düzene geçiş sürecini de açıklayan ve bunda mülkiyet kavramının önemini vurgulayan Engels, Amerika kıtasında fetihten önce tekeşliliğe dair hiçbir belirti olmadığını belirterek hayvanların evcilleşmesi ve sürüler yetiştirilmesi ile bu topraklarda ilişki bağlarının da değiştiğini aktarmıştır. Engels’e göre bu gelişmeler sonucunda servet kavramının ortaya çıkmasıyla “*sahici*” annenin yanı sıra “*sahici, delilli*” babalar ortaya çıkmış, bu çağın ailesinde ayrılma durumunda çocuklar babanın mirasçısı olamazken, dolayısıyla mirastan yararlanamazken, erkekler yiyecek sağlama görevi üstlendiği için beslenme kaynaklarına, hayvan sürülerine, yeni bir çalışma aracı olan kölelere sahip olmaya devam etmiştir. Analık hukukuna göre belirlenen çağ törelerine göre sürünün sahibi ölünce sürüler öncelikle ölen kişinin kardeşlerine, kız kardeşinin çocuklarına ya da annesinin kız kardeşinin çocuk ve torunlarına geçmiştir. Dolayısıyla miras hakkı anne ve annenin akrabalarınınındır. Ancak servetin, dolayısıyla mülkiyetin, artışı ile aile içinde erkek kadından daha önemli bir konum elde etmiş, zaman içerisinde miras konusunun çocuklar yararına düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmış, böylelikle analık hukukunun yerini babalık hukuku almıştır. Engels’e göre analık hukukunun yıkılışı kadın cinsi için “*tarihsel bir yenilgi*” niteliğindedir. Bu toplumsal değişim ile erkek evde yönetimden sorumlu kılınmış, “evin direği” konumuna getirilmiş; kadın ise erkeğin ihtiyaçlarını karşılayan, çocuk doğurmaktan sorumlu bir konuma sokulmuştur. Antik Yunan toplumunun buna bir örnek teşkil ettiğini belirten Engels, kadının aşağılanmış durumunun kimi zaman süslendiğini, saklandığını ancak hiçbir zaman ortadan kaldırılmadığını ifade etmiştir (Engels, 2021, s. 64-68). Engels çalışmasında tek eşlilik sürecini de

açıklamaktadır. Engels'in bu konudaki görüşlerinin geleceğin Sovyet ülkesinde ve Sovyet Rusya'nın kadın sorununa yönelik politikasının belirlenmesinde oldukça önemli bir rol oynayan Kollontay'ın görüşlerinde belirleyici olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Engels'e göre evlilik içindeki eşitsizlik kadının ekonomik olarak bir baskı altında olmasının sebebi değil, sonucudur. Eski çağlardaki toplumun her bireyinin çocukların bakımı ve ev işlerini paylaştığı komünist ev ekonomisinde kadınların sorumluluğu altında olan çocuk bakımı ve ev yönetimi erkeklerin yiyecek sağlama sorumluluğu gibi toplumsal bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla komünist ev ekonomisinde toplumsal rollerin önem sırasında günümüzde olduğu kadar ciddi bir ayrımın olmadığını söylemek mümkündür. Ataerkil, tekeşli bireysel aile ile bu dinamiğin değiştiğini ve ev yönetiminin kamusal niteliğini yitirdiğini belirten Engels, özel hizmet haline gelen bu sorumluluğun kadını toplumsal üretime katılmaktan uzaklaştırdığını, bunun bir sonucu olarak da kadının bir *“baş hizmetçi”* olmaktan öteye gidemediğini; proleter kadınların toplumsal yaşama katılma imkanının olduğunu ancak bunu yaptığı takdirde aile içerisindeki *“görevlerini”* yerine getiremediğini, ev içindeki *“görevlerini”* yerine getirdiğinde ise toplumsal yaşamın dışında kaldığını aktarmıştır (Engels, 2021, s. 87). Bunun kadınların iş hayatına, dolayısıyla toplumsal yaşama katılmaları yönünde bir engel oluşturduğunu söylemek mümkündür. Zira ev işlerini yerine getirme konusunda tek sorumlu olarak kabul edilen kadınların bir seçim yapmak durumunda kalacağı oldukça açıktır.

Modern karı-koca ilişkisinin kadının köleliği üzerine kurulduğunu da belirten Engels, erkeğin aileyi besleyen kişi olmasının ona doğrudan bir otorite kazandırdığını, dolayısıyla aile içinde erkeğin burjuva, kadının ise proletarya olduğunu ifade etmiştir (Engels, 2021, s. 87). Kadınların toplumsal üretime geri dönmesinin kurtuluşlarının önkoşulu olduğunu belirten ünlü teorisyene göre kadın ile erkeğin gerçek eşitliği her ikisinin sermaye yoluyla sömürülmesinin ortadan kalkmasından sonra gerçekleşecektir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 128). Günümüzde Engels'in belirtmiş olduğu ev içi ve

ev dışı “görevleri” yerine getirme ikileminin kadınların hayatında güncelliğini koruduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu durum ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma, dahası aileden aileye değişiklik göstermekle birlikte ev içerisindeki düzenden çoğunlukla kadın sorumlu tutulmakta, dolayısıyla kadınlar hem evde hem de profesyonel yaşamlarında emek vermektedir. Her ikisinden de yeterli performansı göstermesi beklenen kadınların iş hayatları ile ev hayatları arasındaki dengeyi kurmakta zorlanmaları, her iki alanda da eksiklik yaşamaları oldukça olağandır.

Kadınların cinsel özgürlüğü de Marksistlerin üzerinde durduğu konulardan biridir. Engels insanlığın gelişim sürecinde kadınların grup halinde evliliğin getirdiği cinsel özgürlükten yoksun bırakıldığını ancak erkekler için durumun böyle olmadığını belirtmiştir. Kadınlar için bir suç sayılan ve toplumsal sonuçları olan aldatma, fuhuş gibi gerçekliklerin erkekler için meşru sayıldığını belirten Engels, kapitalist toplumda mirasın çocuklara kalması ihtiyacından doğan ve dolayısıyla yalnızca kadının tekeşliliğini gerektiren tekeşli ilişki düzeninin erkeğin çokeşliliği önünde bir engel oluşturmadığını belirtmiştir. Engels’e göre gerçek bir tekeşliliğin sağlanabilmesinin ön koşulu özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesidir. Zira özel mülkiyetin ortadan kalkması ile ücretli emek ve proletaryanın ortadan kalkacağını, bunun sonucunda da fuhuş gerçeğinin yok olacağını savunmuştur. Dolayısıyla erkeklerin durumu ile birlikte kadınların durumunun da değişeceğini belirterek özel ev ekonomisinin toplumsal bir sanayiye dönüşmesi, meşru ya da gayrimeşru çocuklarının bakımını toplumun üstlenmesi, çocuk eğitiminin bir kamu işi halini alması ile kadınların sevdiği erkekle birlikte olmalarının önündeki toplumsal ve ekonomik engellerin ortadan kalkacağını, sonuç olarak kadınlar için dayatılan bekaret kavramının da önemini yitireceğini, tam bir cinsel özgürlüğün elde edileceğini ifade etmiştir (Engels, 2021, s. 88-90). Bu bağlamda Engels’in özel mülkiyetin ortadan kalkması ile tarafların birbirleri ile aşk dışında bir sebepten evlenmeleri için bir sebep kalmayacağını, bunun yeni bir aile yapısının önünü açacağını,

yine bu durum sayesinde fuhşun ortadan kalkmasıyla gerçekten tekeşli bir ilişki dinamiği oluşacağını savunduğunu söylemek mümkündür. Zira Marx ve Engels'in en çok eleştirdiği konulardan biri burjuvazinin aile içerisindeki duygusal ilişkiyi yok etmesi ve bunu salt para ilişkisine dönüştürmesidir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 155). Bu bağlamda Engels ve Marx'ın ön gördüğü aile yapısının tamamen çiftin birbirine duyduğu sevgi üzerinde temellendiği yorumunu yapmak mümkündür.

Engels'in boşanma konusundaki görüşlerinin de Sovyet Rusya için büyük önem taşıdığı söylenebilir. Bilindiği üzere boşanma yüzyıllar boyunca yalnızca erkekler tarafından gerçekleştirilebilen bir olgu olarak kalmıştır. Bu hususta Engels, ayrılmanın toplumsal anlamda erkeğe hiçbir zarar vermediğini, erkeğin yalnızca yeniden bekar olduğunu, kadının ise ayrılma sonucunda bütün konumunu yitirdiğini ve hayatına daha zor koşullar altında yeniden başlamak durumunda kaldığını belirtmiştir. Dolayısıyla evlilikte kadının böyle bir talebi olduğunda erkeğin ayrılmayı engellemek için her şeyi yapabildiğini ancak kadının erkeğin bu talebi karşısında koşulsuz bir kabulleniş durumunda kaldığını ifade etmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 200). Bu bağlamda boşanmanın kadının sosyal konumu üzerindeki olumsuz etkisinin uzun süreli bir geçmiş olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

Buna ek olarak Marksist teoriye göre sınıf ayrımının, insanın insan üzerindeki sömürsünün ve özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla çıkara dayalı toplumsal ilişkiler ortadan kalkacak ve böylelikle toplumsal bilinç farklı bir boyuta ulaşacak, üretim ilişkilerinin de bir sonucu olarak kadın özgürleşecek ve erkek ile kadınlar arasındaki sosyal, politik ve ekonomik eşitsizlik de yok olacaktır (Akmanov, 2021, s. 18). Kesin bir çözüm sunma iddiası söz konusu olsa da Marx ve Engels'in kadın sorununu yalnızca ekonomik temelleri üzerinden ele aldığını söylemek mümkündür:

“...Bütün bu ilişkileri içinde taşıyan ve kendisi de aile içindeki doğal iş bölümünde ve toplumun ayrı ayrı ve birbirine

karşıt ailelere ayrılışında yatan bu iş bölümü, aynı zamanda, işin ve ürünlerinin üleştirilmesini, aslında nicelik bakımından olduğu kadar nitelik bakımından da eşit olmayan dağılımını içerir; dolayısıyla ilk biçimi, tohumu, kadının ve çocukların erkeğin kölesi oldukları aile içinde bulunan mülkiyeti içerir. Aile içindeki kuşkusuz henüz çok ilkel ve gizli olan kölelik ilk mülkiyettir ki bu mülkiyet, ayrıca modern iktisatçıların tanımlamasına tam olarak uymaktadır. Bu tanımlamaya göre mülkiyet, başkasının emek gücünden özgürce yararlanma yetkisidir. Kaldı ki iş bölümü ve özel mülkiyet özdeş deyimlerdir: Birincisinde etkinliğe göre anlatılan şey, ikincisinde bu etkinliğin ürününe göre dile getirilmektedir” (Marx, Engels, & Lenin, Kadın ve Aile, 2019, s. 18-19).

Mülkiyetin kendisini gösterdiği ilk alanın aile olduğunun ileri sürülmesi Marksizmin kadın sorununa yönelik tutumunun temelini oluşturmaktadır.

Tarih boyunca kadının yerini ve konumu sorgulayabileceğimiz birçok nokta vardır. Kadınların ganimet olarak görülmesi, Orta Çağ’daki köle sahibinin ilk gece hakkı, geleneksel evlilik yapısı... Tüm bunlar kadının bir birey olmaktan git gide uzaklaştığını göstermektedir. Sanayi Devrimi’nin ardından da durum değişmemiştir. Engels, fabrika işçiliğini bir kölelik olarak isimlendirdiği *İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu* isimli eserinde “fabrika köleliğinin” de patrona “*primae noctis*²” sağladığını belirtmiştir. Fabrikatörün kadın işçilerin bedenine egemen olduğunu vurgulayan Engels, fabrikatörün “bayağı” bir adam olması durumunda fabrikasının onun için bir haremle eşdeğer olduğunu aktarmıştır (Marx, Engels, & Lenin, Kadın ve Aile, 2019, s. 35). Engels’in üzerinde durduğu bu konu, kadınların toplumsal konumunun problematik yapısı ile ilgili

² Orta Çağ’da kabul gören, köle sahibinin evlenen kölesinin eşiyle ilk geceyi geçirme hakkı.

önemli bir noktayı gözler önüne sermiştir. Kadınlar, işçi olsunlar ya da olmasınlar daima cinsel şiddetin kurbanı olma potansiyeline sahipken bunun sebepleri üzerinde durulması gerekmektedir. Bununla birlikte Engels'in kadın sorununu yalnızca ekonomik temelleri üzerinden açıklamasına rağmen kadınların diğer sorunlarını görmezden gelmediğini söylemek mümkündür.

Rowbotham, Marx ve Engels'in kadınların komünizm ile özgürleşmesine yönelik önemli bir kuramsal birikim mirası bıraktığına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte gerek Marx'ın Enternasyonel'de kadın seksiyonunu desteklemesinin, gerek Engels'in hayatına aldığı kadınların fikirlerden etkilenmesi ve onlara saygı duymasının kadınların gelişimine ve devrimci mücadelede aktif rol alacaklarına dair inançlarına işaret ettiğini belirtmiştir (Rowbotham, 2020, s. 91-92). Marx ve Engels'in kadın meselesine yaklaşımı gelecekteki Sovyet ülkesinde kadınların konumu açısından oldukça büyük bir önem taşımıştır. Sovyet Rusya'da kadın sorunu Marksist temeller üzerinden ele alınırken devrimci kadınların etkisiyle ekonomik temelli sorunların yanı sıra liberal feministlerin gündem haline getirdiği sorunlara da çözüm aranmıştır. Burcu Özdemir'in belirttiği üzere Bolşevikler başlangıçta kadın hareketinin özel olarak üzerinde durmamıştır ancak Rus kadınlarının işçi grevlerine katılması ve kadın işçi sayısının git gide artması ile Bolşeviklerin konu ile ilgili tutumu değişmiş ve kadın hareketini gündemlerine almışlardır (Özdemir, 2021, s. 9). Sovyetler'in kadın haklarına dair yaklaşımları diğer ülkelerdeki kadınları da etkilemiş ve bu kadınların hak mücadeleleri için yol gösterici olmuştur. Rus devrimciler konuyu ele alırken tüm işçi sınıfını kapsayan bir tutum sergilemiştir. Aleksandra Kollontay bu konuda kadın sorununun dönemin hiçbir ülkesinde bir çözüme ulaşmamasının sebebini bu perspektiften ele alarak konuya açıklık getirmeye çalışmıştır:

“En demokratik ve gelişmiş ülkelerde bile kadınların emeğin çıkarlarını savunmalarını zorlaştırmak için mümkün olan her şey yapılıyor. Kadın işçiye erkekle aynı hakları tanımak, işçi

sınıfının eline yeni ve tehlikeli bir silah vermek, militan muhalefetin aktif ordusunu ikiye katlamak demek. Burjuvazi ise böylesine tehlikeli bir deneyi kabul etmeyecek kadar zeki”
(Kollontay, 2022, s. 12).

Kollontay’ın ifadeleri kadın sorununun çözümünün burjuvazinin aleyhine olduğuna dikkat çekerken sorunun çözümüne dair bir plan da ortaya koymaktadır. V. İ. Lenin de aynı şekilde hiçbir burjuva cumhuriyette kadınlar için tam eşitliğin olmadığını belirtmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 231), dolayısıyla kadın hareketinin oluşmaya başladığı XI. yüzyıldan XIX. yılın sonu ve XX. yüzyılın başına kadar kadınların yaşam koşullarında çeşitli gelişmeler olsa dahi henüz kadınların tam kurtuluşundan bahsetmenin mümkün olmadığını söylemek mümkündür ve Bolşevikler bu doğrultuda parti programına kadının kurtuluşunu da dahil ederek geleceğin Sovyet ülkesinde birçok yeni uygulamayı hayata geçirmiştir. Ancak kadınların kurtuluşunda Sovyet Rusya’dan önceki süreçte kadınların verdikleri mücadele de büyük rol oynamıştır. Bu sebepten çalışmamızda Ekim Devrimi öncesinde Rus kadınlarının verdiği mücadeleye de yer vermenin faydalı olacağı kanısındayız.

1.2. Rusya’da Kadın Hareketinin Tarihçesi

XIX. yüzyılda ortaya çıkan feminist hareket Rusya’da da yankı bulmuştur. XIX. yüzyıla kadarki süreçte Çarlık ve İmparatorluk Rusya’sında kadın haklarının durumunu değerlendirmek kadınların kendileri için ayağa kalktığı sürece kadarki yaşam koşullarını ve kadın hareketinin Rusya’da bu denli yankı bulmasının sebeplerini anlayabilmek adına önem teşkil etmektedir.

Tarihsel çerçevede Rus toplumundaki kadınlar zaman içerisinde evlere hapsedilmeye başlamış, erkek egemenliği altına girmiş ve “ikincil” bir konuma mahkum edilmiştir. Rowbotham, Rus kadınının edilgen yapısının ve yoksulluğunun içselleştirilmiş bir durum olduğunu ifade etmiştir (Rowbotham, 2020, s. 163). V. G. Yermakov ve S. A. Moskalenko Rusya’da kadın erkek eşitliğinin tarihsel gelişimini inceledikleri çalışmalarında Rusya’da 1019-1036 yılları arasında, başka bir deyişle anayasal düzenin olmadığı dönemde, kadınların erkeklerden daha aşağı bir cins olarak ele alındığını ve bu sebepten eşlerini öldüren kadın ve erkeklere farklı cezalar verildiğini ifade etmiştir (Yermakov & Moskalenko, 2013, s. 82). Kadınların bu zor yaşam koşullarının yalnızca XI. yüzyıl ile sınırlı olmadığını belirtmek gerekmektedir.

Kadim Rusya’da³ başta olmak üzere Rus toplumunda kadının rolü üzerine Rusya’da yapılan araştırmalar incelendiğinde kadınların toplumsal konumunun I. Petro’dan önce ve I. Petro’dan sonra olmak üzere iki ayrı etapta incelendiği görülmektedir. İ. İ. Şangina *Русские девушки (Rus Kızları)* isimli çalışmasında I. Petro’nun reformlarının yalnızca ekonomik, politik, sanayi gibi alanlardaki değişiklik ve gelişmelerle sınırlı olmadığını, ülkenin kültürel bilincinde de bir devrim yarattığını belirtmiştir (Şangina, 2008, s. 6). Bu bağlamda I. Petro’nun reformlarının kadınların toplumsal konumuna da doğrudan etkisinin olduğu yorumunu yapmak mümkündür zira I. Petro Rus halkının her alanda Avrupalılaşması gerektiğini düşünerek buna yönelik adımlar atmıştır. V. V. Yagovets de I. Petro dönemine kadar Avrupalı ve Rus kadınların toplumsal rol ve konumları arasında ciddi bir fark olduğunu dile getirerek Petro reformları ile Rus ve Avrupalı kadınların ortak bir çizgiye geldiğini belirtmiş, XVIII. yüzyıla kadar süregelen bu farklılığın ortadan kalkmaya başladığını belirtmiştir (Yagovets, 2009, s. 144). I. Petro döneminden öncesine, Kadim Rusya’ya bakıldığında ise özellikle antik çağlarda soylu kadınların ve diğer kadınların hayatlarının birbirinden oldukça güçlü bir

³ Rus. Древняя Русь

şekilde ayrıldığını söylemek mümkündür. N. L. Puşkaryöva ilgili dönemde ortaya çıkarılan sanat eserlerini ve kaynakları ele alırken bu çalışmalarda, özellikle Rus devletinin başlangıç sürecini tasvir edenlerde, kadın figürlerin birbirlerinden oldukça zıt nitelikler taşıdığını ifade etmiştir. Bu bağlamda kadınlar kimi çalışmalarda çok kısıtlı sosyal haklara sahip olan ve aile içerisinde boyun eğen taraf olmak durumunda kalan “Terem⁴ münzevileri” olarak tasvir edilmişken, kimi çalışmalarda Knyaginya Olga gibi sosyal olarak aktif kişilere yer verilmiştir (Puşkaryöva, 1989, s. 3). Kadınların kaderinde tüm Rusya’nın kaderinde olduğu gibi XIII. yüzyılın ayrı bir yeri vardır. Bu yüzyılın kadınlara miras, taşınmazı satma gibi hakların verildiği yüzyıl olduğunu belirten Puşkaryöva, aynı zamanda bu dönemde Kadim Rusya topraklarında ortaya çıkan birçok devletten her birinin politik anlamda aktif birden fazla kadına ev sahipliği yaptığını ifade etmiştir (Puşkaryöva, 2012, s. 10). Ancak bu, tüm kadınların politik yaşama katıldığı anlamına gelmemektedir. Rusya, tarihi boyunca birçok önemli ve tarihe geçmiş kadına ev sahipliği yapmış olsa da yüzyıllar boyunca kadınların birçoğunun kendisine bir yer bulabildiği tek alan aile hayatı olmuş, kadınların medeni halleri sosyal rollerinin belirlenmesindeki en önemli etken olarak kabul edilmiştir. Zira bilindiği üzere I. Petro’ya kadar bir kadının evlenip evlenmemesi onun bir birey olarak nasıl tanımlanacağını belirlemiş, “evlenemeyen” kadının bir kusuru olduğu varsayılmıştır ve kadınların yaşamı çoğunlukla aile içerisinde geçmiştir (Puşkaryöva, 2012, s. 15). XVI. ve XVIII. yüzyıl arasında Çarlık Rusya’da da durum çok farklı değildir. Aynur Gök ve Timuçin Kodaman’ın da ifade ettiği üzere Çarlık Rusya’sının yasal mevzuatı kadınların ciddi bir ayrımcılığa maruz kaldığı, tamamen erkeklerin boyunduruğu altında oldukları bir yapıdadır (Gök & Kodaman, 2022, s. 21). Rowbotham da Rus köylerinde babaların damatlarına gerektiğinde kullanabilmesi adına kamçı hediye ettiğini, bu kamçının yeni evli çiftin yatağının üzerinde asılı durduğunu aktarmıştır (Rowbotham, 2020, s. 164).

⁴ Moskova Knyazlığı ve Rus Çarlığında soylu kadınların herkesten izole bir hayat sürdüğü yaşam alanları.

Dolayısıyla kadınların şiddetle iç içe olduğu ve kocasına itaat etmesi gerektiği dikte edilerek büyütüldükleri ve yaşadıkları bir aile yapısından bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte bu gelenekten hareketle babanın kızı üzerindeki “kontrol yetkisini” damadına teslim ettiği yorumu yapılabilir.

XVI. yüzyılda yayımlanan, aile yaşamı ve sosyal yaşama ilişkin kurallar derlemesi olan *Домострой* (*Domostroy*) da ideal olarak sunulan aile yapısında kadının ikincil konumunu gözler önüne sermektedir: Bu kaynağa göre kadın, kocasına itaat etmeli, ağırlayacağı misafirler ve görüşeceği insanlar da dahil olmak üzere her konuda eşinin onayını ve iznini almalı, yalnızca ev işleri ve “iyi bir eşin özellikleri” hakkında konuşmalıdır. Bunun yanı sıra sarhoş olmak ya da “boş konuşmalar” yapmaktan kaçınılmalıdır (Silvester, 2014). Dolayısıyla kadınların aile içerisinde özgür bir birey olduklarını söylemek oldukça güçtür. Tüm bunlardan hareketle I. Petro dönemine kadar soylu ve köylü kadınların neredeyse tamamının medeni halleri üzerinden tanımlandığını ve kendilerine, Knyagina Olga gibi kimi istisnalar dışında, aile hayatı dışında bir yer bulamadıklarını söylemek mümkündür.

I. Petro’nun reformlarına rağmen bu dönemden sonraki Rusya tarihine bakıldığında da aile yaşamında cinsiyet eşitsizliğinin çok güçlü bir şekilde hissedildiğini gösteren başka toplumsal ve hukuki koşullar vardır. Bu bağlamda II. Yekaterina dönemi (1762-1796) kadınların toplumsal konumunun anlaşılması açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Şelenkova’nın çalışmasında yer verdiği üzere II. Yekaterina döneminde düzenlenen ve kolluk kuvvetlerinin yetki alanlarını belirleyen tüzük (Rus. *Устав благочиния, или полицейский*) kadınların eşlerinin her “emrini” yerine getirmesini zorunlu kılmıştır. Buna ek olarak erkeklerin eşleri üzerinde onları yasal olarak yargılama ve onlara ceza verme yetkisi bulunmaktadır ve bu koşullar 1845 yılında, imparatorluk döneminde cezai düzenlemeler yapılana kadar devam etmiştir ve bu tarihten sonra ilgili yetki yalnızca askeri tüzüğe tabi olan erkeklerle sınırlandırılmıştır. Yasaya göre linç etme

sürecinde eşin ölmesi durumunda linç eden erkek cezanın sıradan bir cinayette verilecek cezadan daha hafif olması kaydıyla cezaya çarptırılmıştır (Şelenkova, 2021, s. 38-39). Bu gibi uygulamaların hayata geçirildiği II. Yekaterina döneminin kadınların toplumsal konumunda “iyileştirilmeye” gidilen bir dönem olduğu göz önünde bulundurulduğunda Rus toplumunda kadının konumunun ne denli problematik olduğu çok daha anlaşılır hale gelmektedir. Zira Şabanova’nın da belirttiği üzere II. Yekaterina döneminden itibaren kadınlara kadınların eğitim aldığı kurumlarda çalışma hakkı tanınmıştır (Şabanova, 1912, s. 6). Bunun yanı sıra kadınların eğitim alabileceği ilk kurum olan Smolnıy Soylu Kızlar Enstitüsü (Rus. Смольный институт благородных девиц) de II. Yekaterina’nın emri üzerine kurulmuştur.

Kadınların toplumdaki konumu imparatorluk sürecinde (XVIII.-XX. yy.) iyileştirilmeye devam etmiştir ancak bu iyileştirmeler kadınların toplumsal konumunda bir devrim yaratacak nitelikte değildir. Zira Şelenkova’nın belirttiği üzere imparatorluk döneminde de kadınların durumunda yapılan iyileştirmelere rağmen kadınların haklarını tam olarak kazandıklarını söylemek mümkün değildir, imparatorluk yasaları da kadınların haklarını sınırlandırmaya devam etmiştir. 1798 yılında taraflardan birinin eşini aldatması durumunda kadının ya da erkeğin yeniden evlenemeyeceğine yönelik bir emir yayınlanmıştır (Şelenkova, 2021, s. 39). Dönemin Rus toplumunda diğer toplumlarda olduğu gibi aldatmanın kadın için daha ağır sonuçlar doğurduğu göz önünde bulundurulduğunda bu emrin kadınların hayatı için çok daha “uygulanabilir” olmadığını belirtmek gerekmektedir. Günümüzde dahi bir erkeğin ihaneti ile bir kadının ihaneti toplum tarafından aynı şekilde değerlendirilmemektedir. Bu sebepten kadın çoğunlukla ihaneti affetmek durumunda kalmakta, dolayısıyla konu boşanmaya varmamaktadır. İhanet eden tarafın kadın olması durumunda ise ihanet çoğunlukla affedilmemekte ve bu durum büyük ölçüde boşanmayla sonuçlanmaktadır. Konuya yaklaşım günümüzde dahi

bu nitelikteyken XVIII. yüzyıl Rus toplumunda ilgili emrin kadınların hayatında yıkıcı bir etki yarattığı oldukça açıktır.

Tüm bu sınırlandırmalara ve yasal boyunduruklara rağmen XIX. yüzyılda Rus kadınlar siyasette bir yer edinmeyi başarmıştır. Hasbulatova'nın da belirttiği üzere Dekabrist İsyanı'nın⁵ ardından kadınların eşleriyle birlikte Sibiry'a gittiği bilinen bir gerçektir (Hasbulatova, 2017, s. 6-7). S. Ayvazova da kadınların Senato Meydanı'na çıkmasalar da Dekabristlere kırım yapıldığı dönemlerde eşlerini ve kardeşlerini desteklediklerini belirtmiştir. Bu olayların ardından Rusya'da özgün bir "kadın kahramanlığı" arketipi doğmuştur (Ayvazova, 1998, s. y.). Dolayısıyla kadınların tüm engellemelere rağmen toplumsal yaşamda her ne olursa olsun edilgen bir rolünün olmadığı yorumunu yapmak mümkündür.

Rus toplumundaki en önemli kırılma noktalarından biri serfliğin kaldırılmasıdır. 1800'lü yılların ortasında serfliğin kaldırılması gündemi, köleliğe karşı oluşan düşünceler adım adım kadınlara da özgürlük ve sorgulama alanı tanımıştır. Serflik sistemindeki ilk gece hakkı, insan ticareti, şiddet gibi gelenekler zamanla ortadan kalkmaya başlamıştır. Kadınlara dair yaklaşımın değişiminde edebiyat da büyük bir rol oynamıştır. O. A. Hasbulatova'nın belirttiği üzere Aleksandr Drujinin ve Belinski gibi isimlerin etkisiyle kadınlar bir aydınlanma sürecine girmiştir. Özellikle Belinski kadınlar için zihinsel gelişim, toplumsal yaşama katılım gibi alanlarda erkeklerle eşitlik düşüncelerinin doğuşunda bir öncü niteliği taşımaktadır (Hasbulatova, 2017, s. 7). Bu yazarlar 1860'lardaki kadın hareketinin temelini oluşturmuştur.

Rusya'da kadın hareketinin doğuşu dünyadaki kadın hareketinin ve Rusya'daki toplumsal ve ekonomik sorunların doğal bir sonucudur. İ. Yukina bu süreci ele alırken 1857 yılı ve 1858 yılının ilk yarısındaki liberal hareketin doğuşunun da bunda etkili

⁵ Rus. Восстание декабристов. 14 (26) Aralık 1825 tarihinde I. Aleksandr'ın ölümünün ardından I. Nikolay yerine ağabeyi Konstantin'in tahta çıkmasını destekleyen yaklaşık 3.000 imparatorluk askeri tarafından St. Petersburg'da başlatılan ayaklanmadır. Ayaklanma I. Nikolay tarafından bastırılmış; hareketin beş lideri idam edilmiş, harekete katılan diğer subaylar Sibiry'a sürülmüştür.

olduğunu, Rus liberalizmi düşüncelerinin oluşumunun Rusya'nın modernleşmesi sürecine önayak olduğunu ifade etmiş, özellikle II. Aleksandr döneminde 1861 yılında serfliğin kaldırılması gibi önemli reformların hayata geçirilmesinin ve yapılan finansal, hukuki, askeri vb. alanlardaki reformların her birinin Rus toplumunda daha demokratik bir hayat düzeni oluşturduğunu belirtmiştir. Yazarın aktardığı üzere 1858 yılında kadınlar için gimnazyumların, 1860'lı yıllarda dini eğitim verilen Pazar okullarının kurulması ve gimnazyumlar sayesinde genç kadınların da üniversiteye gitmeye başlayabilmesi önemli gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yukina, 2007, s. 53-55). Bu sayede kadınlar erkeklerden oluşan entelektüel sınıfa katılmaya başlamıştır. Hasbulatova ve Smirnova da Rusya'da kadın haklarının gündeme gelmesinin 1861 yılında serfliğin kaldırılması ile doğrudan bağlantılı olduğunu, bu gelişmenin toplumun farklı kesimlerinde özgür düşüncenin önünü açtığını ifade etmiştir (Hasbulatova & Smirnova, 2022, s. 6). Ancak burjuva nitelikler taşıyan bu reformların ardından da Rusya'da feodal düşünce kalıpları varlığını sürdürmüştür (Akmanov, 2021, s. 12). Bununla beraber feodal görüşlerin varlığını sürdürmesi toplumsal farkındalığın artmasının önünde bir engel teşkil etmemiştir. Dolayısıyla serfliğin kaldırılması ile ortaya çıkan özgürlükçü düşünce feodal kalıntıların karşısında kendisine kalıcı bir yer edinmiştir.

Bu dönemde kadınların eğitim talebinin dünyada olduğu gibi Rusya'da da öncelikler arasında olduğunu söylemek mümkündür. Yukina Rusya'da feminizmin gelişmesi tarihi üzerine yazdığı eserinde bu mücadele sonucunda kadınlara bir üniversitede ilk kez 1859 yılında, Tıp Fakültesi'nde ise 1862 yılında dinleyici olarak derslere katılma hakkı verildiğini ve kadınların yüksek öğrenim görmesi konusunun zaman içerisinde politik bir talep haline geldiğini ifade etmiştir. Bunun bir sonucu olarak ilgili konu 1861, 1868, 1873-1876 yılları arasında bir komite tarafından incelenmiştir (Yukina, 2007, s. 55). A. Kollontay da bu süreci ele alırken Rus kadınlarının kurtuluş arzusunun uzun yıllar boyunca eşit eğitim fırsatı üzerinde yoğunlaştığını ifade etmiştir

(Kollontay, 2022, s. 44). Dolayısıyla Rus kadınların hak taleplerinin ilk etapta Avrupa'daki hemcinslerinin taleplerine benzer bir nitelik taşıdığını söylemek gerekmektedir. Hasbulatova, kadınların eğitim talepleri konusundaki bu baskıları sonucunda 1861-1862 yılları arasında Petersburg Üniversitesi'nin kapılarının kadınlar için açıldığını, bu üniversitede eğitim alan ilk kadının K. İ. Korsini olduğunu, M. A. Bogdanova, A. P. Blyummer, N. P. Suslova'nın da onu takip ettiğini belirtmiştir. Bu durumun tüm üniversitelerde kadınların yüksek öğrenim görebilmesi meselesini gündeme taşıdığını belirten Hasbulatova, ilgili konunun öğrenciler arasında sorunlar yaratması dolayısıyla Petersburg Üniversitesi'nin de kadın öğrenci kabulüne son verdiğini ifade etmiştir (Hasbulatova, 2017, s. 8). Bu durum, feodal düşünce yapısının Rus öğrenciler arasında dahi varlığını devam ettirdiğini kanıtlar niteliktedir. Bu dönemde kadınların eğitim alması gibi konularda kimi geçici reformlar yapılsa da bu reformların kadın sorununu çözmekten ziyade Şelenkova'nın da belirttiği üzere çarlık rejimine karşı halkta sempati yaratmak amacıyla gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür (Şelenkova, 2021, s. 39). Kalıcı olmayan bu reform çalışmaları, kadınların talepleri konusunda ısrarcı olmalarını engellememiştir. Ancak Rusya'daki serfliğin kaldırılması ile başlayan demokratikleşme süreci çok uzun sürmemiş ve Pazar okulları kapatılmış, devlet eli ile gerici bir atmosfer yaratılmıştır.

Bu dönemde bir mücadele sürecine girilmiş olmasına rağmen Rus kadınlarının toplumsal konumunun problematik yapısı her konuda varlığını sürdürmüştür. Yukina'nın belirttiği üzere XIX. yüzyılın ortasında kadınların eşlerinden boşanma, 21 yaşına kadar babalarının ya da eşlerinin izni olmadan ayrı bir ikamete sahip olma, erkeklerle eşit miras, bireysel olarak bir iş sözleşmesi imzalama hakları yoktur; bekar kadınların ise mirastan payını alma hakkı hiçbir koşulda bulunmamaktadır (Yukina, 2007, s. 60). Rowbotham ise bu süreçte kocanın eşinin mirasını üzerine geçirme hakkı olduğunu aktarmıştır

(Rowbotham, 2020, s. 164). Dolayısıyla kadınların miras konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmadığı aşıkardır.

Kadınlara yönelik ayrımcılık profesyonel yaşamda da kendisini göstermektedir. Hasbulatova ve Smirnova yurt dışında eğitim almayı başarmış kadınların Rusya'ya döndüklerinde kendi alanlarında çalışma imkanlarının pratikte mümkün olmadığını aktarmıştır (Hasbulatova & Smirnova, 2022, s. 6). Dolayısıyla o dönemde kadınların erkeklerden her koşulda daha dezavantajlı olduğunu söylemek mümkündür. V. G. Yermakov ve S. A. Moskalenko da çalışmasında Rusya İmparatorluğu'nda erkeklerin ve kocaların yasal ayrıcalıklarının korunmaya devam ettiğini, erkeklerin “ailenin temeli” olarak kabul edilmesi sebebiyle eşlerinin üzerinde her türlü hakka sahip olduklarını ifade etmiştir. Yazarlar dönemin yasalarına göre evli bir kadının yalnızca eşinin izni ile ayrı bir pasaport alabildiğini ve eşin hapse girmesi ya da sürgüne gitmesi hariç her koşulda eşiyile birlikte yaşamak zorunda olduğunu, toplumda bir birey olarak “kadın” algısının olmadığını ve kadının “eş olma durumu” ile tanımlandığını eklemiştir (Yermakov & Moskalenko, 2013, s. 82). Rowbotham, bu dönemde Rus köylerinde kadınların en yüksek fiyatı veren erkeğe satıldığını, evlenecekleri kişiler konusunda karar verme imkanlarının hemen hemen hiç olmadığını, kocaları için cinsel bir partner, hizmetçi ve sahip olunan bir maldan öteye geçemediklerini, gebeliği önlemeye yönelik hiçbir imkanları olmadığından sağlıksız koşullarda kürtaj yapmak durumunda kaldıklarını, bunun yanı sıra yine sağlıksız koşulların bir sonucu olarak yeni doğan bebek ölümlerinin çok yüksek olduğunu ifade etmiştir (Rowbotham, 2020, s. 165). Dolayısıyla ilgili dönem kadınların Rus toplumu ve yasaları tarafından gerçek anlamda yok sayıldığı ve bir insan statüsünde değerlendirilmediği bir dönemdir. Şehirlerde çalışan kadınlar ise kendilerine has sorunlarla baş etmek durumunda kalmıştır. Rowbotham, şehirlerdeki kadınların durumundan söz ederken erkeklerden daha düşük ücretlere çalıştırılan kadınların hamile kalmaları durumunda işten çıkarıldıklarını, dolayısıyla hamileliklerini son dönemine

kadar gizlediklerini aktarmıştır. Dönemin Rus işçisinin çalışma koşulları düşünüldüğünde hamile kadınların saatlerce sağlıklı koşullarda çalıştırılmasının hem anne, hem bebeğin hayatı üzerindeki etkisi tahmin edilebilmektedir. 1912 yılında hayata geçirilen sınırlı sigorta planına kadar kadınları koruma altına alan bir yasanın da olmadığını belirten Rowbotham, fuhşun bu kadınların hayatlarının bir parçası olduğunu belirtmiştir (Rowbotham, 2020, s. 165). Ekonomik koşulların ve fuhuş yapmak zorunda kalmanın kadınlarda politik bir uyanışa sebep olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Zira ülkedeki ekonomik koşullardan bir kadın, bir anne ve bir işçi olarak en çok kadınlar zarar görmüş, bu da kadınların kendileri için bir çıkış yolu aramaya başlamasına sebep olmuştur.

Kadınların pasaportlarına ilişkin eski tutum 4 Şubat 1914 yılında kabul edilen yeni yasa ile değişmiş ve ilgili yasa kadınlara eşlerinin izni olmaksızın pasaport sahibi olma hakkı vermiştir. Ancak liberal feminist M. İ. Pokrovskaya'nın belirttiği üzere bu düzenlemeden sonra dahi kadınlar anayasanın eşlerin birlikte yaşamasının zorunlu olduğuna, evliliğin sonlandırılmasının yasaklandığına ve herhangi bir şekilde taşınma durumunda kocanın eşini de beraberinde götürmesi gerektiğine dair eklenmiş olan 103. maddesi dolayısıyla tam bir bağımsızlık elde edememiştir (Pokrovskaya, 1914, s. y.). Dolayısıyla yapılan reformların kadınların bağımsızlığını kazanmasını sağlamaktan çok uzak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Pokrovskaya'nın aktardığına göre Duma 4 Şubat 1914 tarihindeki toplantıda evli bir kadının eşinin onayı olmaksızın bir iş sözleşmesi imzalamasının, memuriyete başlamasının ya da yüksek öğrenim görmesinin ön koşulunun eşinden ayrı yaşaması olduğunu kararlaştırmıştır (Pokrovskaya, 1914, s. y.). 103. madde göz önünde bulundurulduğunda kadınlara “tanınmış” bu hakların pratikte uygulamaya konulamayacağı aşikardır. Zira eşlerin birlikte yaşamasını zorunlu kılan bir yasa varken bir kadının eşinden ayrı yaşaması ve iş hayatına atılması çok gerçekçi bir beklenti olmayacaktır. Bunun yanı sıra Pokrovskaya ilgili süreçte işçi bir kadının

kazandığı paranın bir kısmını eşine vermesinin zorunlu tutulduğunu belirtmiştir (Pokrovskaya, 1914, s. y.). Dolayısıyla kadınların çalışmaları dahi tam bir ekonomik özgürlük kazanmaları engellenmiştir. Bu noktada kadınlara tanınan bu hakların gerçeklikten uzak ve uygulanamaz olduğunu söylemek gerekmektedir. Alınan kararlar değerlendirildiğinde bir kadının eşiyile birlikte yaşaması zorunlu kılınmış, yalnızca eşinden ayrı yaşayan kadınlara eşinin izni olmaksızın iş sözleşmesi imzalayabilme hakkı tanınmış, bununla birlikte kazandığı paranın belli bir kısmını eşine vermesi gerektiğine karar verilmiştir. Ücretlerin oldukça düşük olduğu dönemin Rusya’sında kadınların kazandıkları paranın tamamıyla geçinmeleri dahi oldukça güçken bu paranın belli bir miktarını eşlerine verdikten sonra arda kalan para ile yalnız yaşamaları mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla tanınan “hakların” kadınların hayatında bir değişiklik yaratmayacağı aşîkardır.

Kadınların kazanımları tarihin her yerinde ve her coğrafyada kendi çabaları ile gerçekleşmiştir. Rus kadınları da bu şartlar altında çeşitli şekillerde bir araya gelerek kadın sorununa çözümler üretmiş ve zaman içerisinde çeşitli kazanımlar elde etmiştir. Çalışmamızda belirtildiği üzere Rusya’daki kadın hareketi başlangıçta dünyanın her yerinde olduğu gibi emek sorunundan ayrı değerlendirilmiştir. Buna rağmen Rus kadınların XIX. yüzyıl boyunca işçi grevlerine de aktif olarak katıldığı bilinmektedir. Walters’ın da ifade ettiğî üzere 1870’lerde kendilerini Çaykovski grubu olarak adlandıran sosyalist öğrenci ve işçi topluluğu kadınların da katılımı ile kadınların ev işi ile fabrika işinin çifte baskısından kurtulmasının tek yolunun kapitalist sömürünün sona ermesi olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte Narodnaya Volya’ya⁶ katılan birçok kadın bulunmaktadır. 1875 yılında ise Moskova’da gerçekleştirilen bir seri greve kadın katılımının yüksek olması büyük yankı uyandırmıştır (Walters, 2020, s. 179-180).

⁶ Rus. Народная воля. 1878 yılında kurulmuş, demokratik reformlar hedefi ile yola çıkmış sol örgüt. 1881’de II. Aleksandr’a suikast düzenlemesiyle ünlenmiş, 1882-1887 yılları arasında üyelerinin birçoğu uzun süreli kürek cezalarına çarptırılmıştır.

Aleksandra Kollontay, Rusya’da kadın işçi hareketinin tarihinden bahsederken 1872 yılında Krenholm Fabrikası’nda ve 1874’te Moskova’daki Lazeryev Tekstil Fabrikası’nda gerçekleşen işçi ayaklanmalarında kadınların aktif rol oynadıklarını, aynı zamanda 1878 yılında Petrograd’daki Yeni Pamuk İpliği Fabrikası’nda yapılan greve de katılım sağladıklarını, bunun yanı sıra Orehovo-Zuyevo’daki fabrika binalarının yıkıldığı dokumacı grevine önderlik ettiklerini belirtmiştir. Bunun sonucu olarak ise Çarlık hükümeti kadın ve çocukların gece çalışmasını yasaklayan yasayı ivedilikle kabul etmek durumunda kalmıştır (Kollontay, 2022, s. 88). 1890’larda da durum değişmemiş ve kadınlar birçok işçi ayaklanmasına katılmıştır. Kollontay’ın ifadesiyle “1890’ların sonunda ve XX. yüzyılın başında çoğunlukla kadınların çalıştığı fabrikalarda bir dizi kargaşa ve grev vardı” (Kollontay, 2022, s. 89). Buradan hareketle kadınların XIX. yüzyıl işçi hareketinde önemli bir rol oynadıkları çıkarımını yapmak mümkündür.

Nadejda Konstantinovna Krupskaya da 1895 yılında Petersburg’daki Laferma Sigara Fabrikası’ndaki, Belostok ve Brest-Litovsk’taki mermi kovani fabrikalarındaki grevler gibi birçok greve kadın işçi katılımının yüksek olduğunu belirterek kadınların da mücadeleye destek sağlamaya başladıklarını ifade etmiştir (Krupskaya, 2013, s. 105). Kadınların Rusya topraklarında çıkan işçi ayaklanmalarında aktif rol oynaması toplumsal yaşamda ve sınıf mücadelesinde söz hakkına sahip olma taleplerini kanıtlar niteliktedir ve bu, temelde toplumsal ve hukuki olarak ikincil konumlarına karşı da ayaklandıklarını göstermektedir.

Bununla birlikte kadın haklarının Rusya’da tartışılmasının Altın Çağ olarak adlandırılan XIX. yüzyıl Rus edebiyatına da yansıdığını söylemek mümkündür. Buna ek olarak ilerici düşünceleriyle Rus toplumsal yapısını yalnızca teoride değil pratikte de değiştirmek için mücadele eden ünlü yazar L. N. Tolstoy’un kimi eserlerinde de geleneksel cinsiyet rollerinin, kadınların eğitim hakkının ve toplumsal rolünün sıklıkla tartışıldığını gözlemlemek mümkündür: *Анна Каренина (Anna Karenina)* (1877);

Воскресение (Diriliş) (1899) gibi eserleri kadının toplumsal konumunu ve erkeğe yaklaşım ile kadına yaklaşımdaki “iki yüzlülüğü” çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır.

XX. yüzyıla gelindiğinde kadın hareketinin daha istikrarlı bir hal aldığını söylemek mümkündür. Hasbulatova’nın da belirttiği üzere XX. yüzyılda kadın örgütlerinin hedefleri ve ideolojileri bakımından liberal-demokratlar, sosyal-demokratlar (proleter) ve ulusal-vatanseverler olarak üçe ayrıldığı bilinmektedir. Liberal demokratlar reformlar aracılığıyla kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmuş, özgür bireyin eşitliği üzerine propagandalar yapmıştır. Liberal-demokrat eğilimleri olan kadın örgütlere Rus Kadınları Karşılıklı Yardımlaşma Derneği (1895), Kadınların Eşitliği İttifakı (1905), Kadınların Eşitliği Rusya Birliği (1907), Kadın Müterakki Partisi (1906), Tüm Rusya Kadın Birliği (1917) örnek oluşturmaktadır. Sosyal-demokratlar (proleterler) ise kadın sorununu sınıfsal bir perspektiften ele almış, kadın sorununu toplumsal ve politik düzene bağlamıştır. Ulusal-vatansever eğilimlere sahip olan gruplar, kadınların eşitlik taleplerinin toplum için zararlı olduğu düşüncesini savunmuş ve kadının ikincil konumunu desteklemiştir (Hasbulatova, 2017, s. 7-8). Liberal-demokratların 1905-1916 yılları arasında cinsiyet eşitliğine yönelik çağrılarda bulunan bilim insanlarını ve toplumun önde gelen kişilerini destekledikleri ve kadınların eğitim hakkı, politik hakları, mesleki yaşamları ve toplumsal-politik yaşama katılımları gibi konuları gündemlerine alarak halihazırda bulunan yasalara ciddi eleştiriler getirdikleri bilinmektedir. Sosyal-demokratlar ise kadın sorununun çözümünün yeni bir toplumsal düzenin kurulması olduğunu belirtmiştir (Hasbulatova & Smirnova, 2022, s. 7). Kadın eşitliği üzerine öyle ya da böyle mücadele veren tüm kadın örgütleri çeşitli yollarla taleplerinde ısrarcı olmuş ve çeşitli kazanımların önünü açmıştır. Liberal grupların eğitim için vermiş olduğu mücadele bireysel girişimlerle birçok kadın yüksek öğretim kurumunun kurulmasını sağlamış, böylelikle kadınlar entelektüel hayatın içine girmiştir. Sosyal-demokratlar liberal kadınların eğitim için verdiği mücadelenin kadın haklarına katkısını

yadsımamakla birlikte kadın sorununun tek bir gündemle çözülebilecek bir sorun olmadığını ve daha derin köklerinin olduğunu savunmuştur. Aleksandra Kollontay bu konu ile ilgili Rusya’da kadın sorununun ilk kez gündeme geldiği 1860’lardan itibaren XX. yüzyılın ilk yarısına kadar kadın hareketinin gündeminin yalnızca kadınların eğitim hakkı olduğunu belirterek burjuva kadın hareketinin eğitim alanındaki kazanımlarının kadınların profesyonel yaşamdaki kazanımlarının önünü açacağına dair hakim düşüncenin doğru olduğunu belirtmiştir (Kollontay, 2022, s. 44). Kollontay Kadın Sorununun Toplumsal Temeli kitabının giriş bölümünde süreci şu şekilde ifade etmiştir:

“Rusya’da hem ekonomik hem de sosyal ilişkileri kökten değiştiren ve nüfusun büyük bir bölümünü geçim araçları aramaya zorlayan bir gelişme olan serfliğin kaldırılması ile Rusya’da kadın sorunu da yükseldi. Reform sonrası sistem, yalnızca profesyonel erkek işçiyi değil, aynı zamanda erkek meslektaşı gibi günlük ekmeğini kazanmak için iş arayan, şimdiye kadar bilinmeyen bir kadın tipini de işgücü piyasasına sürdü. Geleneksel bir kadın sloganı olan “çalışma özgürlüğü” Rus kadınları tarafından benimsendiğinde eğitim alma talebi haline geldi çünkü eğitim olmadan profesyonel istihdamın tüm kapıları kadınlara kapalıydı. Doğal olarak yükseköğrenimlerini tamamlamış olan kadınlar kamu istihdamı ve özel istihdama engelsiz erişim talep ettiler. Bu talep, özel teşebbüs ve devlet kurumlarının daha ucuz ve daha yumuşak başlı olan kadın işgücünü çalıştırmanın avantajlarını fark etmeye başlamasıyla tamamen ekonomik kaygılar temelinde karşılandı” (Kollontay, 2022, s. 44-45).

Kollontay'ın kadın sorununun yükselişini serfliğin kaldırılması ile kadınların işgücü piyasasına girişine bağlaması dikkat çekicidir. Zira serfliğin kaldırılmasının yarattığı özgürlük atmosferi kadınların hak aramaları noktasında büyük bir etkiye sahip olsa da bu özgürlük ortamından ziyade kadınların çalışma hayatına daha fazla dahil olması ancak iş hayatında nitelikli işgücü tanımına uyacak yeterliliklerinin ve eğitimlerinin olmaması, bununla beraber belirtildiği üzere hukuki olarak profesyonel yaşamları da dahil olmak üzere hayatlarının her alanında eşlerine bağımlı ve onlara karşı sorumlu olmaları, iş hayatının getirdiği yükümlülükler ile aile hayatının getirdiği yükümlülüklerin kadınların üzerinde iki kat fazla yük oluşturması gibi konuların kadın sorununun Rusya'daki yükselişinde daha büyük rol oynadığı yorumu yapılabilir.

Svetlana Ayvazova da Rus kadınlarının 1861 yılı reformlarından 1905 yılına kadar ciddi kazanımlar elde ettiğini ve bu sürecin Rus kadınlarının kaderinde bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. Yazar, bu süreçte kadınların kolektif bilince eriştiklerini ve birbirlerini desteklemeye başladıklarını, emek sorunu, eğitim sorunu gibi temel sorunlarını belirlediklerini ve Rusya'daki durumu detaylı bir şekilde incelediklerini ifade etmiştir. 1871 yılında Petersburg'da "kadınlar için doktorluk kurslarının", 1878 yılında kadınların yüksek öğrenim görebileceği çeşitli kursların açılması dönemin en büyük kazanımlarındadır. Bu kazanımların sonucunda XX. yüzyılın başında kadınların özel ve kolektif girişimleri ile Rusya'nın tüm büyük şehirlerinde kadınlar için çeşitli alanlarda kurslar açılmıştır (Ayvazova, 1998, s. y.). Bu gibi kazanımlar kadın hareketinin kuvvetlenmesi için bir adım niteliği taşımıştır.

Ancak kadın mücadelesinin daha da yükselişe geçtiği ve kadınların örgütlenme bilincine tam olarak eriştiği dönem 1905 sonrası dönemdir. 1905 olayları Rusya'da hem sınıf hem kadın mücadelesi için dönüm noktalarından biridir. Ayvazova, 1905-1917 yılları arasındaki dönemin kadın hareketinin sosyal temelini genişlemesi ve yenilenmesi açısından kuvvetlendiği bir süreç olduğunu belirtmiştir. Rusya'da sanayi devriminin

güçlenmesi, kadın proleterlerin sayısının artması gibi gelişmeler ve burjuvaların yanı sıra farklı grupların da kadın hareketini desteklemesi ve eşitlik mücadelesi vermesi kadın hareketinin çeşitlenmesini, farklı çevrelerce yorumlanmasını sağlamıştır (Ayvazova, 1998, s. y.). Bu doğrultuda toplumun farklı kesimden kadınlarının seslerinin daha fazla duyulduğu, kadın hareketinin radikalleştiği bir sürecin başladığını söylemek mümkündür. Kollontay'ın belirttiği üzere 22 (9) Ocak 1905'teki Kanlı Pazar⁷ olaylarından sonra feminist hareketin o tarihe kadar sürdürdüğü hayırseverlik ve eğitim ağırlıklı mücadele radikalleşmiş ve devrimci hareket kadın örgütlerini de etkisi altına almıştır (Kollontay, 2022, s. 47). Walters da 1905 Rus Devrimi'nden sonra birçok kadının Duma seçimlerinde oy kullanma hakkını elde edebilmek için mücadele etmeye başladığını ifade etmiştir (Walters, 2020, s. 181). Kadın hareketinin adım adım eski ve “mütevazi” rotasını terk ettiğini ve kadın hareketi katılımcılarının sağ ve sol eğilimlere göre farklı yöntemler ve talepler belirlediğini belirten Kollontay, sola daha yakın olan kadın örgütü üyelerinin kadın hareketinin siyasi inancını tanımlama yolunu benimsediklerini ve kadınlar için siyasi eşitlik mücadelesine öncelik verdiklerini; sağa daha yakın olanların ise feminist harekete siyaseti dahil etmediğini ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 48). Bu fikir ayrılığı Rusya'da kadın hareketinin geleceği açısından oldukça önemli bir rol oynayacak, kadınların sınıfsız bir şekilde eşitlik çatısı altında birleşmesinin önünde kalıcı bir engel olarak varlığını sürdürecektir.

Belirtildiği üzere Kanlı Pazar olayları Rusya'nın geleceği için bir dönüm noktasıdır ve bu olaylarda kadın işçilerin de aktif rol oynadığı, erkek işçilerle tam bir dayanışma sergiledikleri bilinmektedir. Kollontay, Rus proleter kadınların verdikleri mücadeleyi yüceltmiş ve ayaklanmanın kadın ve erkek işçileri ortak bir zemine oturttuğunu ifade

⁷ Rus. Кровавое воскресенье (1905). Petersburglu işçilerin Çar II. Nikolay'a çalışma saatinin sekiz saate indirilmesi, fazla mesainin kaldırılması ve asgari ücrette iyileşmeye gidilmesi hakkındaki dilekçelerini vermek üzere Kışlık Saray'a yaptıkları barışçıl yürüyüşüne çar askerleri tarafından ateş açılması sonucunda binden fazla işçinin öldüğü, iki binden fazla işçinin ise yaralandığı olay.

etmiştir (Kollontay, 2022, s. 92). Bununla beraber ayaklanmaların sonucunda işçilerin sorunlarının açıklığa kavuşması amacıyla kurulan Şidlovski Komisyonu'nun⁸ Sampsoniyevki Tekstil Fabrikaları'nda yedi delegeden biri olarak seçilen kadını tanımaması kadın temsilcilerin tepkisine sebep olmuştur ve kadınlar komisyona protesto bildirisini sunmaya karar vermiştir:

“Kadın işçileri temsil eden kadın delegeler başkanlığınızdaki komisyona alınmıyor. Böyle bir kararın haksız olduğuna inanıyoruz. St. Petersburg'daki fabrika ve imalathanelerde kadın işçiler ağırlıkta. İplik ve dokuma fabrikalarında çalışan kadınların sayısı erkeklerin daha iyi ücret veren fabrikalara geçmesi nedeniyle her yıl artıyor. Biz kadın işçiler daha ağır bir iş yükü taşıyoruz. Çaresizliğimiz ve haklarımızdan yoksun olmamız nedeniyle yoldaşlarımız tarafından daha çok eziliyor, daha az maaş alıyoruz. Bu komisyon açıklandığında içimizi umut doldurdu; sonunda, diye düşündük, St. Petersburg'daki kadın işçinin, erkek işçinin hiç bilemeyeceği baskılar, yanlışlar ve aşağılanmalar hakkında tüm kardeş kadın işçiler adına Rusya'nın tamamına seslenebileceği zaman geliyor. Ve sonra, delegelerimizi seçtikten sonra, sadece erkeklerin delege olabileceği bize bildirildi. Ancak umarız bu sizin son kararınız değildir...” (Kollontay, 2022, s. 92).

Bu ifadeler kadınların politik yaşamda da rol oynamak istediklerini ve sorunlarının çözümüne yönelik atılacak adımlarda kendilerini temsil etme taleplerinin olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kadınların erkek işçilerden daha fazla ve farklı soruna

⁸ Rus. Комиссия Шидловского. 29 Ocak (11 Şubat) 1905 tarihinde II. Nikolay'ın emri ile kurulan ve Kanlı Pazar olaylarının sebeplerinin tartışıldığı ve olayların tekrarlanmaması için önemlerin alınmasına yoğunlaşan komisyon.

sahip olduğunun bilincinde olunması ve bunun dile getirilmesi kadınların yalnızca ekonomik temelli sorunlar yaşamadığının anlaşılması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Kollontay'ın bahsettiği üzere siyasette söz hakkına sahip olmak ve talepleri dile getirebilmek adına Birinci ve İkinci Devlet Duması'na gönderilen 40.000 dilekçeye atılan imzaların çoğunluğu kadınlara aittir (Kollontay, 2022, s. 93). Dolayısıyla bu süreçte kadınların ve kadın örgütlerinin politikleştğini, kadınların haklarını arama konusunda daha kararlı bir tavır sergilediğini söylemek mümkündür.

Kollontay'ın belirttiği üzere Nisan 1905'te kurulan Kadınların Eşitliği İttifakı örgütü sol eğilimleri ile net bir siyasi platform belirleyerek Rusya genelinde birçok şube açmış, bir yıl içinde yaklaşık 8.000 üyeye ulaşmıştır. İttifak'ın temel iddiası Rus kadınlarının tümünün ihtiyaçlarını dile getirdikleri yönünde olmuştur. Kollontay'ın aktardığına göre 1906 yılında St. Petersburg kolu ikiye bölünen örgütün sol kanadı devrimci partilerle işbirliği içindeyken sağ kanadı yüksek üyelik ücretleri ile burjuva niteliğini korumuştur (Kollontay, 2022, s. 48-49). Buna ek olarak 17 (30) Ekim tarihinde yayınlanan Ekim Manifestosu⁹ sonucunda erkeklerin vatandaşlık ve politik haklarının bir kısmını elde edebilmesi ancak kadınların bu haklardan mahrum bırakılması ve vatandaştan sayılmaması kadınların hak taleplerini güçlendirmiş, daha organize bir hareket sergilemeye başlamalarını sağlamıştır (Ayvazova, 1998, s. y.). Bu gibi gelişmeler kadın hareketinin rotasının değişmeye, yalnızca eğitim talebiyle sınırlı bir hareket olmaktan uzaklaşarak politikada, ülke yönetiminde ve toplumsal yaşamın her alanında var olma yolunda ilerleyen bir hareket olmaya başladığına işaret etmektedir.

1905 yılında yaşanan bir diğer önemli olay A. N. Şabanova'nın girişimi ile yaklaşan vekiller toplantısına kadınların katılımına izin verilmesine yönelik kabineye mektup yazılmasıdır. Bu süreçte kadınların oy hakkı talebi birçok kez tekrarlanmış ancak

⁹ Rus. Манифест 17 октября 1905 г./ Манифест об усовершенствовании государственного порядка. II. Nikolay tarafından 1905 Devrimi'ne yanıt olarak yayınlanan, ilk anayasanın habercisi olma niteliği taşıyan manifestodur.

hükümet tarafından bu talep cevapsız bırakılmıştır (Ayvazova, 1998, s. y.). Bu, kadın hareketinin ilk etapta anlaşılmadığını kanıtlar niteliktedir. Zira kadınların hak talepleri ilk aşamalarda daima görmezden gelinmiş, dalga konusu haline getirilmiş, küçümsenmiştir.

Rusya, 1904-1905 yıllarında işçilerin ve burjuva kadınların hak taleplerinin yanı sıra köylü kadınların ayaklanmalarına da ev sahipliği etmiştir. Rus-Japon savaşının bir sonucu olarak ailelerindeki erkekler savaşa katılan köylü kadınlar, zorlaşan yaşam koşulları sebebiyle haklarını talep etmek, yakınlarından haber almak ve mali yardım istemek için hükümete başvurmuştur. Bunun yanı sıra köylü kadınlar askeri karargahlara saldırarak askere alınan yakınlarını evlerine götürmüştür. Bu, okuma yazma bilmeyen ve köyle sınırlı bir hayat yaşayan kadınlar için büyük bir adımdır. Bu ayaklanmaları bir dizi ekonomik sorun temelli ayaklanmalar takip etmiş, böylelikle köylü kadınlar da siyaset sahnesine atılmıştır. Köylü kadınların ayaklanmaları kimilerinin tutuklanmasına, yargılanmasına hatta ceza almasına sebep olurken hareket git gide büyümüş ve köylü kadınlar hem kadınlık bilinci hem de politik bilinç kazanmıştır (Kollontay, 2022, s. 95-96). İşçi kadınlar köylü kadınlara kıyasla görece daha bağımsız bir hayat sürme şansına sahiptir. Dolayısıyla işçi kadınlara kıyasla çok daha izole bir hayat yaşayan ve tarih boyunca boyunduruk altında tutulan köylü kadınların bu gibi ayaklanmalarda rol oynaması, dahası bu ayaklanmalara öncülük etmesi Rusya'daki politik atmosferin tamamen değiştiğine dair önemli bir kanıt niteliğindedir.

Çeşitli ayaklanma ve kolektif hareketlere rağmen Kollontay'ın da bahsettiği üzere Rusya'da kadın sorunu farklı perspektiflerden birçok kez ele alınmış ve bu soruna farklı gruplar tarafından farklı çözümler aranmıştır, bunun bir sonucu olarak da kadın hareketinde bir birlikten bahsetmek mümkün değildir. Kollontay, bunun temel sebebinin daha liberal bir yol haritası izleyen ve kadın sorununu emek sorunundan bütünüyle ayıran kadın grupları ile sosyalist kadın hareketinin talep ve çıkarlarının örtüşmemesi olduğunu öne sürmüştür. Kollontay ilgili süreci aktarırken sosyalist aktivistlerce burjuva olarak

adlandırılan kadın gruplarının çalışmalarının XX. Yüzyılda hız kazandığını ve burjuva derneklerce 1908 yılında Petersburg’da Birinci Tüm Rusya Kadınlar Kongresi düzenlendiğini, kongrede işçi kadınlar ve burjuva kadınlarının çıkarlarının örtüşmediğini, dolayısıyla tek bir kadın hareketinden bahsetmenin mümkün olmadığını vurgulamıştır. Devrimci, *Kadın Sorununun Toplumsal Temeli* kitabının giriş bölümünde ilgili kongre henüz düzenlenmeden önce *Soyuz Jenşin (Kadın Birliği)* dergisinde yayınlanan kongrenin ilk taslak programını eleştirirken emek sorununun tamamen göz ardı edildiğini ve “burjuva süfrajeterimiz” olarak adlandırdığı kadın derneklerinin “alkolizm” gibi daha somut konulara yönelme eğiliminin olduğunu ancak ikinci taslak programda bu “hata”nın düzeltildiğini aktarmıştır. Bununla beraber bu “hata” düzeltildikten sonra Rusya’daki çeşitli meslek dallarında kadınların faaliyetleri, kadınların ekonomik durumu ve çalışma koşulları; aile, evlilik ve fuhuş, kadınların medeni ve siyasi konumları, kadınların eğitimi gibi konulardan oluşan kongre programını kapsamlı olarak nitelendirmiştir (Kollontay, 2022, s. 36-37). Kongre, Kollontay’ın işçi kadınlar ile burjuva kadınların talep ve çıkarlarının örtüşmeyeceği, bu sebepten bir kadın birliğinin mümkün olmadığı yönündeki görüşlerini destekler nitelikte sonuçlanmıştır. Zira Ayvazova’nın da belirttiği üzere “sınıf üstü” bir kadın birliğinden bahsedilmesi ve sınıf sorununun göz ardı edilmesi karşısında işçi kadınlar kongreyi terk etmiştir (Ayvazova, 1998, s. y.), dolayısıyla ilgili kongrede bir birliğin oluşturulamadığı açıktır. Hasbulatova da Birinci Tüm Rusya Kadınlar Kongresi’nin Rus kadınlarının toplumsal hayattaki faaliyetleri için bir dönüm noktası olduğunu, kadın sorununun ana gündeminin belirlendiğini ve binden fazla delegeyi bir araya getirmesiyle önem taşıdığını ifade etmiş ancak liberal-demokrat ve sosyal-demokrat gruplar arasındaki ideolojik farklılıkların kadın hareketinde birlik oluşmasında engel teşkil ettiğini belirtmiştir (Hasbulatova, 2017, s. 10). Bu kongre, kadın hareketinin sınıfsal yönünün daha da ön plana çıkmasına sebep olmuştur.

Bu dönemde kadınların tek bir slogan etrafında birleştirilmesi özleminin sınıfsal farklılıklar sebebiyle mümkün olmayacağı kendi kendisini doğrulamıştır. Kollontay, feminist kadın örgütlerinin ayrı bir kadın hareketi ve tüm kadınları tek bir çatıda toplama özlemini eleştirirken bunun yalnızca mevcut siyasi partilerden birinin bile kadın sorununun çözümünü talep etmemesi halinde mümkün olabileceğini söylemiş, sosyal-demokrasinin konuya yaklaşımını açıklamış ve Komünist Manifesto’nun ortaya çıkışından bu yana sosyal-demokrasinin daima kadınların çıkarlarını savunduğunu ve Komünist Manifesto’nun proletarya sorunu ile kadın sorunu arasındaki bağlantıya işaret eden ilk eser olduğunu ifade etmiştir. Kollontay’ın da belirttiği üzere Komünist Manifesto kadınların üretim sürecine girişleri dolayısıyla proletaryanın baskı ve sömürüye karşı verdiği mücadelenin ortağı haline geliş sürecini incelemiştir (Kollontay, 2022, s. 51).

Kollontay’ın da işaret ettiği üzere Komünist Manifesto incelendiğinde kadınların burjuva toplum tarafından üretim araçları olarak görülmesi ve bu sebepten komünistlerin “kadınların ortaklaşalığı”nı getireceklerine dair eleştirilere verilen yanıt Sosyal-Demokrasi’nin kadınlara dair yaklaşımını ortaya koymaktadır. Marx ve Engels burjuva sınıfının eşlerini üretim aracı olarak görmesi dolayısıyla üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağı ifadesinden kadınların da “ortaklaşa kullanılacağı” yorumunu yaptığını ifade etmiş ve söz konusu olanın kadınların üretim aracı olma konumunun yok edilmesi olduğunu belirtmiştir (Marx & Engels, 2021, s. 63-64). Bununla birlikte çalışmamızda daha önce bahsedildiği üzere Engels çalışmalarında kadınların erkek egemenliğine girişinin sebeplerini ve ortadan kaldırılma yöntemlerini tartışmış ve işçi sorununun bir parçası olan kadın sorununa dair çözüm yolunu yorumlamıştır.

Kollontay, feminist örgütlerin faaliyetlerini eleştirirken dönemin feministlerinin mevcut sınıf temelli toplum çerçevesinde ve mevcut toplumun temellerini ihlal etmeden eşitlik için çabaladıklarını ve mevcut ayrıcalıkların kaldırılmasını sağlamaya dair herhangi bir çabaları olmaksızın kadınlara imtiyaz tanınması için mücadele ettiklerini

belirtmiştir. Kollontay bu eleştirileri yaparken burjuva kadın hareketi temsilcilerini suçlamadığını, kadın hareketinin başarısında bu örgütlerin önemini küçümsemediğini, tüm bunların kendi sınıfsal konumlarının sonucu olduğunu ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 52). İşçi kadınların çıkarları ile önceliklerinin çeşitli ayrıcalıklara sahip olan ve toplumda işçi kadınlardan farklı şekilde konumlandırılan kadınlarla aynı olmayacağı tarihsel bir gerçekliktir. Bu, tüm sosyal-demokratların sıklıkla vurguladığı bir konudur. Bu noktada burjuva kadın mücadelesine katılmanın kadın işçilere ne gibi bir fayda sağlayabileceği üzerine odaklanan Kollontay, kadın ve erkek dünyasını temelde ikiye ayırmıştır: “Çıkarları burjuva çıkarları ile örtüşenler ve çıkarları kadın sorununun kesin çözümünü de içeren özgürlük arzusu doğrultusunda hareket eden proletarya hareketiyle örtüşenler”. Bu doğrultuda Kollontay’a göre tüm kadınların öncelikli hedefleri örtüşse de mücadele yöntemleri, öncelik ve nihai hedeflerine göre değişiklik göstermektedir. Devrimci, feministlerin nihai hedefinin erkeklerle eşit haklara sahip oldukları kapitalist bir dünyada yaşamak olduğunu, proleter kadınlar için ise eşit hakların işçi sınıfının köleleştirilmesine karşı verilen mücadelede bir araç olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra mevcut sistemin kadınlar için daha ağır şartlar taşıdığını ve ücretli emeğin erkek ve kadını rakip haline getirdiğini kabul etmekle birlikte proleter kadınların bunun sorumlusunun imtiyazlı erkekler olmadığının bilincinde olduğunu da savunmuştur (Kollontay, 2022, s. 53-54). Kollontay’ın kadın ve erkek işçilerin fikir ayrılığına düşmemesi ve kadın işçilerin yaşanan eşitsizliklerden erkek işçileri sorumlu tutması konusunda göstermiş olduğu hassasiyetin temel sebebinin işçi hareketine zarar vermemek olduğu açıktır. Bununla birlikte liberal-feministlerle yaşanan görüş ayrılıklarının bir diğer sebebi de sorunun kaynağının tespiti. Zira sosyal-demokratların, ataerkil düzeni oluşturan erkeklerin kadın sorununun bir öznesi olduğunu kabul etmeleri halinde kitlesel bir işçi hareketi oluşması ihtimali ortadan kalkacaktır. Buradan hareketle sosyal-demokratların kadın hakları noktasındaki talepleri ile feminist hareketin temsilcilerinin

taleplerinin yöntem anlamında da uyuşmadığını ifade etmek mümkündür. Kollontay, proleter kadınların daha bilinçli olanlarının siyasi ya da hukuki eşitliğin kadın sorununun nihai çözümü olmayacağını bildiklerini ve kapitalist sistemde yaşadıkları sürece ne özel hayatlarında ne iş hayatlarında tamamen özgür olacaklarının farkında olduklarını belirterek nihai amaçlarının *“insanın insan tarafından sömürülmediği bir dünya”* olduğunu belirtmiştir. Kollontay’a göre kadınlar ancak *“toplumsallaşmış emek, uyum ve adalet dünyasında”* gerçek bir özgürlüğe ve eşitliğe ulaşabilecektir. Bununla beraber feministlerin talep ettiği hakların kadın işçilerin çoğu için *“hak yoksunluğunda eşitlik”* anlamına geleceğini, burjuva kadınlara ise işçi kadınları ezmek için daha fazla araç vereceğini ve bunun iki tarafın çıkarları arasındaki uçurumu daha da açacağını aktarmıştır (Kollontay, 2022, s. 55). Dolayısıyla işçi kadınları, feminist hareketten bağımsız bir şekilde sosyalizm çatısı altında örgütlenme girişimleri artmıştır. Bu sebepten Sosyal-demokratlar parti programına kadınların kurtuluşuna hizmet eden maddeleri de eklemiştir. Kollontay 1908 yılında kaleme aldığı *“Günümüz Toplumunda Kadın”* isimli çalışmasında kadın kurtuluşu için partinin taleplerini sıralamıştır:

1. *“Kadının erkeğe boyun eğmesine sebep olan tüm yasaların kaldırılması*
2. *Genel, eşit, gizli ve doğrudan oylarla tüm yasama mercilerinde ve özerk, yerel organlarda seçme ve seçilme hakkı*
3. *Emeğin yasal olarak korunması*
 - a. *Yasal korumanın tüm sanayi ve tarım alanında verilen emeği, ev hizmetlisi olarak ve evde yapılan işlerde çalışarak sarf edilen emeği kapsayacak şekilde yaygınlaşması*

- b. Sanayi ve ticarete maksimum 8 saatlik, tarımda yaz sezonunda 10 saatlik çalışma gününün hayata geçirilmesi
- c. Haftada (42 saatten az olmamak kaydıyla) tatil
- d. Cumartesi günleri yarım günlük tatil
- e. Gece vardiyasının ve fazla mesainin kaldırılması
- f. Üretimde kadın sağlığına zararlı işlerde kadın istihdamının yasaklanması (civa, fosfor, kurşun ve diğer zehirlerin kullanıldığı üretim alanları)
- g. Atölyelerdeki hijyen, sıhhi ve teknik şartların iyileştirilmesi
- h. Anneler ve gelecek nesiller için zararlı ya da tehlikeli olan emek türlerinin yasaklanması (ağırlık kaldırma, ayak motoru vb.)
- i. Ev hizmetliliği ve ev işleri de dahil olmak üzere tüm işkollarının denetiminin yaygınlaştırılması. Kadın denetçilerin atanması. Denetime seçilmiş kadın ve erkek işçilerin katılması.

4. Anneliğin korunması:

- a. Hamilelere doğumdan önce ve sonraki 8 hafta devlet sigortasından tam maaşının karşılanmasıyla birlikte zorunlu izin verilmesi
- b. Doğum sürecinde ücretsiz tıbbi ve ebelik hizmeti sağlanması
- c. Emziren annelere iki saatte bir olacak şekilde bir buçuk saate kadar izin verilmesi
- d. Büyük tesislerde emzirme ve kreş için yer tahsis edilmesi; küçük tesislerin bu yerleri ortaklaşa tahsis etmesi
- e. Kreşlerin annelerce yönetilmesi

- f. *Annelerin çocuk bakımı ile ilgili eğitim alacağı kursların açılması*
- g. *Şehir ve zemstvo özyönetimlerinde hamileler ve loğusalar için evler kurulması; çocuğunu emziremeyecek durumda olan annelerin çocuklarını besleyebilmeleri için onlara ücretsiz sağlıklı süt dağıtılması*
- 5. *Aile ilişkileri ve fuhuşla mücadele ile ilgili talepler:*
 - a. *Fuhşun belli kurallara bağlanması uygulamasının kaldırılması ve işçi sınıfının ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve kadınların proleter harekete katılımının sağlanmasıyla fuhuşla mücadele edilmesi*
 - b. *Pasaport sisteminin kaldırılışına kadar evli kadınlar için münferit ikamet talep edilmesi*
 - c. *Şehir ve zemstvo özyönetimlerine işçi aileleri ve bekar işçiler için ucuz ve sağlıklı konutların inşa edilmesi görevinin verilmesi*
 - d. *Kadın işçilerin ev işlerini yapmasını kolaylaştıran kooperatif hareketin geliştirilmesi” (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 163-164).*

Parti programının kadın sorununun çözümüne yönelik talepleri de içermesi sorunun çözümünün yanı sıra işçi kadınların feminist mücadeleye katılarak proleter hareketten ayrılmasının önüne geçecek adımlardan biridir.

Sosyal-demokratların odaklandığı konuların liberal feministlerden ayrılması doğrultusunda Kollontay’ın haklı olduğu konulardan biri işçi kadınların acil ihtiyaçlarının liberal örgütlerce karşılanamayacağı olmuştur. Zira daha önce belirtildiği üzere tek bir kadın hareketinin ve kadınların tek bir çatı altında toplanmasının mümkün olmadığı

kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Kollontay ilgili süreci ifade ederken 1905-1906 yılları arasında birçok işçi kadının çeşitli kadın toplantılarına katıldığını, bunun yanı sıra liberal-demokratların girişimleriyle 1905 yılında ev hizmetlileri arasında bir örgütlenme çalışması başlatıldığını ancak programın Kadın Eşitliği İttifakı'ndaki işveren konumundaki kadınlarca belirlendiğini belirtmiş; başka kadın örgütlerinin girişimlerinin de aynı şekilde sonuçlandığını bu doğrultuda ev hizmetlilerinin münferit bir eylem planı oluşturarak 1905 yılında Rusya'nın her köşesinde daha iyi çalışma şartları için seslerini bu oluşumlardan bağımsız bir şekilde duyurduğunu aktarmıştır (Kollontay, 2022, s. 95).

Dolayısıyla işçi kadınlar liberal bir rota izlemeyi kendiliğinden reddetmiştir. Kollontay, Pokrovskaya gibi daha liberal bir duruş sergileyen ve kadın sorununu emek sorunundan tamamıyla ayıran feministlerin *“Nüfusun tüm sınıflarından kadınlar, birleşin!”* sloganıyla özetlenebilecek konuşmalarının sınıf mücadelesini yavaşlatacağını ileri sürerek ilgili sorunu tarihsel materyalizm perspektifinden ele almış, kadın kurtuluşunun tarihsel materyalizm destekçileri için *“bir hayal, bir ilke olmadığını; her geçen gün ortaya çıkan bir olgu olduğunu”* ifade ederek kadınların üretimin bir parçası haline gelmesinin onu kurtuluşa götüren yollardan biri olduğunu ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 38-39). Bu sebepten Kollontay'ın işçi kadınların liberal feminizme yönelmesine karşı ciddi kaygıları vardır ve sosyal-demokratların bunu engellemesi gerektiğini, proleter kadınlarda sınıf bilinci yaratmanın hayati bir mesele olduğunu savunmuştur. Bunun sebebi 1905 devrimine kadar çeşitli ayaklanma ve grevlere katılan kadınların grev ve ayaklanmalar sonuç verir vermez birbirlerinden izole olmaları ve birlik bilincini yitirmeleridir. Kollontay, en az 12 saat çalıştırılan; hastalık, hamilelik ya da işsizlik durumunda devletten herhangi bir destek görmeyen ve siyasi yaptırımlar sebebiyle örgütlenemeyen, işçilerin de yardım ulaştıramadığı kadınların siyasetten kaçındığını, devrimci harekete mesafeli olduklarını, sosyal-demokratlar tarafından Marksist düşüncenin yayılması için düzenlenen Pazar akşamı derslerine katılmadıklarını ifade

etmiştir (Kollontay, 2022, s. 89-90). Bunlar göze alındığında Kollontay'ın işçi kadınlara ulaşma konusunda göstermiş olduğu çaba anlaşılır hale gelmektedir. Zira kadın hareketini siyasetten bağımsız bir şekilde ele alan kadın örgütlerinin kadınlar üzerinde daha ılımlı bir etki yaratabileceği açıktır. Çalışmamızda daha önce belirtildiği üzere liberal-demokrat kadın örgütleri kadın mücadelesini sınıf mücadelesinden tamamen ayrı tutmuştur, bu sebepten Kollontay, sosyal-demokratların kadın sorununu gündeme getirmesi ve kadınları örgütleme yoluna gitmesi gerektiğini savunmuştur.

N. K. Krupskaya da 1899 yılında kaleme aldığı *Женщина-работница (Kadın İşçi)* adlı çalışmasında kadınları *işçi sınıfının bir üyesi* olarak ele aldıktan sonra bir kadın işçinin ailedeki yerini ve çocuk yetiştirme rolünü incelemiş, ilgili çalışmada Marksist bakış açısını da özetleyen çarpıcı tespitlerde bulunmuştur. Krupskaya, köylü ve işçi kadınların durumunu detaylı bir şekilde ele alarak köylü bir erkekle eşit derecede çalışan, bu işlerin yanı sıra hayvanların ve çocukların bakımından, giysilerin dikiminden ve ev işlerinden de sorumlu olan köylü kadının ağır şartlarda yaşadığını, özellikle yoksul ailelerin üyeleri olan köylü kadınların durumunun daha da kötü olduğunu, yoksul köylülerin çok daha fazla aşağılanma ve zor işlere maruz kaldığını aktararak eseri kaleme aldığı dönemde köylülerin yalnızca küçük bir kısmının zenginleştiğini, kalan kısmının ise günden güne yoksullaştığını ifade etmiştir. Tarla işlerini yürütebilecek kadar hayvana sahip olmayan tarla sahiplerinin kötü ürün yetişmesi dolayısıyla daha da zor duruma düştüğünü ve yaşanan kıtlıkların temel sebebinin sermayenin kimi ellerde toplanması olduğunu belirterek köylü kadının köylü erkekle birlikte tüm bu zor şartlara maruz kaldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra çiftçilikle uğraşmayan ve kendi evlerinde dokuma, çömlekçilik, örgü örme gibi el işleriyle ilgilenen ailelerin neredeyse tüm üyelerinin günlük ortalama 16-19 saatlik çalışmaya mahkum edildiğini ve çocukların dahi 5-8 yaşından itibaren bu işlerde çalışmaya başladığını aktarmıştır. Kırsaldaki bu zor şartların kadınları ve ailelerini günden güne şehre yönlendirdiğini ve şehirdeki fabrikalarda çalışan

kadın sayısının git gide arttığını belirten Krupskaya, yün fabrikası gibi fabrikalarda kadın emeğinin oldukça yaygın olduğunu ve kimi fabrikalarda kadınların erkeklerden daha az kazanıyor olmalarına rağmen aradaki farkın az olduğunu, kadınların erkeklerle eşit işe eşit ücret aldığı fabrikalarda ise halihazırda verilen ücretin oldukça düşük olduğunu ve bu sebepten kadınların tek başlarına geçinebilecek durumda olmadığını ifade etmiştir. Krupskaya'nın dikkat çektiği konulardan biri fabrikada çalışan kadınların diğer kadınlara nazaran çok daha özgür olduğudur. Ancak düşük ücretler sebebiyle kadınların ailelerinin ya da eşlerinin yanında yaşamak dışında bir seçeneği yoktur. Bu şartlar altında yalnız yaşamak isteyen kadınlar ise fuhşa yönelmek durumunda kalmaktadır. Buna ek olarak fabrika çevrelerindeki evlerin elverişsiz koşulları, sağlıksız çalışma şartları ve sağlıksız beslenmenin sonucunda ciddi hastalıklar geçiren işçi kadınların daha düşük ücretlere çalıştırılması durumlarını daha da kötü hale getirmektedir. Krupskaya'nın değindiği bir diğer konu ise zanaatkar kadınlardır. Bu işleri yapabilmek için ciddi bir eğitim alınması gerektiğini ve eğitimi karşılayacak bütçenin birçok kadında olmadığını belirten Krupskaya, bu işlerde çalışan kadınların da çok düşük ücretlere çalıştırıldığını, çalışanların molalar hariç 10 saat çalıştırılabileceğine dair bir yasa olmasına rağmen bu yasanın yalnızca kağıt üzerinde kaldığını belirtmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda kadın sorununun emek sorunundan ayrı bir şekilde ele alınamayacağını, kadınların çıkarları ile işçilerin çıkarlarının birleştiğini belirten Krupskaya, işçilerinin durumu iyileşmeden kadınların erkeklerle birlikte ezilmeye devam edeceğini belirtmiştir (Krupskaya, 2013, s. 89-97). Krupskaya'nın bu düşüncelerinin Kollontay'ın "eşitsizlikte eşitlenmek" ifadesi ve kadınların işçi hareketinden bağımsız bir hareket yürütmelerinin onları tam kurtuluşlarına götürmeyeceği yönündeki düşünceleri ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Dolayısıyla sosyal-demokratlar proleter kadınları liberal feministlerden bağımsız bir şekilde, işçi hareketinin bir üyesi olarak örgütlemek için mücadele etmiş, onlara çeşitli şekillerde ulaşmak için çabalamıştır.

Çalışmamızın devamında Ekim Devrimi ile kadınların değişen yaşam koşulları ele alırken Marx ve Engels'in konuya yaklaşımına da yer vererek 1917-1924 yılları arasındaki süreçte Sovyet Rusya'da kadın sorununa getirilen çözümler incelenecektir.

2. BÖLÜM

1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadının Konumu

Çalışmamızın bir önceki bölümünde Ekim Devrimi’ne kadarki süreçte kadın hareketinin dünyada ve Rusya’da nasıl bir yol haritası izlediğini ve özellikle Rusya’da kadınların ne gibi kazanımlar elde ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde ise Ekim Devrimi sonrasında kadınların Sovyet topraklarında ne gibi haklara sahip oldukları ve Sovyet rejiminin kadınların hayatında neyi değiştirdiği incelenecektir. Bunun için öncelikli olarak kadınların devrimdeki rolünü incelemenin doğru olacağı kanaatindeyiz. Zira kadınlar *tüm iktidarın Sovyetler’e geçişi* sürecine aktif olarak katılmış, devrim sürecinde önemli roller oynamıştır.

2.1. Devrim ve Kadınlar

Çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsedildiği üzere XX. yüzyılda Rusya topraklarında kadınlar politik hayata katılmaya başlamış, çeşitli grev ve ayaklanmalarda aktif rol almış, hem kadın hareketi hem de sınıf mücadelesi için kazanımlar elde edilmesi açısından önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Bunun yanı sıra Kadınların Ekim Devrimi’ndeki rolü de çok büyüktür. Marx’ın da belirttiği üzere “*büyük toplumsal devrimler kadın mayası olmadan gerçekleşmemektedir*” (Marx & Engels, 2021, s. 119). Lenin 1916 yılında *Sbornik Sotsialdemokrata (Sosyal-demokrat Kitabı)* isimli dergi için kaleme aldığı makalesinde Fransa’daki komün sırasında kadınların ve 13 yaşından itibaren çocukların erkeklerle birlikte savaştığını ifade ederek gelecekteki savaşlarda da kadınların erkeklerle birlikte burjuvaziye karşı mücadele edeceğini ve burjuvazi proletaryayı kurşunlarken proleter kadınların durup seyretmeyeceklerini ifade etmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 147). Sovyet Rusya’nın kuruluş tarihi Lenin’in bu

sözlerini doğrular niteliktedir. Bununla birlikte *Pravda (Gerçek)* dergisinin 5 (18) Mart 1917 tarihli ilk sayısında yer alan *Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Manifestosu*'nda "tüm vatandaşlara, eşlere, annelere" çağrı yapılmış; kadınlar bütünüyle mücadeleye dahil edilmiştir (Pravda, 1917, s.2). Bu, Bolşeviklerin kadın işçilere yönelik tutumunun değişmeye başladığını ve onları sınıf mücadelesinin bir parçası olarak gördüklerini kanıtlamaktadır.

Kadınların Ekim Devrimi'ndeki rolünden önce 23 Şubat (8 Mart) 1917 tarihli Şubat Devrimi'ndeki rollerinden bahsetmenin önemli olduğu görüşündeyiz. Zira Şubat Devrimi Ekim Devrimi'nin önünü açan gelişmelerdendir. Çoğunluğu işçilerden oluşan kadınların 8 Mart tarihindeki açlık, savaş ve çarlık rejimine karşı ayaklanması Rusya tarihi açısından bir çeşit dönüm noktası niteliğindedir. Zira Yelena Yuryevna Volkova'nın da belirttiği üzere Şubat Devrimi'ni kadınlar başlatmış, kadınların devrime önyak oluşunun bir sonucu olarak Bolşevik hükümeti kurulmuştur (Volkova, 2017, s. 275). Ayaklanmanın 1910 yılında Alman Marksist-feminist Clara Zetkin'in inisiyatifi doğrultusunda tüm dünyada kutlanmaya başlayan 8 Mart¹⁰ tarihinde gerçekleşmesi bir tesadüf değildir. Rex A. Wade *The Russian Revolution, 1917 (Rus Devrimi, 1917)* isimli kitabında Vıborg Rayonu'ndaki tekstil işçisi kadınların Kadınlar Günü'nde illegal protesto toplantıları düzenlemesinin ne otoriteleri alarma geçirdiğini ne de bir devrimin yolunu açacağına dair umut yarattığını ifade etmiştir. Wade, 10-12 saat çalışan kadınların ekmek dahi alamadıkları ve yemek sıralarında bekledikleri için öfkeli olduğunu ve tekstil fabrikasında çalışan kadınların gösterilerinin kısa sürede metal işleme fabrikalarına yönelerek erkeklerin de gösterilere katılması talebiyle erkek işçileri de hareket geçirdiğini

¹⁰ 8 Mart tarihi rastgele seçilmemiştir. İlgili tarih 8 Mart 1857'de New York Manhattan'da maaş artışı, çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve kadınlar için eşit haklar talebiyle "boş tencere yürüyüşü" yapan tekstil işçilerinin hareketine dayanmaktadır (Kollontay & Zetkin, Çego hotyat jensini, 2021). İlgili grevde kadınlar fabrikaya kitlenmiş ve çıkan yangında 129 kadın işçi yaşamını yitirmiştir. Uluslararası Kadın Günü 19 Mart 1911 yılından itibaren Almanya, Avusturya, Danimarka ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde kutlanmaya başlamış, 1914 yılından itibaren ise 8 Mart'ta kutlanmaya başlamıştır. Rusya'da ise 1913 yılından itibaren kutlanan Kadınlar Günü, Sovyet iktidarı ile resmi bayram niteliği kazanmıştır (Kollontay & Zetkin, Çego hotyat jensini, 2021).

belirtmiştir. Kadınların başlattığı gösteriler Nevskiy Caddesi'ne kadar yayılmış, bunun sonucu olarak birçok fabrika haklarını talep eden, konuşmalar yapan, çalışma şartlarını ve mahkum edildikleri yoksulluğu protesto eden işçilerle dolup taşmıştır (Wade, 2000, s. 31). Olga Bobileva *Pravda*'nın beşinci sayısı için yazdığı “*Selam Sana Rus Kadın İşçi!*” (*Rus. Привет русской работнице*) isimli yazısında 23 Şubat'ta (8 Mart) başlayan grevlerle ilgili olarak “Bayramımız, eski iktidarın tamamen yıkılmasına kadar durmayan genel grevlerin ilk günüydü” demiştir (Bobileva, 1917, s. 52). Bunlardan hareketle Rus Devrimi'ne kadınların öncülük ettiğini söylemek mümkündür. Gösterilerin başladığı günün ertesi günü birçok fabrikada grevler başlamış, bu grevlerin sonucunda eski stile göre 2 Mart tarihinde Çar II. Nikolay tahttan çekilmiştir. Rowbotham, Şubat Devrimi'ni başlatan bu kadınların yalnızca sürecin devamındaki siyasi atmosferi belirlemeleri açısından değil, gördükleri baskıdan koptmaya başladıklarına ilişkin bir kanıt sunmaları açısından da önemli olduğunu belirtmiştir (Rowbotham, 2020, s. 163). Gerçekten de bu tarihte kadınların siyasette çok daha aktif rol almaya başladığı gözlemlenmektedir. Özellikle devrimci kadınların sosyalist hareketi erkeklerin tekeline bırakmamaları dönemin kadınlarının geleceğini bütünüyle değiştirecek niteliktedir.

Nottingham Üniversitesi'nde tarih profesörü olan Sarah Badcock da BBC Rusya'ya verdiği röportajda Marksist feministlerin devrim hareketine büyük bir katkı sağladığını, bunun yanı sıra faaliyetleriyle radikal sosyalist çizgilerine rağmen Avrupa ve Britanya'daki kadın hareketini de etkilediklerini ifade etmiştir. Rusya'nın bazı bölgelerinde devrim dalgasında kadınların erkeklerden çok daha aktif olduğunu belirten Profesör Badcock, asker eşlerinin kurdukları bölgesel örgütlerle dilekçeler yazarak yerel yönetimlere ve geçici hükümete asker eşlerine ve annelerine sağlanan maddi yardımın artırılması, savaş tutsaklarının köylerdeki işlerde yardım edebilmesi için geri gönderilmesi gibi taleplerle başvurduğunu, yürüyüşlere katıldıklarını böylelikle kadınlar ve hükümet arasında bir diyalogun başladığını ifade etmiştir (Badcock & Thorton, 2017).

Ye. Yu. Volkova da çalışmasında özellikle Kostroma'daki kadınların devrim mücadelesine önemli katkılar sağladığını belirterek devrim arifesinde kadınların Rusya'nın geri kalanında fabrika işçilerinin yalnızca %30,7'sini oluştururken, Kostroma'da %51'ini oluşturduğunu ve işçilerin zor yaşam ve çalışma koşullarının Kostroma'daki işçi nüfusunun çoğunluğu üzerinde güçlü biçimde hissedildiğini ifade etmiştir. Yazar, kadın emeğinin erkek emeğine nazaran %30-40 daha düşük ücretlendirildiğini, asgari geçim düzeyi 17 rubleyken dokumacıların aylık ortalama gelirinin 7 ruble olduğunu belirterek kadınların bu bölgede devrim mücadelesinde aktif rol almasının bir tesadüf olmadığını aktarmıştır (Volkova, 2017, s. 275). Dolayısıyla kadın mücadelesinin yükselişe geçtiği bu dönem ekonomik koşulların doğal bir sonucudur.

1905 Devrimi ve Şubat Devrimi gibi Ekim Devrimi de birçok kadının mücadelede aktif rol aldığı bir alan yaratmıştır. Aleksandra Kollontay'ın Kasım 1927 yılında *Jenskiy Jurnal (Kadın Dergisi)* isimli dergi için kaleme aldığı *Büyük Ekim Devrimi Günlerinde Kadın Savaşçılar* isimli yazısının ilk cümleleri kadınların Ekim Devrimi'ndeki rollerini çarpıcı bir dille ifade etmiştir:

“Büyük Ekim Devrimi'ne katılan kadınlar; kimdi onlar? İzole bireyler mi? Hayır, onlar çok kalabalıktılar; Kızıl Bayrak ve Sovyetler sloganı arkasında işçi ve köylülerle yan yana yürüyen on binlerce, yüz binlerce isimsiz kadın kahraman, çarlık teokrasisinin kalıntılarından üzerinden geçerek yeni bir geleceğe doğru ilerlediler...” (Kollontay, 2022, s. 125).

Başlangıçta hükümet tarafından dahi dikkate alınmayan kadınların devrim mücadelesinde bu denli aktif rol alması Sovyet Rusya'nın kadın sorunu konusundaki tutumu noktasında belirleyici olmuştur. Zira toplumsal dönüşümlerin kadınların katılımı ve desteği olmaksızın gerçekleşemeyeceği teoride kabul ediliyor olsa da bu gerçeğin

siyasi ve toplumsal olaylarla bir kez daha gözler önüne serilmesi kadınların toplumdan dışlanması artık mümkün olmayacağına yönelik bir kanıt sunmaktadır. Olga Bobileva da, “*özgürlüğün ilk şafağından*”, 1905 yılından beri kadınlar arasından entelektüeller ve kahraman ilan edilenlerin dışında işçi olanların da hapis cezalarına, sürgünlere maruz kaldığını, başlarda çoğunlukla eşleriyle birlikte bunlara maruz bırakılan kadınların zaman içinde aydınlanarak kocalarından bağımsız bir şekilde devrim mücadelesine katıldığını ifade etmiştir (Bobileva, 1917, s. 52). Kostroma’daki devrim hareketi bunun iyi bir örneğidir. Ye. Yu. Volkova, Kostroma’da savaşta eşleri ölen kadınların çoğunlukta olması sebebiyle çoğu siyasi partinin kadınlara yönelik bir propaganda yürüttüğünü ve Şubat Devrimi sonrasında Kostroma’daki Sovyet’te çoğunluğu Menşevik ve Sosyalist Devrimci Particiler (SR/Eser) oluştursa da zamanla Bolşevik etkisinin arttığını, bunun bir sonucu olarak da 16 Mayıs’taki seçimlerde Bolşeviklerin Sovyet’te %75’lik bir temsil hakkı kazandığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Petrograd’daki silahlı ayaklanmadan üç gün önce Kostroma’da çoğunluğu işçilerin oluşturduğu 65 bin kişilik bir genel tekstilci grevi başladığını belirten yazar, greve katılanların egemenliğin Sovyetlere verilmesini ve ücretlerin artırılmasını talep ettiklerini ve bölgede oluşturulan savaş gönüllüleri grubuna birçok kadının katıldığını ifade etmiştir. Bunun bir sonucu olarak Kostroma’da Sovyetler, 29 Ekim 1917 tarihinde barışçıl yollarla iktidara geçmiştir (Volkova, 2017, s. 275). Bunun yanı sıra kadın işçi ve köylüler Devrim sürecinde çatışmalara da aktif olarak katılmıştır. Aleksandra Kollontay, 1921 yılında bu hususta kadınların 1917’deki ilk barikat savaşlarından itibaren iç savaşa katıldıklarını, kadın sağlık görevlilerinden oluşturulan yardımcı müfrezelerin, Kızıl hemşirelerin ve Ekim günleri sırasında ve sonrasında Kızıl Muhafızlar’da çeşitli görevler üstlenen kadın işçi ve köylü gruplarının ortaya çıktığını belirterek, bu katılımın başlarda kitlesel olmadığını; kadınların askeri işlere örgütlü katılımının ancak 1918 yılının sonunda gerçekleştiğini aktarmıştır. Bu noktada Kızıl Muhafızlar yerine Kızıl Ordu kurulurken Sovyet iktidarının kadınlara da çağrı yaptığını,

başlangıçta kadınların yalnızca siyasi propagandacılar olarak görev aldığını belirtmek gerekmektedir. Kasım 1919'da özel eğitimlerini tamamladıktan sonra orduya Kızıl hemşireler ve tıbbi görevliler olarak cepheye giden kadınlar İç Savaş sürecinde Kızıl Ordu'da önemli görevler üstlenmiştir. Bunun yanı sıra 1919 yılında ülkenin çeşitli yerlerine yapılan saldırılarda kadınlar silahlı çatışmalarda da doğrudan bulunmuş, düşman askerleriyle çatışmaya girmiş ve Kızıl Bayrak Nişanı ile ödüllendirilmiştir (Kollontay, 2022, s. 112-115). Sovyet iktidarının kadınları orduya çağırması kadınların toplumsal konumuna dair büyük bir değişime işaret etmektedir. Stites da Ekim Devrimi sırasında Bolşevik kadın tıp öğrencilerinin ve işçilerin ayaklanmaya katılanlara yardım etmek adına organize ve kadrolu Kızıl Hemşire birimleri ve gönüllü sağlık destek ekipleri kurduklarını belirtmiştir (Stites, 1976, s. 176). Dolayısıyla kadınların devrim süresince ve İç Savaş döneminde hareketin her alanında aktif olduklarını söylemek gerekmektedir.

Rus Devrimi, ismi bilinen bilinmeyen birçok kadın kahramana ev sahipliği yaparken sosyalist hareketin içinde ismini bildiğimiz çok önemli kadın aktivistler olduğunu ve bu kadınların tarihe isimlerini yazdırdığını ifade etmek gerekmektedir. Bu isimlerden en önemlilerinden biri şüphesiz Nadejda Krupskaya'dır.

Krupskaya, biyografisinden edindiğimiz bilgilere göre uzun yıllar devrim mücadelesi vermiş, verdiği mücadelede işçilerle yakın ilişkiler kurmuş ve işçilere öğretmenlik yaparak onların hayatındaki sorunlara yakından şahitlik etme imkanı elde etmiştir. Önemli bir devlet ve toplum insanıdır (Krupskaya, 2013). Bununla birlikte Bolşeviklerin politik çizgisini belirleme noktasında önemli bir rol oynamış, çeşitli miting ve toplantılarda konuşmalar yapmıştır. 1905 yılında Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin sekreterliğini yapan Krupskaya özellikle kadınlarla iletişime geçmeye önem göstermiştir. Bunun yanı sıra Devrim sonrasındaki süreçte eğitim konularıyla yakından ilgilenmiştir (Badcock & Thorton, 2017). Krupskaya'nın Sovyet eğitim sisteminin temellerini attığını söylemek mümkündür. Kollontay da Krupskaya'nın umudunu

kaybeden sosyalistler için umut ışığı olduğunu ve sosyalist mücadeleye tam bir bağlılık gösterdiğini ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 126-127). Krupskaya ile ilgili en önemli noktalardan biri şüphesiz Rusya’da yazılmış ve Marksist bir bakış açısından kadın sorununu ele alan ilk eserin Krupskaya tarafından yazılmış olmasıdır (Stites, 1976, s. 174). Krupskaya’nın 1900 yılında basılmış olan ve çalışmamızda da yararlandığımız *Женщина-работница (Kadın İşçi)* isimli eseri kadın sorununu ve çözüm yollarını kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

Devrimin bir diğer önemli ismi şüphesiz Aleksandra Kollontay’dır. Kadın sorununu çok boyutlu olarak ele alan, proleter kadınların örgütlenmesinde ve politik bilinç kazanmasında önemli faaliyetleri bulunan Aleksandra Kollontay, çalışmamızda yer verilecek olan ve Sovyet kadınlarının yaşamını büyük ölçüde değiştiren Jenotdel’i kurmuş, ilk kadın büyükelçi ve bakan olarak hem kadın mücadelesine hem de Sovyetler’e önemli katkılarda bulunmuştur (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 10-12). A. V. Suldin’in belirttiği üzere Kollontay Bakanlık görevine 12 Kasım 1917 tarihinde başlamıştır (Suldin, 2016, s. 8). Kollontay 1906 yılında henüz bir Menşevik parti üyesiyken kadınları Sosyal-demokrat tartışma gruplarına dahil etme çalışmaları yapmış, Marksist görüşlerinin yanı sıra kadınları burjuva feminizmden uzak tutmaya çalışmıştır (Stites, 1976, s. 174). Bununla birlikte Kollontay’ın geliştirmiş olduğu “Yeni Kadın” görüşlerinin birçoğu günümüzde kadın sorunu çerçevesinde hala güncelliğini koruyan çözüm önerileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnessa Armand, devrim öncesinde ve devrim sürecinde oldukça önemli faaliyetleriyle hem kadın mücadelesine hem de sosyalist mücadeleye oldukça önemli katkılar sağlayan kadınlardan biridir. Bolşeviklerin kadın işçilere yönelik ayrı bir dergi çıkarma kararının ardından 1914 yılında Krupskaya, ve Lenin’in ablası Anna Yelizarova-Ulyanova ile birlikte *Rabotnitsa (Kadın İşçi)* isimli derginin çıkartılmasını organize eden (Stites, 1976, s. 175), birçok kez tutuklanan ve kadın özgürlüğü konusunda önemli

görüşler geliştiren devrimci, Ekim Devrimi sonrasında da kadın meselesine özellikle eğilmiş, Jenotdel'in ilk başkanı olarak parti faaliyetlerinin kadınlar arasında da sürdürülmesi ve kadın sorunlarının parti gündemine sokulması konusunda önemli bir rol oynamıştır.

Devrim sonrasında Merkez Komite'de farklı görevler üstlenen, beş adet Lenin Nişanı ile ödüllendirilmiş Yelena Dmitriyevna Stasova, Aleksandra Kollontay'ın sözleri ile birçok önemli konuda sorumluluk taşımıştır, “*dava adına çakmak taşı gibi, çelik kadar sert bir duruş sergilemiş ancak yoldaşlarının ıstıraplarına sadece sıcak ve asil bir kalbe sahip bir kadında bulunan bir hassasiyet ve duyarlılık göstermiştir*” (Kollontay, 2022, s. 127). Merkez Komite'de yer alan her kadın gibi kadınların Sovyet iktidarında doğrudan temsil edilmesini sağlaması açısından Yelena Dmitriyevna Stasova, yalnızca devrim tarihi için değil, kadınların hak mücadelesi tarihi için de önemli bir isimdir.

Rusya tarihindeki önemli devrimcilerden bir diğeri Larisa Mihaylovna Reysner'dir. Aynı zamanda bir şair olan Larisa Reysner, Ekim Devrimi'nden sonra sanat eserlerinin korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra 1918 yılında Rusya Komünist Partisi'ne katılan ve partiye katıldıktan sonra Aralık 1918'de halk komiseri Lev Troçki tarafından önce geçici, 1919 yılında ise kalıcı olmak üzere Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin Deniz Genel Kurmay Başkanlığı Komiseri olarak atanan Larisa Reysner, İç Savaş¹¹ döneminde orduda oynadığı önemli roller ve Çekoslavaklara karşı verdiği mücadeleler ile Sovyet tarihine adını yazdırmıştır (Polyak, 1939, s. y.). Larisa Mihaylovna Reysner'in hayatı bir kadının askeri alanda başarı gösterdiği ve yetkin bir isim hale geldiği ilk yaşam öykülerinden biri olması ile kadın mücadelesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

¹¹ 1918-1922 yılları arasında Devrim karşıtları ve Beyaz Ordu ile Kızıl Ordu arasında yaşanan, Kızıl Ordu'nun zaferi ile sonuçlanan savaş.

İç Savaş'ın en önemli isimlerinden biri olan Lyudmila Naumovna Mokiyevskeya-Zubok da Kızıl Ordu'da aldığı aktif görevler ve bir zırhlı trenin komutanı olan bilinen tek kadın olmasıyla kadınların Sovyetler'in kuruluşunda ve İç Savaş'ta galip gelmesinde oynadıklarını önemli role örnek teşkil etmektedir.

Rusya'daki devrimci dalgada aktif rol alan, Sovyetler'e yalnızca fikri anlamda değil, fiziksel anlamda da destek sağlayan milyonlarca kadından bahsetmek mümkündür. Bu sebeptendir ki Sovyet iktidarının aldığı ilk kararların arasında kadınların şartlarını iyileştiren ve çeşitli hukuki düzenlemelerle kadınlar üzerindeki baskıyı minimuma indiren kanunlar ve kararlar vardır. Kadınlar partide aktif rol alarak Bolşeviklerin kadın sorununu birincil konumda değerlendirmesini sağlamıştır. Stites'in belirttiği üzere 1917'de Krupskaya, Armand ve artık bir Bolşevik olan Kollontay Rusya'ya dönmüş ve diğer Bolşevik kadınların yardımıyla I. Dünya Savaşı sırasında durağanlaşan kadın hareketini canlandırma işine koyulmuş, Rabotnitsa'yı yeniden çıkarmaya başlamış, işçi ve asker eşi olan kadınları organize etmeye çalışmıştır. Kollontay çamaşırcı kadınlar arasında bir grev ve Petrograd'daki asker eşleri arasında bir ayaklanma organize etmiş; her ikisinde de politik talepler dile getirilmiştir (Stites, 1976, s. 175). Ancak devrim mücadelesinde aktif bir şekilde rol alan kadınların varlığının yanı sıra Sovyet iktidarına ön yargı ile yaklaşan birçok kadın da olmuştur. Özellikle kırsal bölgelerde Sovyet hükümetinin kadınlardan destek alması süreci çok daha uzun sürmüştür. Kollontay bu süreçten bahsederken "... geniş işçi ve köylü kitlesi (çoğunluk göz önüne alındığında) komünistlere ve Sovyet iktidarına korkuyla baktı; onlarda yalnızca temel düzenin ve eski geleneklerin yıkıcılarını, kilise ile devleti ayıran "tanrısız" insanları, çocukları annelerinden alıp devlet eliyle büyötmek isteyen kalpsizleri gördü" ifadelerini kullanmıştır (Kollontay, 2022, s. 106). Stites, Kollontay'ın 1918 yılından itibaren kırsal bölgelerdeki kadınların Sovyet iktidarına önyargıyla yaklaştığının ve yapılmak istenenleri tam olarak anlayamadıklarının farkında olduğunu, Lenin'in de bu konuda

Kollontay ve bu durumun farkında olan Armand gibi diğer isimlerle hemfikir olduğunu ifade etmiştir (Stites, 1976, s. 176). Kollontay, partinin bunun bilincinde olarak bir eylem planı oluşturduğunu belirterek uzun yıllar boyunca anti-komünist propagandaya maruz kalmış, kışkırtıcılığın etkisiyle iktidara daha da öfkelenmiş kadınların komünizme olan mesafesini kapatmak için aksiyon almaya karar veren partinin Kasım 1918’de Birinci Tüm Rusya Kadın İşçi ve Köylü Kongresi’nin düzenlenmesini ve kadınlara yönelik ayrı bir propaganda yöntemi belirlenmesini desteklediğini belirtmiştir. Kollontay’ın da ifade ettiği üzere kongrenin ardından Aralık 1918’de Kadın İşçiler Arasında Propaganda Komisyonları kurulmuştur (Kollontay, 2022, s. 107). C. Eubanks Hayden, kasım ayındaki ilk kadın kongresine katılıma dair beklentinin yaklaşık üç yüz-dört yüz delege olduğunu ancak kongreye %10’u köylü kadınlar olmak üzere bin iki yüz delegenin katıldığını aktarmıştır (Eubanks Hayden, 1976, s. 156). İlgili kongreye Lenin de katılmış ve Sovyet hükümetinin kadın sorununa yönelik çözümleri ve devrim mücadelesi ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Kongreye katılımın beklenenden yüksek olmasının ve partinin kadınlara yönelik ayrı bir komisyon kurulmasını onaylamasının önemi oldukça büyüktür. Katılım oranının yüksek olmasını kadınların önyargılarına rağmen Sovyet iktidarının faaliyetlerini ve hedeflerini anlamaya tamamen kapalı olmadıkları, Sovyet iktidarının problemlerini çözebileceğine dair bir umut taşıdıkları yönünde yorumlamak mümkündür. Partinin ayrı bir kadın komisyonu oluşturulmasını kabul etmesi ise işçi hareketinin bölünmesine yönelik kaygılarına ve ayrı bir kadın hareketinin liberal olduğunu savunmalarına rağmen çoğunluğu erkek olan parti üyelerinin kadınların erkeklerden bağımsız maruz kaldığı sorunlara duyarsız kalamayacaklarını ve kadınlara ulaşmak için yeni ve farklı yollar geliştirilmesi gerektiğini kabul etmek durumunda kaldıklarını göstermektedir. Zira Stites’in da belirttiği üzere özellikle A. Kollontay tarafından uzun süre boyunca bu komisyonların kurulması talep edilmiş ancak kimi parti üyeleri tarafından “proleter hareketten bağımsız bir kadın hareketi” olarak değerlendirildiğinden

bu talep kabul edilmemiştir. Kadın İşçiler Arasında Propaganda Komisyonları 1919’da daha yüksek bir statü kazanmış ve Merkez Komite’ye bağlı olan *Женский отдел – Женотдел* (Kadın Departmanı-Jenotdel) ismini almıştır. Departmanın ilk yöneticisi İnessa Armand’dır (Stites, 1976, s. 178). İnessa Armand’ın ardından kadın birimine A. M. Kollontay (1920-1922), S. N. Smidoviç (1922-1924), K. İ. Nikolayeva (1924-1926), A. V. Artyuhina (1926-1930) başkanlık etmiştir. Y. K. Mineeva ve İ. Y. Semyonova’nın aktardığı üzere Jenotdel’in kadınlar arasındaki faaliyetleri çok yönlü olmakla birlikte temel hedeflerini şu şekilde sıralamak mümkündür: “Kadınların sosyalizm ruhuna uygun şekilde eğitilmesi ve ekonomik yapı ve devlet yönetiminin içine çekilmeleri, evlilik ve annelik kurumunun dönüşüm süreçlerinin koordine edilmesi, yaşam koşullarının değişmesi” (Mineeva & Semyonova, 2020, s. 52-53). Jenotdel, İç Savaş döneminde kadınların örgütlenmesi ve seferber edilmesi gibi konularda aktif rol oynamış, çalışmamızın bir önceki bölümünde söz edilen kadınların devrim hareketine katılım sürecini büyük ölçüde organize etmiştir. Kadınların gönüllü işçiler olarak hafta sonları tarlalarda vb. çalışarak (Rus. *субботнику-subbotniki*) ekonomiye destek vermelerini de sağlayan birim, Sovyet kadınlarına olabildiğince ulaşmaya çalışarak onlarda politik bilinç uyandırma çalışmaları yapmıştır. İnessa Armand’ın vefatından sonra Jenotdel’in başına geçen Kollontay, 1920’de biten İç Savaş’ın da etkisiyle kadınların mobilize edilmesi fikrinden olabildiğince uzaklaşarak Jenotdel’in farklı bir ruh kazanmasına sebep olmuştur (Stites, 1976, s. 180). Bununla birlikte Jenotdel, Halk Sağlığı Komiserliği’nin öncülüğünde kadınların çocuk bakımına dair bilinçlenmesi için birçok yolla kadınlara ulaşmış, hem anne hem de çocuk sağlığını iyileştiren birçok faaliyette bulunmuştur (Yegorişeva, 2015, s. 34). Dolayısıyla Jenotdel, faaliyette olduğu süre boyunca (1919-1930) Sovyet kadınları için oldukça önemli çalışmalar yapmış, kadınların hayatın her alanında güvence altına alınması ve var olabilmesi için güçlü bir mücadele vermiştir.

Çalışmamızın bir sonraki başlığında Sovyetler'in kuruluşunun ilk yıllarından 1924 yılına kadarki süreçte kadınların toplumsal ve ekonomik alandaki konumunun değişimi ve kadın sorununun çözümüne yönelik Sovyet hükümetinin attığı adımlar ele alınacaktır.

2.2. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya'da Kadınların Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Kazanımları

Ekim Devrimi Rusya toplumunu yeniden yapılandırmaya yönelik bir program ile gerçekleşerek Çarlık Rusya'sının toplumsal kabullerini, hukuki yapısını ve ülkede baş gösteren sorunları çözme yöntemlerini tamamen reddetmiş, yeni bir toplum yaratma amacıyla birçok yeniliği ve düzenlemeyi beraberinde getirmiştir. Tüm iktidarın Sovyetler'e geçtiğinin ilan edildiği andan itibaren bu değişiklikler kadınların yaşamlarına da yansımış ve kadın sorununun çözümü partinin önceliklerinden biri olmuştur. Zira emek sorununun kesin çözümü için kadınların da desteğine ihtiyaç duyulduğunun, kadınların katılımı olmaksızın devrimin gerçekleşmeyeceğinin ve “ikincil” bir cins konumunda olan kadınların haklarının verilmesinin ehemmiyetinin bilincinde olan Sovyet hükümeti, yeni toplumun inşası için önemli adımlar atmış ve döneminde bir ilk olma niteliğindeki yasa ve kararnamelerle kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi konumunu farklı bir noktaya taşımıştır.

Ekim Devrimi'nin kadınlara sağladığı kazanımlardan önce V.İ. Lenin'in henüz 1899 yılında kaleme aldığı “*Partimizin Taslak Programı*” adlı yazısında belirtmiş olduğu maddeleri incelemek gerektiği kanaatindeyiz. Zira Lenin'in “programın pratik bölümü” olarak nitelendirdiği bölüm Sovyet Rusya'da kadınlar için atılacak adımlar anlamında önemli bir belirleyici niteliğindedir. Lenin programın bu bölümünün üç ana başlıkta incelenebileceğini ifade etmiştir:

1. “Genel demokratik değişim talepleri
2. İşçilerin korunmasına yönelik önlem talepleri
3. Köylü yararına önlem talepleri” (Lenin, tarih yok, s. y.).

Birinci gruba dahil olan ve Lenin tarafından sıralanmış olan talepler Sovyet kadınlarının hayatına doğrudan etki eden konuları içermektedir:

1. “Herkes için seçme-seçilme hakkı
2. Temsilciler için maaş ödemesi
3. Herkes için laik, ücretsiz ve zorunlu eğitim vb.
4. Vatandaşların kişi ve konut dokunulmazlığı
5. Sınırsız vicdan, ifade ve toplantı yapma özgürlüğü (Buraya belki grev özgürlüğü de eklenebilir)
6. Seyahat ve meslek (çalışma) özgürlüğü (Buraya belki göç özgürlüğü ve “pasaportların tamamen kaldırılması” da eklenebilir)
7. Tüm vatandaşların tam eşitliği vb.
8. Sürekli ordu yerine halkın silahlandırılması
9. Medeni hukuk ve ceza hukuku yasalarının gözden geçirilmesi, sınıf ayrımının ve insan onuru ile bağdaşmayan cezaların kaldırılması (Buraya belki kadın ve erkeğin tam eşitliği de eklenebilir)” (Lenin, tarih yok, s. y.).

Görüldüğü üzere V. İ. Lenin parti programına kadın sorununu daima dahil etmiştir. Ekim Devrimi’nin lideri, Sovyetler’in kurucu V. İ. Lenin’in kadın sorununa yaklaşımını kaleme alan Alman devrimci Clara Zetkin, seçilmiş konuşma ve makalelerinin derlenmesiyle yayımlanan *Ausgewählte Reden und Schriften* adlı çalışmanın III. cildinde yer alan “Kadınların Klasiklere Borçlu Olduğu Şey” (Zetkin, 1960) adlı makalesinde Lenin’in tutumunu açıklarken yeni kurulmuş olan sosyalist devletin temellerini de

açıklamaktadır. Lenin'in konuya dair herhangi bir kapsamlı inceleme ya da ayrı bir çalışmasının olmadığını belirten Zetkin, ünlü devrimcinin komünizmin gerçekleşmesinde kadınların öneminden emin olduğunun, kadınların burjuva toplumlardaki ikincil ve aşağılayıcı konumuna dair tutumunun çalışmalarında açıkça görüldüğünü ifade etmektedir. Bu kapsamda Lenin, kadınların ev dışında çalışmasını, yalnızca “kadın işi” sayılan işlerde değil, devlet yönetimi gibi her türlü toplumsal işte yer almasını doğal bir süreç olarak değerlendirmiştir. Vladimir İlyiç, “*bazı kadınların parlak başarılarını değil, en göze çarpmayanına kadar milyonlarca kadının görünmeyen günlük işlerini*” belirleyici olarak görmüştür (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 12-13). Bu bağlamda Lenin'in kadınların sosyalist toplumun oluşması ve komünizme geçiş için oldukça kritik bir rolünün olduğunun bilince olduğunu söylemek ve Sovyet hükümetinin Lenin'in yaşadığı süreçte kadın sorununun çözümüne yönelik attığı adımların üzerine uzun zaman düşünülmüş adımlar olduğunu söylemek mümkündür.

Lenin'in Nisan “*Proletarya'nın Devrimimizdeki Görevleri*” isimli broşürde yer alan 1917'de kaleme aldığı sözleri kadın sorununa yönelik yaklaşımını özetler niteliktedir:

“Polisin yerine halk milisinin konması devrimin bütün akışı boyunca ortaya çıkan ve şimdi Rusya'nın çoğu yerlerinde uygulanan bir yeniden oluşum. ...Bu milisin etkinliğine 15-65 yaşlarında erkek ve kadın bütün yoldaşların katılması zorunludur... Kadınların yalnız siyasal yaşama değil herkesin yerine getirdiği kamusal hizmetlere de bağımsız olarak katılması gerçekleştirilmeksizin sosyalizmden, hatta eksiksiz ve sürekli bir demokrasiden bile söz edilemez. Ama hastaların bakımı, kimsesiz çocukların korunması, sağlıklı beslenmesi vb. gibi “polis” işlevleri yalnızca kağıt üzerinde kalmayan, gerçekleşmiş bir

kadın eşitliği olmaksızın istendiği gibi yürütülemez...” (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 153).

Lenin’in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kadınların profesyonel hayata katılması Sovyet hükümeti tarafından yalnızca “kadın işi” olarak kabul görmüş mesleklerle sınırlandırılmamış, kadınların yönetimden, düzenin sağlanmasına kadar birçok alanda mesleki faaliyet yürütmesinin önü açılmıştır. Kadınların profesyonel yaşama katılması ve politik hakları için verilen mücadeleler çalışmamızın önceki bölümünde de bahsedildiği üzere Çarlık Rusyası’na kadar uzanmaktadır. Eğitim hakkı için verilen mücadeleler kadınların profesyonel yaşama katılması yolunu da açmaya da yöneliktir ve henüz Çarlık Rusya’sı döneminde kadınların bu talepleri kısıtlı olsa da sonuç vermeye başlamıştır. Ancak toplumu baştan inşa etmeyi hedefleyen ve bunun için eğitimin ve eşitliğin en önemli konulardan biri olduğunun bilincinde olan Sovyet hükümeti bu konuda radikal adımlar atmış ve kadınları profesyonel hayata kazandırma çalışmalarını ve kadınların tam kurtuluşunu programına doğrudan dahil ederek ilgili konunun çözüm sürecini sistemli hale getirmiştir. Bu doğrultuda birçok uygulama hayata geçirilmiş, bu adımlar ise Sovyet kadınlarının yaşamlarını baştan aşağı değiştirmiştir. Politik haklar elde eden ve profesyonel yaşamda kendine yer bulan Sovyet kadınlarının toplumsal konumu da zamanla değişmiş ve “erkek işi” olarak kabul edilen işlerde dahi faaliyet gösteren kadınlar “edilgen Rus kadını” imajından günden güne uzaklaşmıştır. Sovyet Rusya bu doğrultuda hem eğitim hem emek konularında bir dizi düzenleme ve kanun hayata geçirmiş, bu kararların her biri kadın yaşamını doğrudan etkilemiştir.

Kadın sorununun çözümüne giden ilk adım henüz devrimin ilk gününde, 27 Ekim (9 Kasım) 1917 tarihinde yayımlanan *Декрет Второго Всероссийского Съезда Советов об образовании Рабочего и Крестьянского правительства (İşçi ve Köylü Hükümetinin Kurulması)* Kararnamesi’dir (bkz. Ek 1). İlgili kararname erkeklere bir ayrıcalık tanımadığından ve kadın işçi organizasyonlarının da yönetimde aktif rol

oynayan kurumlarla sıkı iletişim içinde olacağı belirtildiğinden ve sınıf temelli bir kararname olduğundan kadın ve erkek eşitliğine dair bir başlangıç niteliğindedir (1957). 26 Ekim (8 Kasım) 1917 tarihinde kabul edilen diğer önemli kararname *Декрет о земле* (*Toprak Kararnamesi*)’dir (bkz. Ek 2). İlgili kararnamede halka özel mülkiyetin yasaklandığı bildirilmiş, bununla birlikte kararnamenin altıncı maddesinde cinsiyete bakılmaksızın tüm vatandaşların toprağı işleyemeyecek duruma gelene kadar toprağı kullanma hakkının olduğu belirtmiştir. Toprağı iki yıl boyunca herhangi bir sebepten işleyemeyen bir vatandaş olması durumunda çiftçi topluluğunun ilgili kişiye gücünü toparlayana kadar yardım etmesinin zorunlu olduğunun bildirildiğı kararnamede, engellilik ya da yaşlılık sebebiyle toprağı işleme imkanını tamamen kaybeden vatandaşın toprak üzerindeki kullanma hakkını kaybettiğini ancak devletten emekli maaşını alacağını belirtilmiştir (1957, s. 19). Bu, kadınların erkeklerden bağımsız bir şekilde toplumda var olabilmesi için atılmış önemli adımlardan biridir.

Sovyetler’in ilk yıllarında çalışma yasası ile kadınların sosyal konumunu belirleyen nihai şartın kadınların toplumsal hayata ve üretim hayatına katılımı olduğu düşüncesi kuvvetlendirilmiştir (Volkova, 2017, s. 275). 29 Ekim 1917 tarihinde yayımlanan *Декрет «О введении восьмичасового рабочего дня»* (*Sekiz Saatlik Çalışma Günü Kararnamesi*) isimli kararnamede işçilerin, dolayısıyla kadınların da çalışma şartlarına yönelik çok önemli düzenlemelerin yapılmış olmasının yanı sıra kadın ve çocuklara özel kimi düzenlemelere yer verilmiştir (bkz. Ek 3). İlgili kararnameye göre bir işçi günde en fazla sekiz, haftada ise kırk sekiz saat çalıştırılabilmekte; çalışmaya başladıktan en fazla altı saat sonra en az bir saatlik yemek arası vermekte ve bu süre içerisinde çalıştığı yeri terk edebilmekte, eğer işi dolayısıyla çalıştığı yerden ayrılamıyorsa kendisine yemek yiyebileceğı bir oda ya da alan tesis edilmektedir; bir işçinin verdiği toplam ara en fazla iki saat olabilmekte; 16 yaşına kadar kadın ya da erkek hiçbir vatandaş gece mesaine

kalmamakta; 14¹² yaşından küçüklerin işe alınması yasak olup 18 yaşına gelmemiş bireyler 6 saatten fazla çalıştırılmamakta; kadınlar ve 18 yaşına kadar çocuklar yeraltı işlerinde çalıştırılmamakta; 18 yaşına kadar hiçbir işçiye fazla mesai yazılamamaktır (1957). Kararnamede fazla mesaiye ve çalışma şartlarına yönelik daha birçok düzenleme yapılmıştır. Sekiz saatlik çalışma düzenine geçilmesi Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1919 yılında kabul edilip 1921 yılında yürürlüğe konulurken (Hours of Work (Industry) Convention, tarih yok), kamu ve özel sektör sanayi tesislerinde çalıştırılacak asgari yaşa dair düzenleme 1937 yılında yapılmış ve asgari yaş on beş olarak belirlenmiştir (59 No'lu Asgari Yaş (Sanayi) Sözleşmesi (Revize), 2015). Kadınlara yönelik Sovyet hükümeti tarafından alınmış kararlar günümüz perspektifinden pozitif ayrımcılık olarak değerlendiriliyor olsa da kadınların yeraltı işlerinde çalıştırılması ve kadınların bu işlerden dolayı yaşadığı sağlık sorunları Engels ve Marx'ın da çalışmalarına konu olmuştur. Marx ve Engels tarafından XIX. yüzyılda ele alınan ve Sovyet hükümeti tarafından 1917 yılında çözüme ulaştırılan bu konu, uluslararası düzeyde 1935 yılında ele alınmış, kadınların yeraltı işlerinde çalıştırılmasının yasaklanmasına yönelik 45 No'lu Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 4 Haziran 1935 yılında kabul edilmiş, sözleşmenin kanunlaşması ise 9 Haziran 1937 tarihinde gerçekleşmiştir (45 No'lu Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi, 2015).

İşçilerin, dolayısıyla kadınların hayatına doğrudan etkisi bulunan bir diğer karar 11 (24) Aralık 1917 tarihli *Положение ВЦИК и ЧК о страховании на случай безработицы* (İşsizlik Durumunda Sigorta Konusunda Tüm Rusya Merkezi Yürütme Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi'nin Hükümü) isimli karardır. İlgili karar kapsamında Rusya topraklarındaki cinsiyetten, yaştan ve çalışılan sektörden bağımsız

¹² 1919 yılında ilgili kararnamenin düzenlenmesiyle 15 yaşından küçüklerin çalıştırılması yasaklanmış, 1920'den itibaren ise bu yaş 20'ye çıkarılmıştır.

herkes yaşadığı bölgedeki ortalama maaş kadar işsizlik maaşı almaya hak kazanmış ve yerel işsizlik fonunun desteğiyle sağlık desteği alma imkanı elde etmiştir (1957, s. 201-203). İlgili karar doğrultusunda kadınların yalnızca çalışırken değil lokavt da dahil olmak üzere işsizlik durumunda da ekonomik özgürlüklerini ellerinde tutmaları mümkün hale gelmiştir.

Bunun yanı sıra Sovyet Rusya'nın 10 Temmuz 1918 yılında kabul edilen anayasası cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalktığı, kadınların hukuki anlamda erkeklerle eşit kabul edildiği ve toplumda cinsiyet temelli değil, üreten-üretmeyen temelli bir ayrım olduğu bir anayasadır. Anayasanın birinci kısmının ikinci bölümünde yer alan üçüncü maddesine göre Rusya Sovyet Cumhuriyeti'nin temel amacı insanın insan tarafından sömürülmesine ve toplumun sınıflara bölünmüşlüğüne tamamen son vermektir (2018, s. 16). Bu doğrultuda erkeklerin kadınlara kıyasla imtiyazlı olduğu toplum yapısı değişmektedir. Aynı anayasanın ikinci kısmının beşinci bölümünde yer alan 17. madde doğrultusunda işçi ve köylü Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti vatandaşlarına tam, çok yönlü ve ücretsiz eğitim verilmesinin öncelikli hedefler içerisinde olduğu garanti altına alınmıştır (2018, s. 27-28). İlgili madde değerlendirildiğinde kadınların yıllarca yüksek öğrenim için vermiş olduğu mücadelenin devlet tarafından güvence altına alınacağı belirtilmiş olup maddede herhangi bir cinsiyet vurgusunun olmaması temelde bunun cinsiyetten bağımsız bir hak olduğunun kabul edildiğine dair bir göstergedir. Aynı bölümde yer alan 22. madde ise Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşlarına ırk ve milliyet ayrımı gözetilmeksizin eşit haklar tanıdığına ve ulusal azınlıklara herhangi bir baskı yapılmasının, eşit hakların kısıtlanmasının ve vatandaşlar arasında üstünlük veya ayrıcalıklar oluşmasının cumhuriyet anayasasının ihlali anlamına geldiğine yönelik bir maddedir (2018, s. 29). Bu maddenin kadınların politik, toplumsal ve profesyonel konumu noktasındaki önemi şudur: İlgili madde kapsamında cinsiyetlerinin yanı sıra azınlık olmaları dolayısıyla da baskı gören ve toplum nezdinde

“daha aşağı bir tabakada” bulunan kadınların hakları güvence altına alınmış, böylelikle eşit imkan ve eşit haklar dolayısıyla azınlık gruplarına ait kadınların gelecekleri de olumlu bir değişim sürecine girmiştir.

Kadınlar için önem arz eden Sovyet kararnamelerinden bir diğeri 2 Ağustos 1918 tarihli *Декрет о правилах приема в высшие учебные заведения РСФСР* (*Yükseköğrenim Kurumlarına Kabul Koşulları*) isimli kararnamedir. İlgili kararname yüksek öğrenim kurumlarının kapılarını 16 yaşından büyük kadınlara tamamen açmış, böylelikle kadınlar erkeklerle eşit şartlarda eğitim hakkına erişmiştir. Bunun yanı sıra yükseköğrenim kurumlarında eğitim almak için gereken şartlar kaldırılmış, dileyen herkesin ücretsiz bir şekilde derslere katılmasına müsaade edilmiş, işçi ve yoksul köylülerin çocuklarına devlet bursu verilmesi uygulaması başlatılmıştır (1964, s. 141). İlgili kararnamenin kadınların gündelik ve profesyonel yaşamına doğrudan etkisinin olduğu su götürmez bir gerçektir.

Bunun yanı sıra Çarlık Rusya’sında kadınlar arasındaki okur yazarlık oranı oldukça düşüktür. Sovyet hükümeti 1920-1930 tarihleri arasında kadınlar arasında okur-yazarlık seviyesini arttırmak için de ciddi bir çaba göstermiştir. Sovyet hükümetinin kadın okur-yazarlığına önem vermesinin birden fazla sebebi vardır: Bunlardan ilki şüphesiz “Yeni Sovyet insanını” yaratma ve toplumu baştan inşa etme düşüncesidir. Bunun yanı sıra kadınların sanayide aktif rol alabilmeleri ve kalifiye elemanlar halini almaları hem üretim anlamında hem de devrim düşüncesinin güçlenmesi ve yayılması anlamında büyük önem taşımaktadır. Bu sebeptendir ki kadınlar arasında eğitim çalışmalarına özellikle önem verilmiştir (Petrova, 2018, s. 82-83). Kadın okur-yazarlığını arttırmak için okur-yazar olmayan ya da temel seviyede okur-yazar olan halka ulaşma yolları aranmış, bununla ilgili çeşitli konuşmalar yapılmış, dersler verilmiş, broşürler ve pankartlar hazırlanmıştır. Bu konuda Jenotdel tarafından birçok ajitasyon materyali yayınlanmıştır. Sovyet Rusya’nın kuruluşundan 1929 yılına kadar 18 adet yayın organı, kadınların iş hayatında

olduğu birçok fotoğraf koleksiyonu ve proletaryayı merkeze alan birçok film ortaya çıkmıştır (Mineeva & Semyonova, 2020, s. 53). Kadınların okumasına ve çalışmasına yönelik bu denli bir kampanya yürütülmesinin temel sebebinin yıllarca bu haklarından mahrum bırakılan kadınların devrimin ardından yeni yaşam koşullarına hızlı adapte olamamaları, eğitim ve çalışmayı bir zorunluluk olarak görmemeleri olduğu söylenebilir. Zira kadınların yüzyıllarca temel yaşam alanının ev olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu gibi radikal değişimlerin psikolojik dirençle karşılanma ihtimali daima vardır. Dolayısıyla kadınların devlet tarafından kendilerine verilmiş olan eğitim alma ve çalışma hakkının bir gereklilik olduğunun bilincine varabilmeleri de çaba gerektiren bir süreçtir.

Çalışmamızda daha önce belirtildiği üzere Rus kadınları 1905 yılından itibaren seçimlerde oy kullanabilme mücadelesi vermiştir. Bu doğrultuda Sovyet Rusya kadınlara bu hakkı tanıyan ilk devletlerden biridir. Bilindiği üzere kadınların oy hakkını ilk elde ettiği ülke olan Yeni Zelanda'da kadınlar 1893 yılından itibaren oy vermeye başlamıştır, Avustralyalı kadınlar ise ilgili hakkı 1902 yılında elde etmekle birlikte 1960'lı yılların sonuna kadar Avustralya yerlilerinden ne erkekler ne de kadınlar oy kullanabilmiştir. Kadınların oy hakkını elde etmesi konusunda Avustralya'yı ABD takip etmiş; 1914 yılında 14 eyalette kadınlar oy verme hakkı elde etmiştir ancak ABD'li kadınlar ulusal seçimlerde oy kullanma hakkını ancak 1920 yılında elde etmiştir. Danimarka'da 1915, Hollanda'da ise 1919 yılında kadınlara oy kullanma hakkı tanınırken Britanyalı kadınlar uzun yıllar verdikleri mücadeleye rağmen bu hakkı 1928 yılında elde etmiştir (Walters, 2020, s. 105, 120). Sovyet Rusya'sında ise 1918 Anayasası'nın dördüncü kısmında yer alan on üçüncü bölümdeki 64. madde ile din, milliyet, cinsiyet ve ikamet durumundan vb. bağımsız, 18 yaşını doldurmuş ve geçmişte ya da anayasanın kabul edildiği dönemde sömüren sınıfa tabi olmayan tüm Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti vatandaşlarının seçme ve seçilme hakkı garanti altına alınmıştır (2018, s. 55). Bu noktada

kadınların yalnızca seçme değil aynı zamanda seçilme hakkı elde etmiş olması önemli bir gelişmedir. Ye. Yu. Volkova'nın çalışmasında yararlandığı RGASPI¹³ verilerine göre Kostroma Şehir Sovyeti'nde Kasım 1917'de 3 kadın vardır, 1918 yılına gelindiğinde 124 üyeden 17'si (%13,7), Eylül 1919'da ise 123 milletvekilinin 30'u (%24,4) kadındır (Volkova, 2017, s. 275). Kadınların politik yaşamda git gide daha fazla var olması Sovyet politikalarını da doğrudan etkilemiş, kadınların talepleri ve sorunları Sovyet politikacılarca daha yakından takip edilebilmiş ve kadın sorununun çok aşamalı çözüm yolları daha gerçekçi ve kesin sonuç getirecek yöntemlerle belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Engels'in "*Biz iktidara gelirse kadınlar oy hakkı elde etmekle kalmayacak, seçilecekler de*" (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 127) sözlerinin Sovyet politikalarında hayata geçirilişi hem kadınlar hem de sosyalist teori açısından büyük önem taşımaktadır. Zira bilindiği üzere Sovyetler Birliği'nin temelini bilimsel Marksizm oluşturmaktadır. Lenin, 1919 yılında konu ile ilgili olarak eski kapitalist toplumun aksine Sovyet toplumunda özel bir ön eğitim almalarına gerek olmaksızın tüm emekçi kadınların politikaya katılmasının önünün açıldığını belirtmiştir. Kapitalist toplumlarda bunun mümkün olmadığını belirten Lenin, kadınların ciddi bir hak yoksunluğu içerisinde olduğunu bu sebepten de politikaya katılımının erkeklerle kıyaslandığında yok denecek kadar az olduğunu, bunu tersine çevirmenin ise yalnızca emekçilerin iktidarı ele almasıyla mümkün olacağını aktarmıştır. Lenin'in üzerinde durduğu konulardan biri, yalnız partili ve sınıf bilinçli değil, partisiz ve sınıf bilinci en az işçi kadının da bu konudaki iş birliğinin gerekli olduğudur. Lenin'in ifadeleriyle Sovyet iktidarı burada işçi kadına geniş bir etkinlik alanı sağlamaktadır (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 228-229). Lenin'in örgütsüz kadınları da kapsayıcı konuşması önemlidir, zira yalnızca örgütlü kadınlara hak tanınan, örgütsüz kadınların ise dışlandığı bir düzende kadınlara hak tanınmasından bahsetmek mümkün olmayacaktır.

¹³ Российский государственный архив социально-политической истории. 1999 yılında Rusya'nın tarihi ve politik arşivinin korunması için kurulmuş olan devlet kurumu.

V. İ. Lenin, kadınların politik yaşama katılmasını ve Sovyet toplumunun şekillendirilmesinde aktif rol oynamalarını desteklediğini sıklıkla dile getirmiştir. Pravda'nın 40. sayısında 22 Şubat 1920 tarihinde yayınlanan “К женщинам-работницам” (Kadın İşçilere) isimli yazısı kadınlara politikaya katılmaları için açık bir çağrı niteliğindedir. Lenin, Sovyet hükümetinin kadın sorununa getirdiği çözümlerden ve kadınların kanun önünde erkeklerle eşit haklar kazandığından bahsettikten sonra kadınların seçimlere katılmasının önemini vurgulamıştır:

“...Kanun önünde eşitlik, gerçekte gerekli olan eşitlik değildir.

Biz, kadın işçinin sadece kanun önünde değil gerçek hayatta da erkek işçiye eşit olmasını istiyoruz. Bunun için kadın işçiler, sosyalleştirilmiş işletmelerin ve devletin yönetiminde gittikçe artan bir şekilde yer almalı.

Yönetimde yer alarak kadınlar çabucak öğrenecek ve erkeklere yetişecekler. Sovyet'e hem komünist hem de partisiz daha fazla kadın seçin. Dürüst oldukları sürece Parti üyesi olmasalar bile kadın işçiler çalışmalarını anlamlı ve bilinçli olarak düzenleyebilme yeteneğindedirler. Onları Moskova Sovyeti'ne seçin.

Moskova Sovyeti'ne daha çok kadın işçi yollayın! Moskova proletaryası, zafer ve kadınların eski haksızlıkları, eski burjuva alçaltıcılığıyla savaşmak için her şeyi yapmaya hazır olduğunu ve her şeyi yaptığını gösterecek!

Proletarya, kadınların tam özgürlüğünü gerçekleştirmediği sürece kendisi için de tam bir özgürlük kazanamaz” (Lenin, Kadınların Kurtuluşu, 2010, s. 97-98).

Bunun yanı sıra Lenin'in Tüm Rusya Guberniya Jenotdelleri Zirvesi için 6 Aralık 1920'de kaleme aldığı yazısı Lenin'in hem kadın birimine hem de kadınların Sovyet toplumunun mimarisindeki rolünün gerekliliğine karşı yaklaşımını gözler önüne sermektedir:

“Yoldaşlar, kongrenize katılamadığım için gerçekten çok üzgünüm. Kongreye katılan bütün erkeklere ve kadınlara en içten selamlarımı ve başarı için en iyi dileklerimi lütfen aktarın.

Parti ve hükümet çalışmasında kadınların yer alması, savaşın bitmesi ve barış zamanı örgütsel çalışmasına -ve ümit ederim ki uzun bir zaman için- öncelik tanınmasıyla çok büyük bir önem kazanıyor. Bu çalışmada kadınlar, önderlik rolü oynamalıdır ve tabii ki oynayacaklardır” (Lenin, Kadınların Kurtuluşu, 2010, s. 101).

Buradan hareketle Sovyet hükümeti açısından kadın işçi ile erkek işçi arasındaki farkların tamamen ortadan kalktığını, cinsiyet temelli bir ayrım gözetilmediğini söylemek mümkündür. Aleksandra Kollontay, kadınların politik arenada yer alması ile ilgili olarak 1921 yılında kadınların parti üyesi olduğunu ve parti üyelerinin %9-10'unun kadınlardan oluştuğunu, Şubat-Mart rakamlarına göre bu 12 ilde 3.842 kadın delegenin, toplamda ise 12.910 delegenin olduğunu belirtmiş, kadın işçi departmanlarına bağlı delegelerin sayısının 70 bini aştığını ifade etmiştir. Kadınların devrimin hemen ardından seçilme hakkı elde ettiğini belirten Kollontay, başlangıçta kadınların seçilmesinin nadir olduğunu, daha çok belirlenmiş görevleri yerine getirdiklerini ve idari işlerde nadiren rol aldıklarını ifade ederek çalışmayı kaleme aldığı 1921 yılında dahi Sovyetlere üye olan işçi ve köylü sayısının az olduğunu, ele almış olduğu 12 ilde Sovyetlerin sadece 635 üyesinin olduğunu aktarmıştır (Kollontay, 2022, s. 109-110). İlk yıllarda seçilen kadın sayısının az olması ve kadınların siyaset arenasında yeterince aktif olmamasının temel sebebinin kadınların

yıllar boyunca üstlendiği edilgen rol, siyasetin bir erkek işi olarak görülmesi ve kadınların geçmişteki yaşam koşulları sebebiyle bu konularda daha donanımsız olmaları olduğunu söylemek mümkündür. Zira karar yetkisini daha önce hiçbir zaman elinde bulundurmayan kadınların hızlı bir şekilde parti hayatına adapte olması gerçekçi bir beklenti değildir. Bunun yanı sıra daha önce siyasi faaliyetleri olan, partide aktif rol oynamış A. Kollontay gibi kadınların partide üst düzey görevler üstlendiği bilinmektedir.

Sovyet Rusya'nın çözüm getirdiği bir diğer sorun ise günümüzde hala tartışılan ve güncelliğini koruyan erkek ve kadın işçilerin emeğinin farklı şekillerde ücretlendirilmesi sorunudur. "Eşit işe eşit ücret" uygulamasını hayata geçiren Sovyet Rusya, 16 Eylül 1918 tarihinde yayınladığı ücretlerin düzenlenmesine yönelik *Декрет ВЦИК о заработной плате рабочих и служащих (Maaşlar Hakkında)* isimli kararnamesinde cinsiyet temelli herhangi bir ayırım yapmamıştır (1964, s. 344) (bkz. Ek 3). İlgili kararnamede cinsiyet ayrımı yapılmaksızın sabit bir ücret belirlenmesi iş hayatında kadınlara yönelik ayrımcılığın önüne geçmek için bir adım olmakla birlikte kadınları iş hayatına kazandırmak adına da büyük bir önem taşımaktadır.

Kadın emeğini garanti altına alan bir diğer adım 10 Aralık 1918 tarihli *İş Kanunu*'dur (*Кзот*) (bkz. Ek 4). İlgili kanunun ikinci bölümünde yer alan 10. Madde çalışabilecek durumda olan tüm vatandaşların kendi uzmanlıklarında ücret karşılığında çalışma hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir. Aynı yasanın üçüncü maddesinin ikinci bendinde hamile kadınlara sekiz hafta doğum öncesi, sekiz hafta da doğum sonrası izin verilmesi zorunlu kılınmıştır (1968, s. 168-169). Aleksandra Kollontay 1921'de bu kanunun kadınların yaşamında çok önemli değişiklikler yaptığını belirterek zorunlu çalışmaya geçişin, dolayısıyla kadın-erkek tüm vatandaşların çalışmasının yasal olarak zorunlu kılınmasının, kadınların konumunda tarihi bir dönüm noktası niteliğinde olduğunu; tüm "*emek kaynaklarının*" değerlendirilerek rasyonel dağılımı, bireysellikten kolektif üretim ve tüketime geçiş, birleşik ve düzenlenmiş bir ekonomik plan sisteminin

kadınların “kölelik” ve “bağımlılık” içerisinde yaşadığı eski toplum düzenini temelden sarstığını belirtmiştir. Cinsiyetten bağımsız herkesin “emek cephesine” dahil edilmesinin kadınının eşine ve patronuna bağımlılığını ortadan kaldırdığını vurgulayan Kollontay, kadınların ekonomik hayata katılım ile Sovyet Cumhuriyeti’nin geleceği için de önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 120). Bahsi geçen kanun 9 Kasım 1922 tarihinde yenilenmiş ve 15 Kasım’da uygulamaya konulan yeni yasa kapsamında 40 yaşından büyük kadınların, bebek emziren kadınların ve çocuğa bakacak kimsenin olmadığı durumlarda 8 yaşından küçük çocuğu olan kadınların çalışma zorunluluğu kaldırılmıştır. Buna ek olarak hamileliğin beşinci ayından itibaren kadınların kendi rızaları olmaksızın iş gezisine gönderilmeleri yasaklanmış; fiziksel değil, zihinsel güç gerektiren işlerde çalışan kadınların doğumdan önce ve sonra toplamda 12 hafta olmak üzere altışar hafta izinli olması hükmedilmiştir. Hamilelere ve emziren annelere gece vardiyası ve fazla mesai yasaklanmıştır. 1922 yasının en önemli noktalarından biri şüphesiz emziren annelere tanınan emzirme molalarıdır. Emziren annelere genel aralara ek olarak en fazla üç buçuk saatte bir emzirme molası tanınmasını ve bu molaların yarım saatten kısa olmaması gerektiğini hükmeden yasanın 134. maddesi bu mola sürelerinin çalışma saati olarak sayılacağını belirtmiştir (Kodeks zakonov o trude 1922 g., tarih yok). Bu düzenlemenin en önemli yanlarından biri şüphesiz çocuğu olan kadınların işine devam edebileceğine dair bir garanti sunması, buna ek olarak anneliğin yanı sıra emzirme çağındaki çocukların sağlığını da güvence altına almasıdır. Bunun yanı sıra çalışmamızda daha önce de belirtildiği üzere Çarlık Rusya’sında kadınların kendi mesleklerini icra edebilmeleri, eşlerinin izni olmadan bir meslek sahibi olabilmeleri yasalarca engellenmiştir. Yurt dışında eğitim alan kadınlar dahi ülkelerine döndüklerinde mesleklerini icra etme imkanı elde edememiştir. Bu bağlamda ilgili yasanın kadınlara profesyonel yaşamlarında tam bir bağımsızlık sağladığını söylemek mümkündür.

1922 tarihli İş Kanunu’ndan da anlaşılabileceği üzere anne ve çocuğun korunması meseleleri de Sovyet Rusya’nın öncelik verdiği konulardan biridir. İ. V. Yegorişeva’nın da belirttiği üzere kadınların kitlesel olarak sınai üretime katılmaları bu meselenin çözülmesine yönelik ciddi bir talep doğurmuştur. Bununla birlikte kıtlık, İç Savaş koşulları, tıbbi personel ve kurum eksikliği, halkın sıhhi meselelerdeki bilgi birikiminin yetersiz olması gibi sorunlar anne ve çocuk ölümlerinde artışa sebep olmuş, ülkedeki öksüz çocuk sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir (Yegorişeva, 2015, s. 30-31). Çalışmamızda daha önce de belirtildiği üzere Çarlık döneminde kadın sağlığı konusu üzerinde durulmayan bir konudur, gebeliği önleyici herhangi bir tedbirin olmadığı bu dönemde kadınların sağlıkları için almaları gereken önlemler konusunda bilgilendirilmeleri gerektiği su götürmez bir gerçektir. Bu doğrultuda A. Kollontay’ın “Hayatım ve Çalışmalarım” (1974) adlı eserinde belirttiği üzere “*kurulma düşüncesi Ekim günlerinde, mücadelenin sıcak günlerinde ortaya çıkan*” Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı (Отдел охраны материнства и младенчества) kurulmuştur. İlgili departmanın çalışma prensipleri ve halihazırda anne olan ve anne adayı olan vatandaşlara yapılabilecek sosyal yardımlarla ilgili mevzuat ise Kollontay’ın Merkez Komite üyesi olarak inisiyatifiyle toplanma kararı alınan Birinci Kadın İşçiler Konferansı’nda tasarlanmıştır. İlgili konferansa Petrogradlı kadınların yanı sıra başka şehirlerden de toplamda 500’den fazla işçi kadın delege katılmış, *Rabotnitsa (İşçi Kadın)* dergisinin etrafında birleşen birçok kadının desteği ile konferans oldukça ilgili görmüştür. Kollontay’ın 6 Kasım 1917’de Parti Merkez Komitesi ve kadın işçiler öncü grubunun sekreteri olarak anneliğin korunmasına yönelik yaptığı konuşmada öne sürdüğü tezler kadın işçiler tarafından ilgiliyle dinlenmiş ve geliştirilmiş, ardından bu tezler Sosyal Yardım Halk Komiserliği ve Çalışma Halk Komiserliği’ne iletilmiştir, Bu doğrultuda Sosyal Yardım Halk Komiserliği Petrograd ve Moskova’da halihazırda faaliyet gösteren yetimhaneleri korumuş, yeniden inşa etmiş; onları anne ve çocuklar için güvenli hale

getirmek için harekete geçmiş, devrimden önce kurulmuş olan kreşlerin ve yetimhanelerin yönetimini devralmıştır. Halk Komiserliği'nin artan iş yükü sebebiyle Aralık 1917'de anne ve çocuğun korunmasına yönelik çalışmaların yürütülmesine ilişkin ayrı bir birim ihtiyacı doğmuş ve bu doğrultuda 31 Aralık 1917'de Halk Komiserliğince Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı'nı kurmaktan sorumlu bir kurulun oluşturulmasına yönelik kararname çıkarmıştır (bkz. Ek 5). Kollontay'ın belirttiği üzere Sovyet hükümeti anneliği kadınların toplumsal işlevlerinden biri olarak kabul eden ve buna resmiyet ve yasallık kazandıran ilk hükümet olmuştur (Kollontay, 2022, s. 99-101). Sovyet hükümetinin anne ve çocukları korumaya yönelik attığı bu adımları iş gücü ihtiyacını yeni nesillerle karşılama isteğinin bir sonucu olarak yorumlamak mümkündür. Ancak bu konuda atılan adımlar bununla sınırlı kalmamış, anne ve çocuk sağlığının devlet tarafından yalnızca iş gücü kaynağı olarak algılanmadığını kanıtlayan daha birçok önemli hamle yapılmıştır. Örnek vermek gerekirse Sosyal Yardım Halk Komiserliği tarafından 20 Ocak 1918'de çıkarılan kararname ile ülkedeki tüm doğumevleri, jinekoloji ve ebelik merkezleri, klinikleri ve enstitüleri Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı'na devredilmiştir. Bunun yanı sıra kararname ile anne adaylarına yönelik sağlık hizmetleri üç yeni ilke temelinde düzenlenmiştir (bkz. Ek 6):

1. *“İhtiyacı olan tüm annelere tıbbi yardım sağlanması*
2. *Doktor ücretlerinin devlet tarafından ödenmesi, böylelikle doktorlara daha fazla ödeme yapabilen zengin kadınlarla yoksul kadınlar arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması*
3. *Özellikle yoksul gebe ve emziren annelerin deneyimsiz ebe ve öğrenciler tarafından “Bilim Kurbanı” olarak görülmesinin önüne geçilmesi” (1957).*

Buna ek olarak bu kararname kapsamında ebelik eğitimi bir yıldan iki yıla çıkarılmış, stajyer ebelerin sadece ikinci yılda doğumlarda asistanlık yapmalarına izin

verilmiştir. Kollontay'ın belirttiği üzere bu kararnameden kısa süre sonra, 31 Ocak 1918'de çıkarılan bir diğer kararname ile Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı'na Sovyet Rusya'daki çocukların sağlıklı bireyler olarak yetiştirilebilmesi için kurumlar ağı oluşturulması, bir Anne Sarayı kurulması, Moskova ve Petrograd'daki tüm doğumevi ve yetimhanelerin "Moskova Çocuk Enstitüsü" ve "Petrograd Çocuk Enstitüsü" adı altında birleştirilmesi, yetimhanelerin isminin "küçük çocuk sarayları" olarak değiştirilmesi talimatları verilmiştir. Zaman içerisinde Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı iş yükünün artmasıyla daha fazla temsilciye ihtiyaç duymuş ve genişlemiştir. İlgili kararname ile çözüm aranan bir diğer sorun çocukların yaşam şartlarıdır. Bu bağlamda kararnamede bebek ölümlerinin azaltılması, çocuğun geniş sosyalist aile kavramına göre yetiştirilmesi, çocuğun maddi ve manevi olarak gelişebileceği sağlıklı bir çevrenin yaratılması gibi kimi hedefler belirlenmiştir. Kollontay, bu kararnameden çok daha önce Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı'nın bir Anne ve Çocuk Sarayı oluşturmak için harekete geçtiğini ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 102-103). İlgili departman hedeflediği konularda dönemin koşulları el verdiğince hızlı adımlar atmaya gayret etmiştir. Yegorişeva'nın aktardığına göre Mart 1918'de hükümetin taşındığı Moskova'da Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı'na bir doğum hekimi ve jinekolog olan Vera Pavlovna Lebedeva başkanlık etmeye başlamıştır. Sağlık Hizmetleri, Çalışma, Sosyal Güvence, Hukuk Halk Komiserlikleri anneliğin ve çocuğun korunmasına yönelik faaliyetlerde iş birliği yapmış, bunun bir sonucu olarak anne ve çocuğu korumaya yönelik her alanda birçok uygulama hayata geçirilmiştir. İlgili departmanın merkez biriminde alanında uzman birçok bilim insanı görevlendirilmiş, bu sayede hem annelerin hem de devlet tarafından bakımı üstlenilmiş olan çocukların yaşam koşullarına yönelik meselelerde karar mercii uzmanlar olmuştur (Yegorişeva, 2015, s. 30-31). Bu döneme kadar anne ve çocuk ölümlerinin, çocuk işçiliğin ve istenmeyen gebeliklerin yaygın olduğu Rusya topraklarında ilgili departmanın başına uzmanların getirilmiş olmasının ve

anne ile çocuğun hayat şartlarını etkileyen tüm konuların dikkate alınarak çözümü için gayret gösterilmesinin kadınlar için büyük bir önem taşıdığı yorumunu yapmak mümkündür. Zira Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı kadın ve çocukların yaşam standardını yükseltmek ve sağlık konularında iyileşme sağlamak amacıyla birçok adım atmıştır. İlgili departmanın faaliyetlerini detaylı bir şekilde ele alan Yegorişeva'nın çalışmasına göre anne ve çocuklara dair iyileştirmeler gerçekleştirmek adına Anne ve Çocuğun Korunması Departmanı'nın inisiyatifiyle kadının iş hayatına da doğrudan etki eden birçok kreş, çocuk bakımı ile ilgili hamile kadınlardan emziren kadınlara kadar her annenin destek alabileceği danışma kurumları, yine çocuk bakımına ilişkin birçok sergi düzenlenmiş, yerel işletme, kooperatif ve organizasyonlarda kreşler açılmıştır. Buna ek olarak anne ve çocuk ölümlerini azaltmak amacıyla kadınlara tıbbi bilinç kazandırılmaya çalışılmış ancak obstetrik¹⁴ ağın yetersizliği ve kadınların birçoğunun konsültasyonları anlayamaması sebebiyle Halk Sağlığı Komiserliği tarafından öncelikli olarak çok da eğitilmiş olmayan; ilk hamileliğini yaşayan ve halihazırda hamile olan kadınların evlerinde ziyaret edildiği bir uygulama hayata geçirilmiştir. Hekimler ve himaye hemşireleri için yürürlüğe konulan yönetmelik 1919 yılında hazırlanmış ve tıbbi personelin fonksiyonu detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Çocuk bakımına dair bir eğitimden geçen himaye hemşirelerinin temel görevi anneyi çocuk bakımına dair eğitmek ve uygulamanın başında altı ay, sonrasında üç ay olmak üzere yeni doğmuş bebeğe bakmaktır. Bu uygulamalarla birlikte 1922 yılının sonunda Halk Sağlığı Komiserliği tarafından Profesör G. N. Speranski'nin önderliğinde Anne ve Çocuğun Korunması Bilim Enstitüsü kurulmuş ve bu enstitü ilgili konularda gerekli teorik altyapının geliştirildiği, anne ve çocuğun fizyolojik ve patolojik organizmasına dair meselelerin incelendiği bilimsel alanlarda faaliyet göstermiştir. Bununla birlikte ilgili kurum doğum hekimleri, pediatri uzmanları, eğitmen hemşireler gibi tıbbi personellerin yetişmesinde aktif rol oynamıştır. Bu

¹⁴ Doğum ve doğum sonrası dönemde kadın üreme yolları ve doğan çocuğun bakımı ile ilgilenen tıp alanı.

dönemde çocuk bakımının yanı sıra üzerine düşülen bir diğer konu tüberküloz ile mücadeledir (Yegorişeva, 2015, s. 32-33). Bu çerçevede A. Yu. Kuzmenko'nun da belirttiği üzere Sovyet Rusya'nın anne ve çocuğa çeşitli haklar ve ayrıcalıklar tanıyan yasa ve uygulamalar ile konuya dair hem devrim öncesi Rusya'da hem de dönemin Avrupa'sında görülmemiş bir yaklaşım sergilediğini ifade etmek mümkündür (Kuzmenko, 2015, s. 47). Sovyet Rusya'nın kurulmasının ilk yıllarında atılan bu adımların kadınların anneliğe bakış açısını büyük ölçüde değiştirdiği ve çocukların yaşam koşullarında iyileşmeye sebep olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Zira bu uygulamaların bir sonucu olarak çocuklar eğitilmiş kişilerin gözetiminde büyütülmüş, bununla birlikte annenin sağlığı gözetilirken profesyonel yaşamdan uzaklaşmasının da önüne geçilmiştir.

Sovyet Rusya'nın hayata geçirdiği ve kadınların profesyonel yaşamını etkileyen uygulamalardan bir diğeri kadının ev içi emeğinin kolektifleştirilmesidir. V. İ. Lenin 1920 yılındaki Kadınlar Günü için kaleme aldığı yazıda Sovyet Rusya'nın konuya yaklaşımını özetlemektedir:

“Proleter kadın hareketi, yalnız biçimsel bir eşitlik için değil, kadının ekonomik ve sosyal eşitliği için savaşımı da birinci görev edinmiştir. Kadının toplumsal üretken işe katılmasını sağlamak, onu “ev köleliğinden” kurtarmak, mutfağın ve çocukların odasının sonsuz ve yalnız, köreltici ve küçültücü bağımlılığından kurtarmak: Birinci görev budur” (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 239).

Kadınların “ev içi kölelikten” kurtulmasında en büyük rolü oynayan oluşum Jenotdel isimli parti organıdır. Kadınların ev içi emeği konusunun üzerinde duran A. Kollontay'ın Jenotdel'in başında olduğu dönemde birçok yemekhane, kreş gibi kurum kurulmuştur. Bolşevikler kadınların kurtuluşunun anahtarının kadınların ev işlerinin

kamulaştırılması yoluyla ev içi emekten kurtulması olduğunu savunmuştur (Eubanks Hayden, 1976, s. 157). Lenin konu ile ilgili olarak kapitalist devletleri eleştirirken kapitalist düzende kadınlara ekonomik olarak erkeğe bağımlı olmaları sebebiyle baş eğdirildiğini, dolayısıyla kadınların “evcil bir köle olarak” yatak odasına, bebek odasına, mutfaka kapatıldığını ifade etmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 207). Lenin’in konu ile ilgili bir başka ifadesi Bolşeviklerin kadın sorununun çözümüne dair attıkları adımları özetler niteliktedir: “Kadınları toplumsal hizmete, milise, siyasal alana sokmadan, onları köreltici ev ve mutfak ortamından çekip çıkarmadan gerçek özgürlük güvence altına alınamaz” (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 148). Marksist-feminist bakış açısına göre ev işleri ve çocuk bakımı kadınları iş hayatından kopartmakta, kariyer ve ailesi arasında seçim yapmak durumunda kalan kadın ne iş hayatında ne de ev hayatında verimli olmaktadır. Kadına erkekten daha fazla sorumluluk yükleyen ev işleri kadınların ücretsiz olarak çalıştığı ve ücretli işinden sonra yapmasının zorunluğu olduğu işleri içermektedir. Bu durumda kadınların iş hayatına katılması erkeklerin iş hayatına katılmasından çok daha zordur. Bu da kadınların ekonomik özgürlüğünü elde etmesinin önündeki en önemli engellerden biridir. Bu sebeptendir ki Lenin döneminde Jenotdel’in önderliği ve çabalarıyla kadınların üzerindeki ev işi ve çocuk bakımı sorumluluğunu ortadan kaldıran birçok kurum ve kuruluş ortaya çıkmıştır. Yemekhane, kreş, çocuk bakım evleri gibi kuruluşlar kadınların ev içi sorumluluğunu ortadan kaldırmıştır. Lenin bu konu ile ilgili olarak Eylül 1919’da önemli açıklamalarda bulunmuştur:

“Kadını ev işinden kurtaracak örnek kurumlar, yemekhaneler, kreşler yaratıyoruz. Bütün bu kurumların yaratılması en başta kadınlar tarafından yerine getirilecek bir iştir. Bugün de Rusya’da kadının ev köleliğinden kurtulmasını sağlayacak pek az kurum bulunduğunu söylemek gerekir. Bunlar yok denecek kadar azdır ve Sovyet cumhuriyetimizin bugün de içine bulunduğu

durum -yoldaşlarımızın size burada ayrıntılı olarak açıkladığı askeri durum ve geçim nesneleri durumu bize bu işte engel oluyor. Gene de kadını ev köleliğinden kurtaracak bu kuruluşlar en küçük bir olanağın bulunduğu her yerde meydana geliyor.

Biz, işçilerin kurtuluşu bizzat işçilerin eseri olmalıdır diyoruz.

Bunun gibi kadın işçilerin kurtuluşu da gene onların eseri olmalıdır. Böyle kuruluşların yaratılmasını işçi kadınların kendileri ele almak zorundadır ve bu etkinlik kadını kapitalist toplumda olduğundan tamamen başka bir konuma götürecektir”

(Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 228).

Lenin’in bu sözlerinin iki yönden önemli olduğu kanısındayız: İlk olarak kadınları ev işi sorumluluğundan kurtaracak kurum ve kuruluşlara Sovyet hükümetinin tam desteğini açıklaması, ikinci olarak ise kadınları bu kurum ve kuruluşlar için inisiyatif almaya çağırması. Henüz yeni kurulmuş ve maddi imkanları kısıtlı olan Sovyet devletinin bu konuyu gündem hale getirmiş olması ve kadınların inisiyatif alması gerektiği üzerinde durularak onları sosyal hayata kazandırmaya yönelik bir adım atılması, bununla birlikte kadınların karar mercii olarak görülmesi ve onlara kendi kurtuluşlarını kendilerinin sağlayabileceği güveninin aşılması kadına bakış açısının öncekinden farklı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Lenin’in bu çağrısı kadınlar tarafından yanıtızsız bırakılmamıştır. Kollontay, 1921 yılında kaleme aldığı çalışmasında kadınların kamusal yemek hizmetinin örgütlenmesinde, kamu yemekhanelerinin organize edilmesi ve yönetiminde, gıda kalite kontrolünde önemli rol oynadıklarını; Kiev, Moskova gibi şehirlerde fabrika yemekhanelerinin organize edilmesine öncü olduklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra eserin kaleme alındığı dönemde Rusya’nın eyalet başkentlerindeki nüfusun neredeyse tamamının kamusal yemek hizmetinden faydalandığını, bunun kadınları ev içi

“kölelikten” kurtardığını aynı zamanda kadınlara istihdam da sağladığını ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 115). Bu kurum ve kuruluşların kapsayıcı olması ise dikkat çekicidir. Karen L. Field’in belirttiği üzere Bolşeviklerin bir kısmı ilgili kamu kuruluşlarının burjuva sınıfının eski üyelerine açık olmamasını savunurken Kollontay bu fikre karşı çıkmış, tüm kadınların bu hizmetlerden yararlanması gerektiğini belirtmiştir (Field, 1982, s. 231). Bu, Kollontay’ın kadın sorununu yalnızca ekonomik temelleri üzerinden ele almadığını, geçmişin burjuva kadınlarının da toplumsal cinsiyet rolleri tarafından ezildiğini kabul ettiğini, sınıf mücadelesi verilirken bu kadınların sorunlarının da görmezden gelinmemesi gerektiğini savunduğunu gözler önüne sermektedir.

Sovyet Rusya’nın kadınların kurtuluşu için atmış olduğu bir diğer adım çalışmamızda daha önce de bahsedilmiş olan çocuklar için kreşlerin kurulmasıdır. Nadejda Krupskaya henüz devrim öncesinde kaleme aldığı “*Женищина-работница*” (*İşçi Kadın*) (1899) isimli çalışmasının üçüncü bölümünde dönemin Rusya’sında çocukların yetiştirilmesinden değil yalnızca beslenmesinden bahsedilebileceğini, zira çalışmak zorunda olan köylü bir kadının çocuğu ya yaşlı bir yakınına ya da bakıma muhtaç yaştaki çocuktan daha büyük olan çocuğuna bırakmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Çocuğuna kendisi bakan annelerin ise çocuk bakımına dair herhangi bir eğitim almadıklarından çocukların bakımında yetersiz kaldıklarını; çocuğuna bakacak bilgi birikimine sahip olsalar dahi elverişsiz şartlar dolayısıyla çocukların sağlıklı yetişmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Çocukların aldıkları eğitimin de yetersiz olduğunu ifade eden Krupskaya, işçi anneler ve işçi annelerin çocukları için de durumun çok farklı olmadığını, çocukların 5-8 yaşlarında iş hayatına atıldıklarını, okula gitmelerinin de mümkün olmadığını ifade etmiştir (Krupskaya, 2013, s. 113-120). Kollontay da 1909 yılında kaleme aldığı yazısında burjuva sınıfının kreşlerin kurulması konusunda gösterdikleri tepkiyi eleştirirken “burjuva annelerin” sosyalistlerin, çocuklarını onlardan almak istediklerini iddia ettiklerini ancak bir yandan proleter annelerin çocuklarına

bakma fırsatlarının olmadığına dair gerçeği de kabul ettiklerini dile getirmiştir. Proleter çocuklarının yaşamının yoksulluk ve acı dolu olduğunu ifade eden Kollontay, burjuvazininrettiği sistemin çocuklar için sağlıklı şartlar sağlamadığını belirtmiştir (Kollontay, 2016, s. 37, 39). Tüm bu sorunların hem kadını hem de çocuğu mağdur ettiği bir gerçekliktir. Bolşeviklerin buna dair önerisi ise kadınları iş yaşamından dışlamak değil, çocuk yetiştirilmesini toplumsal bir mesele olarak ele alarak çocuklar için kreşlerin yaygınlaştırılması olmuştur. Krupskaya, kreş fikrinin toplum tarafından yanlış anlaşıldığını, döneminde Batı Avrupa’da iyi niteliklere sahip az sayıda olmasına karşın kreş uygulamasının olduğunu ifade etmiş, bu sayede annelerin gönül rahatlığı ile çalışabildiğini ve kreşlerde çocukların sağlıklı bir ortamda çok küçük yaştan itibaren eğitim alma ve ebeveynleri isteyken güvenli bir ortamda yetiştirme imkanının olduğunu belirtmiştir (Krupskaya, 2013, s. 120-122). Ekim Devrimi’nin ardından Sovyet Rusya Jenotdel’in de çabalarıyla kreş uygulamasını hayata geçirmeyi başarmıştır. A. V. Suldin’in aktardığı üzere 30 Nisan 1918’de Moskova’da Miuskiy Tramvay Parkı’nın çalışanları ve işçilerinin çocuklarının gideceği ilk kreş açılmıştır (Suldin, 2016, s. 26). Kollontay, kreş uygulamasını değerlendirirken “toplumsal eğitim” olarak adlandırılan bu uygulamanın tüm toplumu çocuklardan sorumlu hale getirdiği gibi çocuk kurumlarının, çocuk evlerinin, kreşlerin ve yuvaların kadınlar tarafından yönetilmesinin gelecek nesillerin çok daha sağlıklı yetişmesine olanak sağladığını belirtmiş, bununla birlikte birçok kadın için ciddi bir istihdam kaynağı olduğunu ifade etmiştir (Kollontay, 2022, s. 115). Yegorişeva’nın belirttiği üzere kreşlerin çalışma düzeni Halk Sağlığı Komiserliği’nin hazırladığı bir yönerge ile belirlenmiştir. Yönergeye göre farklı tiplerde kreşler kurulmuştur. Bunlar: Çalışan annelerin çocuğu beslemek için molalar vermesini sağlayan, işten sonra ise çocuğu evine götürdüğü kreşler; annenin çocuğunu işten sonra eve götürdüğü, annenin çalıştığı sürede ise çocuğun beslenmesi ve bakımından tıbbi personellerin sorumlu olduğu bölgesel kreşler. Bunların yanı sıra yazın tarımla uğraşan

annelerin çocuklarını bırakabilecekleri sezonluk köy kreşleri ve 1 yaştan 3 yaşa kadar çocukların bırakıldığı gündüz kreşleri üzerine de çalışılmıştır (Yegorişeva, 2015, s. 33). Suldin'in belirttiği üzere 1920 yılına gelindiğinde Moskova'da 14,5 bin çocuğun yetiştirildiği 226 kreş faaliyete geçmiştir (Suldin, 2016, s. 26). Kreşlerin yaygınlaştırılması ve her seviyeden aile için ulaşılabilir bir hizmet olması çalışan annelerin yaşamını büyük bir ölçüde değiştiren bir uygulamadır. Bununla birlikte Krupskaya'nın üzerinde durduğu çocukların yetiştirilmesine ilişkin sorunların çözümü için büyük bir adım niteliğindedir.

Bu kurumların yanı sıra Jenotdel'in önderliğinde hem devletin kadınların şartlarını iyileştirmek adına aldığı kararların uygulanıp uygulanmadığının hem de bu kurumların işleyişinin denetlenmesi için kadınlardan oluşan delegeler (делегатки) görevlendirilmiştir. Eubanks Hayden'ın aktardığına göre Inessa Armand'ın girişimi ile delege seçimleri şehir ve kasabalarda fabrika işçisi ve el sanatları endüstrisinde (кустарь) çalışan (zanaatçi) kadınlar ya da ev hanımları, ev işçileri, terziler, bununla birlikte fabrikalar aracılığıyla ulaşmanın mümkün olmadığı diğer şehirli kadınlar arasında seçim bölgesi olabilecek kentsel mahallelerde yapılmış, delegeler genellikle iki-üç ay olmak üzere belli bir süre görev almıştır (Eubanks Hayden, 1976, s. 158). Ye. K. Mineeva ve İ. Yu. Semyonova'nın aktardığı üzere 1920'den itibaren hayata geçirilen delege uygulamasının temel hedefi kadınların politik bilinç kazanması, kültür seviyelerinin yükselmesi ve sosyalist toplumun oluşum sürecine katılımlarını sağlamaktadır. 1922 yılına kadar toplamda yaklaşık yüz bin kadın delege seçilmiştir (Mineeva & Semyonova, 2020, s. 53). Kollontay delegelerin öneminden bahsederken Sovyet Rusya'da eşit işe eşit ücret uygulamasının henüz ilk yıllarda hayata geçirilmiş olmasının yanı sıra kadınların vasıfsız ve eğitimsiz olmaları sebebiyle daha düşük ücretlerde çalışmaya devam ettiklerini, bununla birlikte fabrikalardaki çalışma koşullarının hala elverişsiz olduğunu, kararnamelerin yalnızca İşçi Koruma Komisyonları'nın baskısı altında uygulandığını,

bunun da kadın işçilerin hayatını doğrudan etkilediğini belirterek kadın işçilerin ilgili komisyonlarda görevlendirilmesinin, emeğin korunmasına yönelik kararnamelerin uygulanıp uygulanmadığının onlarca denetlenmesinin, çalışma koşullarının iyileştirilmesinin teşvikinde rol oynamasının, Jenotdel'in inisiyatifiyle kararnamelerin uygulanmasına yönelik kurulmuş olan Destek Komisyonları'nın yardımıyla anneliğin korunması ve hamile kadınların koşulları ile ilgilenmesinin önemini vurgulamıştır (Kollontay, 2022, s. 116-117). Delege uygulamasının en önemli yanlarından birisi elbette kadınların kamusal yaşama da dahil edilmesidir. Lenin, 21 Şubat 1920'de kadınlara yönelik kaleme aldığı yazısında “*yasa karşısında eşitliğin yaşamda eşitlik anlamına gelmediğini*”, kadınların yaşamda da eşitliği elde etmesi gerektiğini ve bu amaçla kadınların kamu kurumlarının yönetimine ve devlet yönetimine katılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 237). Bu çerçevede Lenin'in Jenotdel'in çalışmalarını desteklediğini ve delege seçimlerinin Lenin'in kadınların devlet yönetimine katılması arzusunun hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Zira Eubanks Hayden'in da belirttiği üzere delegelerin çıraklık (практиканство) olarak adlandırılan döneminin en önemli hedeflerinden biri kadınların devlet organlarında liderlik konumuna gelebilmeleri için gerekli politik bilince erişmelerini sağlamak olmuştur. Delegelerin çıraklık dönemi sonunda yönetim kadrosunda görev alacağını uman Jenotdel'in yönetim kadrosu, delegelerin Parti'ye katılım için bir kaynak niteliğinde olduğunu düşünmüştür (Eubanks Hayden, 1976, s. 158). Dolayısıyla delege uygulamasının “ideal Sovyet kadını” yaratmak için hayata geçirildiği yorumunu yapmak mümkündür.

Bu dönemde kreş ve yemekhanelerin yanı sıra çamaşırhanelerin de kurulduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak Burcu Özdemir'in de belirttiği üzere kadınların ev işlerinden kurtarılması için kurulan komünal tesisler bekleneni verememiştir. Bunun yanı sıra komünal tesislerin varlığı ekonomik koşullar sebebiyle birkaç yıl ile sınırlı kalmış, ülke ekonomisinin kötüleşmesinin bir sonucu olarak bu tesislere ödenek ayrılması git gide

zorlaştırmıştır (Özdemir, 2021, s. 53). Bu bağlamda Sovyet Rusya'nın maddi olanaklarının kısıtlı oluşunun kadınların hayatını iyileştirmeye yönelik atılan adımlar önünde bir engel oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Sovyet Rusya tarafından gündem haline getirilen ve kadınlar için hayati önem taşıyan konulardan bir diğeri Rusya'da 1843 yılında İçişleri Bakanı L.A. Perovski tarafından yasallaştırılan (Jukova, 1998) fuhşun yasaklanması kararıdır. Bolşeviklerin kadınların fuhşa mecbur bırakılmasına karşı verdikleri mücadele devrim öncesi sürece dayanmaktadır. Krupskaya da dahil olmak üzere fuhuş sorunu çoğu Bolşevik tarafından ele alınmıştır. Lenin konu ile ilgili *ücret köleliği var oldukça fuhşun de var olacağını söylemiş, ezilen ve sömürülen sınıfların ezen sınıflara karşılığı ödenmeyen emeğini ve kadınlarını sağlamak zorunda olduklarını* belirtmiştir (Marx, Engels, & Lenin, 2019, s. 60). Bunun yanı sıra Krupskaya 1899 yılında kadınların fuhşa mecbur kalmasının sebeplerini irdelenmiş, kadınların aldıkları düşük ücretler dolayısıyla eşleriyle ya da ebeveynleri ile yaşamak zorunda kaldıklarını, eğer kadının yanında yaşayabileceği bir eşi ya da ebeveyni yoksa ek gelir arayışına girmek zorunda kaldığını ve ek gelirin tek kaynağının da fuhuş olduğunu belirtmiştir. Krupskaya'nın aktardığı üzere 1899 yılının Mayıs ayında Riga'da bir işçi ayaklanması çıkmış, işçiler grev ve gösteriler yapmıştır. Bu gösteriler sırasında işçilerin öfkесinin en büyük hedeflerinden biri genelevler olmuş ve bunun sonucunda on bir genelev tahrip edilmiştir. Krupskaya'ya göre işçilerin genelevleri tahrip etmelerinin en büyük sebebi işçilerin eş ve kızlarının fabrikada çalışarak kazandıkları parayla geçinmelerinin mümkün olmadığını söylediklerinde üslerinin eş ve kızlarının genelevler sayesinde ek gelir elde edebileceklerini söylemesidir. Krupskaya, kadınlara geçinmeleri için gerekli olan ücreti kazanmanın tek yolunun fuhuş olduğunun işaret edildiğini, dolayısıyla kadınların fuhuşu kendi iradeleriyle seçtiklerinin söylenmesinin ikiyüzlülük olduğunu belirtmiştir (Krupskaya, 2013, s. 109-111). Lenin de toplumun bu husustaki “ikiyüzlülüğü” ile ilgili keskin yorumlarda bulunmuştur:

Krupskaya'nın ifadeleriyle Lenin, 1913'te burjuva demokrasisine yönelik eleştirilerini ifade ederken *“beyaz köle ticaretini teşvik eden ve kolonilerdeki kızları zorla alıp götüren burjuvazi temsilcilerinin fuhşa karşı kampanya yürütmelerinin ikiyüzlülük olduğunu”* belirtmiştir (Lenin, 2010, s. 13). Kollontay da konu üzerine özellikle eğilmiş, fuhşu farklı yönleriyle ele almıştır. Kollontay'ın ifadeleriyle *“herkesin hor gördüğü, kovuşturduğu ama gizliden gizliye cesaretlendirdiği”* fuhşun aile değerlerini yok ettiğini, toplumu çürümeye sürüklediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte fuhşun sınıfsallığına dikkat çeken Kollontay, fuhşa karşı ikiyüzlülüğün burjuvazinin karakteristiği olduğunu, fuhşun mülk sahibi olmayan sınıfları ezdiğini ve parayla satın alınan kadınların büyük kısmının mülk sahibi olması durumunda fuhşa karşı toplumsal duruşun da farklı olacağını ifade etmiştir. Tarihin en eski dönemlerinden beri seks işçilerinin her türlü aşağılamaya maruz bırakıldığını ancak seks işçisi talebinde bulunan kişilerin ve fuhşu ortaya çıkaran koşulların bundan asla etkilenmediğini aktaran Kollontay, Rus yasalarının da aynı ikiyüzlü tutumu sergilediğini belirtmiştir. Kollontay'ın aktardığına göre Rus yasalarında kadın ticareti sermaye mirasçıları tarafından aileyi korumak adına cesaretlendirilirken resmi ahlak tarafından güçlü bir şekilde eleştirilmektedir. Burjuva toplumun fuhşa dair bu ikiyüzlü tutumunun toplumun her kesiminde görüldüğünü ifade eden Kollontay, fuhşa göz yuman yasaların seks işçiliği yapan kadınlara alt insan gözüyle bakmasını eleştirmiştir. Bununla birlikte seks işçilerine yönelik tutumun sınıfsal farklılık gösterdiğini, yoksul kadınların her türlü aşağılanmaya maruz kalırken zenginlerin ve *“yüksek tabakaya”* hitap edenlerin denetimden kaçma imkanlarının olduğunu, bununla birlikte vakit geçirdikleri sınıfın sağladığı ayrıcalıklar dolayısıyla bu aşağılanmalardan daha az etkilendiklerini belirtmiş, sınıflı toplumun fuhşu da *“yüksek kalite”* ve *“düşük kalite”* olarak iki sınıfa böldüğünü ifade etmiştir. Kollontay'ın konuya yaklaşımı doğrultusunda fuhşun kaldırılması ve cinsler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi sorunu işçi sınıfı sorunu olarak ele alınmış, bu iki sorununun çözümünün toplumun proletarya

sınıfı dışındaki sınıfları için yalnızca psikolojik ve ahlaki bir yarar sağlayacağı ancak proletarya sınıfı için temel bir yaşam sorununun çözümü ve gelecek için belirleyici bir unsur niteliğinde olacağı görüşü savunulmuştur (Kollontay, 2016, s. 41-47). Bolşeviklerin fuhuş sorunu üzerinde bu denli durmasının tek sebebi kadınların yaşamını doğrudan etkilemesi değildir. Şihanov'un da belirttiği üzere Ekim Devrimi'nden önce I. Dünya Savaşı ve Şubat Devrimi sebebiyle Rus halkı ciddi bir ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun bir sonucu olarak ülkede fuhuş oranı oldukça yükselmiştir (Şihanov, 2020, s. 124). Bu, yeni bir toplum yaratma gayesi olan Sovyet hükümetinin önünde büyük bir engeldir. Zira Sovyet hükümeti toplumun ahlaki değerlerinde de bir dönüşüm talebiyle yola çıkmıştır. Bunun yanı sıra Krupskaya'nın da üzerinde durduğu üzere düşük ücretlerin ve kadınların kendi ayakları üzerinde durmasının dönemin Rus toplumunda oldukça güç olmasının da fuhşun önünü açan sebeplerden olduğunu söylemek mümkündür ve bu konu doğrudan emek sorunu ile ilişkilidir. Tüm bu sebeplerden Sovyet hükümeti başa geçişlerinin ilk yıllarından itibaren fuhuşla mücadele etmeye başlamıştır. L. A. Jukova'nın belirttiği üzere Ekim Devrimi'nden sonraki ilk yıllarda fuhuşla mücadele konusunda sosyal ve önleyici önlemlere öncelik verilmiştir. 1919 yılının sonunda Sağlık Hizmetleri Halk Komiserliği bünyesinde Fuhuşla Mücadele Komisyonu, bundan kısa süre sonra Sosyal Güvenlik Halk Komiserliği bünyesinde Bakanlıklararası Fuhuşla Mücadele Komisyonu ve Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Halk Sağlığı Komiserliği bünyesinde Fuhuşla Mücadele Merkez Konseyi kurulmuştur (Jukova, 1998, s. s.y.). Çistyakova'nın aktardığı üzere 1922 yılında kabul edilen Ceza Yasası fuhşun yaygınlaşmasına dair ciddi önlemler almıştır. İlgili yasanın “Cinsel İlişkiler Alanındaki Suçlar” başlıklı dördüncü başlığının kimi maddeleri fuhşun önlenmesine yöneliktir: İlgili yasanın 170. maddesine göre fiziksel ya da zihinsel baskı yoluyla fuhuş yapmaya zorlama suçu katı tecritle en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılmaktadır; 171. maddeye göre fuhşa aracılık etmek, genelev işletmek, fuhuş

için kadınları iŖe almak malın bir kısmına ya da tamamına el konulmasının yanı sıra  yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Buna ek olarak fuhuŖ yapan kiŖi sanığın gözetimindeki ya da emrindeki biriye veya reŖit değilse ceza en az beŖ yıllık hapis cezası olacak Ŗekilde arttırılmaktadır (istyakova, 2004). FuhuŖ karŖıtı devlet politikalarına rağmen Yeni Ekonomik Plan'ın (NEP) birçok kadını iŖsiz bırakması sebebiyle ülkede fuhuŖun önüne geilememiŖ, seks iŖilerinin sayısı artmıŖtır. Bunu önleyebilmek adına İiŖleri Halk Komiserliği bünyesinde bir "Ahlak Milisi" kurulması gündeme gelmiŖ olsa da projenin basında ciddi tepki görmesi ve Clara Zetkin'in "Ahlak Milisine KarŖı" isimli makalesi sebebiyle proje hayata geirilmemiŖtir (Vilks & Tess, 2006). Dolayısıyla Sovyet hükümetinin Devrim'in ilk yıllarında fuhuŖun önüne geçebildiğini söylemek zor olmakla birlikte buna yönelik ciddi bir mücadele verdiğini belirtmek mümkündür. Bunun yanı sıra Sovyet hükümetinin bu konuya yaklaŖımında dikkat çeken en önemli nokta fuhuŖ yapandan ziyade fuhuŖ yaptıran kiŖilere yönelik yaptırımlar uygulanmasıdır.

Tüm bu uygulamalarla kadın sorununu ekonomik temelleriyle ele alan Sovyet Rusya'nın kadınların politik yaŖama, iŖ hayatına çekilmesi ve alıŖma Ŗartlarını kolaylaŖtırma konusunda yaptıkları "Yeni Sovyet Kadını" figürünün doėuŖu için büyük bir önem arz etmekle birlikte kadınların iŖ yaŖamında aktif rol almasının önünde bir engel teŖkil eden toplumsal rolleri toplumun tümünün üzerine yüklemesi kadınlar için büyük bir deėiŖimin yolunu amıŖtır. Bununla birlikte fuhuŖa karŖı verilen mücadelede hedefin seks iŖiliėi yapan kadınlar değil, kadınları seks iŖiliėi yapmaya iten, zorlayan ya da seks iŖisi olarak alıŖtıran kiŖiler olması da dönemin getirdiği yeni bakıŖ aılarındanır. Sovyet Rusya'nın kadın sorununun zmne yönelik aldığı tedbirlerin tamamının hayata geçirilmesi konusunda kimi engeller bulunsa da devletin kadınlara yönelik destekleyici politikalarının varlığı su götürmez bir gerçektir.

Çalışmamızın bir sonraki başlığında kadınların politik ve toplumsal konumlarının yeniden şekillendirilmesi ile değişim sürecine girmiş olan aile ve özel yaşamları ele alınacak, bu konuda özellikle A. Kollontay'ın görüşlerine yer verilecektir.

2.3. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya'da Kadınların Aile ve Özel Yaşamlarındaki Kazanımları

Sovyet hükümetinin kadının kurtuluşuna yönelik verdiği mücadelenin en radikal değişikliklere yol açtığı alan şüphesiz kadınların aile ve özel yaşamıdır. Geçmiş toplumsal kabullerin tümünün reddedildiği ve ataerkil kabullerin adım adım etkisini yitirdiği Sovyet toplumunda toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kadının ikincil konumunu güçlendiren ve kadını bir birey olarak var olmaktan uzaklaştıran düzen yıkılmaya çalışılmıştır. Kuzmenko'nun da aktardığı üzere devrimden sonra Sovyet Rusya'da ikili ilişkiler, evlilik, aile konularına yönelik Marksizm metodolojisi çerçevesinde kalan birçok farklı bakış açısı doğmuştur. Ancak temeldeki hedefin “Sevgiye dayanan proleter evlilik” olduğunu söylemek mümkündür (Kuzmenko, 2015, s. 45). Bu, evliliğe ve ikili ilişkilere yeni bir soluk anlamına gelmektedir.

Çalışmamızın devamında kadının ailedeki konumu ve kadın cinselliği ayrı alt başlıklarda incelenecek olup konuya dair Bolşeviklerin, özellikle Aleksandra Kollontay'ın yaklaşımı incelenecektir.

2.3.1. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya'da Kadınların Aile Yaşamı

Aile yaşamı, Sovyet Rusya'nın özellikle üzerine eğildiği ve köklü değişiklikler yaptığı alanlardan biridir. Çalışmamızda daha önce belirtildiği üzere kadın sorununa Marksistlerin yaklaşımı ekonomik temellidir. Ancak kadın sorununun çok yönlü olduğu

da kabul edilmiş, böylelikle Sovyet Rusya’da kadınların aile yaşamını düzenleyecek birçok adım atılmıştır. B. Lee Glass ve M. K. Stolee’nin de belirttiği üzere Bolşevikler 1917’deki zaferlerinin ardından ailenin yapısını ve fonksiyonunu değiştirmeye yönelik yeni yasaları hayata geçirmiştir (Glass & Stolee, 1987, s. 893). G. M. Tsiçenko, Sovyet Rusya’nın ilk yıllarındaki aile politikasını incelediği çalışmasında Sovyet hükümetinin ilk yıllarını çiftler ve ebeveynler ile çocuk arasında yeni bir ilişki türünün oluşturulmasıyla geleneksel aile yapısının yok edildiği, aile hukukunun sürekliliğinin reddedildiği bir dönem olarak nitelendirmiştir. Araştırmacının aktardığı üzere bu dönemde Sovyet hükümetinin önde gelenleri feodal aile normlarından sosyalist norma geçişi sağlayacak kimi hukuki düzenlemeler yapmıştır (Tsiçenko, 2015, s. 174-175). Yeni aile yapısının kurulmasında Jenotdel’in payı büyüktür. Jenotdeller ailenin toplumun yapı taşı olduğunun bilincinde olarak evlilik, aile ve vasilik haklarına ilişkin kadın ve erkeği eşit bir konuma taşımaya, çiftler arasındaki sorunları ve mülkiyet meselesini çözmeye yönelik birçok yasal düzenleme ile ilgili inisiyatif almıştır (Mineeva & Semyonova, 2020, s. 53). Hasbulatova ve Smirnova, bu dönemde oluşturulan yeni aile politikasının kadınları özgürleştirmeye yönelik bir yol izlediğini, yapılan hukuki düzenlemelerin kadınları aile içerisinde eşit haklara taşımayı hedeflediğini belirtmiştir (Hasbulatova & Smirnova, 2022, s. 10). Çalışmamızda daha önce bahsedildiği üzere Rus toplumunda aile yaşamı kadınlar için zorlu koşullara sahip bir alan olmuştur. Bunun yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmaların kadınların yaşamı için ne denli önemli olduğu oldukça açıktır.

G. M. Tsiçenko’nun çalışmasında “Sovyet hükümetinin önde gelenleri” olarak adlandırdığı isimlerden biri şüphesiz Aleksandra Kollontay’dır. Jenotdel’e de başkanlık etmiş olan Kollontay, toplumun aile kavramını anlayış biçimi üzerine detaylı bir inceleme yapmış, kadının özgürleşebilmesi için ilişkilerin yeniden düzenlenmesinin ve aile kurumuna yeni bir bakış açısı getirilmesinin zorunlu olduğunu savunmuştur. Kollontay,

1909 yılında kaleme aldığı “Evlilik ve Aile Sorunu” isimli çalışmasında yasalar ve gelenekler tarafından düzenlenmiş dönemin aile yapısının kadını hem bir anne, hem bir eş, hem de bunlardan bağımsız bir insan olarak üzdüğünü; medeni kanunun kadını erkeğe bağımlı kılan yapısının erkeklere kadınlar üzerinde egemenlik kurma hakkı verdiğini belirtmiştir (Kollontay, 2016, s. 21-22). Çalışmamızın daha önceki bölümünde bahsedildiği üzere devrim öncesi Rus toplumunda kadının eşinin onayı olmaksızın yapabilecekleri oldukça kısıtlıdır. Kollontay, bu konu ile ilgili olarak dönemin Rus toplumunda evli kadınların eşinin onayı olmaksızın borçlanamadıklarını, eşlerinin rızası olmadan imzaladıkları poliçelerin iptal edildiğini, bununla birlikte kocasından kaçan kadının eşi tarafından silah zoruyla eve getirilebildiğini aktarmıştır. Bununla birlikte toplumun kadına fuhuş ve evlilik boyunduruğu olmak üzere yalnızca iki yol tanıdığını belirten Kollontay, bir kez daha kadının aile içindeki konumunun problematik yapısını ele alırken konuyu sınıf sorunundan bağımsız bir şekilde ele alarak toplumun her kesiminin kadınlar üzerinde böyle bir baskı kurduğunu ifade etmiştir (Kollontay, 2016, s. 22-23). Dolayısıyla kadınların tam özgürlüğü için aile ilişkilerinin düzenlenmesi öncelikli bir mesele olarak değerlendirilmiştir. Kollontay, yalnızca Rus toplumundaki aile yapısını değil, burjuvazi etkisinde gelişmiş aile yapısını bütünüyle eleştirmiştir. Çalışmasında ailenin git gide dağıldığını, bir kurum olarak aileyi ortaya çıkaran ekonomik koşulların adım adım yok olduğunu, zira kadınların iş hayatına girdiğini, dolayısıyla erkeklerin “eve ekmek getiren kişi” olma konumlarını kaybettiğini dile getirmiştir. Kollontay’ın değerlendirmesine göre soylular dışındaki halk tabakalarının doğuşu döneminde ilgili sınıfların ihtiyaçlarına bir cevap niteliğinde oluşturulan aile yaşamı, bütün iktidarı evin geçimini sağlayan babaya ve kocaya veren bir birliktir ve soylular sınıfı kendi ihtiyaçlarına cevap verdiği için ailenin kutsiyetini arttırmak adına elinden geleni yapmaktadır. Devrimci, dinler aracılığıyla evliliğin sonsuz bir bağ olduğunun öğütlenmesini, yasalarca eşlerini aldatan kadınların cezalara çarptırılmasını, ahlak algısı

dolayısıyla da aile ocağının kutsallığının yüceltilmesini buna bağlamış, tüm bunların “çifte ahlak” algısını doğurduğunu ve “sert” yasal hükümlerle aile hayatının ciddi sınırlamalara tabi tutulduğunu aktarmıştır. Dolayısıyla dönemin evlilik anlayışının burjuvazinin kendi çıkarlarını koruduğunu belirtmiştir (Kollontay, 2016, s. 24-26). Çalışmamızın bir önceki bölümünde bahsedildiği üzere devrim öncesi süreçte aile yaşamı oldukça kısıtlayıcı, psikolojik ve fiziksel şiddetin normalleştirildiği, kadınların birer birey olarak değerlendirilmediği bir anlayış üzerine kuruludur. Bu bağlamda Kollontay’ın aile yaşamına ilişkin 1909 yılında yaptığı değerlendirmelerinin dönemin Rusya’sı göz önünde bulundurulduğunda yanlış olduğunu söylemek oldukça güçtür. Kadının tam anlamıyla boyun eğmesini zorunlu kılan aile yapısının kadınların gelişimini her yönden engellediği, erkeğe her türlü ayrıcalığı sağlarken kadını ona mecbur bıraktığı açıktır. Bu bağlamda Engels’in çalışmamızda daha önce yer verilen aileye dair değerlendirmesi devrim öncesi Rusya şartları göz önünde bulundurulduğunda kendisini doğrulamaktadır: Aile içerisinde erkek burjuva, kadın ise proleterdir. Dolayısıyla burjuva düzen de dolaylı olarak erkeğe hizmet etmekte, kabul gören aile yapısı erkekler tarafından dayatılmaktadır.

Devrim sonrasında ise aile konusundaki devlet politikası tarihi materyalizm temelinde gelişmiştir. Engels’in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devlet’in Kökeni* isimli çalışması aile ve ikili ilişkiler meselelerinin çözümünün ve bu konudaki tartışmaların temel kaynağı olmuştur. Bununla beraber Kuzmenko’nun da belirttiği üzere V. İ. Lenin, A. M. Kollontay, L. D. Troçki, A. V. Lunaçarski, N. K. Krupskaya, İ. F. Armand, N. İ. Buharin gibi isimlerin kadının üretime çekilmesinin, çocuk yetiştirmenin topluma mal edilmesinin, kadınların ev işlerinden kurtarılmasının önemini vurguladığı çalışmaları konunun çözümünde önemli bir rol oynamıştır (Kuzmenko, 2015, s. 43-44). Sovyet hükümeti temelde geleneksel patriarkal ailenin yerini sevgiye ve bireyin kendi seçimine dayanan evliliklerinin alması hedefi ve özel mülkiyetin kaldırılmasının bu ilişkiler için bir başlangıç teşkil edeceği; bu sayede cinsler arasındaki ilişkilerin çıkara dayalı, erkeğin

kadın üzerinde hakimiyet kurduğu, kadının ise ev işlerinin baskısı altında ezildiği yapısını yitireceği düşüncesi ile yola çıkmıştır (Yantsen & Koroleva, 2019, s. 30). Dolayısıyla Sovyet Rusya’da bütünüyle ailenin reddi değil, burjuva kökenleri olan patriarkal ailenin reddi söz konusudur (Kuzmenko, 2015, s. 44). Jilyayeva’nın belirttiği üzere bu doğrultuda 1917 yılından 1926 yılına kadar Sovyet hükümeti tarafından yeni Sovyet ailesini oluşturmaya yönelik üç kararname yayınlanmıştır (Jilyayeva, 2015, s. 343). Sovyet hükümetinin konuya dair ilk yıllarında yayınladığı bu kararnameler aile yapısına, evlilik ve ebeveynlik ilişkilerine, cinsel ilişkilere ve kadınların hem devrim öncesi Rus toplumundan hem de dönemin diğer toplumlarından farklı kazanımlar elde ettiği konumuna yeni yasal tanımlamalar getirmiştir (Glass & Stolee, 1987, s. 893). Bu kararnamelerden ilki boşanma hakkına yöneliktir. Lenin, henüz 1916 yılında boşanma hakkına karşı çıkan kimi politik figürleri eleştirirken tam boşanma özgürlüğünü desteklemeyen birinin bir demokrat ya da sosyalist olamayacağını, bu özgürlüğün eksikliğinin kadınların üzerinde bir baskı yarattığını; kadının kocasını bırakma hakkının olmasının tüm kadınları boşanmaya itmeyeceğini belirtmiştir (Lenin, 2010, s. 51-52). Bu doğrultuda yayımlanmış olan 16 (29) Aralık 1917 tarihli *Декрет ВЦИК и СНК о расторжении брака (Evliliğin Sonlandırılması)* isimli kararname ile kadınlar erkeklere boşanma davası açma hakkını elde etmiştir (bkz. Ek 7). Kararname doğrultusunda evliliğin her iki tarafın ya da en azından taraflardan birinin isteği doğrultusunda sonlandırılabilceği; nafaka ve velayet konusunun mahkeme kararı ile çözümleneceği kararlaştırılmıştır (1957). Şelenkova’nın belirttiği üzere ilgili kararname ile hem kadın hem de erkek boşanma hakkı elde etmiş, taraflardan yalnızca birinin boşanmak istemesi durumunda boşanmasının mahkemeler aracılığı ile gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür (Şelenkova, 2021, s. 41). Kadınların profesyonel hayata katılmaya başlaması, kreş ve yemekhaneler gibi kamu kuruluşlarının yaygınlaşması, bununla birlikte çocuk bakımında eğitim almalarının sağlanması gibi uygulamalar da göz önünde bulundurulduğunda

kadınların istemedikleri ve mutsuz oldukları evlilikleri sürdürme zorunluluklarının büyük ölçüde ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla evliliği sonlandırmak kadınlar için imkansız olmaktan çıkmıştır.

Aile ilişkilerini düzenleyen bir diğer kararname ise resmi nikahın zorunlu tutulduğu ve evliliğin şartlarını belirleyen kararnamedir. 18 (31) Aralık 1917 tarihli *Декрет ВЦИК и СНК о гражданском браке, о детях и о ведении книг актов состояния* (Resmî Nikah, Çocuklar ve Medeni Duruma İlişkin Kayıt Tutulması) isimli kararname kadınların aile içindeki konumunu büyük ölçüde değiştirmiştir (bkz. Ek 8). İlgili kararname doğrultusunda kilise nikahı devlet tarafından tanınmayan bir nikah türü olmakla birlikte tarafların istekleri doğrultusunda gerçekleştirilebilen bir nikah olarak kalmış, resmi nikah zorunlu hale getirilmiş; evlilik yaşı erkekler için 18, kadınlar için 16 olarak belirlenmiş (Kafkasya’da erkekler için 16, kadınlar için 13); akraba evliliği yasaklanmış ve akraba evliliği gerçekleştirmek isteyen ancak devlete bununla ilgili yalan beyanda bulunan kişilere ceza uygulaması getirilmiş; akli dengesi yerinde olmayan bireylerin evlenmesinin önüne geçilmiş; evlenen çiftte erkeğin ya da kadının soyadını veya ortak bir soy isim alma hakkı tanınmıştır (1957, s. 248). Aleksandr Maksimov ilgili kararnamedeki evlilik yaşı maddesinin bu dönemdeki cinsiyet temelli ilk dengesizliği doğurduğunu belirterek bunun Rusya İmparatorluğu’nun erkeği ailenin direği, kadının ise “aşçısı” olarak kabul eden kalıntıları olduğunu ancak her şeye rağmen kadınların bu dönemde özgürce meslek ve ikamet adresi seçimi yapabildiklerini, eğitim alabildiklerini, boşanabildiklerini ve eşit işe eşit ücret alabildiklerini ifade etmiştir (Maksimov, 2016, s. 132). Evlilik yaşı konusundaki tutum günümüzden bakıldığında eleştirilere açık olsa da dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda bununla ilgili radikal adımlar atmanın diğer uygulamalara kıyasla çok daha güç olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Zira kilise nikahının tamamen yasaklanmaması da Sovyet hükümetinin aile yaşamında oturmuş toplumsal kabulleri değiştirmek konusunda radikal adımlar atılmasının toplum tarafından güçlü bir tepkiyle

karşılanabileceğinin bilinciyle hareket ettiği şeklinde yorumlanmaya açıktır. Bu kararname ayrıca evlilik birliği dışında doğan çocukların kanuni statüsünü evlilik birliği içinde doğan çocukların statüsü ile eşitlemiş, babanın çocuğu tanımaması durumunda annenin, çocuğun vasisinin ya da bizzat çocuğun kendisinin babalığı kanıtlama hakkının olduğunu belirtmiştir (1957, s. 248).

“...Sovyet hükümeti, kadınları erkeklere göre aşağı duruma, erkekleri de ayrıcalıklı duruma getiren, örneğin çocuklara evlilik dolayısıyla verilen haklar açısından bütün eski burjuva kanunları tamamen ortadan kaldırmıştır. Sovyet hükümeti, emekçi halkın hükümeti, burjuva cumhuriyetlerinde, hatta en ileri olanlarda bile hala korunan mülkiyet konularında erkeklerin bütün ayrıcalıklarını yani evlilik ve aile üzerindeki kanunların ayrıcalıklarını ortadan kaldıran ilk ve tek hükümettir” (Lenin, 2010, s. 97).

Bu kararnamelerin bir sonucu olarak Lenin’in resmi nikah fikri hayata geçmiş, vatandaşlara evlilik ve boşanma konusunda tam bir özgürlük verilmiş, prosedürler evlenmenin ve boşanmanın bir gün içerisinde gerçekleşebileceği kadar kolaylaştırılmış, din karşıtı ajitasyonun bir aracı olan ve dini nikahın aksine toplumsal-politik bir olay olarak kabul edilen “kızıl düğünler” gerçekleştirilmiştir (Kuzmenko, 2015, s. 46). Tüm bunların aile yaşamında bir devrim niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Kadınların aile yaşamında değişikliğe sebep olan Sovyet uygulamalarından bir diğeri şüphesiz çalışmamızın bir önceki başlığında bahsedilen ve kadınların profesyonel hayatına doğrudan etki eden ev içi emeğin kolektifleştirilmesi ve “toplumsal eğitim” uygulamalarıdır. Kollontay, konu ile ilgili olarak evlilik sorununun temelini kadının yükümlülüklerini belirleyen toplumsal ve ekonomik koşullar olduğunu, evlilik sorunun çözümünün en önemli koşullarından birinin kadınların ev işi yükünden kurtulması,

çocuklarının bakımının toplum tarafından üstlenilmesi ve anneliğin toplum tarafından korunması olduğunu belirtmiştir (Kollontay, 2016, s. 55-56). Çocukların bakımının kreşlerde sağlanması ve kadının üzerindeki ev içi sorumlulukları hafifleten kamu kurumlarının kurulması kadının aile içindeki konumu üzerinde de etkili olmuş, yasalarca “emek cephesine çekilmiş” kadının ekonomik bağımsızlığını elde ederken Marksist bakış açısıyla bir nevi “kölelik” olan ve onu erkekten daha aşağı bir konuma sürükleyen “sorumluluklarından” kurtarmıştır. Field, Aleksandra Kollontay’ın, “*ikinci bir şift*” olarak adlandırdığı ev işlerinin kadınların sorumluluğu olarak kabulünün ortadan kalkmasının kadınları iş yaşamına daha fazla çektiğini, böylelikle kadınların profesyonel yaşamda daha özgürken ailesini aksattıklarına dair endişe yaşamalarının önüne geçtiğini, kadınları erkeğe “bir yük” haline getiren koşulları ortadan kaldırdığını belirtmiştir (Field, 1982, s. 234-235). Ev işlerinin kolektifleştirilmesinin kadınların kendilerine daha fazla zaman ayırmasına, bu sayede yalnızca iş hayatına değil aynı zamanda toplumsal yaşama da daha fazla katılabilmelerine olanak sağladığı bir gerçektir.

Kadınların aile yaşamındaki konumu ile ilgili yenilikçi kararlardan bir diğeri kürtajın yasallaşmasıdır. Sovyet hükümeti kürtajı yasallaştıran ilk hükümet olmuştur. Sovyet hükümetinin kürtaj konusundaki tutumu iktidara geçmelerinden çok daha önceki sürece dayanmaktadır. Lenin, 1913 yılında kürtajı ve korunma yöntemlerini tanıtan ve açıklayan yayımları yasaklayan kanunların iptal edilmesi gerektiğini belirtmiş, bu uygulamaların tıbbi propaganda özgürlüğü ve kadın ve erkek vatandaşların temel demokratik haklarının korunması önünde bir engel teşkil ettiğini belirtmiştir (Lenin, 2010, s. 37). Bu doğrultuda 18 Kasım 1920 tarihli Halk Sağlığı Komiserliği ve Hukuk Halk Komiserliği kararı ile kürtaj yasallaştırılmış ve gizli kürtajların ekonomik temelli olduğu belirtilerek kadınların sağlığı için kürtajın hastanelerde ücretsiz bir şekilde yapılması kararlaştırılmıştır (bkz. Ek 9). Kürtaj, Sovyetler iktidara geçtikten üç yıl sonra yasallaştırılmış olsa da Ya. A. Şapolova’nın da belirttiği üzere Sovyet hükümetinin ilk üç

yılında da kürtaj yaptıran kadınlar hükümet tarafından herhangi bir yaptırıma maruz bırakılmamıştır. Bununla birlikte kürtajın yasallaşması ile kürtaj yaptıran kadınların ölüm oranında ciddi bir düşüş olmuş ve kürtaj daha hijyenik ve tıbbi gerekliliklerin gözetildiği şartlarda yapılmaya başlanmıştır (Şapovalova, 2011, s. 96). Bu sayede Sovyet Rusya kürtajın yasallaştığı ve kadınlara cinsel yaşamları ve doğurganlıkları üzerinde söz hakkına sahip olma olanağı tanıyan ilk ülke olmuştur (Kuzmenko, 2015, s. 46). Bu, kadınların kendi bedenleri üzerinde söz hakkına sahip olmalarının yanı sıra sağlıklı bir yaşam sürmeleri açısından da büyük önem taşıyan bir karardır. Bununla birlikte bu karar, Sovyet hükümetinin çocuklara ve kadınlara yalnızca iş gücü olarak bakmadığını, kadın ve çocuk yaşamına ilişkin iyileştirmelerin yalnızca işçi yetiştirmek için hayata geçirilmiş adımlar olmadığını kanıtlar niteliktedir.

Tüm bu uygulamaların hayata geçirilmesi ile Sovyet Rusya'daki kadınlar geleneksel aile yapısının gerekliliklerinden sıyrılmış ve aile içerisinde de bağımsızlıklarını elde etmiştir. Aleksandra Kollontay'ın 1918 yılında kaleme aldığı yazıda Sovyet Rusya'nın aile ilişkilerine yaklaşımını ifade ederken kurduğu cümleler yeni tip ailenin hedeflenen özelliklerini özetler niteliktedir:

“Eski aile dağılmakta; aileyi aile olarak tutan dayanak durumdaki ev işlerini yavaş yavaş geride bırakmakta. Ev bakımı örneğin, zorunluluk olmaktan çıktı. Ya çocuklar? Proleter anne-babalar onlara özen gösterecek durumda değildir ki zaten; ne maddi varlıklarını ne de eğitimlerini güven altına alamıyorlar. Hem anne babaya hem çocuklara aynı ölçüde acı veren bir durum bu. Şu halde geleceğin toplumu, işçi kadın ve işçi erkeğin önüne çıkarken şöyle diyebilmeli: Gençsiniz, birbirinizi seviyorsunuz. Mutluluk herkesin hakkı, öyleyse yaşayın kendi yaşamınızı.

Mutluluğu savmayın ve kapitalist toplumda sizin için gerçek bir zincir olmuş olan evlilikten korkmayın” (Kollontay, 2016, s. 183).

Kollontay’ın bu ifadeleri Sovyet döneminde doğrudan aile kavramına değil, geçmişteki aile kavramına karşı çıkıldığını göstermektedir. Kollontay, Sovyet Rusya’da ailenin algılanış biçimdeki değişikliklerin yeterli olmadığını, annenin ve çocuğun korunması için alınması gereken daha birçok önlem olduğunu ancak ekonomik imkansızlıklar sebebiyle bu politikaların tamamının henüz hayata geçirilemediğini ifade etmiştir (Kollontay, 2016, s. 199). Bununla beraber 1918 yılında atılan adımları değerlendirirken bu adımların ne olursa olsun sonuç verdiğini belirtmiş ve kadınların artık eşleri tarafından terk edilme ve çocuklarına tek başına bakma korkusu taşımadığını, geleceğin kadınının eşine değil, işine bağımlı olacağını, geçimini eşi değil kendi karşıladığı için bağımsız olacağını, çocuklarının geleceği için endişelenmesi gerekmeyeceğini aktarmış, bu düzenin evlilikleri de değiştireceğini ve evliliğin birbirine güvenen ve birbirini seven iki insanın birlikteliği halini alacağını ifade etmiştir (Kollontay, 2016, s. 184). 1921 yılına gelindiğinde Kollontay’ın Sovyet Rusya’nın kadının aile içerisindeki konumunu düzenleyen uygulamalarına ilişkin yorumları bu uygulamaların üç yıl içerisinde kadınların yaşamına yansması artık gözlemlenebildiğinden daha umut dolu bir nitelik kazanmıştır. Kollontay, Sovyet Rusya’da evliliklerinin bir anlaşma olmaktan çıktığını, erkeğin kadına bakma, kadının da onun mallarını koruma ve eşine ve çocuklarına hizmet etme zorunluluğunun ortadan kalktığını, Savaş Komünizmi döneminde dahi kendi yiyecek payını alan ve çocukları da kendi çalışma karnesine kayıtlı olan kadının çocuklarının da güvence altında olduğunu ifade etmiş, tüm bunların kadının eşine olan bağımlılığını ortadan kaldırdığını belirtmiştir (Kollontay, 2016, s. 210-211). Buradan hareketle Kollontay’ın yeni aile politikası oluşturulurken ve buna yönelik uygulamalar hayata geçirilirkenki önceliğinin kadının erkeğe olan bağımlılığını ortadan kaldırmak olduğunu söylemek mümkündür. Bu,

kadının profesyonel hayatından sosyal hayatına kadar yaşamının her alanına etki eden bir konu olduğundan 1921 yılında gelinen nokta devrimci tarafından büyük bir kazanım olarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanı sıra ekonomik nedenlere dayanan evliliklerinin sayısının azaldığını ifade eden Kollontay, yeni toplum yapısında evliliklerinin çıkar nedeniyle değil karşılıklı aşk ve gönül bağı nedeniyle gerçekleştirildiğini belirtmiş, ancak Sovyet Rusya’da sevgi dışındaki sebeplerden dolayı gerçekleşen evliliklerin ekonomik sebepler dolayısıyla henüz tamamen ortadan kalkmadığını da eklemiştir (Kollontay, 2016, s. 211-212). Bu konu Marx ve Engels de dahil olmak üzere komünistlerin üzerinde durduğu bir konudur. Çalışmamızda daha önce de yer verildiği üzere evlilikler konusunda asıl eleştirilen noktalardan biri çıkarlar üzerine gerçekleştirilmeleridir. Zorunluluk ve çıkarların olmadığı evlilikler yeni aile yapısının en önemli şartlardan biri olarak kabul edilmiştir. Ancak Sovyet Rusya’nın ilk yıllarında ciddi ekonomik sorunlar yaşandığı bilinmektedir dolayısıyla özellikle kadınların geçimini görece daha kolay sağlayabilen erkeklerle evlenme eğiliminde oldukları tahmin edilebilir bir durumdur. Kollontay da buna dikkat çekmiş, bu konunun üzerinde sıklıkla durmuştur.

Bununla beraber Kollontay’ın da aktardığı üzere Sovyet Rusya’da evliliğin kadın ve erkek için bir zorunluluk olmadığını belirtmek gerekmektedir. Sovyet Rusya, evli çiftler ile serbest birlik içerisinde olan yani evli olmayan çiftler arasında hukuken bir fark olmadığını kabul etmiş, bununla birlikte daha önce de belirtildiği üzere evlilik birliği dışında doğan çocukların hukuki konumları evlilik birliği içerisinde dünyaya gelen çocuklarındakinin farklı olarak ele alınmamıştır. Bunun yanı sıra boşanma işlemlerinin kolaylaşması kadın ve erkeklere daha özgür birliktelikler yaşama hakkı tanımıştır. Bu sayede Kollontay’ın ifadeleriyle “*aşk ve karşılıklı bağlılığın kalmadığı durumlarda insanlar aileyi korumak için çabalama zorunluluğundan kurtulmuştur*” (Kollontay, 2016, s. 211-214). Bu uygulamaların aile kurmanın hem bir zorunluluk hem de bir yük olmaktan

ıkarılması, evlilik birliğinin tam bir  zg r irade ile kurulmasını sağlaması ve hayatı kısıtlayan bir bağ olarak değerlendirilmesine son vermesi açısından önem teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Tüm bu uygulamaların Sovyet kadınlarına dönemlerinde hiçbir ülkede bulunmayan haklar tanıdığını, aile hayatındaki bu düzenlemelerin profesyonel, sosyal ve toplumsal yaşamlarına da doğrudan yansıdığını, kadınların yalnızca bir ‐anne‐ ve ‐eş‐ olarak değerlendirildiği sürecin sona erdiğini ve birer birey olarak Sovyet toplumunda var olmaya başladıklarını belirtmek, Sovyet kadınlarının 1917-1924 yılları arasında aile yaşamları konusunda elde ettikleri bu kazanımları günümüzde dahi elde edemeyen kadınlar olduğu gerçeğini kabul etmek gerekmektedir. Dolayısıyla Sovyet hükümeti tarafından oluşturulmak istenen yeni aile yapısı birçok yönden kadını özgürleştiren bir yapıdadır.

Çalışmamızın devamında Sovyet Rusya’da kadınların özel yaşamı ve A. Kollontay’ın cinsler arası ilişkilere yönelik düşünceleri incelenecek olup kadınların cinsel  zg rl ğ n n Sovyet Rusya’da nasıl ele alındığını irdelenmeye çalışılacaktır.

2.3.2. 1917-1924 Yılları Arasında Sovyet Rusya’da Kadınların  zel Yaşamı ve A. M. Kollontay’ın Cinsler Arası İlişkilere Yönelik Düşünceleri

Kadın cinselliği günümüzde dahi tartışılan bir konudur. Kadın mücadelesinin köklü geçmişine rağmen kadınlara dair bu konudaki bakış açısı birçok toplumda hala gemiştekiyle aynı şekilde varlığını sürdürmekte, kadınlar cinsellikleri üzerinden tanımlanmaktadır. Bu konu Sovyet Rusya’da da gündeme getirilmiş, bu konuda dönemin diğer ülkelerinden farklı bir tutum sergilenmiştir. Kadının kurtuluşunu meselesini her yönüyle ele alan Sovyet Rusya, cinsellik konusunu da temel özgürlükler arasında değerlendirmiştir. B. E. Clements,  zellikle Kollontay’ın ekonomik düzendeki değişikliklerin yeni sosyal ilişkiler ve yeni tutumlar geliştirmeye yönelik güçlü adımlarla

desteklenmesi gerektiğini, ekonomik düzenin değişmesinin komünist toplumu oluşturmaya yetmeyeceğini savunduğunu belirtmiştir (Clements, 1973, s. 333). Dolayısıyla kadınların cinsel yaşamda da özgür olması gerektiği fikrini sıklıkla dile getirmiştir. Ancak S. G. Novikov'un da belirttiği üzere "gençlerin cinsel ilişkilerde serbest bırakılması" düşüncesi yeni toplumu ve yeni insanı yaratma hedefi ile yola çıkan rejimin önde gelenlerinin birçoğunu tedirgin etmiş; Bolşevik teorisyenler arasında bu konuda bir fikir birliği sağlanamamıştır (Novikov, 2012, s. 162). Bu noktada cinsel özgürlüğün nasıl algılandığı ve nasıl tanımlandığı konusu üzerinde durulmalıdır.

Dönemin en fazla tartışılan görüşlerinden biri "bir bardak su teorisi"dir. (теория стакана воды). İlgili teoriye göre cinsellik bir eğinim, bir içgüdüdür; bu sebepten cinsel ilişkilere "bir bardak su içercesine" basit ve kolay yaklaşılması gerekmektedir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 13). Cinsler arası ilişkilerin tamamen özgürleşmesi fikrinden yola çıkan bu teoriyi geliştiren teorisyenler partner seçiminde sınıf kavramının önemli olduğunu ileri sürmüştür (Yantsen & Koroleva, 2019, s. 30). Bu teorinin, insanın duygusal ihtiyaçlarını görmezden geldiğini söylemek mümkündür. Zira bu teori çerçevesinde cinsellik yalnızca fizyolojik ihtiyaçların karşılanması için bir yol olarak kabul edilmiştir. O. İ. Rudık'ın belirttiği üzere bu görüşe göre cinsler arasındaki ilişkilerdeki itici güç yalnızca insanın "*yeniden üretme*" içgüdüsüdür (Rudık, 2014, s. 223). İlgili görüş birçok isim tarafından eleştirilmekle birlikte A. A. Jilyayeva'ya göre Sovyet toplumunda ahlaki anlamda bir yozlaşmaya sebep olmuştur (Jilyayeva, 2015, s. 344). Rudık ilgili teoriye yöneltilen eleştirilerin birçoğunun bu yaşam tarzının duyguları yok etmesine, halkı bireyselliğe sürüklemesine, ahlaki değerlere zarar vermesine ve doğum oranını düşürdüğüne yönelik olduğunu aktarmıştır (Rudık, 2014, s. 223). Uzun yıllarca tartışılmaya devam eden bu teori Lenin tarafından da eleştirilmiştir. Clara Zetkin'in aktardığına göre Lenin kendisi ile yaptığı görüşmede "bir bardak su teorisini" kastederek gençlerin cinsler arası ilişkilere yaklaşımını devrimci değil, burjuva kökenli

bulduğunu, bu teorinin beraberinde getirdiği görüşlerin komünistlerin anladığı şekilde bir “özgür aşk” ile ilgili olmadığını belirtmiş ve bu teorinin “Marksist” olarak adlandırılmasına rağmen hiç de Marksist olmadığını, aynı zamanda topluma zarar veren bir teori olduğunu ifade etmiştir. Zetkin’e çileci¹⁵ olmadığını ifade eden Lenin, cinsler arası ilişkilerin yalnızca “toplumsal ekonomi ve fiziksel talepler arasındaki oyunun” bir yansıması olmadığını, her ne kadar “aşkın özgürleştirilmesi” söylemi güzelleniyor olsa da bir komünist olarak bu teoriye sıcak bakmadığını, bu teorinin yeni ya da komünist olmadığını; burjuvalar tarafından da hayata geçirildiğini ve aşkın değil “bedenin özgürleşmesi” haline geldiğini belirtmiştir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 114-115). Lenin gençlerin bu fikirden kötü etkilendiğini sıklıkla dile getirmiştir.

Kollontay ise cinsellik için çiftler arasında bir duygusal yakınlık olmasını da gerekli görmüştür (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 13), dolayısıyla Mitina’nın da ifade ettiği üzere Kollontay’ın “bir bardak su teorisi”nden anladığı kadının cinsel özgürlüğünü elde etmesidir. Kollontay, cinsler arasındaki ilişkilerde özgürlüğün devrim mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmuştur (Mitina, 2007, s. 118). Kollontay’ın konuya yaklaşımı XIX. yüzyılda sosyalistler tarafından öne atılan ve sol feministlerce desteklenen, ikili ilişkilerin devlet tarafından düzenlenmesine, çifte ahlak yaklaşımına karşı çıkarak kadınların da yalnızca hisleri ile seçim yapabilmesini ön gören “serbest aşk” fikriyle doğrudan bağlantılıdır. Serbest aşkın yalnızca toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, cinsel ahlak kurallarının ve insan psikolojisinin evrim geçirmesiyle mümkün olacağını belirten A. Kollontay, toplum yapısında köklü bir değişiklik olmadığı takdirde serbest aşkı hayata geçirmenin kadın için ek bir yük olmak dışında bir etkisinin olmayacağını ifade etmiş, kadınları serbest aşkın onlar için olumsuz olan yanlarından korumanın tek yolunun üretim ilişkilerinde köklü bir değişim yapmak olduğunu belirtmiştir. Kollontay’a göre serbest aşkın kadına acı vermeden hayata geçirilmesi

¹⁵ Maneviyat için dünyevi zevklerden vazgeçme şeklinde açıklanabilecek yaşam tarzı. Asetizm.

yalnızca kadının maddi özgürlüğünü elde etmesiyle mümkündür (Kollontay, 2016, s. 50, 53-55, 57). Novikov'un da belirttiği üzere Kollontay'ın ilişkiler üzerine bu düşünceleri ya diğer teorisyenler tarafından çarpıtılarak eleştirilmiş ya da dönemin önde gelenleri bu konunun tartışılmasının proleter diktatoryasına bir fayda sağlamayacağını öne sürmüştür (Novikov, 2012, s. 163). Ancak Kollontay, 1923 yılında kaleme aldığı *Дорога крылатому Эросу! (Kanatlı Eros'a Giden Yol)* isimli yazısında duygusal ve cinsel ilişkilerin tartışılmasının neden önemli olduğunu ve ilişkilere yaklaşımını oldukça detaylı bir şekilde açıklamıştır. Aleksandra Kollontay, adı geçen yazısında aşkı öncelikle sosyo-psikolojik bir faktör olarak ele almıştır. Buna göre proleter kültür ve burjuva kültürü arasında bir mücadelenin yaşandığı devrim sonrası dönemde hayata, topluma, emeğe, sanata ve “hayat kurallarına” bir diğer deyişle ahlaki değerlere farklı yaklaşımlar doğmuştur. Hayat kurallarına cinsler arası ilişkileri de dahil eden Kollontay, toplumun ideolojisine yansıyan bu değişimin yeni “bilmece” ortaya çıkardığını aktarmıştır. Aşk da bir bilmece olarak değerlendiren Kollontay, bunun eski bir bilmece olduğunu, bu bilmecenin çözümüne giden anahtarın ise çağdan çağa, sınıftan sınıfa ve “zamanın ruhuna” göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. İç Savaş döneminde ve yıkımla mücadele zamanlarında bu meseleyle ilgilenen insan sayısının çok az olduğunu aktararak bu dönemlerde “aşk sevinçleri ve ızdırapları” için kimsenin vakti ve enerjisi olmadığını, bu şartların da insanların biyolojik içgüdülerine yönelmesine sebep olduğunu aktarmıştır (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 185-187). Kollontay'ın bu yaklaşımı uzunca bir süre “ahlaki çöküş” sebep olduğu gerekçesiyle eleştirilen cinsel özgürlüğün esasında toplumsal koşullar sebebiyle bu tarz sonuçlar verdiğine yönelik bir cevap niteliğindedir. Kollontay, iki farklı ilişki türü belirlemiştir: Kanatlı Eros (duygulara dayanan fiziksel çekim) ve Kanatsız Eros (fiziksel çekim). “*Kanatsız Eros'un bir diğer deyişle “yeniden üretme” içgüdüünün insanın enerjisini daha az tükettiğini, “uykusuz gecelere” sebebiyet vermediğini, iradeye ve akla etki etmediğini dolayısıyla devrim günlerinde hiçbir*

devrimcinin çok daha fazla şey talep eden “Kanatlı Eros’un” etkisi altına girme seçeneğinin olmadığını” belirten Kollontay, “çift evliliklerinin” temelinde olan aşkın, çok fazla enerji gerektirdiğini ifade etmiştir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 187-188). Kollontay’ın göz önünde bulundurduğu faktör yeni bir sistem oluşturmaya çalışırken insanların duygusal ilişkiler kurmak için çabalayacak vaktinin olmadığı, dolayısıyla daha çok cinsellik üzerinden bir bağ kurdukları yönündedir ancak bu dönemde konu üzerine eğilen birçok kişi Kollontay ile aynı görüşü paylaşmamaktadır. Ünlü devrimci İç Savaş’ın bitmesi ve proletarya diktatörlüğü sisteminin Sovyet Rusya’da oturması ile bu durumun değiştiğini, kadın ve erkeklerin yeniden duygusal ilişkiler yaşamaya başladığını belirtmiştir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 190). Bu noktada Kollontay’ın Lenin’in aksine bu konuya dair daha az endişe duyduğu açıktır. Zira o, gençler arasındaki cinsellik temelli ilişki kurma eğilimini geçici bir süreç olarak değerlendirmiştir. Ancak çalışmamızda yer verildiği üzere Lenin toplumun ahlak anlayışında olumsuz bir etki bıraktığından bu eğilimin tehlikeli olduğunu savunmuştur.

Kollontay’ın ilgili yazısındaki “Sevgi-Yoldaşlık” isimli üçüncü başlığı ilişkilere dair asıl ve içinde bulunulan zaman ve koşullardan bağımsız bakış açısını ve komünist bir toplumda sahip olunması gereken ilişkiler ağının özelliklerini anlatır niteliktedir. Kollontay, yeni komünist toplumun yoldaşlık ve dayanışma temelleri üzerinde oluştuğunu ve bahsi geçen dayanışma zeminin yalnızca çıkarların ortaklığından ibaret olmadığını, aynı zamanda işçiler arasında ruhsal bir bağla da ilgili olduğunu belirterek işbirliği ve dayanışma temelinde şekillenen bir toplumsal yapının büyük bir “sevme potansiyeli” gerektirdiğini aktarmış, bununla beraber buradaki “sevgi” ve “sevme” ifadelerinin geniş anlamıyla ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Sevginin (aşkın) organize edici ve birleştirici gücünün kolektif dayanışmayı artırmak amacıyla kullanılması gerektiğini aktaran Kollontay, sevginin çok yönlü olduğunu ve Kanatlı Eros’un yaşattığı zorlukları vurgularken Kanatsız Eros’un poligami ile karıştırılmaması

gerektiğini belirtmiştir. Duyguların olmadığı çokeşli bir ilişkinin kendisine has (cinsel hastalıklar vs. gibi) zararlarının olabileceğini vurgulayan devrimci, bu ilişkilerin duygusal ilişkilerden “ruhsal dramların” olmayışı ile ayrıldığını ifade etmiştir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 203-207). Kollontay bu “ruhsal dramların” karşısında durmuştur. Burjuvazinin “her şeyi tüketen aşk” idealinin işçi sınıfının çıkarlarına uymadığını, aksine sevginin çok yönlülüğünün proletaryanın çıkarlarına hizmet ettiğini, “sevgi-yoldaşlık” bağını oluşturduğunu aktaran Kollontay, burjuva ideolojisinin hayatta evlilik dışında yalnızca “Kanatsız Eros’a” yer verdiğini, dolayısıyla fuhuş, zina ya da evlilik dışı ilişkilere yönelimi artırdığını belirtmiştir. İşçi sınıfının ahlak kurallarının burjuvazinin sergilediği bu ikiyüzlülüğü sergilemediğini belirterek işçi sınıfının aşka herhangi bir formal sınır getirmediğini aktaran devrimci, Kanatsız Eros’un esasında işçi sınıfının çıkarları ile çatıştığını, cinsler arası eşitsizliğe sebep olduğunu, bireyin ruhsal sağlığını kötü etkilediğini, bununla beraber aşırıya kaçma sebebiyle bireyin çalışma enerjisi “rezervini” tükettiğini, Kanatlı Eros’un ise insan hayatında tam tersi bir etki bıraktığını ifade etmiştir. (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 208-210). Dolayısıyla Kollontay sadece cinsellik üzerinde şekillenen ilişkiler kurulmasını desteklememiş, bunun geçiş sürecinde koşulların getirdiği bir ilişkilene şekli olduğunu belirtmiş ancak uzun vadede kadın-erkek eşitliğine zarar verecek bir temelinin olduğunu ifade etmiştir.

Kollontay, Kanatlı Eros’un temelinde de cinsler arası çekimin yattığını ancak proleter ideolojinin kişinin birini sevmesi ile doğan ve bir kültür yaratma fonksiyonu olan “incelik, istikrar, başka bir kişiye yardım etme” hislerinin burjuva düzende olduğunun aksine sadece tek bir kişiyle değil, kolektifin tüm üyeleriyle olan iletişimde yansıtılmasını gerektirdiğini savunmuştur. Tarafların birbirlerinin birey olma özelliklerine ve haklarına saygı duymayı bilmesi, birbirlerine destek sağlamaları, çıkarlar ve amaçların ortaklığı noktasında birbirlerine yardım etmeye istekli olmalarının burjuvazinin “her şeyi tüketen” ve “her şeyi dışlayan” çift ilişkisi idealinin yerini aldığını belirtmiştir. Kollontay, yazıyı

kaleme aldığı 1923 yılında henüz burjuva ve proleter kültürün çatıştığı bir dönemde olduklarını belirterek proleter ahlak anlayışının bulundukları koşullar altında üç temele dayanması gerektiğini belirtmiştir: *“ikili ilişkilerde eşitlik; kişinin kalbine ve ruhuna hükmetme arzusu olmaksızın karşıdaki kişinin haklarına saygı duyma; yoldaş yakınlığı, karşıdaki kişinin hislerine kulak verebilme”*. Cinsler arasında kurulması gereken bu derin bağın yanı sıra kolektifin her üyesinin birbirine daha güçlü bir şekilde bağlanması gerektiğini ifade eden devrimci, burjuva ahlakının *“her şey sevdiğim için”* bakışına karşın proleter ahlakının *“her şey kolektif için”* bakışını benimsediğini aktarmıştır (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 211-213). Bu yazısından hareketle Kollontay’ın savunduğu görüşün aşkın ve duyguya dayalı ilişkilerin ortadan kalkması değil, kadının büyük fedakarlıklar yaparak *“ben olma”* özelliğini yitirdiği, çifti yalnızca birbirlerine odaklandıkları için toplumdan soyutlayan, ilişkinin hayatın merkezine alınması ve *“sonsuz olması”* beklentisi sebebiyle sevgi bittiğinde insan hayatını derinden etkilediği, kıskançlık vb. gibi hisler dolayısıyla tarafların toplumun diğer üyelerine karşı duyarsızlaştığı ve sınır çizdiği ilişkilerin ortadan kalkmasıdır. Kollontay’ın kendi ifadeleri de duygusal ilişkilerin değil eski ilişki algısının yıkılmasının gerekliliğini savunduğunu kanıtlar niteliktedir:

“Proleter ideolojinin görevi Eros’u sosyal ilişkilerden kovmak değil, sadağını yeni formasyonun okları ile yeniden donatmak, cinsler arasındaki aşk hissini daha büyük, yeni bir psikolojik güç olan yoldaş dayanışması ruhunda eğitmektir” (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 214).

Dolayısıyla Mitina’nın belirttiği üzere Kollontay, sevginin çok yönlülüğünü vurgularken bireysel bilince karşı zafer kazanacak olan ruhun ve iradenin kolektifleşmesi temelinde oluşan yeni toplum düzeninde ortaya çıkacak *“sevgi-yoldaşlık”* anlayışı sayesinde gelecekte cinsler arasındaki ilişkilerin herhangi bir aşırılık, sapkınlık olmaksızın sağlıklı ve özgür temellerde gelişeceğini savunmuştur (Mitina, 2007, s. 118).

Kollontay, bu düşünce ile bir “Yeni Kadın” portresi yaratmıştır. Kollontay’ın “yeni kadın” düşüncesi çerçevesinde kadınlar “hislerine karşı bir zafer kazanmalı, kendisini disipline etme konusunda mücadele vermeli; kıskançlık duygusunu reddederek erkeğin özgürlüğüne saygı duymalı; erkekten maddi güvence değil, kişiliğine özenli bir yaklaşım beklemeli; bağımsız bir birey olduklarından çıkarlarını ev, aile ve aşk ile sınırlandırmamalı; onlar için aşk akla boyun eğmeli, “çifte ahlakı” reddetmeli, cinselliğini gizlememelidir”. Kollontay, bu yaşam şeklinin duygusal ilişkileri daha sağlıklı bir hale getireceğini ve “Yeni Kadın” algısının tam bağımsız ve eşit haklara sahip bir kadın portresi ortaya çıkartacağını savunmuştur. Bununla birlikte yeni kadının, toplumdaki ikincil konumuna karşı çıkacağını, yalnızca bir “eş” ya da “eşinin gölgesi” olmayacağını belirtmiştir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 12-13). Kollontay’ın yeni kadın algısının büyük ölçüde toplum tarafından kadına yüklenen cinsiyet rollerinin reddedilmesine dayandığını söylemek mümkündür: Kollontay’ın oluşturduğu “yeni kadın” portresi her şeyden önce kadınların ekonomik özgürlüklerini elde etmesi ile doğacaktır ve kadın, toplumdaki ikincil konumunu değiştirebilmek adına ona toplum tarafından atfedilen “kıskançlık, duygusallık” vb. gibi özelliklerinden vazgeçmelidir. Bununla birlikte bu düşüncenin cinsel bir devrim hedefi taşıdığını da söylemek mümkündür zira kadının kendi cinselliğinden utanmaması ve cinselliğini gizlememesi gerektiği düşüncesi dönemin toplumlarında kadına bakış açısından alışagelmedik bir beklentidir. Novikov’unda belirttiği üzere Kollontay, bireyin cinsel özgürlüğünü kişinin partnerini sürekli değiştirebilmesi olarak değil, kişinin ilişkilerini maddi çıkarlara değil, duygularına dayanarak yönetmesi olarak yorumlamıştır (Novikov, 2012, s. 165). Bununla beraber Mitina, Kollontay’ın cinsel özgürlük ve cinsiyet rollerinde eşitlik anlayışının temelinde kadının anne olma, evlenme, kariyer yapma gibi seçimlerini özgür iradesiyle yapmasının da yattığını ifade etmiştir (Mitina, 2007, s. 118). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Kollontay’ın cinselliğe bir tabu olarak bakmadığını, insanın duygusal

ihtiyaçlarını yok saymadan yeni bir cinsel ahlak anlayışı oluşturmaya gayret ettiğini ve bunu yaparken kadının bir birey olarak varlığını sürdürmesini öncelik haline getirdiğini söylemek mümkündür.

Kollontay'ın bu düşünceleri gençler arasında yankı bulmuş, dolayısıyla gençlerin evliliğe bakış açısı da değişmiştir. O. İ. Rudık dönemin toplumunda evliliğe dair iki temel yaklaşımın olduğunu belirtmiştir: Evliliğin ciddi bir adım olduğunun düşünülmesiyle gelecekteki partneri bulma konusunda istekli olma ve gençler arasında evlilik öncesi ilişkilerin artması. Araştırmacının aktardığına göre evliliğe dair isteksizliğin temel sebeplerinden biri gençlerin sosyal hayata katılmak, eğitim almak, iş hayatında yer edinmek istemesi olmuştur. Toplumda yer edinme isteği, ev işlerinin yükünden kurtulma düşünceleri ve cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanması özellikle kadınlar arasında aile kurma isteğini düşürmüştür (Rudık, 2014, s. 223). Rudık'ın aktardıklarından hareketle her ne kadar iki temel yaklaşım doğmuş olsa da gençlerin çoğunlukla evlenmek istemediklerini söylemek mümkündür. Buna özellikle genç kadınların hayatta kalabilmek adına bir erkeğe bağımlı olmaktan kurtulmalarının, dolayısıyla kendi hayatlarını kurma imkanları olduğundan genç yaşta evlenmek zorunda hissetmemelerinin sebep olduğu yorumu yapılabilir. Bununla birlikte serbest birliklerin de devlet tarafından tanınmasının evlilik oranlarındaki düşüşün bir diğer sebebi olduğunu söylemenin mümkün olduğu kanısındayız. Zira resmi nikahın olmadığı ancak çiftlerin birlikte yaşadığı ilişkilere de yasal bir statü verilmesi, bununla birlikte evlilik birliği dışında doğan çocukların statüsünün evlilik birliği içerisinde doğan çocuklarındakinin farklı olmaması evliliğin bir zorunluluk olmaktan çıktığı yönünde yorumlanmaya açıktır.

Tüm bunlardan hareketle Sovyet Rusya'da kadının cinsel özgürlüğünü kazanması için de mücadele edildiği ve toplumun ilişkilere ve kadın cinselliğine bakış açısının yeniden oluşması için çaba harcandığını söylemek mümkündür. Özellikle A. Kollontay'ın konu ile ilgili düşünceleri Lenin dahil olmak üzere birçok çağdaşının

tepkisini toplarken kadınların toplumsal kaderini büyük ölçüde değiştirme gücünü yitirmemiştir. Kadının anneliği ile tanımlanması ve anne olmanın zorunlu bir kadınlık görevi olarak görölmesinin, evliliğin kadınlar için tek amaç olarak lanse edilmesinin önüne geçen bu düşünceler toplumsal anlamda kimi düzensizliklere yol açmış olsa da kadınların kurtuluğu açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışmamızın bir sonraki bölümünde Aleksandra Kollontay'ın 1923 yılında kaleme aldığı “İşçi Arıların Aşkı” (Любовь пчёл трудовых) isimli üçlemesi sözcükbilimsel, sözdizimsel ve bieçbilimsel analizlerinin ardından Kollontay'ın kendi düşünceleri, toplumda hakim olan ideoloji ve ahlaki değerler açısından değerlendirilecek olup Kollontay'ın oluşacağı idealini taşıdığı “yeni kadın” portresi ve edebiyatın bir propaganda aracı olarak kullanılması yönünden incelenmeye çalışılacaktır.

3. BÖLÜM

Aleksandra Kollontay'ın "İşçi Arıların Aşkı" İsimli Üçlemesinin "Yeni Kadın" Portresi Açısından İncelemesi

3.1. Rus Edebiyatı'nda Kimi "Yeni Kadın" Portreleri

Devrim öncesi ve devrim sonrasında yeniden yaratılmaya çalışılan toplum yapısı edebiyatta farklı şekillerde yankı bulmuş; topluma ulaşmak ve propaganda yapmak amacı ile bir araç olarak kullanılan edebiyat, toplumsal ve politik değişimlerin en çok yansıdığı, topluma en çok yön veren alanlardan biri olmuştur. Çalışmamızın önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere Sovyet topraklarında devrim sürecinde ve sonrasında kadınların toplumsal rolü de güçlü bir değişime uğramıştır. Bu değişim, edebiyat dünyasında da yankı bulmuştur. Aleksandra Kollontay 1918 yılında kaleme aldığı *Yeni Ahlak ve İşçi Sınıfı* isimli kitabının ilk bölümünde bu konuya değinerek yaşam içinde rastlanılan yeni kadının eserin kaleme alındığı yıllarda edebiyat aracılığı ile tanınmaya başladığını ifade etmiştir. Bunu ifade ederken edebiyattaki "yeni esas kadını" tanımlamış, onun erkeğin bir yansıması olmaktan kurtulduğunu, iç ve dış dünyasında bağımsız bir hal aldığını belirtmiştir (Kollontay, 2016, s. 69, 71). Dolayısıyla edebiyat, hem toplumun bir aynası hem de topluma yön veren bir araç olma niteliğini bu dönemde de korumuştur.

Kollontay'ın bahsettiği bu "yeni esas kadın", Maksim Gorki'nin sosyalist gerçekçiliğin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilen *Мать (Ana)* isimli eserinde de farklı bir suretle karşımıza çıkmaktadır. 1905 Devrimi'ne giden ve devrimin patlak vermesinden sonraki süreci konu alan, dönemin Rusya'sını ve işçi sınıfının yaşam koşullarını yansıtan eser, eşinden şiddet gören, edilgen, cahil bırakılmış Pelageya'nın oğlu Pavel sayesindeki değişimini de aktarmaktadır. Gorki'nin ilgili eserinde toplumdaki konumu ve rolü bir eş ve anne olmaktan öteye gitmeyen bir kadının politik bilinç

kazanma, devrim mücadelesine katılma ve zaman içerisinde değişim ve dönüşüm geçirme süreci oldukça başarılı bir şekilde anlatılmıştır. İlgili eser, devrimin kadınlar üzerinde yaratması beklenen etkiyi anlamak açısından önemli bir kaynak niteliğindedir.

Devrim sonrasında kaleme alınmış diğer birçok öykü de değişen kadın portresini gözler önüne sermektedir. Aleksandr Neverov tarafından 1921 yılında kaleme alınmış olan *Bolşevik Marya* isimli öykü, Bolşevik Devrimi’nin değıştirdiğı kadın portresinin iyi örneklerinden biridir. Eşi tarafından sözlü şiddete uğrayan, küçümsenen Marya devrim öncesinde eşinin etrafında dört dönen, geleneksel bir eş portresidir:

“Marya etrafında bir hizmetçi gibiydi: suyunu verir, tütün kesesini arar bulurdu. Kocasını izmeye girince orta yerde pabuçlarını çıkarır, Marya da pabuçları alıp bir köşeye koyar, çoraplarını sobaya asardı. Geceleri elini tutar, saçlarını okşar ve bir kedi gibi kulağına bir şeyler mırıldanırdı... Kuru ona çimdik atar, o da gülümserdi” (Neverov, 2018, s. 48).

Marya’nın kaderi devrim sonrasında değişmiştir, yazarın ifadeleriyle “Bolşevikler özgürlük şiarıyla ortaya çıkıp kadınlara, “Siz şimdi erkeklerle eşit haklara sahipsiniz” diyerek kulaklarına su kaçırdı” Marya’nın eşine karşı yaklaşımı ve uğraşları değişime uğramıştır. Parti etkinliklerine katılan, konuşmacıları büyük bir ilgiyle dinleyen ve “ar duyusunu kaybeden” Marya, yoldaşlarıyla tartışmaktan, vakit geçirmekten çekinmeyen bir hal almış, eşinin kendisini dövme tehditlerine karşılık vermeye başlamıştır. “İnek olmadığını” ve daha fazla çocuk doğurmayacağını dile getiren, eşi ile birlikte olmayı reddeden Marya, eşine onu bırakabileceğini söylemiş, okumalar yapmaya başlamış, kadın birimi kurmuş ve diğer kadınları da beraberinde örgütlemiş, evinde kurslar açmıştır. Marya’nın bu değişimi eşini rahatsız etse de korkusundan sesini çıkaramamış, Marya’nın komiser ile flörtleşmesine dahi sessiz kalmak durumunda kalmıştır. Marya ile diğer kadınların da kaderi değişmiş bir başka ifadeyle “köyün kadınları erkeklerin tepesine

çıkıştır”. Marya ise Köy Sovyeti’ne katılan ilk kadın olarak yetki ve makam sahibi olmuş, geçmişteki edilgen çizgisinden tamamen uzaklaşmış, eşi “Kuru” ayrılmayı istediğini ifade ettiğinde de koşulsuz şartsız kabul etmiştir. Köydeki diğer kadınların da kimi eşini terk etmiş, kimi kendisine yapılanlara ses çıkarmaya başlamıştır (Neverov, 2018, s. 47-56). Öykü, devrimin kadınlar üzerindeki etkisinin iyi bir örneği olmakla birlikte Rus toplumunun devrim öncesi kadına bakış açısını da gözler önüne sermektedir. Bu yönden yeni oluşturulan toplum yapısını açıklayan, bununla birlikte kadın sorununun çözüm sürecine ışık tutan bir niteliktedir.

Neverov dışındaki yazarlar da devrimin kadınlar ve kadın-erkek ilişkileri üzerine etkisini incelemiştir. Devrim Öyküleri isimli derlemede yer alan kimi diğer öyküler de değişen toplumsal ilişkilere ışık tutar niteliktedir. Panteleymon Romanov tarafından 1926 yılında kaleme alınan *Siyah Bazlamalar* isimli öykü eşinin bir başkası ile ilişkisi olduğunu öğrenerek köyünden Moskova’ya kocasını bulmaya giden Katerina’nın eşi ve eşinin sevgilisi Katya ile geçirdiği bir geceye odaklanarak devrim sonrası dönemdeki “serbest aşk” algısının halihazırda evli olan kadınlar üzerindeki etkisine ışık tutmaktadır. Okuma-yazma bilmeyen, kocası ile konuşabilecek hiçbir şeyi olmadığını hisseden Katerina, kocasına yaşadığı ilişki dolayısıyla sitem etmek isterken tek kelime edemeden köyüne dönmüş, bir yandan da eşinin sevgilisi Katya’nın dostça yaklaşımı sebebiyle tepki vermek istemediğini fark etmiş ve “*yoluna devam etmiştir*” (Romanov, 2018, s. 85-99). Her dönemin edebiyatında olduğu gibi Sovyet edebiyatında da dönemin etkileri yankı bulmuştur. *Siyah Bazlamalar* adlı öyküde görüldüğü üzere köydeki kadınlar hala geleneksel evlilik yapısını savunmakta, şehre giden erkekler ise serbest ilişki yaşamakta, eşlerinin başkası ile ilişkisini öğrenen kadınların ise bunu normalleştirilmesi beklenmektedir. Tüm bunlara rağmen Katerina’nın eşinden bağımsız bir hayat sürebilmesi, onun aleyhine gelişen ilişki yapısına rağmen ayakta kalabilmesi ve eşinin bir

başka kadınla olan ilişkisinden dolayı bir skandala sebebiyet vermemesi Aleksandra Kollontay’ın idealindeki yeni kadın portresi ile örtüşmektedir.

Panteleymon Romanov’un aynı derlemede yer alan bir diğer öyküsü olan *Kuş Kirazı Olmadan*, 1929 yılında kaleme alınmış olmasına rağmen çalışmamızın önceki bölümünde sözü geçen ve önde gelen Sovyet teorisyenler tarafından sıklıkla eleştirilen “bir bardak su teorisinin” gençlerin, özellikle kadınların yaşamına etkisini yansıtmaktadır. Arkadaşına mektup yazarak okura başından geçenleri aktaran üniversite öğrencisi kadın kahraman, mektubunun başında kendisinin “*sentimallerin her türlüünden uzak, bekaret için üzülmeğe, üstelik ilk “oltaya düşüş” yüzünden üzülmeğe de uzak*” biri olduğunu dile getirmiştir. İlk birlikteliğinin daha özenli olması beklentisini taşıyan kadın kahraman, yaşadığı dönemde kabul gören olgulara aykırı olan beklenti ve taleplerini dile getirecek cesareti kendisinde bulamamış, “*güzel olan her şeye, derli toplumu giyinmeye, kalınan mekanı temiz tutmaya kabadayıcı bir küçümsemeyle yaklaşılan*” bir düzende yaşadığını aktaran kadın kahraman, yurdunun pislik içinde olduğunu, güzel olan her şeyin küçümsendiğini, kabalığın revaçta olduğunu dile getirmiştir (Romanov, 2018, s. 113-116). Öyküde Sovyet hükümeti tarafından oluşturulmaya başlanan düzenin gençler tarafından yanlış anlaşıldığını görmek mümkündür.

Öykünün kahramanı yaşadığı ortamdan ve yeni ahlak kurallarından şikayetini dile getirdikten sonra aşkın toplum tarafından kabul görmüş algılanış biçiminden rahatsızlığını dile getirmiştir. Kahramanın dile getirdikleri çalışmamızın önceki bölümünde V. İ. Lenin’in “bir bardak su” teorisine dair endişe ve eleştirilerini doğrular niteliktedir:

“Bizde aşk yok, bizde yalnızca cinsel ilişki var; çünkü aşk horlanıyor ve “psikolojinin” alanına dahil ediliyor; bizde bir tek fizyolojinin yaşama hakkı vardır.

Kızlar erkek yoldaşlarımızla bir haftalığına, bir aylığına ya da - tesadüf bu ya- bir geceliğine rahat rahat çıkıyorlar. Ve aşkta fizyolojiden daha fazlasını arayan herkese acizlere ya da aklından zoru olan tiplere bakar gibi bakıyorlar” (Romanov, 2018, s. 117).

Öykünün kahramanı dönemin ruhunu anlatan bu ifadelerinden sonra acı çekmesine sebep olan kişiden bahsetmeye başlamıştır: yakışıklı, akıllı, tek başınayken sakin ve ciddi olan ancak gençlerin arasında girince kaba, laubali bir yapıya bürünen biridir. İlgisini çeken gençle yaptığı yürüyüşte aşk üzerine konuştuktan sonra gencin onu öpme hamlesini reddeden kahramanın “İstemiyorsan lazım değil” cevabı karşısında kurduğu “Evet, istemiyorum. Aşık olmadıktan sonra hangi kadını öpüp hangisini öpmeyeceğinizin sizin için kesinlikle bir önemi yok.” cümleleri dönemin ikili ilişkilerine ışık tutar niteliktedir (Romanov, 2018, s. 119). Öykünün kahramanı her ne olursa olsun duygusal ilişkilere önem veren, nezaket bekleyen, vakit geçirdiği kişi için önemsiz biri olmak istemeyen biridir. Dolayısıyla genç ile vakit geçirirken gencin arkadaşının nişanlısı ile yakınlaştığını ve bir kadını izleyebilmek adına kadını görebilecekleri bir yere oturmayı teklif etmesi karşısında duyduğu rahatsızlık ile gencin yanından ayrılmıştır. Ancak hissettiği yalnızlık dolayısıyla geri dönüp gencin en başta teklif ettiği gibi evine gitmiştir. Evine gittiğinde etrafın pis olması, gencin kaba ve aceleci tavrı dolayısıyla oradan ayrılmak isteyen kahramanın genç tarafından engellenmesi ve maruz kaldığı kaba davranışların ardından cinsel şiddete maruz kalması dönemin kadın erkek ilişkilerindeki yozlaşmanın ve cinsel özgürlüğün erkeklerce suistimal edilmesinin bir örneği niteliğindedir (Romanov, 2018, s. 120-130). İlgili öykü, Lenin tarafından da eleştirilen ve komünistçe olmadığı yönünde yorumlanan, gençliği bir yozlaşmaya sürüklediği ifade edilen “bir bardak su” teorisinin kadınların hayatına nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir. İlgili teori Lenin’in

vefatından sonra da eleştirilmiş, ülke gündemini ve teorisyenleri meşgul etmiş ve kadınların bu yaşam tarzından olumsuz etkilenebileceğine dair birçok yorum yapılmıştır. Ancak bu öyküde de birliktelik yaşadığı için erkeğe bağımlı kaldığını düşünmeyen bir “yeni kadın” portresi ile karşılaşılacaktır. Bu noktada öyküde yansıtılan ve Lenin’in endişelerinden de anlaşılacağı üzere gençler arasındaki ilişki algısını olumsuz etkileyen “bir bardak su teorisi” anlayışı ile Aleksandra Kollontay’ın bu teoriden anladığının farklı olduğunu bir kez daha belirtmek gerekmektedir. Rowbotham’ın belirttiği üzere Kollontay’ın görüşleri, *Kuş Kirazı Olmadan* isimli öyküde olduğundan oldukça farklıdır. O, aşk hayatının getirdiği karmaşanın sosyalist toplumun inşası önünde bir engel oluşturmasına karşı çıkmıştır (Rowbotham, 2020, s. 182). Bu bağlamda Kollontay’ın asıl hedefinin kadınları aşkın boyunduruğundan kurtarmak olduğunu tekrarlamak gerekmektedir.

Daha önce belirtildiği üzere edebiyat halka ulaşmanın önemli araçlarından biridir. Bunun bilincinde olan Kollontay da edebiyata yönelerek okuma yazmayı henüz yeni öğrenen kadınların dahi anlayabileceği bir dille edebi eserler kaleme almıştır. Dolayısıyla devrim sonrasında yazılan eserler arasında Aleksandra Kollontay’ın eserleri ayrı bir yer tutmaktadır. Zira Aleksandra Kollontay, doğrudan devrim mücadelesine katılan, parti işlerine doğrudan müdahalesi bulunan ve parti programının oluşturulmasında rol oynayan isimlerden biri olarak eserlerinde halkı dönüştürmek ve dönemi anlamak ve anlatmak açısından önemli mesajlar vermiştir.

Aleksandra Mihaylovna Domontoviç (Kollontay), 1872’de soylu bir ailenin kızı olarak St. Petersburg’da dünyaya gelmiştir. Babası bir general ve annesi bir fabrikatörün kızı olan Aleksandra Mihaylovna, çok yönlü bir eğitim almış; İngilizce, Almanca, Fransızca, İsveççe, Norveççe ve Fince başta olmak üzere birden fazla yabancı dil öğrenmiştir. Resim sanatı üzerine özel dersler alan geleceğin devrimcisi, ailesinin seçtiği eşle değil, uzaktan bir akrabası olan Vladimir Kollontay ile evlenmeye karar vermiştir

(Kollontay & Zetkin, 2021, s. 8-9). B. E. Clements'in aktardığı üzere ailesi bu evliliği desteklemese de devrimciyi kontrol altına alabilmek adına bir süre sonra ikna olmuştur. 1898 yılında evliliğin ona yüklediği sorumluluklar sebebiyle eşini ve çocuğunu terk ederek İsviçre'ye eğitim almaya giden Kollontay, bu süreçten sonra tamamıyla sosyal-demokrat harekete dahil olmuş, 1905 yılındaki devrim dalgasında rol almış ve 1915 yılına kadar Menşevikler ile birlikte, 1915 yılının ardından ise Bolşeviklere katılarak Bolşeviklerle birlikte politik faaliyetler yürütmüştür (Clements, 1973, s. 324). Jenotdel'in kuruluşuna öncülük eden, kadın sorununun çözümüne dair hem teorik hem pratik birçok çözüm sunan, kadın okur-yazarlığını artırmaya yönelik çalışmalara öncelik veren Kollontay, 1923 yılından itibaren diplomatik görevler almış, böylelikle dünyadaki ilk kadın diplomat olmuştur (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 10). Dolayısıyla Kollontay'ın yalnızca Sovyet Rusya tarihi için değil, kadın hareketi tarihi için de önemli bir isim olduğunu söylemek mümkündür.

Clements'in de aktardığı üzere Kollontay, yalnızca politik faaliyetlerle yetinmemiş, bir kadın olarak kadın-erkek ilişkilerinin problematik karakterine ayrıca eğilerek erkeklerin kadınları kendilerine denk bir partner olarak değil, bir obje olarak görmelerine sebep olan toplumsal normlara karşı çıkmıştır (Clements, 1973, s. 324). Aleksandra Kollontay, yazdığı sayısız kitap, makale ve broşürde kapitalizmde ev içi emeğin rolü, "ikinci şifin" kadınların statüsüne etkisi, aile yaşamının ve bireyselliğin ekonomik kısıtlamalar tarafından nasıl şekillendirildiği gibi konular üzerine yoğunlaşmıştır (Field, 1982, s. 229). Yasemin Gürsoy, Kollontay'ın yaşamında ailesindeki kadınların hayatlarının etkili olduğunu belirtmiştir, zira annesinin evlilik yaptığı kişi babası tarafından seçilmiş, annesi bu evliliği sonlandırdıktan sonra Kollontay'ın babası ile evlenmiştir. Bir ablası maddi kaygılar sebebiyle kendisinden yaşça oldukça büyük bir adam ile evlenmiş, diğer ablası ise bir ses sanatçısı olarak oldukça başarılı olmuş ancak hayranlarının tacizinden kurtulabilmek adına evlenmek zorunda kalmıştır (Gürsoy, 2019,

s. 411). Tüm bunların Kollontay'ın yalnızca sevgiye dayanan evlilik özlemini, bununla birlikte kadınların özel yaşamlarında tam bir bağımsızlık içerisinde hareket etmelerinin bir zorunluluk olduğuna yönelik düşüncelerini ortaya çıkardığı yorumunu yapmak mümkündür. Bununla birlikte Kollontay'ı çağdaşlarından ayıran en önemli özelliğinin kadın yaşamını sadece emek sorunu üzerinden ele almaması olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kollontay, diğer Bolşevikler tarafından burjuva olarak nitelendirilen kadın sorunlarına da kafa yormuş, diğer parti yeleri ile ters düşme pahasına bu konulara dair yeni yaklaşımlar sunarak kadınların sadece emek cephesinde değil, hayatın her alanında özgürleşmesine yönelik güçlü bir mücadele vermiştir. Bu sebepten döneminde eleştiri oklarını üzerine çektiği bilinmektedir.

Aleksandra Kollontay'ın politik arenada mücadelesini verdiği kadın portresi edebi eserlerinde güçlü bir yankı bulmuştur. "İşçi Arıların Aşkısı" isimli lemesi de kadının toplumsal konumunun, dönemin ideolojik atmosferinin, devrim öncesi ve devrim sonrası kadınların yaşamının anlaşılması için önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kollontay'ın 1923 yılında yayımlanan bu eseri, "Vasilisa Malığına", "Kız Kardeş", " Kuşakta Aşkısı" isimli öykülerden oluşmakta, bu öyküler kadın yaşamına ve Kollontay'ın ideolojisine farklı perspektiflerden ışık tutmaktadır. İ. D. Yantsen ve S. P. Koroleva'nın da belirttiği üzere Kollontay, "İşçi Arıların Aşkısı" isimli üçlemesinde erkek ve kadınların burjuva aile yapısından azat edilmesi ve cinsler arası ilişkilerde sınıfsal hiyerarşı olmak üzere "yeni" ilişkilerin bileşenlerini belirlemiştir (Yantsen & Koroleva, 2019, s. 30). Bu anlamda eserin edebi değerinden ziyade politik yönü ne çıkmakta, didaktik bir niteliği olan eseri kadın mücadelesi tarihinden, Marksist teoriden ve Sovyet Rusya'nın ilk yıllarında kadın sorununu çözmeye yönelik atılan adımlardan bağımsız ele almak imkansız hale gelmektedir.

Kollontay'ın oldukça basit ve anlaşılır bir dille, mümkün olan her okuyucu kitlesine ulaşmayı hedefleyerek kaleme aldığı bu lemesi çalışmamızda sözcükbilimsel,

sözdizimsel ve biçembilimsel özellikleri açısından analiz edilecek ve A. M. Kollontay'ın “Yeni Kadın” ideali doğrultusunda incelenecektir.

3.2. Aleksandra Kollontay'ın “İşçi Arıların Aşkı” Adlı Derlemesinde “Yeni Kadın” Portreleri

Kollontay, duygularının esaretinden kurtulmuş, hedefleri olan, ilişkilerindeki edilgen ve bağımlı rolünü reddeden yeni bir kadın portresi yaratmak için mücadele vermiştir. Bu düşüncesini yalnızca teoride bırakmayan ve halka “Yeni Sovyet Kadını” portresi için bir örnek oluşturmayı hedefleyen Kollontay, hayatını bu doğrultuda şekillendirmiştir. “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesindeki kadın karakterlerin toplumla olan savaşları, ilişkilere yaklaşımları ve toplumdaki konumları “yeni kadına” giden yolda eskinin etkisi altında büyümüş kadınların verdikleri mücadeleyi, değişimin ne denli radikal olduğunu gözler önüne sermiştir. T. Osipoviç'in bahsettiği üzere Aleksandra Kollontay'dan önce de yeni kadın figürleri edebiyata konu olmuş, G. Sand, H. Ibsen, N. Çernişevski, İ. Turgenyev gibi XIX. yüzyılın ikinci yarısında eserler veren birçok isim “yeni kadını” işlemiştir. Kollontay da 1913 yılında kaleme aldığı *Yeni Kadın* isimli makalesinde bu kadın karakterlerden bahsetmiştir (Osipoviç, 1994, s. y.). Ancak Kollontay'ın yeni kadını kendisinden önce kaleme alınmış “yeni kadından” farklıdır. Zira onun kaleme aldığı yeni kadınlar “Yeni Sovyet Kadınıdır”.

Aleksandra Kollontay'ın edebi değeri tartışmaya açık olan ancak çok yoğun toplumsal mesajlar içeren ve ideolojik bir altyapısı bulunan eserinde Marksizm ve Leninizmin izleri çok net görülmektedir. Komünist toplumun inşasında kadınların iç dünyasının nasıl değişmesi gerektiğine dair de önemli bir kaynak olan bu üçlemede Kollontay, savunduğu görüşlerin her birini farklı perspektiflerden farklı karakterlerde yaşatarak okuyucuya kuşak çatışmalarının, cinsel eşitsizliğin, eski kabullerin hakim

olduğu ve değiştirilmeye çalışıldığı bir dönemde nasıl aksiyon alınabileceğine dair yol göstermiştir. Zira oldukça basit bir dille yazılan bu eserin belli bir kesimden kadının değil, her kesimden kadının okuması için yazılmış olduğu bir gerçektir. Tsvetkova'nın da bahsettiği üzere Kollontay'ın çalışmalarında kadın kurtuluşuna, aile içi problemlere, annelik problemlerine sıklıkla yer verdiği bilinmektedir (Tsvetkova, 2022, s. 112). Bu sorunlara bulunan kesin çözümlerle “Yeni Kadın”ın yaratılabileceğine inanan Kollontay, kendi yeni kadınları ile aile içerisinde kadın-erkek eşitliğinin tam olarak sağlanamadığı bir atmosferde kadınların kendi seslerini duyurabilmelerini sağlamış, bu çabasını edebi eserlerinde göstermiştir. Bunun yanı sıra edebiyatı, kadınların sosyalist rejimin beraberinde getirdiği yeni ahlak anlayışını ve yeni düzeni benimseyebilmeleri açısından, dolayısıyla sosyalist propagandanın başarılı bir şekilde yürütülmesi açısından bir araç olarak kullandığını söylemek mümkündür.

Daha önce de belirtildiği gibi eser, XX. yüzyılda kaleme alınmış diğer eserlere kıyasla oldukça sade bir dille yazılmıştır. Eserin yazıldığı dönemde kadınların birçoğunun eğitimsiz olduğunu göz önünde bulundurarak bu denli basit bir dille kaleme alınışının bilinçli bir tercih olduğu kanısına varmaktayız. Bu bağlamda ilgili eseri sözcükbilimsel, sözdizimsel ve biçembilimsel açıdan incelemenin, eserin sosyo-kültürel hedeflerinin anlaşılması yönünde önemli bir kaynak olacağı görüşünü savunmaktayız.

Çalışmamızın bundan sonraki alt başlıklarında A. Kollontay'ın “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemesinde yer alan “Vasilisa Malığına”, “Kız Kardeş” ve “Üç Kuşakta Aşk” isimli eserleri biçembilimsel, sözdizimsel ve sözcükbilimsel açıdan analiz edilecek olup ardından “Yeni Kadın” portresinin ilgili eserlerde nasıl hayat bulduğu tartışılacaktır.

Metinler analiz edilirken “Vasilisa Malığına” öyküsü boşluklar dahil olmak üzere 9.500-10.000 karakter üzerinden yirmi sekiz bölüme ayrılmış, bu bölümlerden her iki bölümden sonra iki bölüm atlamak kaydıyla toplamda on dört bölüm incelenmiştir. “Kız Kardeş” isimli eser incelenirken ilgili eser boşluklar dahil olmak üzere 8.700-8.800

karakter üzerinden iki bölüme ayrılmış ve bu iki bölüm incelenmiştir. “Üç Kuşakta Aşk” eseri incelenirken ise ilgili eser boşluklar dahil olmak üzere 9.500-10.000 karakter üzerinden altı bölüme ayrılmış, bu bölümlerden her iki bölümden sonra iki bölüm atlamak kaydıyla toplamda dört bölüm incelenmiştir.

İlgili inceleme sırasında A. N. Lapoşina ve M. Yu. Lebedeva’nın “*Textometr*” isimli internet programından yararlanılmış ve incelenen bölümlerdeki ortalama kelime ve cümle uzunluğu; sözcük yoğunluğu, çeşitliliği ve zorluğu, Flesch okunabilirlik formülünün Rusçaya uyarlanması sonucunda metne verilen puan, yapısal zorluk gibi sayısal değerlendirmeler ilgili projeden elde edilen sonuçlar doğrultusunda ortalama alınarak hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra sözcükbilimsel inceleme sırasında da ilgili projeden yararlanılmış ve metinlerin incelenen bölümlerinde sık kullanılan kelimelerin listesi edinildikten sonra en sık kullanıldığı tespit edilen kelimelerin metnin tamamında ne sıklıkla kullanıldığı tarafımızca sayılmıştır. Metnin sözdizimsel açıdan analizi sırasında ise incelenen bölümlerdeki basit cümle sayısı tarafımızca sayılmış, bölümlerdeki cümlelerin yapıları incelenmiştir. Biçembilimsel açıdan yapılan inceleme sırasında ise metnin ele alınan bölümlerindeki söz sanatları, retorik figürler ve kullanılan kelimelerin hangi stile özgü olduğu tarafımızca değerlendirilmiştir.

3.2.1. “Vasilisa Maligina”

Yazarın belirttiği üzere bir aşk romanı olan “Vasilisa Maligina”, Kollontay tarafından 1922 yılında kaleme alınmıştır ve 1923 yılında yayımlanan “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemedeki ilk eserdir. İlgili eser, üçlemedeki en uzun eser olmakla birlikte kadının kurtuluşu için verilen mücadelede kadınların ikili ilişkilerindeki rollerini değiştirmeleri ve önceliklerini belirleyebilmeleri açısından didaktik bir nitelik taşımaktadır. Kadınların

sosyalist rejimde kendilerine yeni bir rol biçmeleri, dolayısıyla kendileri ile birlikte toplumu yeniden inşa etmeleri öğütlenirken uzun yıllar boyunca eğitim haklarının olmadığı atlanmamış, ilgili eser bu faktör göz önünde bulundurularak yazılmıştır.

3.2.1.1.“Vasilisa Malgina” Eser Analizi

3.2.1.1.1. Sözcükbilimsel Analiz

Sözcükbilimsel analiz esnasında metin boşluklar dahil olmak üzere 9.500-10.000 karakter üzerinden yirmi sekiz bölüme ayrılarak *Textometr* isimli proje aracılığı ile analiz edildiğinde metinde toplamda 42.497 kelime olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümlerden her iki bölümden sonra iki bölüm atlamak kaydıyla toplamda on dört bölüm incelendiğinde ise ilgili bölümlerde en sık kullanılan kelimelerin «сердце» (kalp), «товарищ» (yoldaş), «муж» (koca, eş), «любовь» (sevgi, aşk), «партия/партийный» (parti), «коммунизм/коммунист/коммунистический/коммунистка/коммунистически» (komünizm/komünist/komünistçe), «любить» (sevmek) kelimeleri olduğu sonucuna varılmıştır (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu kelimelerin metnin tamamında ne sıklıkla kullanıldığı tarafımızca değerlendirilmiş olup «сердце» kelimesinin toplamda 204, «товарищ» kelimesinin toplamda 100, «муж» kelimesinin 83, «любовь» kelimesinin 57, «партия» ve ondan türeyen «партийный» kelimelerinin toplamda 48, «коммунизм» ve bu kelimedenden türeyen «коммунист», «коммунистический», «коммунистка», «коммунистически» kelimelerinin toplamda 46, «любить» fiilinin ise 42 kez kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eserde en fazla kullanılan kelimenin «сердце» (kalp) olması bir tesadüf değildir. Kollontay, Marks ve Engels'in de savunduğu üzere ikili ilişkilerde en önemli faktörün iki insanın birbirine duyduğu aşk olması gerektiğini, ilişkilerde başka çıkarların

gözetilmemesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda “kalp”, Kollontay’ın ilişki anlayışında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak aşkın dramlara sebebiyet verdiğini ve kadınların benliklerini kaybetmelerine yol açtığını da savunan devrimci, kalbinin istekleri ile “kendisi” arasında kalan bir kadının kendisini seçmesi gerektiğini de belirtmiştir. En sık kullanılan kelimeler arasında yer alan «муж» (koca, eş), «любовь» (sevgi, aşk) ve «любить» (sevmek) kelimelerin kullanımını da aynı sebeplerle açıklamak mümkündür.

Metinde sık kullanılan diğer kelimelerin Sovyet dönemine özgü ve ilgili dönemde günlük hayatta sık kullanılan kelimeler olduğu gözlemlenmiştir. Bunun metnin anlaşılabilirliğini artırmanın yanı sıra yeni yaşam stilinin ve sistemin kadınlar tarafından benimsenmesi açısından önemli bir rol oynayabileceği yorumunu yapmak mümkündür. Aynı zamanda metinde yoldaşlığın, partinin, komünistçe yaşamının önemi birden fazla kez vurgulanmış, böylelikle kadınlarda olması beklenen değişime dikkat çekilmiştir.

Metnin analizi esnasında ele alınan on dört bölümün *Textometr* aracılığı ile analiz edilmesi sonucunda ortalama kelime uzunluğunun en az 4,6, en çok 5,2 sembol olduğu görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu doğrultuda incelenen tüm bölümlerin sonuçlarının ortalaması alınarak metindeki kelimelerin ortalama uzunluğunun 4,9 sembol olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Rusçadaki ortalama kelime uzunluğunun 5,28 sembol olduğu göz önünde bulundurulduğunda kelimelerin ortalamanın altında bir uzunluğa sahip olduğu görülmüştür (Şarov, tarih yok). Metindeki kelime haznesinin genişliği, dolayısıyla sözcük yoğunluğu analiz edildiğinde ise incelenen bölümlerdeki kelime haznesinin değerlendirmesinin 5/10 ile 6/10 arasında seyrettiği görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Sonuçların ortalaması alındığında ise kelime haznesinin 5,7/10 şeklinde değerlendirileceği sonucuna varılmıştır.

Lapoşina ve Lebedeva, metinlerdeki kelime çeşitliliğinin yalnızca bir kez kullanılan kelimelerin diğer kelimelere oranlanması ile belirlendiğini ve 0 ile 1 arasında bir değerle

gösterildiğini ifade etmiştir. “Vasilisa Maligina”daki kelime çeşitliliği değerlendirildiğinde ise incelenen bölümlerden *Textometr* aracılığı ile edinilmiş sonuçların 0,33 ile 0,49 arasında seyrettiği görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). On dört bölümden edinilmiş sonuçların ortalaması alındığında ise 0,4 oranında bir çeşitlilik olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda metinde kullanılan kelimelerin sıklıkla tekrarlandığını, yeni kelime kullanımından kaçınıldığını söylemek mümkündür.

Bunun yanı sıra metindeki kelimelerin zorluk derecesi de analiz edilmiştir. Bu bağlamda *Textometr* aracılığı ile incelenen bölümlere dair sonuçların 5/10 ile 6/10 arasında seyrettiği görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). İlgili bölümlerden edinilen sonuçların ortalaması alındığında ise ilgili bölümlerdeki kelimelerin zorluk derecesinin 5,5/10 olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak burada ilgili değerlendirmenin günümüz Rusçasına göre yapıldığı faktörünü atlamamak gerektiğini düşünmekteyiz. Zira günümüz Rusçasında herkesçe bilinen, sık kullanılan kelimeler ile metnin kaleme alındığı dönemde bu nitelikleri taşıyan kelimeler arasında büyük bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla ilgili dönemde zorluk derecesine ilişkin değerlendirmenin çok daha düşük olabileceği faktörü göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Analiz sonuçları değerlendirilip ilgili eserin hedef kitlesinin yetişkinler olduğu göz önünde bulundurulduğunda kelime haznesinin çok geniş olmamasının, kelime seçiminin çok zor kelimelerden yana kullanılmamasının ve yeni kelime kullanımından kaçınılması belli başlı kelimelerin sık kullanılmasının sebebinin kadınların eğitim seviyesinin düşük olması, dolayısıyla günlük hayatta duydukları kelimelerden oluşan bir eserin onlar için daha anlaşılır bir nitelik taşıyacağını düşünülmesi olduğunu savunmak mümkündür.

3.2.1.1.2. Sözdizimsel Analiz

Metin sözdizimsel açıdan analiz edilirken *Textometr* aracılığı ile “Vasilisa Maligina” isimli eserde toplam 7.523 cümle olduğu tespit edilmiştir. Ardından ele alınan on dört bölümdeki cümle uzunluğu incelenmiş olup ilgili web sitesinin analiz sonuçlarının cümlelerin içerdiği kelime sayısının 4,9 ile 6,5 kelime arasında seyrettiği görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu sonuçların ortalaması alındığında ise bu bölümlerdeki cümlelerin ortalama 5,6 kelimedenden oluştuğu sonucuna varılmıştır. Rusça edebi metinlerdeki cümlelerin ortalama 10,38 kelimedenden oluştuğu (Şarov, tarih yok) göz önünde bulundurulduğunda cümlelerin kısa oluşunun okumayı ve anlamayı kolaylaştırmaya yönelik yapılmış bir tercih olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Bunun yanı sıra Rusçada konuşma stiline özgü cümlelerin 5-9 kelime arası uzunluğa sahip olduğu bilinmektedir (Razgovorniy stil', tarih yok). Bu bağlamda eserin konuşma stilinde yazıldığını söylemek mümkündür.

Bununla birlikte ele alınan on dört bölümde yer alan cümlelerin yapısı tarafımızca incelenmiş olup metinde basit cümle kullanımının oldukça yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda en az 227, en çok 315 cümleden oluşan bölümler incelendiğinde basit cümle kullanım oranının %69,40 olduğu sonucuna varılmıştır.

Aşağıda örneklendiği üzere metinde farklı cümle türlerine rastlamak mümkündür:

- Nominal Cümleler (Назывные предложения):
 1. «Худенькая, худосочная, бледная, типичное "дитя города".» (Kollontay, 1922, s. y.)
 2. «Коммунистка.» (Kollontay, 1922, s. y.)
 3. «Дрянной мальчишка!» (Kollontay, 1922, s. y.)
 4. «Дождик, ветер.» (Kollontay, 1922, s. y.)
 5. «Друг мой! Товарищ мой, Вася.» (Kollontay, 1922, s. y.)

6. «Полустанок.» (Kollontay, 1922)

7. «Собор.» (Kollontay, 1922, s. y.)

• Belirli-şahıslı cümleler (Определённо-личные предложения):

1. «Иду.» (Kollontay, 1922, s. y.).

2. «Ну, ну, не сердись!» (Kollontay, Vasilisa Malgina, 1922)

3. «Возненавидела войну с первого дня.» (Kollontay, 1922, s. y.)

4. «Не троньте!» (Kollontay, 1922, s. y.)

5. «До утра ничего достоверного не скажешь.» (Kollontay, 1922, s. y.)

• Belirsiz-şahıslı cümleler (Неопределённо-личные предложения):

1. «Насчет расписаний спорить стали.» (Kollontay, 1922, s. y.)

2. «Два раза дом отнимали.» (Kollontay, 1922, s. y.)

3. «Завесили окна.» (Kollontay, 1922, s. y.)

4. «Уладили инцидент.» (Kollontay, 1922, s. y.)

5. «С утра заседали.» (Kollontay, 1922, s. y.)

6. «Спорили, кричали...» (Kollontay, 1922, s. y.)

7. «А кругом гудят, напирают...» (Kollontay, 1922, s. y.)

8. «Не так тебя поняли...» (Kollontay, 1922, s. y.)

9. «А на заседании ее ждут.» (Kollontay, 1922, s. y.)

10. «Ко мне придирались стали.» (Kollontay, 1922, s. y.)

• Şahıssız cümleler (Безличные предложения):

1. «А у Васи так на сердце хорошо стало.» (Kollontay, 1922, s. y.)

2. «Пахнет серьезным.» (Kollontay, 1922, s. y.).

3. «Грозно стало в зале.» (Kollontay, 1922, s. y.)

4. «И стало вдруг уютно и не одиноко.» (Kollontay, 1922, s. y.)

5. «Вспоминается.» (Kollontay, 1922, s. y.)

6. «В доме вдруг тихо-тихо стало...» (Kollontay, 1922, s. y.)

7. «В других комнатах темно.» (Kollontay, 1922, s. y.)

8. «Как дивно хорошо!» (Kollontay, 1922, s. y.)

9. «Хорошо было» (Kollontay, 1922, s. y.)

10. «И опять нехорошо делается Васе.» (Kollontay, 1922, s. y.)

- Genel-şahıslı cümleler (Обобщённо-личные предложения):

1. «Как горе такое другому поведает.» (Kollontay, 1922, s. y.)

2. «Чистоту соблюдать не приучишь...» (Kollontay, 1922, s. y.)

3. «С такими глазами мимо чужого горя не пройдёшь» (Kollontay, 1922, s. y.)

4. «Теперь уж не спасёшь!» (Kollontay, 1922, s. y.)

5. «Что скажешь?» (Kollontay, 1922, s. y.)

6. «Того, что было, -- не вернёшь» (Kollontay, 1922, s. y.)

7. «Тут не забудешь...» (Kollontay, 1922, s. y.)

8. «Тут не примиришься!..» (Kollontay, 1922, s. y.)

9. «Словами ее не проймешь» (Kollontay, 1922, s. y.)

10. «Ну, что поделаешь!» (Kollontay, 1922, s. y.)

Yukarıda örneklenen cümlelerden görülebileceği üzere tek öğeli cümleler metinde sıklıkla kullanılmıştır. Metnin incelenmiş diğer sözdizimsel özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda eserin sözdizimsel yapısının sözcükbilimsel yapısında olduğu gibi yazarın ulaşmak istediği hedef kitlenin eğitim seviyesi ile doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira sözdizimsel yapıda başvurulan yöntemlerin metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacı ile yapılmış bilinçli tercihlerin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.1.1.3. Biçembilimsel Analiz

A. Kollontay'ın "Vasilisa Maligina" isimli uzun öyküsü Rus edebiyatı bağlamında değerlendirildiğinde kadınların kurtuluşunu ve toplumsal rolünü yansıtan önemli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Kollontay'ın "İşçi Arıların Aşkı" isimli üçlemesindeki en hacimli eser olan uzun öykü, sosyo-kültürel bir işlevi yerine getirmek üzere kaleme alınmıştır. İçerik değerlendirildiğinde insan ilişkilerinin derinliğini ve zorluğunu yansıtan, iki kadın ve bir erkekten oluşan bir aşk üçgeni ile karşılaşılmaktadır.

Çalışmanın ana teması kadınların toplumdaki ve ailedeki davranış ve rollerinin incelenmesidir. Bunun yanı sıra kadınların eşitlik ve kendilerini gerçekleştirme adına verdikleri mücadelenin üzerinde özellikle durulmuştur. Eserde dikkat çeken özelliklerden ilki yazarın okuyucuyu, iç dünyasını ve toplumda edindiği rolü değiştirerek etkileme gayreti içerisinde olmasıdır. Kollontay'ın kadınların iç dünyasına ilişkin değişim talebinin temelinde ise yazarın kadın sorununa ilişkin dünya görüşü ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal dönüşüm talebi yatmaktadır.

Bununla birlikte eserde feminizm ve sosyal adalet temasının öne çıktığı görülmektedir. Zira Kollontay, yaşadığı süre boyunca kadın sorunu üzerine çalışmış bir kadın olarak tüm eserlerinin merkezine bu iki temayı koymuştur. İlgili eserde ana kahraman olan Vasilisa'nın adım adım gelişim kaydettiği, toplumsal önyargılarla mücadele ederken kendi benliğini bulma mücadelesi içinde olduğunu görmek mümkündür. Bu bağlamda Vasilisa'nın yaptığı içsel yolculuk boyunca bir kez daha kadınların nihai kurtuluşu ve sosyal adaletin sağlanması teması öne çıkmıştır.

Yazarın, Vasilisa'nın sosyal baskı altında ezilen genç bir kızıdan sosyal normların karşısında durabilen güçlü bir kadına dönüştüğü süreci aktarırken kadın kurtuluşu temasını güçlendirecek birçok sembol ve imgeye yer verdiğini gözlemlemek mümkündür. Örnek vermek gerekirse Vasilisa tek başına kadınların eşitlik mücadelesini temsil

etmektedir. Bunun yanı sıra doğa tasvirlerinin kahramanın iç dünyasında deneyimlediklerini vurgulamak adına kullanılması da bir diğer önemli unsurdur.

Eserin hedef kitlesi, Vasilisa'nın öyküsünün bir güç ve bağımsızlık örneği teşkil edebileceği genç kadınlardır. Eser, hakim bakış açısıyla kaleme alınmıştır ve Vasya'nın yeni bir gerçeklik edinme, bir dönüşüm ve gelişimden geçme sürecine odaklanmıştır.

Eserin dilsel formlar açısından zengin oluşu öne çıkan özelliklerindendir. Yazar, okurun kafasında net bir resim oluşturabilmek adına betimleme, anlatım ve akıl yürütme yöntemlerine başvurmuştur. Betimleme yöntemi en fazla kahramanların karakter özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde anlatılmasında kullanılırken, akıl yürütme yönteminin en fazla kahramanın iç monologlarında karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

Metnin sözcükbilimsel ve sözdizimsel analizinden de anlaşılabilceği üzere eserin dili oldukça basit ve anlaşılırdır. Kollontay'ın eseri basit bir dille yazmasındaki temel sebebin geniş kitlelere ulaşma isteği olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Bunun yanı sıra kahramanların iç dünyasının daha net anlaşılmasına hizmet eden diyalogların metinde sıklıkla yer alması, okurun hikayenin “içine girmesine” olanak sağlamaktadır.

Eserde öne çıkan bir diğer biçimbilimsel özellik, eserin günlük halk konuşma dilini andıran bir nitelikte kaleme alınmış olmasıdır. Metinde yer verilen biçimbilimsel açıdan basit üsluba özgü kelime ve ifadeler bunu kanıtlar niteliktedir: «... вишь ли...», «...а они горланят...», «...мол...», «то да се...», «...девка...», «...кандидаткой...», «...порою...», «доходец...», «...от сотоварищей...», «...не суйся», «но не таковская она», «Не жирно ли будет», «опоганили», «тобою», «промеж», «житья», «не видала». Bunun hem okumayı kolaylaştırdığını hem de hedef kitlesini oluşturan kadınlarda Vasilisa'nın “onlardan biri” olduğu hissini yaratarak eserin kadınlar üzerindeki etkisini ve gücünü artırdığını söylemek mümkündür.

Basit ve anlaşılır bir dille yazılmış olmasına karşın eserin dili oldukça dinamiktir. Bunun yanı sıra anlatımı güçlendirecek retorik figürlere ve metafor, benzetme, tezatlık, kişileştirme, mübalağa, epifora, ironi, alegori ve oksimoron gibi söz sanatlarına sıklıkla başvurulmuştur. Vasilisa'nın tasvir edildiği bölümde birden çok retorik figür ve söz sanatı ile karşılaşmak mümkündür. Örnek vermek gerekirse Vasilisa'nın «*типичное 'дуня зорода'*» (tipik şehir çocuğu) olarak tanımlanması bir metafordur ve onun şehirde yetişmiş olduğunu ve bununla birlikte muhtemelen doğadan kopukluğunu ifade etmek adına kullanılmıştır. «*издали похожа на мальчика*» (uzaktan erkek çocuğuna benziyor) ifadesinde ise benzetmeye başvurulmuştur. Bunun, Vasya'nın geleneksel güzellik standartlarına uygun olmadığını ve genel zevklere hitap etmediğini ifade etmek için kullanıldığını söylemek mümkündür.

Vasilisa'nın görünüşü ve karakteri arasında bir tezatlık vardır. Bunu, «*Худенькая, худосочная, бледная... Некрасивая. Только глаза хорошие*» (Zayıf, bir deri bir kemik, solgun... Güzel değil. Sadece gözleri güzel) ifadelerinde görmek mümkündür. Vasya'nın gözlerinin güzelliğinin fiziksel güzellikten ziyade iç güzelliğine işaret ettiğini metinden anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Vasya'nın görüntüsü ile karakteri arasında bir kontrast oluşturulmuştur. «*глаза... Думающие*» (gözleri... Düşünceli) ifadesi ise kişileştirmeye örnektir. Zira gözlere insani bir özellik kazandırılarak Vasya'nın sıklıkla düşüncelere daldığı anlatılmıştır.

«*Боевая была Василиса в восемнадцатом году!*» (Vasilisa on sekizinde bir savaşçıydı!) ifadesinde ise mübalağa sanatına başvurularak Vasya'nın devrime olan inancı, mücadele gücü, kararlılığı ve enerjisi gözler önüne serilmiştir. Bunların yanı sıra Vasilisa'nın kendisinin de devrimin ideallerinin ve mücadelesinin alegorik bir anlatımı olduğunu söylemek mümkündür. Zira Vasya'nın yaşamı sosyal ve politik temaların güçlü bir şekilde karşılık bulduğu bir hayat olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu retorik figür

ve söz sanatı kullanımının okurun Vasya'nın iç dünyasını ve içerisinde bulunduğu sosyo-kültürel şartları anlaması konusunda önemli bir rolü olduğu açıktır.

Eserde retorik figürler ve söz sanatları yalnızca kahramanların betimlenmesi amacıyla değil, aynı zamanda metnin duygusal ve düşünsel etkisini artırmak için de kullanılmıştır. Bu stilistik yöntemlerin kullanımı, insanın iç dünyasının karmaşıklığını ve eserde yansıtılan dönemin sosyal yapısını aktarırken anlatımı kuvvetlendirmiştir. Vasya ve Vladimir arasındaki ilişki anlatılırken sıklıkla tezatlık kurulduğuna şahit olmak mümkündür. Bu, ilişkilerine dair fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Örnek vermek gerekirse «*Но Вася умела его урезонить. Он ей доверял, слушался*» (Ama Vasya onu nasıl ikna edeceğini biliyordu. O da ona güvendi, onu dinledi) ifadesi Vasya ile Vladimir arasındaki karakter farklarını ortaya koyarken ilişkilerinin dinamiklerini de gözler önüne sermiştir. Bunun yanı sıra Vasya'nın duygu durumu aktarılırken de tezatlığa başvurulmuştur: «*И на сердце у Василисы сегодня весна. Нахолодалось сердце за зиму*» (Vasilisa'nın kalbine bugün bahar gelmişti. Kalbi kış boyunca üşümüştü) ifadesi baharın yenileyici gücü ile soğuk bir kalp arasında kontrast yaratırken Vasya'nın endişelerini, içsel deneyimini yansıtmada ifadeyi güçlendirme işlevini yerine getirmiştir. Dolayısıyla bu tezatlıkların, çatışmaların, duygu durumlarını ve eserin genel temasını aktarmada önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür.

Eserde dikkat çeken bir diğer özellik retorik sorulara sıklıkla yer verilmesidir. Retorik soruların kahramanın duygu durumuna ve iç dünyasına ışık tutmanın yanı sıra eserin dramatikliğini artırdığını söylemek mümkündür. Örnek vermek gerekirse eserde yer alan «*Кому она нужна?*» (-savaş- kim için gerekli ki?), «*Нало ли все это? Кому надо? Людям? Разве они ценят?*» (Tüm bunlar gerekli mi? Kim için gerekli? İnsanlar için mi? Yapılanların değerini biliyorlar mı ki?), «*О чем? Откуда? Зачем?*» (Ne hakkında? Nereden? Niçin?), «*Что же сейчас пригорюнилась Василиса? Откуда тоска к сердцу подкатила?*» (Vasilisa neden üzgün şimdi? Kalbine çöreklenmiş bu

hüzün de nereden çıktı?) ifadeleri okuru düşünmeye itmekte, bununla birlikte kahramanların iç çatışmalarını vurgulamaktadır. Kahramanların duygu durumlarının daha net bir biçimde hissedilmesini sağlayan bu figürler, Vasya'nın kendi duygularının sebebini anlamadığına, duygularına yabancılaştığına da işaret etmektedir. Örnek vermek gerekirse «*Откуда тоска к сердцу подкатила? О чем тоска? О чем?*» (Kalbine çöreklenmiş bu hüzün de nereden çıktı? Neye hüzünleniyor? Neyden dolayı?) ifadeleri Vasya'nın hissettiklerinin sebebini bilmediğini, bununla birlikte kendisini anlayamadığını kanıtlamıştır. Bunun yanı sıra retorik soruların Vasya ve Vladimir'in ilişkisindeki sorunları ifade ederken de kullanıldığı görülmektedir. «*He видит он, что Вася пришла?*» (Vasya'nın geldiğini görmüyor mu?) ifadesi, Vladimir'in Vasya'ya yeterince önemsemediğini, ona karşı umursamaz olduğunu aktarmak adına kullanılmıştır. «*За что же его из Совета исключать? За горячее слово?*» (Onu ne sebeple Sovyet'ten atacaklar? Sert sözleri sebebiyle mi?) ifadesi ise Vasya'nın diğer insanların bir temeli olmayan ve haksız davranışlarına yönelik duyduğu şaşkınlığı ifade etmektedir. Bu örneklerden hareketle retorik soruların eserde yalnızca konunun gelişmesi için değil, okur ile duygusal bir bağ kurulması için de kullanıldığını söylemek mümkündür.

Metinde retorik soruların yanı sıra retorik ünlemlerle de karşılaşmak mümkündür. Retorik ünlemler de retorik sorulara benzer bir şekilde kahramanların iç dünyasında hissettiklerinin ne denli yoğun olduğunu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. «*Что пережить пришлось!.. Вспомнить жутко!*» (Neler yaşandı! Hatırlamak bile dehşet veriyor!) ifadesi, yaşananların trajikliğini vurgularken kahramanın şiddetli hislerini de aktarmaktadır. Retorik ünlemlerin yalnızca anlatımı kuvvetlendirmedeğini belirtmek gerekmektedir. Bu retorik figür de tıpkı retorik sorularda olduğu gibi okurla duygusal bir bağ kurulması ve okurun kahramanın hissettiklerini hissedebilmesi için bir araç olarak kullanılmıştır.

Eserde tamamlanmamış cümle (неполные предложения) kullanımı da dikkat çekmektedir. Bunu, eserin dinamizmini artırmak ve kahramanların aceleci ya da endişeli davranışlarını aktarabilmek için başvurulmuş bir yöntem olarak yorumlamak mümkündür. Bunun yanı sıra eksilteli cümleler konunun daha hızlı kavranmasını da sağlamakta, bu anlamda akıcılığı artırmaktadır. «*И с комитетчиками спорила. Вопросы задавала. Уходила сердитая. Потом, разобравшись, сама предложила: "Буду с вами работать". И стала она большевичкой*» (Komite üyeleriyle de tartıştı. Sorular sordu. Yanlarından sinirli bir şekilde ayrıldı. Sonra, bir sonuca vararak kendisi “sizinle çalışacağım” diye teklifte bulundu. Ve Bolşevik oldu.) örneğinde görüldüğü üzere yazar, betimlemelere yer vermeksizin doğrudan olay örgüsünü aktarmıştır. Bunun yanı sıra ilgili örnekteki ifadeler Vasilisa’nın kararlılığına da dikkat çekmektedir. «*Вздохнула Василиса. Подошла близко к окошку. Во двор заглянула. Будто с домом прощалась. Постояла. Строгая такая. Печальная*» (Vasilisa nefes aldı. Pencerenin yanına yaklaştı. Avluya bir göz attı. Evle vedalaştı sanki. Bir süre durdu. Sert bir şekilde. Hüznü.) örneğinde ise tamamlanmamış cümlelerin kahramanın düşünceli halini vurguladığını, bununla birlikte okurun kahramanla aynı hisleri tecrübe etmesine olanak sağladığını söylemek mümkündür. Ellipsis, eserde okurun tamamlanmamış cümleyi tamamlamasına ve esere yorum katmasına yol açmaktadır. «*В кухне -- споры из-за кастрюлек*» (Mutfakta tencereler yüzünden tartışmalar...) ve «*У меня своя лошадь и корова, автомобиль всегда к услугам*» (Kendi atım ve ineğim var, otomobil hep emrimde) örneklerinde yazarın, daha geniş bir bağlamı ya da arka planı ima ediyor olsa da kimi detayları aktarmadığı, okurun tahmin ve yorumuna bıraktığı görülmektedir. «*Развязаться бы!*» (Bir çözebilseydi!) örneğinde ise herhangi bir detay vermeksizin kahramanın bir aksilik ya da kötü bir durumun içinden kurtulmak istediği ifade edilmektedir. Bu, okurun kahramanın duygu durumunu daha derinlemesine düşünmesine olanak tanımaktadır.

«И налоги плати, и повинности неси» (Hem vergileri öde, hem yükümlülüklerini yerine getir) ve «Все для коллектива... Все для победы революции» (Her şey kolektif için... Her şey devrimin zaferi için.) örneklerinde görüldüğü üzere eserde paralelizm ile de karşılaşmak mümkündür. Paralelizm, metnin daha akılda kalıcı ve inandırıcı olmasını sağlamakla birlikte metni ritmik açıdan ve yapısal olarak güçlendirmiştir. Bununla birlikte verilen mesajın önemi de bu tekrarlar aracılığı ile vurgulanmıştır.

Bunun yanı sıra metinde tekrar (yineleme) sanatına başvurularak duygusal yoğunluk ve anahtar düşüncelerin güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir: «...Письмо принесли Василисе, долгожданное, желанное письмо...» (Vasilisa'ya mektup getirdiler, uzun zamandır beklediği, dilediği mektubu...) örneğinde görülebileceği üzere mektubun uzun zamandır beklendiğinin, kahramanın bu mektubu almayı dilediğinin tekrarlanması, bu mektubun onun için ne denli önemli olduğunu ifade etmektedir. «Пятый год любятся. Шутка ли! Пятый год!..» (Birbirlerine beş yıldır aşıklar. Şaka değil ya! Beş yıl!) örneğinde ise tekrarlar ile sürenin uzunluğuna dikkat çekilmiştir. «Вася решила Американца избегать» (Vasya Amerikan'dan kaçmaya karar verdi) ve «а жизнь решила — теснее их свести» (Hayat ise onları daha sıkı bağlarla bağlamaya karar verdi) örneğinde ise «решила» (karar verdi) kelimesinin tekrarlanması ile Vasilisa'nın niyeti ile kaderin ona getirdikleri arasındaki tezatlık vurgulanmıştır.

Tedric (derecelendirme) sanatı da yazarın anlatım gücünü artırmak ve anlatılanı detaylandırmak adına kullandığını yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. «Да еще и пререкания, ссоры, недовольства» (Bir de çekişmeler, tartışmalar, memnuniyetsizlikler...) örneğinde görülebileceği üzere çatışmaların adım adım sertleştiği, basit çekişmelerden derin memnuniyetsizliklere varacak boyutlara ulaştığı gözler önüne serilmiştir. «Всё одна да одна. Всё заботы, борьба, неприятности...» örneğinde ise karakterin karmaşıklığının ve çok yönlülüğünün vurgulandığını, kişisel

sorunlardan daha büyük toplumsal konulara kadar birçok alanda hissettiği yalnızlığın ve yorgunluğun ifade edildiğini söylemek mümkündür.

Tedricin yanı sıra daha önce de bahsedildiği üzere mübalağa sanatı da eserde sıklıkla başvurulmuş söz sanatlarından biridir. Yazarın bu söz sanatını duygusal etkiyi artırmak ve kahramanların heyecanlarının yoğunluğunu yansıtmak adına kullandığını söylemek mümkündür. Örnek vermek gerekirse «*И не увидит их больше Василиса никогда, никогда...*» (Vasilisa onları bir daha asla ama asla görmeyecek) ifadesi geçmişin bir daha asla yeniden yaşanamayacağına, keskin bir bitişe işaret etmektedir. «*Проплакала Вася всю ночь*» (Vasya bütün gece ağladı) cümlesinde ise kahramanın yaşadığı üzüntünün onun üzerindeki etkisi ve ne denli acı çektiği vurgulanmıştır. Örneklerden hareketle mübalağa sanatının kahramanın hislerinin daha derinden anlaşılması için bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

Metinde kullanılan biçembilimsel yöntemlerden bir diğeri asinetona (bağlaçsızlık) yöntemine başvurulmuş ifadeler yer verilmesidir. Bu yöntem, okur üzerindeki duygusal etkiyi artırmak, güçlendirmek için başvurulmuş yöntemlerdendir. «*Измоталась, замучилась, сил на радость и не хватило...*» (Yorgun düşmüştü, acı çekiyordu, neşeye ise gücü kalmamıştı) cümlesinde bağlaç kullanımına yer verilmeyerek kahramanın içinde bulunduğu durumun ve hislerinin sürekliliği vurgulanmıştır. Bu teknik ifadelerle dinamizm ve güç katarak anlatımın daha yoğun ve heyecanlı olmasına olanak sağlamıştır.

Metinde devrik cümleler de önemli bir işlevi yerine getirmiş, okurun odağını dış faktörlerden kahramanların iç dünyalarına ve tepkilerine çekmek için kullanılmıştır: «*He обрадовалась Василиса победе*» (Sevinmemişti zafere Vasilisa) örneğinde cümle kurallı halde «*Василиса не обрадовалась победе*» (Vasilisa zafere sevinmedi) şeklinde, dolayısıyla “özne + yüklem + tümleç” sıralaması ile oluşturulacağından bu örnekte söz dizimi kurallarının dışına çıkılarak Vasilisa’nın zafer karşısındaki duygu durumuna

dikkat çekildiğini, odağın zaferin kendisinden uzaklaştırıldığını söylemek mümkündür. Bu, okurun kahramanın iç dünyasına daha yakından şahitlik etmesine olanak sağlamaktadır.

Metinde önemsiz, etkisiz kişileri ifade etmek için kullanılan «мелкая сошка» gibi deyimlere yer verilmesi anlatımın daha canlı ve etkileyici olmasını sağlamakla birlikte anlatıma milli bir nitelik kazandırmıştır. Deyimlerin günlük konuşma dilinde sıklıkla kullanılmasından hareketle metinde bu ögelere yer verilmesinin metnin dilini çok daha etkileyici ve yoğun kıldığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra deyimlerin belli bir kültürel çevreye özgü olması, kullanıldıkları metnin okurlarının metni ve içeriğini daha kolay anlamasına olanak sağlamaktadır.

Metinde sembolizm de kahramanların iç dünyalarını ve hislerini aktarmakta büyük bir önem taşımaktadır. «голубого весеннего неба с клубящимися облаками. Белыми, нежными, тающими...» (Hareketli bulutlarla kaplı masmavi bir bahar seması... Beyaz, yumuşak, eriyen bulutlar...) ifadesinde görülebileceği üzere burada Vasilisa'nın hayalleri ve umutları sembolize edilmiştir. «звезды горят, переливаются» (Yıldızlar parlıyor, ışıldıyor) ifadesinde ise bulunulan anın önemi vurgulanırken umut ve güzellik sembolize edilmiştir.

Son olarak metinde ironinin kahramanlar ve fikirler arasındaki karşıtlığı aktarmak için kullanılan bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür. «Всем руководит группа. Влияние большевиков растет» (Her şeyin yönetimi grupta. Bolşeviklerin etkisi büyüyor) ifadesinde görülebileceği üzere dışarıdaki başarıya rağmen parti içerisinde bir fikir birliğinin olmadığı, parti içi çatışmalardan bahsedilebileceği ve politik koşulların çok yönlülüğü ironi yoluyla aktarılmıştır. Vladimir'in yönetim metotlarından duyduğu hayal kırıklığı dolayısıyla yoldaşlarına kurduğu «Государственники! Централисты!» (Devletçiler! Merkeziyetçiler!) cümleleri de ironiktir, zira Vladimir yoldaşlarını düzen

kurmak istedikleri için suçlamakta, kendisi ise düzeni bozmaktadır. Metinde ironiye başvurulması, kişisel inançlar ile toplumsal beklentilerin çatışmasının, bununla birlikte karakterlerin çelişkili doğasının anlatılması açısından önemli bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda yer verilmiş olan örneklerden hareketle metinde retorik figürlerin ve söz sanatlarının kullanılmasının metnin anlatımını güçlendirdiğini, etkisini artırdığını ve metne duygusal yoğunluk kattığını söylemek mümkündür. Bu yöntemlere başvurulması, okurun metnin içine ve kahramanların iç dünyasına daha derin bir yolculuk yapmasına olanak sağlamakta, bu sayede kahramanların heyecanları ve acıları daha derinden hissedilmektedir. Bunun yanı sıra bu tekniklerin kullanımının kahramanların ikili ilişkilerine ve çatışmalarına dinamizm katarak çok katmanlı kahramanlar yaratılmasını sağladığı bir gerçektir. Bu biçembilimsel yöntemlerin, yazarın edebi eserde etkileyiciliği artırmak amacı ile dil araçlarının kullanımında ne kadar yetenekli olduğunu kanıtladığını da söylemek mümkündür.

3.2.1.1.4. “Vasilisa Maligina”da Yeni Kadın

“Vasilisa Maligina” isimli eser, Vasilisa’nın tanıtılması ile başlamaktadır. Vasilisa 28 yaşında, örgütlü, şehir yaşamının etkisi ile sağlıksız görünümlü işçi bir kadındır. Tolstoy okuyan, savaş başladığında ciddi bir tartışma ve değerlendirme sürecinin ardından Bolşevik olan Vasilisa, toplumdur ve atölyedeki savaş karşıtı tek kadın olması sebebiyle diğer kadınların tepkisini çekmiş, iş yerinde de sevilmeyen bir figür haline gelmiştir. Devrim sürecinde “büyük hedef” uğruna mücadele eden ve düşüncelerini ateşli bir şekilde savunan Vasilisa, işçi meclisine delege olarak seçilmiş, Kerenski döneminde şehir Duması’na adaylığını koymuş, ardından atölyedeki örgücü kadınların saygısını kazanmıştır (Kollontay, 1996, s. 23-24). Vasya’nın mücadelecisi ruhu ve çevresindeki

diğer kadınların aksine politik bir karaktere sahip olması, düşüncelerini özgürce savunabilmesi, kadınların bağımsız bir karakter edinebilmesi açısından büyük bir önem taşımakta ve örnek teşkil etmektedir:

“Vasilisa 1918 yılında çok mücadeleciydi. Ne istediğini biliyordu ve hep böyle kaldı. Diğerleri son yıllarda biraz gevşemiş, geride kalmış ve evde oturmaya başlamışlardı. Ama Vasilisa hep çalışıyordu. Hep mücadele ediyor, hep “örgütleyecek” bir şeyler buluyor, uğruna çaba harcadığı bir hedef hiç eksik olmuyordu. Hiç yorulmuyordu” (Kollontay, 1996, s. 25).

Kollontay, tüm yaşamı boyunca kadınların partiye kazandırılması, siyasette aktif rol alması için mücadele eden bir devrimci olarak ideal olduğunu savunduğu kadın portresini bu cümleler ile Vasilisa üzerinden tanımlamıştır. Vasya, zaman zaman yaptıklarının boşuna olduğu düşüncesine kapılsa da serbest birlik içinde olduğu Vladimir’in iş yerinde yaşadığı sorunlar sebebiyle kuruluş sürecinde büyük emek verdiği ve yönettiği komün evini bırakarak onun yanına giderken tüm yoldaşlarının onu yolcu etmesi ve çocukların ona kağıttan yaptıkları çiçekleri vermesi karşısındaki düşünceleri devrim sürecinin temel motivasyonunu ortaya koymaktadır: *“Ve birden Vasilisa gücünü ve sağlığını boşu boşuna harcamadığının farkına vardı. Tohumlar büyümüştü, sonunda mutlaka filiz verecekti”* (Kollontay, 1996, s. 34). Bu “filizler” için kimi fedakarlıklar yapılması gerektiğini sıklıkla vurgulayan Kollontay, Vasya’nın ailesi ile de görüşmediğini anlatırken annesinin Bolşeviklere katılmasına saygı duymadığını, dolayısıyla Vasya’nın evden taşındığını, akrabalığın bir önemi olmadığını, Vasya için önemli olan tek şeyin Bolşeviklerin zaferi olduğunu belirtmiştir (Kollontay, 1996, s. 36). Bu noktada Kollontay’ın “sosyalist toplumun inşasını” her şeyin önünde tuttuğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Bununla beraber eserde Vasya’nın babasından hiç söz

edilmemektedir. Burcu Aşkın, bu konu ile ilgili Vasya'nın babasını tanımadığı çıkarımını yapmanın mümkün olduğunu belirtmiş ve onun komünizmin zaferini her şeyin üzerinde tutmasının, komün evinde kendi benliğini bulmasının ve Vladimir ile olan ilişkisinde kendisini zayıf hissetmesinin bilinçaltından aile kavramından uzak olması ile açıklanabileceğini ifade etmiştir (Aşkın, 2019, s. 208). Ancak Vasya'nın ailesi ile olan ilişkisinin ailenin kadını kısıtlayan ve ailede kurulan duygusal bağların kişileri nihai hedeflerinden alıkoymasına yönelik bir tepki, bir eleştiri niteliğinde olduğunu da söylemek mümkündür. Zira Vasya'nın aile kavramından uzak olduğunu söylemek güçtür zira komünist toplumda aile kavramından anlaşılan günümüz toplumunda olduğundan farklıdır.

Vasya, bir devrimci olmasının yanı sıra aynı zamanda bir sevgilidir. Devrim yıllarında tanışıp aşık olduğu Vladimir ile serbest birlik içerisinde, resmi nikahları yoktur ancak devlet tarafından resmi nikah şartı konulmadığından Vladimir'den “kocası” olarak bahsetmektedir. Vasya ile Vladimir ülkenin farklı köşelerinde çalıştığı için aylardır ayrıdır. Kitapta Vasya'nın bunu herhangi bir şekilde itiraz etmeden kabul ettiği görülmektedir. Zira önce İç Savaş, ardından “iktisadi cephe” sebebiyle tüm parti üyeleri harekete geçirilmiştir. Kitapta ifade edildiği üzere Vasya “*Devrim çocuk oyunu değildi, herkesin fedakarlıkta bulunması gerekiyordu*” diye düşünmektedir (Kollontay, 1996, s. 25). Bu noktada Aleksandra Kollontay'ın sıklıkla vurguladığı “ilişkide ortak çıkarlar” ve kişilerin birbirlerinin kişisel alanına, hedeflerine saygı duyması vurgusu yapılmaktadır. İlişkinin ikinci plana atılması ve önceliğin toplumsal çıkarlara verilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır.

Bilindiği üzere Kollontay, duygusal ilişkilere değil, duygusal ilişkilerin insanların bağımsızlığını ellerinden almasına ve tarafları birbirlerine bağımlı hale getirmesine karşı çıkmıştır. Vasilisa da çok yoğun çalışan, sosyalist toplumun inşası işlerine öncelik veren bir kadın olmasına rağmen duygusal yönünü kaybetmemiş, odasında yalnız kaldığında ve

komün evini kurma sürecinde yaşadığı zorluklarda kendisini sevip kaygılarını paylaşacak birine ihtiyaç duymaktadır ancak hissettiği bu yoğun hüznün sebebiyle kendisiyle bir çatışma içerisine girmiştir zira “*her şey halk için, her şey devrimin zaferi için*”dir. Sevdği bir işi varken, yoldaşları ona saygı duyarken, sevdiği adam ile aynı tarafta mücadele verirken yaşadığı zorluklar ya da yalnızlık hissi dolayısıyla şikayet etmemesi gerektiğini düşünmektedir (Kollontay, 1996, s. 26). Vasya, Vladimir’i sevmektedir ancak hayatta daha önemli hedefleri vardır, dolayısıyla Vladimir’den ayrı olmak ve onu özlemek, kimi zaman yalnız hissetmek hayatını belli bir ölçüde etkilemektedir. Zira Vasya komün evi ve diğer Sovyet işlerinin yoğunluğundan Vladimir’i düşünmek ve özlemek için yeterince zaman bulamamaktadır. Dahası Vasya ve Vladimir birbirlerini engellemek, dikkatlerini dağıtmamak adına ayrı yaşamaktadır (Kollontay, 1996, s. 31). Bu noktada Kollontay, tarafların birbirlerine alan tanımalarının gerekliliğine bir kez daha vurgu yaparken Sovyetler’de yeni toplumun oluşturulmasında kadınların üzerine düşen sorumluluğun fazlalığına ve kadınların bu mücadeledeki yerine dikkat çekmiştir. Vasya ve Vladimir’in ilişki dinamiğindeki bir diğer önemli mesaj Vasya’nın komün evde yaşadığı sorunlar ve iftiraya uğraması sebebiyle Vladimir’i yanına çağırması ancak Vladimir’in işlerinin yoğunluğu sebebiyle Vasya’ya destek olmak için gelmemesidir (Kollontay, 1996, s. 28). Vasya bu konu sebebiyle sorun çıkarmamış, bunun normal olduğunu düşünmüştür. Böylelikle bir kez daha ilişkinin tarafları toplumdan ve toplum çıkarından soyutlamaması gerektiği vurgulanmıştır.

Vasya, Vladimir’in hayatını yönlendiren kişilerdendir. Bu bağlamda Vasya’nın ilişkideki dominant olan taraf olduğunu söylemek mümkündür. İç Savaş döneminde Vasya’nın, Vladimir’in partiye üye olduktan sonra savaşa gitmesi konusunda direktmesi; Vladimir’in buna direnmesine rağmen sonunda partiye üye olması, Vladimir’in işi dolayısıyla parti üyeleriyle yaşadığı sorunları çözmek adına Vasya’nın inisiyatif alması, kitap boyunca bu konuda yetkililerle muhatap olan tarafın Vasya olması, Vladimir’in

parti üyeleri ile olan ilişkilerinde Vasya'nın bir köprü görevi görmesi ilişkilerinin güç dengesini gözler önüne sermektedir. Bununla beraber Vladimir, yeni girişeceği işlerde Vasya'dan akıl istemekte, işi ile ilgili yeni bir tüzük hazırlandığında Vasya'nın ilgili tüzüğü incelemesini ve üzerine düşünmesini talep etmektedir (Kollontay, 1996, s. 111). Kitap boyunca Vladimir'in Vasya'nın gücünden, politik kişiliğinden, parti ve toplumdaki konumundan faydalandığını, bununla beraber ona ilişki sorumlulukları dışında sorumluluklar yükleyerek ona akıl hocalığı ve bir yandan da annelik yaptırdığını gözlemek mümkündür. Yasemin Gürsoy'un da belirttiği üzere yakınlaşmaları da Vasya, Vladimir'e Sovyet'te yaşadığı sorunla ilgili arka çıkarken olmuştur. Vladimir'e bir anne şefkati ve merhameti ile yaklaşan Vasya, ilişkileri boyunca Vladimir'e destek olmak durumunda kalmıştır (Gürsoy, 2019, s. 413). Bu açıdan Vasya'nın Kollontay'ın idealindeki ilişkiyi yaşamadığı su götürmez bir gerçektir. Zira Vasya, yalnızca topluma karşı olan sorumluluklarını ve bireysel çıkarlarını değil, doğrudan Vladimir'in bireysel çıkarlarını da korumak ve savunmak durumunda kalmaktadır. İlişkinin sorumluluk dağılımında bir dengesizlik ve eşitsizlik söz konusudur. Vasya komün evinden ve sorumluluklarından feragat ederek Vladimir'in yanına gittiğinde Vladimir'in işleri dolayısıyla Vasya'nın onun için zaman bulamayacağını düşündüğünü dile getirmesi de Vladimir'in Vasya'ya karşı talepkarlığını gözler önünde sermektedir (Kollontay, 1996, s. 56). Gürsoy'un da belirttiği üzere yüzyıllardır kadın-erkek ilişkilerinin değişmeyen dinamiği olan *“kadının erkeği, evini çekip çevirmesi; yuvayı dışı kuşun yapması”* gibi kabuller, Vasya ve Vladimir'in ilişkisinde varlığını sürdürmektedir (Gürsoy, 2019, s. 413). Zira Vasya kendisinden destek isteyerek Vladimir'i yanına çağırdığında Vladimir işleri dolayısıyla zaman bulamadığı için Vasya'nın yanına gidememiştir. Bu noktada kadın-erkek ilişkilerindeki sorunların hala çözüme kavuşmadığı dikkat çekmektedir. Vasya, kendi hayatında önceliklerini belirlemek için gayret eden ve parti odaklı yaşayan

bir kadın olsa da hayatındaki adamın ondan beklentisi geçmişteki ilişki anlayışını yansıtmaktadır.

Kollontay'ın düşünceleri sebebiyle özellikle değindiği savunulabilecek olan bekaret konusu kitapta ilk kez Vladimir'in Vasya'ya Amerika'daki burjuva ve bakımlı kadınlardan bahsettiği bölümde gündeme gelmiştir. Vladimir, *“kalbini temiz, masum bir genç kıza”* sakladığını ifade ettiğinde daha önce başkalarıyla ilişkileri olmuş olan Vasya, bu duruma içerler zira kendisini “temiz” olarak görmemekte ve temizliği bekaret ile özdeşleştirmektedir (Kollontay, 1996, s. 46). Bu konuyu Vladimir ile yakınlaştıklarında gündeme getiren Vasya, Vladimir'in *“senin ruhun temiz, senden daha temiz bir insan yoktur”* karşılığını almıştır (Kollontay, 1996, s. 50). Vladimir ile Vasya arasındaki bu diyalog ve Vasya'nın endişeleri, *“mutluluğunun tuzla buz olacağına”* dair korkusu, Vasya'nın cinselliği belli bir kalıba girmeden yaşamasına rağmen kadınlara dayatılan toplumsal rollerden psikolojik olarak sıyrılmadığını, kadının bekaretine anlam yükleyen toplum düzeni içerisinde cinsel yaşamı sebebiyle “değerinin düştüğüne” dair bir kabulünün olduğunu ve cinsellik yaşamayı “temiz olmamak” olarak nitelendirdiğini göstermektedir. Kollontay'ın bu konuyu bu şekilde ele almasının tesadüfi olduğunu söylemek güçtür. Zira bu, o dönemde yaşayan çoğu kadının içine düşebileceği bir ikilemdir. Kadınların yüzyıllarca süren toplumsal kabullerden sıyrılması birkaç yıl içerisinde mümkün olmamıştır. Bununla birlikte erkeklerin kadının bekaretine önem atfeden düşünce yapısının hızlı bir şekilde değişim göstermesi de oldukça zordur. Gürsoy'un da belirttiği üzere başta bir anarşist olan Vladimir'in bu sözleri onun hala ataerkil düşünce yapısının etkisinde olduğunun kanıtıdır (Gürsoy, 2019, s. 413). Kollontay, çift arasındaki diyalogda bu meseleyi gündeme getirerek bir yandan döneminin kadınları ile empati yapabildiğini gösterirken bir yanda da “temizliğin” bekaret üzerinden tanımlanmasına bir kez daha karşı çıkmıştır.

Vladimir ile Vasya arasındaki ilk kırılma noktası Vladimir cephedeyken komitede onun hakkında dava açıldığında Vasya'nın Vladimir'in yanına, karargaha gitmesi ve onu bir hemşire ile görmesi olmuştur. Vladimir başta hemşirenin kim olduğu ile ilgili yalan söylerken ardından durumu kabul etmiş ve kendisini *“genç ve uzun zamandır yalnız olması ve kadınların da onun etrafında olması”* sebebiyle hata yaptığı yönünde savunmuştur. Vasya, durumu kabullenmekte güçlük çekse de Vladimir'in bulunduğu durum sebebiyle anlayışlı davranmış, soruşturma sonuçlanıp Vladimir tutuklanınca *“bireysel acılarını”* geride bırakarak Vladimir'in sorunlarına odaklanmıştır (Kollontay, 1996, s. 53-58). Kitabın bu bölümünde Vasya'nın kendisi ile bir mücadele içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Zira Kollontay'ın *“kadının kıskançlık duygusu ile mücadele etmesi”*, *“erkeğin özgürlüğüne saygı duyması”* düşünceleri ile geleneksel tek eşli düşünce yapısı arasında ciddi bir savaş söz konusudur. Bununla birlikte Vladimir'in ciddi bir tehdit altında olması ve Kollontay'ın ideal olarak nitelendirdiği *“sevgi-yoldaşlık”* ilişkisinin gerektirdiği üzere Vasya'nın Vladimir'in ona yaptıklarını bulunduğu durum dolayısıyla ikinci plana atması, hedeflenen ilişki yapısını ortaya koymaktadır:

“Onun bir kadın olarak incinmesinin, yaralanmasının ne önemi vardı? Vladimir'e, sevdiğine, sözde arkadaşlarının reva gördüğü neydi? Hayır onun başkalarını öpmesi değil, asıl acı olan devrimin bile gerçeği, adaleti getirmemesiydi” (Kollontay, 1996, s. 58).

Ancak Vladimir'in tutuklandıktan sonra Vasya'ya yolladığı not kadın-erkek ilişkilerinin problemlili yapısının henüz ortadan kalkmadığına bir başka örnektir, zira Vladimir Vasya'nın kendisini affetmesini isterken onu *“geçmişinden dolayı hiç ayıplamadığını”* dile getirmiştir. Vasya da bu konuda Vladimir'e hak vermiş ve Vladimir'in değişimi ile *“yosmalar”* kendilerini onun kollarına attığında bir rahip gibi

davranamayacağını, erkeklerin hepsinin böyle olduğunu düşünmüştür (Kollontay, 1996, s. 59). Bu konuda Vasya'nın geleneksel ataerkil düşünce yapısından tam olarak sıyrılmamış bir kadın olduğunu, erkeğin aldatmasının olağanlaştırıldığını görmek mümkündür. Ancak Gürsoy'un da üzerinde durduğu üzere öykünün bu ölümünde dikkat çekilmek istenen bir diğer mesele kadına ve erkeğe bakış açısındaki uçurumdur. Erkek evliken dahi istediği kişi ile birlikte olabilmekte ancak kadın bekarken yaşadığı ilişkilerin yükünü taşımak durumunda kalmakta, eski ilişkilerinin “lekesinden” kurtulamamaktadır (Gürsoy, 2019, s. 414). Bu, yaratılmaya çalışılan toplumda geçmiş kabullerin hala rol oynadığını göstermektedir. Vladimir ve Vasya bu olay etkisini yitirdiğinde hemşireden hiç söz etmemişler, Vasya Vladimir için hemşirenin “içilmiş ve unutulmuş bir bardak içkiden” farklı olmadığını anlamıştır (Kollontay, 1996, s. 62). Hemşirenin “içilmiş ve unutulmuş bir bardak içkiden” farklı olmadığının ifade edilmesi bir bardak su teorisine bir gönderme iken Kollontay'ın “Kanatsız Eros'unun” da daha net anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Aldatılan Vasya'nın bunu bir dram haline getirmemesi de yine dikkat çekmektedir.

Kitapta Vasya sıklıkla geçmişi düşünmektedir. Vladimir'in yanına gittiği tren yolculuğunda Vladimir'in cephede hafif bir şekilde yaralanması sebebiyle bakıma ihtiyacı olduğu için yanına gelişini hatırlar. Vasya, işlerinin yoğunluğu dolayısıyla Vladimir'in gelişine sevinememiş, Vladimir'in bakıma ihtiyaç duyması ve işlerine yetişmesi gerektiği için bin parçaya bölünmesi gerektiğini düşünerek tasalanmıştır. Bu anılarda Vladimir'in Vasya'nın sürekli çalışmasından, evde olmamasından ve devlet mutfağından gelen yemeklerden şikayet etmesi dikkat çekmektedir. Vladimir, Vasya'nın yaptığı işe saygı duymamaktadır ve aralarındaki çıkar çatışmaları ön plana çıkmıştır. Vasya, geçici bir çözüm olarak yemek yapması için kuzeni Styosa ile anlaşır ancak Vladimir'in Styosa'yı taciz etmesi dolayısıyla Styosa işi bırakır (Kollontay, 1996, s. 63-68). Kadının üzerindeki “ikinci shift” baskısını gözler önüne seren bu anı, kadının aile

içerisindeki konumunun değişmediğini ve yaratılan yeni toplumda iş hayatında ve toplumsal hayatta aktif olan kadından beklenenlerin geçmişte beklenenlerden farklı olmadığını, “iyi bakılmadığı” için şikayet eden erkeğin beklentileri karşılanmadığı için yarattığı huzursuzluğu göstermektedir. Vladimir bu süreçte bir çocukları olmamasından dahi şikayet etmiştir (Kollontay, 1996, s. 69). Böylelikle Kollontay, bir kez daha devlet tarafından kadınlara verilmiş olan hakların aile yaşamında ve özel hayatta tam olarak yer edinemediğini gözler önüne sermiştir. Bu süreçte Vasya ile Vladimir’i birbirine yeniden yakınlaştıran şey kongre olmuştur. Vasya’nın fraksiyonuna destek sağlayan Vladimir, siyasi tartışmalar ve fikir alışverişleri sayesinde Vasya ile yeniden yakınlık kurabilmiştir (Kollontay, 1996, s. 71). Bu, Kollontay’ın hedeflediği yalnızca birer sevgili değil, her şeyden önce bir yoldaşlık ilişkisi kurma bağına bir örnek teşkil etmektedir. İlişkide ortak çıkarların olması, tarafların birbirleri ile kurdukları ilişkinin yanı sıra toplum için ortak bir mücadele vermeleri sebebiyle mücadelede yakınlık kurma eğilimi Vasya ve Vladimir’in ilişkisinde ön plana çıkmaktadır. Ancak Vladimir gittikten sonra Vasya’nın rahat rahat çalışabileceği için rahatlaması Vladimir ve Vasya’nın ilişkisinde bir dengesizliğin olduğunu tekrar gündeme getirmektedir:

“Vladimir’i yolculadıktan sonra, Vasya tekrar aceleyle kongreye döndü. Birlikteyken ne kadar iyi olsa da insan tek başına daha özgür, diye düşündü. Sevgili orada olduğu sürece düşünceler bölünüyor ve iş ilerlemiyordu. Şimdi kendini tümüyle işe adayabilirdi. İş ve huzur. Kocasını yanındayken yeterince uyuyamıyordu bile” (Kollontay, 1996, s. 72).

Vasya’nın durumu Kollontay’ın da ilişkilere dair eleştiri getirdiği konulardan biri olan kadının kariyeri ve aşkı arasında bir seçim yapması gerekliliğine bir örnektir. Ne işinde ne de evinde tam bir verim sağlayabilen Vasya, bu sorumlulukların altında ezilmiş, Vladimir’in konu ile ilgili şikayet etmesi ise vicdan azabı çekmesine sebep olmuştur.

Bundandır ki Vasya, Vladimir'in gidişini kendisini gerçekleştirebilmek ve işinde verimli olabilmek için bir fırsat olarak değerlendirmektedir.

Vasya Vladimir'in yanına vardığında gördüğü Vladimir, tamamen farklı bir hayat yaşayan, burjuvalaşmış, evinde hizmetçileri olan bir Vladimir'dir. Tam bir “müdür” olmuştur. Dahası Vasya'yı kıyafeti sebebiyle acımasızca eleştirmiştir. Vasya, yabancılık çekmektedir. Bununla birlikte Vladimir'in “arkadaşları” ile olan ilişkisi Vasya'yı rahatsız etmiş, Vladimir'in evlerine misafir olarak gelen kadınla gereksiz bir samimiyet kurması ve Vasya yokmuş gibi davranması ona Vladimir'in değiştiğini düşündürmüştür (Kollontay, 1996, s. 75-87). Vasya'nın Vladimir'den gerçek bir komünist gibi yaşamasını beklediği açıkça görülmektedir. O, şık giysiler, lüks bir yaşam, sosyal aktivitelerle geçen günler talep etmemektedir. Vasya'nın istediği herkesin eşit yaşadığı bir dünyadır. Bu noktada Vasya'nın politik mücadeleye bir erkek olan Vladimir'den daha bağlı olduğu dikkat çekmektedir.

Vasya, Vladimir'in yanında kalırken sıkılmaya, bir ev hanımı gibi yaşadığı için rahatsız hissetmeye başlar. Volodya'nın müsrifliği ve komünistçe yaşamaması da Vasya'yı rahatsız eden bir diğer etkindir. Volodya için yaşamaya başladığını, boş durduğunu hisseden Vasya'nın alışık olmadığı bu hayat ona eziyet etmeye başlar (Kollontay, 1996, s. 89-93). Bu, Kollontay'ın “ilişki içerisinde benliği kaybetmeye” yönelik eleştirisine iyi bir örnek oluşturmaktadır. Kollontay, kadınların en büyük sorununun hayatlarını sevdikleri erkekler üzerinden kurgulamaları olduğunu belirtmiş ve bunun doğru olmadığını, duygusal dramlara sebep olanın da bu olduğunu savunmuştur. Vasya'nın istemeden içerisine düştüğü bu durumdan duyduğu rahatsızlığın sebebini de burada aramak mümkündür. Vasya'nın kocasına hizmet ederek ve yalnızca onu düşünerek yaşamaya uzun süre katlanamayacağı bir gerçekken Vladimir'in soruşturmasını araştırmak için bir kez daha parti komitesine gider, onun hayatını yoluna sokmak zorunda kaldığı bir başka durumla yüz yüze gelir. Parti komitesinde “gerçek

yoldaşları” ve *“kendisinden olanlar*” ile olduğu için duyduğu mutluluk Vladimir ve Vladimir’in çevresinin yanında hissettiği yabancılığı bir kez daha vurgulamaktadır. Yine parti komitesinde herkesin meşgul olması, kendisinin ise bir fazlalık olduğunu hissetmesi, evde kalmaktan duyduğu rahatsızlığa ve bir kadın olarak iş hayatında topluma faydalıyken kendisini çok daha iyi hissettiğine işaret etmektedir. Komitedeyken çalışmak istediğini belirtmesi üzerine iş hususunda kadın birimine yönlendirilmesi ise Vasya için oldukça iyi bir gelişmedir (Kollontay, 1996, s. 95, 98-99). Kollontay, öyküde kadın birimine (Jenotdel) yer vererek ilgili birimin kadınlar konusundaki faaliyetlerine dikkat çekmiştir. Jenotdel’e başvuran Vasya fabrikada çalışmaya başlamıştır. Vasya fabrikadaki işleri ile ilgilenirken yine her şeyi unutmaya başlamış, tamamen işine odaklanmış, ülkenin içerisinde bulunduğu maddi imkansızlıklar dolayısıyla düşük ücretle çalıştırılan kadınlar için mücadele etmiştir (Kollontay, 1996, s. 105). Bu, yine Kollontay’ın idealindeki “yeni kadın” portresine uygun bir davranıştır, zira eşi ile arası iyi olmayan, yaşadığı hayattan memnun olmayan ve her şeyini geride bırakarak eşinin yanına gelen kadın, yine toplum yararını ön planda tutarak kendisini işine adanmıştır. Bununla birlikte Vasya’nın dertlerini unutması, bir uğraşının, mücadele ettiği bir hedefinin olmasının kadın hayatında ne çok şeyi değiştirdiğine dair de bir örnek oluşturmaktadır.

Vasya, Vladimir ile birbirlerine yabancılaşmalarının yanı sıra tekrar ihanet gerçeğiyle yüz yüze gelir. Vladimir’in *“iki bütçesinin olduğunu”* duyması, Vladimir’in tiyatrodan geldiğinde parfüm kokması, Vasya’ya olan tavrının günden güne değişmesi şüphelerini kuvvetlendirirken Vasya durum dolayısıyla acı çeker ancak bu acı Vladimir’in yanında olmasına rağmen başkası ile olmasının verdiği acıdır. Vasya’nın karşılaştığı bu olay sebebiyle hem kıskançlıkla hem de “sevgi-yoldaşlık” ilişki bağına olan inancından doğan hayal kırıklığı ile mücadele ettiğini söylemek mümkündür. Zira Vladimir’in artık onu sevmediği düşüncesi, bununla beraber birlikte mücadele verdikleri onca şeye rağmen bir başkasına yönelmesi Vasya’yı yaralamıştır:

“Ayrı olsalardı durum farklıydı. O zaman bir erkekten sadakat beklemezdi. Ama şimdi? Vasya onunla bir bütün olmuş, bütün sevgi ve şefkatini ona yöneltmişti... Bunun anlamı neydi? Artık kendisini sevmiyor muydu? Olamazdı! Vasya’nın yüreği buna inanmak istemiyordu. Eğer kendisini sevmiyorsa ona bu kadar sevgi dolu davranır, onun için tasalanır mıydı? Buralara gelmesini ister miydi? Volodya nasıl olur da kendisini sevmezdi? Birbirlerine o kadar yakinken, içten bağlıyken, arkadaşken, dostken? Birlikte neler yaşamamışlardı ki! Mutsuzluk şimdi nasıl da pusu kurmuştu! Vasya inanamıyordu, inanmak istemiyordu... Ama kıskançlık yılanı zehrini yüreğine akıtmıştı” (Kollontay, 1996, s. 107).

Vasya, şüpheleri ile mücadele ederken aldatılmayı affetmemeye, *“kocaların sevmedikleri resmi nikahlı karıları ile oynadıkları gibi kendisiyle oynatmamaya”* karar verir. Vasya’nın aldatılmaya karşı tutumu devrim öncesinde hakim olan *“evlilik birliğinin sonlandırılmayacak bir bağ olması”* düşüncesine de bir başkaldırıdır. Vasya, Volodya’nın onu aldatmasını affettiği takdirde durumun resmi nikahla gerçekleşen geçmişteki evliliklerin vardığı noktaya varacağını düşünür. Vasya ile Vladimir’in ilişkisi git gide kötüleşir, Vladimir daha mesafeli bir tavır takınır, Vasya’nın ise şüpheleri artar. Vasya’nın duruma yaklaşımı *“iki kişinin yaşadığı yalnızlığın tek başına olmaktan daha kötü olduğu”* yönündedir. Dolayısıyla Vladimir evden gittiğinde rahatlamış hisseder (Kollontay, 1996, s. 114). Vasya ile Vladimir’in tartışmaları şiddetlenirken Vladimir Vasya’nın tavırlarını *“histerik kadın krizi”* olarak nitelendirmeye başlar. Vasya’nın dostları ise Vasya’yı duruma karşı uyarır. Vladimir’in *“kentin en süslü bayancığı”* ile birlikte olduğunu öğrenen Vasya, durumu kabullenmekte zorlanır, en çok incindiği konu ise Vladimir’in ona yalan söylemesi, dostluklarına ihanet etmesidir. Bununla birlikte

kente rezil olduğu görüşüne “*Onun davranışlarından ben mi sorumluyum?*” diyerek karşı çıkar (Kollontay, 1996, s. 124-128). Vasya’nın davranışlarında toplum tarafından kadınlara atfedilen kıskançlık, kabullenememe gibi hisler görülse de temeldeki yaklaşımı oldukça farklıdır. Vasya, sevgilisini değil, dostunu kaybeden bir kadının çektiğı acıyı çekmektedir. Volodya’nın ihanetini içselleştirmemesi ve kente rezil olduğunu kabullenmemesi, onun davranışlarının sorumluluğunu üstlenmemesi geleneksel toplum yapısından bir nebze olsun uzaklaşıldığını göstermektedir. Zira Vasya değerini Vladimir’in ona olan tutumu ile ölçmemektedir. Vasya yalnızca Vladimir’in onunla dost olarak kalması şartıyla onu affedebileceğini defalarca tekrarlamış, aralarındaki dostluğun bitmesi sebebiyle onu terk etme kararı almıştır ancak her ne olursa olsun acı çeker.

Vladimir intihara kalkıştığında Vasya “*Savelyev gibi dolandırıcılarla kirli işler çevirmediği, halkın çıkarlarına ters düşecek şeyler yapmadığı*” için Vladimir’i ölüme terk edemeyeceğine karar verir (Kollontay, 1996, s. 139). Vasya’nın bu hamlesinde bir kez daha toplum çıkarlarının kişisel çıkar ve hislerden daha önemli olduğu vurgusu yapılmış, “Yeni Kadının” her şeyden önce toplumu düşünmesi gerektiği tekrarlanmıştır.

Vasya ile Vladimir’in bu konu ile ilgili yüzleşmesi ise Sovyet Rusya’daki toplum yapısının ataerkil kabullerden tamamıyla kopmadığını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Vladimir, “hafiyelik yaptığını” söyleyerek Vasya’yı suçlamış, sevgilisi Nina Konstantinovna ile olan ilişkisini normalleştirmiş, buna rağmen Vasya’yı sevdiğini söyleyerek Vasya’yı ikna etmeye çabalamıştır. Ancak Vasya durumu kabullenmekte zorlanır zira içten içe beklentisi Volodya’nın Nina ile görüşmeyi kesmesidir. Ancak Volodya Nina’yı bırakmasının mümkün olmadığını anlatır çünkü Vladimir Nina’yı “*kız olarak almıştır*”, Nina “*temizdir*”. Vasya’nın bu cümlelere verdiği yanıt Kollontay’ın kendi düşüncelerini ve toplumda oturmasını istediğı düşünce yapısını açıklar niteliktedir: “*Temiz! Ne saçmalıyorsun Vladimir? Bir insan bedeniyle mi temizdir? Bir burju gibi düşünüyorsun*” (Kollontay, 1996, s. 142-149). Bekaret konusu bir kez daha gündeme

gelirken Kollontay'ın Vasya'yı Vladimir ile ilişkisinin başında olduğundan farklı bir noktada konumlandırması Vasya'nın zaman içerisinde düşünce yapısının değiştiğine işaret ederken bunun toplumda beklenen değişime de ışık tuttuğunu söylemek mümkündür.

Vladimir'in evinde aşçılık yapan Marya Semyonovna'nın Volodya yeniden Nina'nın yanına gittiğinde söyledikleri toplumun kadına bakış açısındaki gelenekselci yönü bir kez daha gözler önüne sermektedir. Marya Semyonovna, Vasya'nın *“Vladimir için bir kadın olmadığını, durumdan onun suçlu olduğunu, bir memur olmamasına rağmen toplantıdan toplantıya koştuğunu, ‘aptal’ kadınları aydınlatmakla uğraşacağına kendi işine bakması gerektiğini”* söylerken bir kadının kendi hayatı ve uğruna mücadele ettiği değerleri olduğu takdirde aldatılmasından kendisinin sorumlu olacağını dile getirmiştir (Kollontay, 1996, s. 145). Bununla beraber Marya Semyonovna'nın Vasya'nın kıyafetlerine sıklıkla karıştığı, onu süslediği, somurtkan oluşu ile ilgili onu eleştirdiği görülmektedir. Marya Semyonovna erkeklerin neşeli kadınlardan hoşlandığını sıklıkla tekrarlar. Gürsoy'a göre bu durum, kadının kocasını daima mutlu etmek zorunda olan bir obje olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir (Gürsoy, 2019, s. 415). Eskiden soylu ailelerin yanında görev yapan Marya Semyonovna, eski kabullerin bir temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır ve oluşturulmaya çalışılan Sovyet toplumunun görüş ve kabullerine yabancı olması dikkat çekmektedir.

Bilindiği üzere “bir bardak su” teorisinin savunucuları partner seçiminde sınıf faktörünün üzerinde durmuştur. Vasya'nın da Vladimir'i bu noktada eleştirdiğini görmek mümkündür, zira Vladimir bir devrimci ile değil, bir *“bayancıkla”*, bir *“burjuva”* ile birlikte (Kollontay, 1996, s. 151). Vladimir de bunu kabul etmekte, Nina ile hiçbir ortak noktalarının olmadığını ve onun bir yoldaş olmadığını, asla Vasya ile olduğu gibi bir dostluk bağı kuramayacaklarını, onu *“bir kız olarak aldığı için”* ona karşı sorumlu hissettiğini dile getirmektedir. Vasya ise buna şiddetle karşı çıkar, zira Nina bir çocuk

değildir. Ancak Vladimir Nina'nın proleterce düşünmediğini, bekaretin onun için önemli olduğunu vurgular (Kollontay, 1996, s. 155). Bu noktada proleter bakış açısı ile burjuva bakış açısının çatışmasını gözlemlemek mümkündür. Burjuva ahlak kuralları kadının değerini bekaret üzerinden çizer ve cinsellik yaşayan bir kadını bunu yaşadığı erkeğe bağımlı kılarken, proleter ahlak kuralları bu durumu reddetmektedir. Keza Vasya da birlikte olduğu iki kişi ile iletişimi kesildiğinde yıkılmamış, onları unutmuştur. Bunun yanı sıra Vasya ve Nina karakterlerindeki seçimin rastgele olduğunu söylemek mümkün değildir, zira Gürsoy'un da belirttiği üzere Nina burjuvaziyi sembolize etmektedir. Vasya ise komünist toplumdaki “yeni kadındır”. Şık giyinen, kültürlü, güzel bir kadın olan Nina, bir erkeğe bağımlı yaşar, çalışıp kendi ayakları üzerinde duramaz, yaşamını yalnız idame ettirebilecek güce sahip değildir; Vasya ise giyimine kuşamına önem vermeyen, güzelliği ile ön plana çıkmayan bir “dava kadını” olma niteliği taşımaktadır. Nina resmi nikah talep ederken, Vasya evliliğe önem vermemektedir. Vasya için Vladimir'e karşı duyguları dolayısıyla taşıdığı sorumluluklar, iş ve sosyal hayatı için birer engel teşkil etmektedir (Gürsoy, 2019, s. 414). Vasya ve Nina arasındaki bu zıtlık, kadın sorununun sadece devlet eliyle çözülemeyeceğini bir kez daha göstermektedir. Erkeklerin kadınlara dair yüzyıllardır süregelen beklentileri Vladimir'in partner seçiminde kendisini göstermiş, Vladimir “koruyup kollaması gereken” Nina'ya duyduğu sorumluluk sebebiyle Vasya'yı istemediği bir hayata mahkum etmiştir.

Vasya ile Vladimir arasındaki soğuk savaş Nina Moskova'ya gittikten sonra da son bulmaz, birbirlerine git gide daha da yabancılaşmaya ve her fırsatta öfke nöbetleri geçirmeye başlarlar. Bu süreçte eski çalıştığı kentteki Stepan Alekseyeviç'ten iş konusunda destek isteyen Vasya'ya yanıt gelir ve Vasya “*bir müdür karısı olmaktan*” kurtulabilmek adına kendisini Vladimir'in yanında tutan ipleri kesmeye karar verir (Kollontay, 1996, s. 160). Daha fazla “*ahmak kadını*” oynamak istemeyen Vasya durumu

Vladimir’e açıklar. Kurduğu Cümleler Kollontay’ın kadınların gelmesi gerektiğini savunduğu konuma büyük bir örnektir:

“...Güçlüyüm. Sanıyor musun ki senin sevgin benim yaşantımın tek amacıdır? Sevginden usandım. Sevgin benim için bir acı kaynağından başka bir şey değil. Bir an önce senden kopup uzaklaşabilsem...” (Kollontay, 1996, s. 166).

Vasya’nın bu çıkışının, Kollontay’ın ilişkilerin temel sorunlarından biri olarak gördüğü kadınların “gaysizleştirilmesine”, dolayısıyla kendilerini yalnızca hayatlarındaki erkeğe adanmalarına yönelik bir eleştiri olduğunu söylemek mümkündür. Kollontay, ilişkilerde yaşanan dramların kaynaklarından biri olarak bu meseleyi görmüştür, dolayısıyla Vasya da hayatının Volodya’dan ibaret olmadığını ve Volodya’nın bir dost olarak ona yalan söylemesinin onun güvenini kırdığını, ona acı veren şeyin bu olduğunu ifade etmiştir (Kollontay, 1996, s. 166). Tüm bunlara rağmen Vasya ve Vladimir ayrılırken özgür arkadaşlar olarak birbirlerini görmeye devam etme kararı alır, Vasya da Vladimir’e yeni iş yerine giderken eşyalarını toplayabilmesi adına arkadaş olarak yardım eder (Kollontay, 1996, s. 171). Burada “sevgi-yoldaşlık” ilişkisinin kişilerin birbiri hayatındaki yerini sağlamlaştırdığı çıkarımını yapmak mümkündür. Zira Vasya, Volodya gibi bir insanla hayat yolunda el ele yürüyemeyeceğinin farkına varmıştır ancak ona bir dost, bir arkadaş olarak yardım etmekte bir sakınca görmez. Zira aralarındaki dostluğa saygısı devam etmektedir.

Vasya eskiden çalıştığı işe geri döndüğünde komün evin sakinlerinin sorunları ile ilgilenirken kendi sorunlarını unutmuştur. B. Aşkın’ın belirttiği üzere Vladimir’in etki alanından çıktığında kendi kimliğini yeniden bulmuş ve özgürleşmiştir (Aşkın, 2019, s. 211). Bu sırada evin sakinlerinden olan Fedoseyeva’nın eşinin onu aldattığını Vasya’ya anlatırkenki ifadeleri dikkat çekmektedir. Fedoseyeva, kilise nikahı kısıldığı için ondan iğrense de kocasına katlanmak zorunda olduğunu düşünmüştür (Kollontay, 1996, s. 175).

Burada Kollontay'ın “evliliğin sonsuzluğuna”, kilise nikahının “bozulmazlığına” ve geleneksel evliliklerin kadınların benliklerini tamamıyla geri plana atmasına yönelik bir gönderme bulunmaktadır.

Zaman içerisinde Vasya'nın kendisini toparladığı, parti işleri ile ilgilenirken kişisel sorunlarını ve yaşadığı kıskançlığı unuttuğu görülmektedir. Bununla birlikte Fedoseyeva'ya eşinin ilişkisine engel olmamasını öneren Vasya, kendi hayatında “geçmişte kalmış bir mutluluğu korumaya çalıştığı için” pişman olmuştur. Fedoseyev'in sevgilisi Dona ile kurduğu iletişim doğrultusunda Nina ve Vladimir'in ilişkisine bakış açısı değişmiştir ve bu doğrultuda Nina'ya bir mektup ile aralarından çekileceğini ifade eder (Kollontay, 1996, s. 182, 185). Rowbotham, Vasya'nın geçtiği süreçlerin sonunda elde ettiği özgürlüğü “olumsuz bir özgürlük” olarak değerlendirmiş, zira bunun kadınların “kendilerinden bir parçayı reddetmesiyle” doğan bir özgürlük olduğunu belirtmiştir (Rowbotham, 2020, s. 186). Vasya'nın kendisini ararken insani olan duygulardan kaçındığı bir gerçektir. Kanımızca kıskançlık, yaşanan duygusal ilişkilerden yara alma gibi hisler ve bunlardan doğan acıyı yaşamak kadınsı değil, insani durumlardır. Bunlardan kaçmanın ve kimliğini koruyabilmek adına hislerini tamamıyla reddetmenin, sağlıklı sonuçlar doğuracağını söylemek güçtür. Ancak Kollontay'ın, yaşadığı dönemde bunu gerekli bulmasının sebeplerini anlamak güç değildir. Yaşadığı toplumda kendisini ilişkileri üzerinden tanımlayan, toplum tarafından da bu şekilde tanımlanan kadınların varlığına şahit olan Kollontay'ın, kadınların toplumsal konumunu koruyabilmeleri adına duygusal ilişkilerini daha ölçülü ve mantık çerçevesinde yaşamasının bir zorunluluk olduğunu savunması, kadınların duygusal oldukları için önemli işler başaramayacağı, yönetimde yer alamayacakları, sağlıklı karar veremeyecekleri düşüncelerinin hakim olduğu bir dünyada oldukça normaldir. Kollontay, kadınların kendilerini ilişkileri üzerinden tanımlamalarına ve ilişkilerinin tüm hayatlarını etkilemesine karşı çıkmıştır.

Öykünün devamında bir çocuğu olacağını öğrenen ve çocuğu tek başına yetiştirme kararı alan Vasya, arkadaşı Gruşa'ya yaşananlar dolayısı ile kendisini tanıyamadığını, yaşamadığını, partiyi unuttuğunu ancak şimdi kendisini topladığını söyler. Vladimir'e artık öfkeli olmadığını, yalan söylenmediği takdirde herkesin sevdiği kişi ile mutlu olma hakkının olduğunu ifade eden Vasya, Gruşa çocuğu tek başına nasıl büyüteceğini sorduğunda *“Niye tek başıma? Parti, devlet onu yetiştirecek. Güzel bir kreş kuracağız. Senin de kreşte çalışmanı istiyorum. Sen çocukları seversin. Ve o, bizim hepimizin ortak çocuğu olacak”* yanıtını vermiştir (Kollontay, 1996, s. 190). Bu, Kollontay'ın çocukların bakımını toplumun üstlenmesi gerektiği, buna yönelik kreşler kurulması, çocuğun komünist ideolojiye uygun bir şekilde yetiştirilmesi ve bekar annelerin devlet tarafından herhangi bir ayrımcılığa uğramadıkları için bir erkeğe mecbur kalmamaları ve mağdur olmamaları yönündeki görüşlerinin esere yansımasıdır. Dona da Vasya da çocuklarını tek başlarına yetiştirebileceklerine dair sarsılmaz bir inanç duymaktadır.

Öykünün son cümleleri ise Kollontay'ın hedeflediği toplumun bir özeti niteliğindedir.

“Yaşamak ve çalışmak!

Yaşamak ve savaşmak.

Yaşamak ve hayatı sevmek.

Leylak dalındaki arılar gibi!

Bahçe ağaçlarındaki kuşlar gibi!

Çayırdaki cırcırböcekleri gibi!” (Kollontay, 1996, s. 191).

T. Osipoviç, “Vasilisa Maligina” isimli uzun öykünün yalnızca yazarın cinsler arası ilişkilere dair görüşlerini aktardığı için değil, aynı zamanda kadınların evlilik ve aşka yeni yaklaşımlarını, içsel çatışmalarını ve dramlarını yansıttığı için de ilginç olduğunu belirtmiştir. Duygusal ilişkilerin Vasilisa için Vladimir için olduğundan çok daha anlamlı olduğunu belirten Osipoviç, Vasilisa'nın Vladimir'i terk etmeme konusundaki ısrarını

buna bağlamıştır (Osipoviç, 1994, s. y.). Ancak öykünün sonunda Vasya'nın Vladimir'in etkisinden tamamen çıkması ve hamile olmasına rağmen Vladimir'e haber dahi vermemeyi tercih etmesi onun ilişkilerdeki duygusal tutumunun daha mantıksal bir çizgiye geçtiğinin ve ilişkilerde hislere kıymet verdiğinin kanıtı niteliğindedir. Bu yönüyle Vasya, öyküdeki yolculuğunu yalnızca iş hayatında ve politik hayatta aktif olmasıyla değil, gerçekten bağımsız bir karakter edinmesiyle de yeni bir kadın olarak tamamlamıştır. Ancak Vasya'nın kendisini partideki faaliyetleri üzerinden tanımladığı da dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Kollontay'ın “yeni kadın” portresinin kadınlara tam bir özgürlük verip vermediği tartışmaya açıktır. Dönemin koşullarında bu yaklaşımın sosyalizmin inşası için önem taşıdığı şüphe götürmez bir gerçektir ancak kadının kendisini kendisinden bağımsız faktörlerle tanımlamasının yine bir dayatma olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Dolayısıyla Kollontay'ın “Vasilisa Malıgina” isimli öyküsündeki yeni kadını da yalnızca partiye bağlı olduğu, kendi benliğini ve hislerini reddettiği sürece özgür ve kendisini gerçekleştirmiş bir kadın olmayı başarmış sayılmaktadır.

Çalışmamızın bir sonraki başlığında “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesinde yer alan “*Kız Kardeş*” isimli öykü “yeni kadın” portresi açısından incelenecektir.

3.2.2. “Kız Kardeş”

“Kız Kardeş”, Kollontay tarafından 1923 yılında kaleme alınmış ve ilk olarak *Kommunistka (Kadın Komünist)* dergisinin Mart-Nisan ayında çıkan 3. – 4. sayısında yayımlanmıştır. Öyküde bir kez daha kadınların iç yaşamına yönelen Kollontay, kadınlar için asıl önemli olanın ne olduğunu bir kez daha vurgulamış, dönemin kadınlarının yaşadığı sorunlara ışık tutmuştur.

3.2.2.1.“Kız Kardeş” Eser Analizi

3.2.2.1.1. Sözcükbilimsel Analiz

Sözcükbilimsel analiz esnasında metin boşluklar dahil olmak üzere 1.400-1.500 karakter üzerinden iki bölüme ayrılarak *Textometr* isimli program aracılığı ile analiz edildiğinde metinde toplamda 2.964 kelime olduğu tespit edilmiştir. Bu iki bölüm incelendiğinde metinde en sık kullanılan kelimelerin «муж» (eş, koca), «дело» (iş), «уходить/уйти» (gitmek, terk etmek), «ребёнок» (çocuk), «жить» (yaşamak) kelimeleri olduğu saptanmıştır (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu kelimelerin tüm metinde ne kadar sık kullanıldığı tarafımızca incelenmiş olup «муж» kelimesinin 34, «дело» kelimesinin 15, «уходить/уйти» fiilinin 14, «ребёнок» kelimesinin 10, «жить» fiilinin ise 8 kez kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Eserde en fazla kullanılan kelimenin “eş” kelimesi olması ve en sık kullanılan ilk beş kelime arasında sosyalist rejime özgü ifadelerin yer almamasının “Kız Kardeş” isimli öykünün üçlemedeki diğer öykülerden belli noktalarda ayrıldığını gösterdiği kanaatindeyiz. Zira ilgili öykünün öncelikli hedefi kadınları sosyalist mücadeleye çekmekten ziyade ev içinde ve duygusal ilişkilerinde yaşadıkları sorunlarla baş edebileceklerine ilişkin onlara bir örnek göstermektir. Bu bağlamda ilgili hikayenin, komünist hayat görüşüyle yazılmış olsa da münferit bir sorun olarak kadın sorununu ele aldığını söylemek mümkündür.

Metnin ayrıldığı iki bölüm *Textometr* aracılığı ile analiz edildiğinde birinci bölümdeki kelime uzunluğunun 4,8; ikinci bölümdeki kelime uzunluğunun 4,5 sembol olduğu sonucu elde edilmiştir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Ortalama alındığında ise metindeki kelime uzunluğunun ortalama 4,6 sembol olduğu sonucuna varılmıştır. Rusçadaki ortama kelime uzunluğunun 5,28 sembol olduğu göz önünde bulundurarak

(Şarov, tarih yok) bu hikayede de oldukça kısa kelimelerin seçildiği yorumunu yapmak mümkündür.

Metindeki kelime haznesinin genişliği analiz edildiğinde ise her iki bölümdeki kelime haznesinin 5/10 şeklinde değerlendirildiği görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Dolayısıyla kelime haznesinin çok geniş olmadığı sonucuna varmak mümkündür.

Metindeki kelime çeşitliliği analiz edilirken tarafımızca belirlenen ilk bölümdeki kelime çeşitliliğinin değerlendirmesinin 0,39, ikinci bölümün ise 0,34 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Ortalama alındığında ise sonucun 0,365 olduğu görülmüştür. Buradan hareketle “Kız Kardeş” öyküsünde de kelime çeşitliliğinin çok yoğun olmadığı görülmektedir.

Metindeki kelimelerin zorluk derecesi analiz edildiğinde ise ilk bölümdeki kelimelerin 4/10, ikinci bölümdeki kelimelerin ise 3/10 olduğu tespit edilmiştir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu sonuçların ortalaması alındığında ise metindeki tüm kelimelerin ortalama zorluğunun 3,5/10 olduğu sonucuna varılmıştır.

Analiz sonuçları dikkate alındığında “Kız Kardeş” eserinin de “Vasilisa Malıgına” eseri gibi anlaşılması ve okuması kolay kelimeler ile oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2.1.2. Sözdizimsel Analiz

Metin sözdizimsel açıdan analiz edilirken *Textometr* aracılığı ile eserde toplam 401 cümle olduğu tespit edilmiştir. Ardından ayrı ayrı ele alınan iki bölümdeki cümle uzunluğu incelenmiş olup ilgili web sitesinin analiz sonuçlarının, cümlelerin içerdiği kelime sayısının 6,5 ile 8,5 kelime arasında seyrettiği yönünde olduğu görülmüştür

(Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu sonuçların ortalaması alındığında ise bu bölümlerdeki cümlelerin ortalama 7,5 kelimeden oluştuğu sonucuna varılmıştır. Rusça edebi metinlerdeki cümlelerin ortalama 10,38 kelimeden oluştuğu bilinmektedir (Şarov, tarih yok). Buradan hareketle eserdeki cümlelerin ortalamadan daha kısa olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra Rusçada konuşma stiline özgü cümlelerin 5-9 kelime arası uzunluğa sahip olduğu bilinmektedir (Razgovorniy stil', tarih yok). Bu bağlamda eserin konuşma stilinde yazıldığını söylemek mümkündür.

Tarafımızca eserdeki cümle uzunluğunun yanı sıra cümle yapısı da incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda metinde çoğunlukla basit cümlelerin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda eserde yer alan 401 cümle incelendiğinde basit cümle kullanım oranının %70,36 olduğu tespit edilmiştir.

Eserde cümle uzunluğunun yanı sıra cümle türleri de incelenmiş olup metinde birçok tek ögeli cümle (односоставные предложения) olduğu sonucuna varılmıştır:

- Nominal Cümleler (Назывные предложения):
 1. «Важное лицо...» (Kollontay, 1923, s. y.)
 2. «Хозяйственник...» (Kollontay, 1923, s. y.)
 3. «Звонок» (Kollontay, 1923, s. y.)
- Belirli-şahıslı cümleler (Определённо-личные предложения):
 1. «И не вернусь» (Kollontay, 1923, s. y.)
 2. «Сижу ночью с больным ребёнком, одиноко так на сердце...» (Kollontay, 1923, s. y.)
 3. «Думаю, хоть с ним горем поделюсь, лишь бы трезвый оказался!..» (Kollontay, 1923, s. y.)
 4. «Пусти, жена...» (Kollontay, 1923, s. y.)
 5. «Вижу — пьяный...» (Kollontay, 1923, s. y.)

6. «Сижу, сама не своя.» (Kollontay, 1923, s. y.)

- Belirsiz-şahıslı cümleler (Неопределённо-личные предложения):

1. «В августе рассчитали» (Kollontay, 1923, s. y.)
2. «Но уже назад не взяли...» (Kollontay, 1923, s. y.)
3. «А почему вас рассчитали?» (Kollontay, 1923, s. y.)
4. «По её почину в районе организовали ясли.» (Kollontay, 1923, s. y.)
5. «И опять временно отсрочили расчёт» (Kollontay, 1923, s. y.)

- Şahıssız cümleler (Безличные предложения):

1. «Приходилось пропускать службу» (Kollontay, 1923, s. y.)
2. «Но ведь его тоже никогда не было дома...» (Kollontay, 1923, s. y.)
3. «Пришлось ему уехать по делам комбината, в командировку» (Kollontay, 1923, s. y.)
4. «И опять легче стало» (Kollontay, 1923, s. y.)
5. «Но выхода не было» (Kollontay, 1923, s. y.)

- Genel-şahıslı cümleler (Обобщённо-личные предложения):

1. «Конечно, что с пьяного спросишь?» (Kollontay, 1923, s. y.)
2. «Как попросишь?» (Kollontay, 1923, s. y.)
3. «Да и не найдёшь её, работу теперь...» (Kollontay, 1923, s. y.)
4. «Каждый день просыпаешься с этой надеждой...» (Kollontay, 1923, s. y.)
5. «А всё ждёшь, всё надеешься!..» (Kollontay, 1923, s. y.)

Yukarıda verilen örneklerde de görülebileceği üzere metinde tek öğeli cümlelere sıklıkla yer verilmiştir. Bunun hem okumayı kolaylaştıran hem de anlatımı güçlendiren bir faktör olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2.1.3. Biçembilimsel Analiz

Aleksandra Kollontay'ın "İşçi Arıların Aşkı" üçlemesindeki ikinci eser olan "Kız Kardeş" isimli öykü, üçlemedeki hacmi en dar olan eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Eser, kısa olmasına karşın yazıldığı dönemde hakim olan sosyal ve ekonomik eşitsizliği kadınların tecrübeleri üzerinden çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Öyküde çeşitli sosyal ve ekonomik koşulların kadın yaşamı üzerindeki etkisi, bu koşulların onları zor kararlar almaya nasıl ittiği ve kadınların aşağılanma ve sömürüye maruz kaldığı üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların bağımsızlık ve onurlarını korumak için verdikleri mücadele de eserde işlenen temel konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öykünün temelinde yatan düşünce, kadınların cinsiyetleri ve sosyal statüleri dolayısıyla dezavantajlı konumda oldukları toplumda yaşadıkları sorunları aydınlatmaktır. Kollontay'ın eserde sosyal eşitsizlik koşullarında kadınlar arasındaki dayanışmanın, karşılıklı anlayışın ve desteğin gerekliliğini gündeme getirdiğini de görmek mümkündür. Zira yazar, farklı koşulların, kadınları birbirinden farklı yollara itebileceğini gösterirken kadınların birbirlerine karşı anlayışlı olmalarının önemini de vurgulamıştır.

Eserde XX. yüzyıl Rusya topraklarında kadın yaşamını ve sosyal konumunu farklı perspektiflerden yansıtan iki figürün varlığından bahsetmek mümkündür. İlk kadın kahraman toplumun daha varlıklı ve stabil bir yaşam süren kesimini temsil etmektedir. Eğitimli, entelektüel ve hayata dair daha geleneksel görüşleri olan bir kadındır. Dışarıdan refah içerisinde yaşadığı izlenimini verse de evliliğinde yaşadığı hayal kırıklığı ve kendi kaderini tayin etme hakkı ve bağımsızlığı için verdiği mücadele dolayısıyla büyük bir çıkmazın içerisinde. Bu kahramanın sosyal sorumluluk sahibi ve empati yapabilen bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür. İkinci kahraman ile kurduğu ilişki bu özelliklerini kanıtlar niteliktedir. İkinci kadın kahraman ise gençtir, ilk kahramana kıyasla

çok daha çaresiz ve savunmasız bir konumdadır. İşini kaybetmiş ve hayatta kalabilmek adına fuhuş yapmak durumunda kalmıştır. Kollontay'ın fuhuşla mücadelenin üzerine özellikle eğildiği ve NEP döneminde kadınların yeniden fuhşa yönelmesi sebebiyle bu konuya dair eleştirileri göz önünde bulundurulduğunda kahramanın özellikle yaratıldığını söylemek mümkündür. Zira hikayesi, dönemde hakim olan toplumsal eşitsizliği ve yabancılaşmayı gözler önüne sermektedir. Genç, çaresiz ve hayatın sert gerçekleri sebebiyle ahlaki ve etik ilkelerinden ödün vermek zorunda kalan kadın portresi, dönemin koşullarının kadınlar üzerindeki olumsuz etkisini oldukça güçlü bir şekilde yansıtmaktadır.

Eserde kadın kahramanların da erkek kahramanın da bir isminin olmayışı ve cümlelerin çoğunun öznesiz olması dikkat çekicidir. Zira bu durumu eserdeki kadınların herhangi bir kadın, erkeğin de herhangi bir erkek olabileceği, dolayısıyla anlatılanların dönemin toplumunda sık karşılaşılabilecek bir hikaye olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Kollontay, bu öykü ile tek bir kadının hikayesini değil, ilgili dönemde yaşayan birçok kadının hikayesini anlatmıştır. Dolayısıyla kahramanların her birinin bireysel öykülerin yanı sıra, cinsiyet eşitliği, sosyal adalet ve ahlaki ikilemler gibi dönemin değişim sürecinde olan toplumunda önem arz eden toplumsal sorunları sembolize ettiğini söylemek mümkündür.

Öykü, olayların belli bir sırayla geliştiği doğrusal bir anlatıma sahiptir. Eserin kompozisyonu, iki kadının yaşamda izledikleri yolların karşıtlığına dayanmaktadır. Bu durum, iki kadın arasındaki sosyal ve ideolojik farklılıkları da vurgulamaktadır. Eserin kahraman bakış açısıyla kaleme alındığı görülmektedir. Bununla birlikte zaman zaman diyaloglara ve iç monologlara yer verilirken zaman zaman anlatıma geçilmiş, böylelikle esere dinamizm katılmıştır. Diyalog ve iç monologlara yer verilmesi, okurun kahramanın iç dünyasına dalmasına olanak sağlarken, eserdeki derin duygusal betimlemeler de okur

ile kahraman arasında kurulan bağı kuvvetlendirmekte, okurun kahramanın hissettiklerini hissedebilmesi açısından önem arz etmektedir.

Öykü, sözcükbilimsel ve sözdizimsel analizinden de anlaşılabilceği üzere oldukça basit bir dille kaleme alınmıştır. Kollontay, kahramanları ve deneyimlerini gerçekçi bir şekilde aktarabilmek adına dolaysız ve dürüst bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bunun yanı sıra öyküde yer alan cümlelerin günlük konuşma stilinde yazıldığı görülmektedir. Metinde geçen basit üsluba özgü kelime ve ifadeler bunu kanıtlar niteliktedir: «делегатка», «видаешься», «... того и гляди», «нэпмановцями», «гадливо», «компанию водить», «дочурка», «рассвирепеет», «бабье», «проститутка», «Не взыщи!». Eserin günlük konuşma stilinde yazılmış olmasının ve örneklerdeki gibi basit üsluba özgü kelime ve ifadelerin seçilmesinin bilinçli bir tercih olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Bu, eğitim seviyesi düşük kadınlar için öyküyü daha anlaşılır kılmakta, bunun yanı sıra kahramanla empati kurmalarını, dolayısıyla onu anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Kollontay'ın, okurlarının kahramanlarında kendilerinden bir parça bulmasını hedeflediğini söylemek mümkündür. Zira kendilerinden bir parça buldukları, kahramanları kendilerine benzettikleri takdirde kahramanın hayatında yaptığı değişikliği kendi hayatlarında yapma cesaretini toplamaları daha kolay olacaktır.

Eser, basit ve anlaşılır bir dille kaleme alınmış olmasına karşın retorik figürler ve söz sanatları açısından oldukça zengindir. Bunun temel sebebinin anlatımı güçlendirmek ve duygusal gerilimi artırmak olduğunu söylemek mümkündür. Metinde retorik sorular, tezat, mübalağa, kat'ı (sözü yarıda kesme sanatı, aposiopesis), benzetme, elipsis, asindeton, kişileştirme gibi anlatımı güçlendiren birçok söz sanatına yer verilmiştir. Örnek vermek gerekirse yazar, anlatım gücünü artırmak ve kahramanın yoğun hislerinin okur tarafından anlaşılmasını, tecrübe edilmesini sağlamak amacı ile birden fazla kez sözü yarıda kesme sanatına başvurmuştur: «Я пришла к вам потому, что мне некуда идти... Вот уже три недели, что я без крова... Денег нет, жить не на что...» (Size

geldim çünkü gidecek başka yerim yoktu... Üç haftadır başımı sokacak bir evim yok... Param yok, sefalet içinde yaşıyorum...) örneğinde görülebileceği üzere sözler yarıda kesilerek kahramanın çekingenliği ve bulunduğu durum dolayısıyla ne denli zorlandığı okura aktarılmıştır. Bunun yanı bu söz sanatı aracılığı ile cümlelerin devamında kahramanın ne dediğinin ya da diyeceğinin okur tarafından tahmin edilmesine olanak sağlanmaktadır: «*Но встречи были светлые, радостные...*» (Ama buluşmaları huzurlu, neşeliydi) örneğinde görüldüğü üzere çiftin buluşmalarına ilişkin herhangi bir detay verilmeksizin buluşmaların neşeli olduğu aktarılmış, okurun buluşmaların detaylarına ilişkin çiftin ilişki dinamiklerinden hareketle çıkarımlarda bulunması beklenmiştir.

Kişileştirme de eserde sık kullanılan söz sanatlarından biridir. Örnek vermek gerekirse «... с внимательными, живыми, чуть грустными глазами» (dikkatli, canlı, biraz hüznü gözlerle) ifadesinde gözlere insani özellikler katıldığı görülmektedir. «...одиноко так на сердце» (kalbi öyle yalnızdı ki) ve «А у самой сердце так и ноет...» (Kalbim ise öyle sızlıyordu ki) örneklerinde ise kalbe insani özellikler kazandırılmıştır. Kişileştirmenin, eserde aktarılan durumun içinde barındırdığı yoğun hislerin okura geçmesi, okur tarafından daha yoğun bir şekilde hissedilmesi adına kullanıldığı yorumunu yapmak mümkündür.

Eserde metaforlara da yer verilmiştir. Metaforların ağırlıklı olarak kahramanın içinde bulunduğu durumu ya da duygu durumunu aktarmak adına kullanıldığını söylemek mümkündür. Örnek vermek gerekirse «*Густые ресницы не в силах удержать алмазную слезу...*» (Gür kirpiklerin elmas gözyaşlarını tutacak gücü yoktu...) ifadesinde kahramanın gözyaşlarının elmastan olduğu ifade edilerek yaşanan durumun ne denli acı verici olduğuna dikkat çekilmiştir. Zira elmas, en sert madendir ve gözyaşlarının elmastan olması ile yaşanan durumun kahramana taşlaşmış gözyaşları döktürdüğü ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra bu metafor, elmasın oldukça değerli bir materyal olduğu göz önünde

bulundurulduğunda anlatıcının kahramana yönelik duyduğu şefkate de işaret etmektedir. «*Ребёнок не надолго выбил её из колеи.*» (Çocuk onu yalnızca kısa bir süre amaçlarına giden yoldan saptırdı) örneğinde ise «*выбил её из колеи*» ifadesi bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır ve kahramanın çocuğu dünyaya geldikten sonra bir süre yalnızca onunla ilgilenmek durumunda kaldığını ve profesyonel ve politik hayattan kısa bir süre uzaklaştığını ancak sonrasında başka çözümler bulduğunu ifade etmektedir. «*...сама не своя.*» (...kendimde değilim) ifadesi de kahramanın yaşadığı olaydan ne kadar sarsıldığını aktarmak adına kullanılmış bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yazarın kahramanın duygu durumunu ve içinde bulunduğu koşulları aktarırken sıklıkla metaforlara başvurduğunu söylemek mümkündür.

Eserde metaforların yanı sıra karşıtlık sanatının (tezat) da yer bulduğu gözlemlenmektedir. «*Но хоть мы и примирились, а обида осталась.*» (Barışmamıza rağmen kırgınlığımız devam etti) örneğinde görüleceği üzere barışma ve kırgınlık kelimeleri tezatlık oluşturmaktadır. «*...больше обиды да горечи, чем любви*» (...kırgınlıklar ve acılar sevgiden daha fazlaydı) örneğinde de aynı şekilde “kırgınlık ve acı” ifadeleri ile “sevgi” kelimeleri arasında tezatlık bulunmaktadır. Tezatlığın kahramanın içerisinde bulunduğu durumda yaşadığı hislerin çelişkilerini yansıtmak için bir araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Zira öyküde eşini seven ancak onun kendisine yaşattıkları ve değişimi dolayısıyla acılar yaşayan bir kadının düştüğü ikilemlere şahitlik edilmektedir.

Tedric (derecelendirme) sanatı da eserde anlatımı güçlendirmek adına kullanılan yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse «*Трезвый, виноватый, обходчивый*» (Ayık, suçlu, uysal) cümlesinde anlatım kademeli olarak detaylandırılmakta, zenginleştirilmektedir. Aynı şekilde «*...предупреждала, стыдила, плакала...*» (onu uyardı, utandırdı, ağladı...) ifadesinde de kahramanın eşinin durumu karşısında verdiği tepkileri kademeli olarak arttığını görmek mümkündür. «*...хочу ничего*

не слышать, не знать, не чувствовать...» (...hiçbir şey duymak, bilmek, hissetmek istemiyorum) ifadesinde de benzer bir şekilde anlatım yoğunlaştırılmakta, detaylandırılmaktadır. Verilen örneklerden hareketle yazarın bir kez daha kahramanın iç dünyasına ve verdiği tepkilerin altında yatan sebeplere ışık tutmak adına bu yönteme başvurduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra derecelendirme sanatı kahramanın izlenimlerini ve düşüncelerini ifade ederken, duyduğu rahatsızlığı dile getirmekte bir araç olarak kullanılmaktadır. Örneğin *«Женщина, молодая, нарумяненная, подвыпившая...»* (Bir kadın, genç, allıklı, sarhoş...) ve *«Продажных, уличных!»* (Satılık, sokak -kadınlarını-) cümlelerinden görülebileceği üzere derecelendirme kahramanın gördüklerinden ve düşündüklerinden duyduğu rahatsızlığı ifade eden bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tekrar (yineleme) sanatı da metinde önemli bir rol oynamaktadır. Metnin birçok yerinde bu sanata başvurulduğunu söylemek mümkündür, zira tekrar sanatı aracılığı ile kahramanın bir rutinin içerisinde olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir: *«Грустно стало ей от этого рассказа, так грустно, как ещё никогда не было за всё время революции...»* (Bu hikaye onu üzdü, öyle üzdü ki tüm devrim sürecinde bu kadar üzüldüğü olmamıştı...), *«Всё думала, думала...»* (Düşündü, düşündü...), *«Говорит, говорит, не остановишь»* (Konuşuyor, konuşuyor, susturamıyorsun), *«Без дела, без заработка...»* (İşsiz, maaşsız), *«А всё ждёшь, всё надеешься!..»* (Ama yine de bekliyorsun, umut ediyorsun) örneklerinde bir rutine, uzun bir sürece işaret edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra aynı paragraf içinde bir kelimenin sıklıkla tekrar edildiği cümlelere de rastlamak mümkündür: *«Оба шли с большевиками. Оба горели одной верой, одним страстным желанием — сбросить власть эксплуататоров, построить новый, справедливый мир. Оба любили «книгу» и стремились к самообразованию. Обоих подхватил, закружил вихрь революции... В октябрьские дни — оба были «на посту»»* (İkisi de Bolşeviklere katıldı. İkisi de tek bir inançla, tek

bir güçlü istekle yanıp tutuşuyordu: “Sömürenlerin iktidarını yıkmak”, yeni, adil bir dünya inşa etmek. İkisi de “kitabı” seviyordu ve kendini geliştirmeye çalışıyordu. İkisi de devrimin kasırgasına kapılmış, o kasırganın etkisiyle dönüp duruyordu. Ekim günlerinde ikisi de “nöbetteydi”) cümleleri tek bir paragrafta yer almakta, arka arkaya sıralanmaktadır. Yazarın «оба» (ikisi) ifadesini bu kadar sık tekrarlamasının çiftin başta bir bütün olarak hareket ettiklerini, aralarında büyük bir uyum ve benzerlik olduğunu vurgulamak için başvurulmuş bir yöntem olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Birebir tekrara, aynı paragraf içerisinde bir kelimenin birden fazla kez geçmesine bir diğer örnek «*Всё чаще да чаще стал он приходить домой нетрезвый*» (Eve daha da nadir ayık gelmeye başladı), «*Всё, всё ему сказала...*» (Ona her şeyi, her şeyi söyledi...), «*Всё сказала...*» (Her şeyi söyledi...) cümlelerine aynı paragrafta yer verilmesidir. Bu cümlelerde kahramanın artık “son raddeye” geldiği, sitemkar olduğu hissedilmektedir. Yazarın tekrara başvurmasının temel sebebinin okura geçirilmek istenen duyguyu güçlendirmek olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

Benzetme de eserde başvuru söz sanatlarından biridir. Örnek vermek gerekirse «*А как одна осталась, так меня всю трясло начало, точно в лихорадке*» (Yalnız kalır kalmaz her yerim öyle bir titremeye başladı ki sıtmaya yakalanmış gibiydim) cümlesinde sıtmanın sebep olduğu fiziksel tepki ile kahramanın yaşadıklarına geliştirdiği fiziksel tepki arasında şiddetleri üzerinden bir benzerlik kurulmuştur. Bu bağlamda eserde benzetmenin, kahramanın iç dünyasının hayatına yansımalarının şiddetinin anlaşılması için bir araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Eserde devrik cümlelerle de karşılaşmak mümkündür. Örnek vermek gerekirse «*...хозяйство она, правда, запускала*» (...ev işlerini, doğrusu, bıraktı) cümlesi “nesne + özne + zarf + yüklem” sırası ile oluşturulmuştur. Cümle kurallı bir şekilde oluşturulduğunda «*...она, правда, запускала хозяйство*» şeklinde oluşturulacak,

dolayısıyla “özne + tümleç + yüklem + nesne” sırası takip edilecektir. Örnekte görülebileceği üzere devrik cümle odağı eylemin kendisine çekmek adına kullanılmıştır.

«Пришлось ему уехать по делам комбината, в командировку. Три месяца ездил. С «нэпмановцами». Вернулся. И сразу кольнуло: будто «чужой». Не слушает её рассказов, еле на неё глядит. Принарядился, даже душитесь стал» (Kombina işleri sebebiyle iş gezisine gitmesi gerekti. Üç ay boyunca gezdi. “Nepçilerle”. Döndü. Ve hemen derin bir acı hissetti: “yabancı” gibiydi. Hikayelerini dinlemiyor, ona zar zor bakıyordu. Süslenip püsleniyordu hatta parfüm bile sıkmaya başlamıştı.) cümlelerinde asinetona başvurulduğu görülmektedir. Bağlaçların kullanılmaması eylemlerin kendilerine ve sürece değil sonuca odaklanılmasını sağlama amacına hizmet etmiştir.

Bunun yanı sıra metinde tamamlanmamış cümlelerle de karşılaşmak mümkündür. Örnek vermek gerekirse *«Из-за ребёнка»* (Çocuk yüzünden) cümlesinde özne ve yüklem, *«А дома лишних пяти минут не пробудет»* (Evde ise fazladan beş dakika bile geçirmiyordu) cümlesinde öznenin, *«...одиноко так на сердце...»* (kalbi öyle yalnızdı ki...) cümlesinde ise yüklem olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda yazarın ellipsis yöntemine başvurduğunu söylemek mümkündür. *«...он теперь в комбинате»* (Artık kombinada), *«Дело — важнее семьи»* (İş aileden daha önemli), *«Не о себе забота — о деле»* (Kendine değil, işe özen göstermeli), *«Девочку взяли — по дому...»* (Eve yardıma bir kız aldılar), *«За время революции, в спешке работы — не до спиртного было!..»* (Devrim zamanlarında işlere koşturmaktan içmeye vakti olmuyordu), *«В тот день с радостью за дело взялась»* (O gün sevinçle işe koyuldu) örneklerinde görülebileceği üzere yazarın, olayların gerçekleşme hızını veya kahramanın olaylar karşısında duyduğu heyecan ve endişeyi yansıtmak adına bu yönteme başvurduğu yorumunu yapmak mümkündür. Bunun yanı sıra bu gibi kullanımlar eserin dilini günlük konuşma diline daha da yaklaştırmıştır.

Son olarak metinde retorik sorulara yer verildiği görülmektedir. «*Чего ты вздумала бабьи истерики разводить?*» (Ne diye bir anda “karı” histerilerine kapılacağın tuttu?), «*Куда идёшь?*» (Nereye gidiyorsun?), «*Чего от меня хочешь?*» (Benden ne istiyorsun?), «*Если разлюбил — почему не скажет прямо?*» (Artık sevmiyorsa neden doğrudan söylemiyor?) cümleleri herhangi bir cevap almak adına sorulmuş soruları içermemektedir. Bu bağlamda bu soruların anlatımı güçlendirmek ve duygu yoğunluğu katmak amacı ile, kahramanların duygu durumlarının daha derinden anlaşılabilmesi için kullanıldığını söylemek mümkündür.

Verilen örneklerden hareketle metinde söz sanatlarının ve retorik figürlerin, yazarın kahramanların iç çatışmalarını ve duygusal krizlerini açığa çıkararak duygu durumlarını etkili bir şekilde aktarmasına olanak sağladığını, bunun yanı sıra öyküdeki yalnızlık, çaresizlik ve kişisel acı temasını vurguladıklarını söylemek mümkündür. Eserin tarihsel ve sosyal bağlamını, özellikle kadınların toplumsal rolünün algılanışında güçlü sosyal çalkantıların ve değişimlerin yaşandığı XX. yüzyılın başları oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kollontay’ın “Kız Kardeş” isimli öyküsünün, edebiyatın sosyal idealleri ve dönemin mücadelesini yansıtmak, kadın sorunu ve kişisel özgürlük teması gibi sosyal sorunlara dikkat çekmek ve toplumu yönlendirip yeni bir toplum inşa etmek amacıyla kullanılmasına önemli bir örnek olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2.1.4. “Kız Kardeş”te Yeni Kadın

Aleksandra Kollontay’ın ““Kız Kardeş”” isimli öyküsü “yeni kadın” portresini “Vasilisa Malıgina”ya kıyasla daha az yansıtmakla birlikte dönemin ekonomik şartlarının kadınların yaşam koşullarına etkisi ve kadın-erkek ilişkilerinde kadınların

yaşadıkları sorunlar, bu sorunlara dair çözüm yolları ve “tek başına ayakta kalma mücadelesi verecek güce sahip olan kadın” portresi açısından önemli bir eserdir.

Eserdeki kadın kahraman anlatıcının yanına gider, ona işe ihtiyaç duyduğunu söyler. Kadın, çocuğunun hasta olması dolayısıyla işini aksatmış, bu sebepten işten çıkarılışı üç kez ertelense de sonunda işine son verilmiştir. Çocuğu vefat eden ardından da işe geri alınmayan kadın, kendisine verimli çalıştığını ancak eşi iktisat memuru olduğu ve maddi durumları kötü olmadığı için çalışmasına gerek olmadığını söylediklerini belirtir. Eşini terk ettiğini ve geri dönmek istemediğini ifade eder, ardından eşi ile hikayesini anlatmaya başlar: Eşi ve kendisi devrim yıllarında tanışmış, git gide yakınlaşmış, çocukları olacağı haberinin ardından beraberliklerini yasallaştırarak birlikte yaşamaya başlamıştır. Çocuğun doğumu ile kadının kendi uğraşlarıyla bölgede bir kreş açılmış, kadın işini ailesinden daha fazla önemsemesine rağmen kongrede delege olarak seçilmiştir. Mutlu ve birbirlerine yol arkadaşlığı ettikleri ilişkileri eşi Kombina’da¹⁶ çalışmaya başladıktan sonra değişmeye başlar. Eşi daha iyi şartları olan bir iş bulduğundan kadına işi bırakmasını teklif etmiş, kadın ise bunu reddetmiştir. Başlangıçta her şey iyiye giderken eşinin iş dolayısıyla NEP’çilerle birlikte seyahat etmeye başlaması birbirlerine yabancılaşmalarına sebep olmuştur. “*Evde hiç durmayan, son derece şık giyinen, hatta parfüm bile süren*” eşi kadını artık dinlememeye başlamıştır, ilişki dinamikleri böylelikle bozulmuştur. Eşinin alkol kullanmaya da başladığını belirten kadın, eşinin eve sarhoş gelişlerine tepkili olduğu için onunla konuşmaya karar verir, eşi başta makul açıklamalarda bulunsa da bir akşam eve geldiğinde kadına “*beğenmiyorsa onu zorla tutmadığını*” söyler. Adam, akşam kendisini affettirirse de devlet harcamalarında yapılacak kısıtlamalar dolayısıyla işten çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kadın, eşinin evde daha çok vakit geçirip ev işleriyle uğraşmaya vakit bulabileceği için böylesinin daha iyi olduğunu söylemesiyle anlaşılmadığı ve aşağılandığı için kendisini

¹⁶ Birden fazla sanayi kuruluşunun tek bir çatı altında toplanarak tek bir elden yönetilmesi.

kötü hisseder. Yoldaşlarının yanına giderek hakkını savunur ve işten çıkarılmaz. Ancak bu sefer de çocuğu hastalanmıştır. Hasta çocuğunun başında beklerken eve bir başka kadınla gelip kadına saygısızlık eden adam ertesi akşam eve geldiğinde kadın onu terk etmesi gerektiğini düşünür (Kollontay, 1996, s. 193-198). Eşinin kadının işten çıkarılması tehlikesine dair yaklaşımı dikkat çekicidir. Zira toplumda kadınlar çalışma hakkını elde etmiştir ancak ekonomik sorunlar sebebiyle işten çıkarılmaların yaygınlaştığı dönemde daha az tecrübe sahibi oldukları ve eğitimlerinin yetersizliği sebebiyle gözden çıkarılan ilk işçiler kadınlar olmuştur. Bu noktada erkek evde daha fazla vakit geçirmesinin daha doğru olduğunu söyleyerek kadının profesyonel yaşamda bulunmasının kendisi için olan önemini görmezden gelmiş, onun emeğini küçümseyerek esasında yerinin evi olduğunu dile getirmiştir. Bu, kadın erkek ilişkilerinin devlet eliyle belli bir noktaya kadar değiştirilebileceğini gösterir bir durumdur. Zira, asıl gerekli olan, toplumsal değişim ve kadının konumuna ilişkin mantalitenin yeniden oluşturulmasıdır.

“İçimden “onu terk etmelisin” diye düşündüm. Büyük olasılıkla suçunu kabul edecek, benden özür dileyecek ve eski yaşam hiç değişmeden sürecekti... Ama artık hoş görmeyecektim! Ayrılıp gidecektim! Bunu düşünürken yüreğim acı çekiyordu! Onu sevmiştim ve hala seviyordum... Niye gizlemeli? Onu şimdi bile seviyorum ancak şimdi her şey o ölmüşçesine bitti. Ama o zamanlar... O zamanlar duygularım henüz canlıydı...”
(Kollontay, 1996, s. 198).

Kadının eşini terk etme düşünceleri, eşinin bölge toplantısına gitmek için montunu aldığı anda kendisini kolunu morartacak kadar sıkarak durdurması ve onu isterik nöbetlerle suçlayarak onun gibi bir adamı arayacağını, onu besleyip ona her istediğini aldığını, ticaret yapan insanın böyle yaşaması gerektiğini söylemesiyle başlayan tartışma ile son bulur. Adam içini döker, kadın ise onun haline üzülür ve onu sakinleştirmeye çalışır.

“İnsan bir sarhoştan ne bekleyebilir?” diye düşünür ve kendisini incitenin eve bir seks işçisi getirmesi değil, böyle bir tavır takınabilmesi olduğunu ifade eder. Barışçılar ancak aradaki soğukluk ortadan kalkmaz. Bu sırada kadın *“beni eskisi gibi sevseydi başka kadınlara gitmezdi”* diye düşünmeye başlar. Bunu dile getirdiğinde ise eşinden büyük tepki görür. Bu süreçte hasta çocuğu ile ilgilenmek adına işini aksatmak zorunda kalan ve bu konuda eşinden hiçbir destek görmeyen kadın, işini kaybetmemek adına bir kez daha mücadele eder ve işten çıkarılışı bir kez daha ertelenir (Kollontay, 1996, s. 199). Burada dikkat çeken yüzyıllar boyunca yaşadığı koşullar dolayısıyla fiziksel şiddeti içselleştirmiş Rus kadınının, devrim sonrasında dahi bu duruma ses çıkarmayışıdır. Bununla birlikte kadın, *“Vasilisa Malıgına”*’da olduğu gibi eşine bir anne şefkati ile yaklaşmakta, onun hislerini ön planda tutmaktadır. Eşinin çocuk bakımı konusunda sorumluluk almaması da bir diğer önemli konudur. Devletin kadın ve erkeğin rollerine ilişkin yaratmak istediği devrimin ev içerisinde yankı bulmadığı aşıkardır. Zira kadın yine eşini ön planda tutmakta ve çocuğunun bakımı ile tek başına ilgilenmek durumunda kalmaktadır.

“Kocama bağımlı olmaktan eskisinden daha çok korkuyordum. Birlikte yaşamamız giderek güçleşiyordu. Birbirimize hepten yabancı olmuştuk. Aynı evde oturuyorduk ama birbirimizden haberimiz yoktu. Çocuğa bir kez olsun bakmadı. Bölgedeki çalışmamı ihmal etmemin nedeni çocuktı. O sıralar kocam az içiyordu. Eve ayık geliyordu ama sanki beni görmüyormuşçasına davranıyordu, artık birlikte uyumuyorduk, ben kızımın yanında kalıyordum. O, yemek odasındaki divanda yatıyordu. Bana geldiği bazı geceler de oldu... Ama artık sevinç duymuyordum! Eski acıların üzerine yenileri ekleniyor gibiydi.

Beni öpüyor ama içimde olup bitenleri sormuyordu...”

(Kollontay, 1996, s. 199).

Öykünün bu bölümü yalnızca bir kadın ve bir erkeğin ilişkide yaşadığı sorunlara dikkat çekmemekte, Aleksandra Kollontay’ın fuhşa dair görüşlerini de yansıtmaktadır. Kollontay, *“normal bir kadının duygusal ilişkilerinde tamamlanma ve harmoni aradığını ancak fuhuş alışkanlığı olan bir erkeğin duyguların getirdiği “titreşimleri” kaçırarak renksiz fiziksel eğinimin peşinden gittiğini, bu durumun iki tarafta da tamamlanmamışlık hissine ve ruhsal açlığa sebep olduğunu”* ifade etmiştir (Kollontay & Zetkin, 2021, s. 144-145). Öyküde kadın ve eşi arasındaki iletişim kopukluğunun sebeplerinden birini erkeğin halihazırda cinselliğe “ulaşırken” duygusal yatırım yapmak zorunda olmayacağı bir ilişki ağına dahil olması olarak kabul etmek mümkündür. Kollontay bu bağlamda fuhşun kadın-erkek ilişkilerine olan etkisine dair görüşlerini de esere yansıtmıştır. Bununla birlikte kadının ekonomik bağımsızlığın öneminin bilincinde olması dikkat çekmektedir. Öykü boyunca kadının çalışma konusunda belirttiğini, eşi ekonomik anlamda güçlendiğinde dahi çalışmaktan vazgeçmediğini gözlemlemek mümkündür. Bu, Kollontay’ın “yeni kadın” portresinde olmasını talep ettiği özelliklerdendir. Kadın, kendi çıkar ve taleplerini aile ve eşiyle sınırlı tutmamakta, parti toplantılarına katılmakta, hasta çocuğunun bakımı konusunda eşi tarafından yalnız bırakılmış olmasına rağmen işini yapmaya devam etmek istemektedir.

Öyküde kadının her şeyle tek başına mücadele ettiğini, toplumsal değişikliklerin aile ilişkilerinde kadınların üzerindeki yükü alma konusunda tam bir başarıya ulaşamadığını görmek mümkündür. Çocuğu öldüğünde de kocası tarafından yalnız bırakılan hatta eşinin çocuğunun cenazesine katılmamasıyla da incinen kadın, işsiz ve parasız bir durumda kalır. Bölgede çok iş olduğu için iş bulabileceğini ancak bu şekilde para kazanmasının mümkün olmadığını, NEP şartlarından dolayı çok fazla işsiz olduğu bir atmosferde iş rica etmeye de çekindiğini belirten kadın, eşinin yüksek gelirli bir işte

alışması sebebiyle iş bulmakta daha da zorlandığını ifade eder (Kollontay, 1996, s. 199-200). Bununla beraber eşini hala sevmekte ve umut beslemektedir. “*Biz kadınların ahmak bir yüreği var*”, der kadın kahraman (Kollontay, 1996, s. 200). Bu yönüyle “Vasilisa Malığına” ile bu öykünün kadın kahramanı arasında bir benzerlik kurmak mümkündür, zira ikisi de duygusal ilişkilerinde eski kabullerin kadınların içinde yeşerttiği umutlara, “yeniden sevilme umuduna” sıkı sıkı sarılmaktadır. Eşinin onu yeniden sevmesi umuduyla bekler, sabreder. Ancak eşi eve bir kez daha bir kadınla geldiğinde buna dair tüm umutları son bulur. Kahraman, eşi alkollü olmamasına rağmen böyle bir şey yaptığı için kendisini artık bir kardeş, bir dost olarak dahi sevmediğine ikna olur. Burada çarpıcı olan eşinin eve getirdiği kadının yalnızca 19 yaşında, yaşadığı maddi zorluklar dolayısıyla seks işçiliği yapan bir kadın olmasıdır. Kocasının eve getirdiği kadın ile olan iletişiminden sonra kadına değil, “*bir kadının ümitsiz durumunda yararlanmaya kalktığı için*” eşine öfkelenen kahraman, eşinin kendisine yaptıklarından ziyade bir yoldaşa yardım etmek yerine onun bedenini satın aldığı için eşinden tiksindir ve onunla artık yaşayamayacağına karar verir (Kollontay, 1996, s. 200-202). Bu bağlamda Kollontay, bir kez daha ekonomik sebepler dolayısıyla fuhuş yapmak durumunda kalan kadınların suçlanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte kadın kahramanın kişisel çıkarlarından ziyade yine diğer yoldaşlarını ve toplumun genelini göz önünde bulundurduğunu görmek mümkündür. Bilindiği üzere Kollontay için “kolektif için yaşamak” ve “sınıfın yararını” korumak kişisel ilişkilerden çok daha önemlidir. Kahramanın aldatılmasına rağmen kişisel acıları dolayısıyla değil de, bir yoldaştan yararlanıldığı için ilişkisini sonlandırmaya karar vermesi, Kollontay’ın uyandırmak istediği kolektif bilince iyi bir örnektir. Kadın kahraman bu olaydan sonra eşine dair tüm hislerinin “*aniden öldüğünü*” fark eder, eve geldiğinde kendisini haklı çıkarmaya çalışan eşine cevap vermez, sitem etmez, ağlamaz. Ardından evi terk ederek bir kadın arkadaşının yanına yerleşir ve iş aramaya başlar (Kollontay, 1996, s. 202). Bu bölümde kadın

kahramanın eşinin eve getirdiği kadın ile yakınlık kurması, uzunca sohbet etmesi, onunla son parasını paylaşması, kadının da ona ihtiyaç duyması halinde kendisini arayabileceğini söylemesi kadınlar arasındaki dayanışmaya iyi bir örnektir.

Öyküde kadının eşini sevmesine rağmen hem kendisine yaşattıklarına sessiz kalmadığını hem de birilerinden faydalanan bir insan olması sebebiyle eşini terk edecek kadar uğruna mücadele edilen değerlerin bilincinde olduğunu görmek mümkündür. Kahraman, “yeni kadın”a örnektir. Zira başta ona öğretilenlere uygun olarak eşinin saygısızlığına karşı sessiz kalsa ve bu durumu sindirmeye çalışsa da sonunda tek başına mücadele etmekten korkmamış, işsiz olmasına rağmen maddi sebeplerden eşinin yaptıklarına göz yummamış, kendi çıkarlarını düşünürken kolektifin çıkarlarını göz ardı etmemiştir. Bu bağlamda kadın kahramanın tıpkı “Vasilisa Malığına”da olduğu gibi duygusal bir olgunlaşma süreci geçirdikten sonra bağımsız bir kadın olarak karar verecek gücü kendisinde bulduğunu gözlemlemek mümkündür. Hem “Vasilisa Malığına”da hem de “Kız Kardeş” öyküsünde kadınların başta geleneksel kadın rollerine uygun davranışlar da öykünün sonunda kalpleri ve mantıkları arasında kaldıklarında mantıklarını seçtiklerini söylemek mümkündür. Öykü boyunca devlet tarafından yeni aile yapısı konusunda oluşturulan ideallerin aile yaşamında tam olarak hayata geçmediği, kadının içselleştirdiği kabuller dolayısıyla aile yaşamında maruz kaldığı haksızlıklara ses çıkarma konusunda ikilem yaşadığı gözlemlenmektedir. Ancak öykünün sonunda kadın toplumsal çıkarları ön planda tutarak gerekli adımı atacak cesareti kendisinde bulmuş ve eşini terk etmeyi göze alabilmiştir. Dolayısıyla karakter gelişimi Kollontay’ın “yeni kadın” beklentilerini karşılar biçimde tamamlanmıştır.

Çalışmamızın bir sonraki bölümünde ““İşçi Arıların Aşkı”” üçlemesindeki Üç Kuşakta Aşk isimli öykü “Yeni Kadın” portresi açısından incelenecektir.

3.2.3. “Üç Kuşakta Aşk”

“Üç Kuşakta Aşk” Aleksandra Kollontay tarafından 1923 yılında kaleme alınmış bir uzun öyküdür. Öyküde anne-kız ilişkilerine odaklanılırken Rusya’nın değişim ve dönüşüm sürecine de ışık tutulduğu görülmektedir. Bu bağlamda üç ana karakter üzerinden XIX. yüzyıl sonu Rusya’sına, devrim öncesi sürece ve devrim sonrasındaki sürece, bu dönemlerdeki değişen toplumsal ahlak anlayışına şahit olunmaktadır. Bu bağlamda eser, değişen toplum yapısına ışık tutması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

3.2.3.1.“Üç Kuşakta Aşk” Eser Analizi

3.2.3.1.1. Sözcükbilimsel Analiz

Sözcükbilimsel analiz esnasında metin boşluklar dahil olmak üzere karakter üzerinden altı bölüme ayrılarak *Textometr* isimli program aracılığı ile analiz edildiğinde metinde toplamda 9.325 kelime olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümlerden her iki bölümden sonra iki bölüm atlamak kaydıyla toplamda dört incelendiğinde ise ilgili bölümlerde en sık kullanılan kelimelerin «(по)любить» (sevmek), «любовь» (sevgi/aşk), «чувство» (his, duygu), «понимать» (anlamak), «почувствовать» (hissetmek) ve «товарищ» (yoldaş) olduğu tespit edilmiştir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu kelimelerin tüm metinde ne kadar sık kullanıldığı tarafımızca incelenmiş olup «(по)любить» fiilinin 47, «любовь» kelimesinin 29, «чувство» kelimesinin 27, «понимать» fiilinin 26, «товарищ» kelimesinin ise 20 kez kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Üç Kuşakta Aşk’ta da diğer eserlerde olduğu gibi sevgi ve aşk temasının sözcükbilimsel bakımdan ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bunun temelinde

Kollontay’ın cinsel özgürlüğü savunurken ikili ilişkilerde duygusal bağın korunması gerektiğine ilişkin görüşleri olduğunu söylemek mümkündür.

Metnin analizi esnasında ele alınan dört bölümün *Textometr* aracılığı ile analiz edilmesi ile metindeki ortalama kelime uzunluğunun en az 4,4, en çok 5,2 sembol olduğu görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu doğrultuda incelenen tüm bölümlerin sonuçlarının ortalaması alınarak metindeki kelimelerin ortalama uzunluğunun 4,9 sembol olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Rusçadaki ortalama kelime uzunluğunun 5,28 sembol olarak kabul edildiğinden (Şarov, tarih yok) metindeki kelimelerin ortalamasının altında bir uzunluğa sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “Üç Kuşakta Aşk” ile “Vasilisa Maligina” isimli eserdeki ortalama kelime uzunluğunun aynı olduğu görülmektedir. Metindeki kelime haznesinin genişliği, dolayısıyla sözcük yoğunluğu analiz edildiğinde ise incelenen bölümlerdeki kelime haznesinin değerlendirmesinin en az 4/10, en çok 6/10 olduğu görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Sonuçların ortalaması alındığında ise kelime haznesinin 5,25/10 şeklinde değerlendirileceği sonucuna varılmıştır.

Metin kelime çeşitliliği açısından analiz edildiğinde ise tarafımızca ayrılmış bölümlere dair sonuçların en az 0,34, en çok 0,45 olduğu görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). İncelenen dört bölüme ilişkin değerlendirmelerin ortalaması alındığında ise 0,38 sonucu elde edilmiştir. Bu doğrultuda bu metinde de incelemiş olduğumuz diğer metinlerde olduğu gibi kelime çeşitliliğinin çok yoğun olmadığını, kelime haznesinin çok geniş tutulmadığını söylemek mümkündür.

Metin kullanılan kelimelerin zorluğu açısından da analiz edilmiş olup incelenen dört bölüme ilişkin *Textometr* aracılığı ile edinilmiş sonuçlar, kelimelerin zorluk derecesinin en az 3/10, en fazla 5/10 oranında puanlandığını göstermiştir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Dört bölüme ilişkin sonuçların ortalaması alındığında ise metindeki

kelimelerin zorluk derecelerinin ortalamasının 4,25/10 olduğu tespit edilmiştir. “Vasilisa Maligina” ve “Kız Kardeş”te olduğu gibi bu eserdeki kelimelerin zorluğunun günümüz Rusçasına göre değerlendirildiğini belirtmek gerekmektedir. Eserin yazıldığı dönemde metinde kullanılan kelimelerin çok daha yaygın olduğu faktörü göz önünde bulundurulduğunda metnin zorluk derecesinin o dönemde çok daha düşük olacağı yorumunu yapmak mümkündür.

İlgili analiz sonuçlarından hareketle metnin sade bir dille yazma ve okuru zorlamama hedefi ile yazıldığı yorumunu yapmak mümkündür.

3.2.3.1.2. Sözdizimsel Analiz

Metin sözdizimsel açıdan analiz edilmiş, *Textometr* aracılığı ile eserde toplam 795 cümle olduğu tespit edilmiştir. Ardından incelenen dört bölümdeki cümle uzunluğu incelenmiş olup ilgili web sitesinin analiz sonuçlarının cümlelerin içerdiği kelime sayısının 10 ile 14,3 kelime arasında seyrettiği görülmüştür (Lapoşina & Lebedeva, 2021). *Textometr* aracılığı ile edinilmiş verilerin ortalaması alındığında ise metinde incelenen bölümlerde ortalama cümle uzunluğunun 12,05 kelime olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rusçada edebi metinlerdeki ortalama cümle uzunluğunun 10,38 kelime olduğu (Şarov, tarih yok) göz önünde bulundurularak ilgili metindeki cümlelerin ortalamanın üzerinde bir uzunluğa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte eser, “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesindeki en uzun cümlelere sahip eserdir.

Eserdeki cümleler, uzunluğunun yanı sıra yapısı açısından da tarafımızca incelenmiş olup “Vasilisa Maligina” ve “Kız Kardeş”te olduğu gibi bu eserde de basit cümle kullanımına sık rastlandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda en az 105, en fazla 168

cümleden oluşan altı ayrı bölüm incelendiğinde basit cümle kullanım oranının %51,11 olduğu saptanmıştır.

Metindeki cümleler incelendiğinde ise tek ögeli cümlelerin kullanımının diğer iki öyküye kıyasla daha az olduğu tespit edilmiştir:

- Nominal Cümleler (Назывные предложения):
 1. «Какой-то цинизм» (Kollontay, 1923, s. y.)
- Belirli-şahıslı cümleler (Определённо-личные предложения):
 1. «Вспоминаю свои деловые встречи с ней, ее сдержанность и сухость в общении с людьми и ее необычайную, прославленную неженскую деловитость» (Kollontay, 1923, s. y.).
 2. «Помогите мне разобраться» (Kollontay, 1923, s. y.)
- Şahıssız cümleler (Безличные предложения):
 1. «Жилось нам всем дружно и легко» (Kollontay, 1923, s. y.)
 2. «Ущерба от этого никому нет...» (Kollontay, 1923, s. y.)
 3. «Вот ребенка не надо иметь» (Kollontay, 1923, s. y.)

Metinde tek ögeli cümlelerin kullanımının anlatımı güçlendirmeye ve verilmek istenen mesajın daha kısa sürede verilmesini sağlamaya hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Bunun aynı zamanda metni günlük konuşma diline yaklaştırdığı da bilinmektedir. Ancak bu eserde hem nominal cümlelerin diğer öykülerde olduğunun aksine neredeyse hiç kullanılmadığını, hem de diğer tek ögeli cümlelerinin kullanımının diğer öykülerdekilere kıyasla oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra cümle uzunluğunun Rusça edebi metinlerdeki ortalama cümle uzunluğundan uzun olduğu da saptanmıştır. Bu, “Üç Kuşakta Aşk” isimli öykünün üçlemde yer alan diğer öykülerden farklı bir yaklaşımla yazıldığına işaret etmektedir. Dil ve kelime seçimleri basit ve anlaşılır olsa da kurulan cümleler daha uzun, cümleler ise çoğunlukla çok ögelidir. Bileşik

cümle oranı da diğer öykülerde olduğundan daha yüksektir. Bunun, eserde konu alınan kadınların eğitim seviyesine ve yaşananların karmaşıklığına dikkat çeken bilinçli bir tercih olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

3.2.3.1.3. Biçembilimsel Analiz

Aleksandra Kollontay'ın üç kadının hikayesine odaklandığı “Üç Kuşakta Aşk” isimli öyküsü, biçembilimsel açıdan analiz edildiğinde öykünün nesiller arası iletişim ve etkileşimin, bununla birlikte aşk ve ilişki kavramlarına yaklaşımındaki değişime ilişkin derin bir araştırma olduğu anlaşılmaktadır.

Eserde Olga Sergeyevna'nın, annesi Marya Stepanovna Olşeviç'in ve kızı Jenya'nın duygusal ilişkilere ve aileye yaklaşımlarına ve bu üç nesilden kadının yaklaşımları arasındaki farklara odaklanılmaktadır. Dolayısıyla hikayede geleneksel ve çağdaş aşk, ilişkiler ve ahlak anlayışının çatışması ön plana çıkmaktadır.

Öyküdeki üç kadının da devrimci hareketin içerisinde aktif rol alması dikkat çekmektedir. Marya Stepanovna Olşeviç, Narodniklere yakın politik görüşlere sahiptir, Olga Sergeyevna ve Jenya ise Marksisttir. Bu üç kadın da kendi yaşadıkları dönem için radikal ve toplumsal kabullerin dışında ilişkiler kurmuştur. Ancak Marya Stepanovna Olşeviç kızı Olga Sergeyevna'nın, Olga Sergeyevna ise kızı Jenya'nın ilişkilerindeki tercihleri anlayamamaktadır; bu, kendi döneminde “açık fikirli” sayılan kişilerin dahi bir sonraki nesli anlamakta zorlanabileceğine dikkat çekmektedir. Kollontay, öyküde değişen ahlak yapısını gözler önüne sermekte ve “işçi sınıfının yeni ahlak anlayışının” ne olacağı sorusuna odaklanmaktadır. Genel kabullerin büyük bir değişime uğradığı devrim sürecinde Olga Sergeyevna'nın ve Jenya'nın deneyimlediklerini bu denli şiddetli olmasa dahi deneyimleyebilecek birçok kadın olduğu göz önünde bulundurulduğunda eserin

temelde bu deneyimi yaşıyan kadınlara hitap ettiği yorumunu yapmak mümkün hale gelmektedir. Öykü, değişen toplumsal kabulleri sorgularken, Olga Sergeyevna'nın ve Jenya'nın iç çatışmaları üzerinden benzer durumlar içinde olan kadınlara kimi yollar sunmaktadır. Öyküde Jenya'nın "aşırılığının" olumsuz sonuçlar doğurması, Olga Sergeyevna'nın ise Jenya kız çocuğu olduğu için hayat tarzını ve tercihlerini daha fazla yadırgaması, toplumdaki aşırılıkları önlemek, bunun yanı sıra daima üzerinde durduğu "ikiyüzlülüğu" eleştirmek adına bir yoldur.

Eser, psikolojik unsurların desteği ile oluşturulmuş gerçekçi bir stile sahiptir. Kollontay'ın, karakterlerin dünyasının tam bir portresini oluşturabilmek adına günlük hayata ve karakterlere dair detayların üzerinde durduğu göze çarpmaktadır.

Eserin yapısı incelendiğinde ise bir neslin hikayesinden diğer neslin hikayesine keskin geçişlerin olduğu doğrusal bir yapı göze çarpmaktadır. Bu, okurun nesiller arasındaki düşünce yapısının radikal değişimini daha net göstermesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra öykü, üçüncü şahıs anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Bu, yaşananlara ve öykünün kişilerine daha objektif bir yaklaşımın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Eser, kelime seçimleri bağlamında oldukça basittir. Bunun yanı sıra cümleler uzun olsa da eserin günlük konuşma diline yakın bir dille yazıldığını söylemek mümkündür: «бабью драму», «издательница», «папироски», «папаша», «мамаша», «видала», «нелегальщина», «теперешняя», «городишь чепуху» gibi basit üsluba özgü kelime ve ifadelerin kullanımı bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Bunun yanı sıra öyküde duygusal yoğunluk ve imgeler dikkat çekmektedir. Bu bağlamda eserde anlatımı güçlendiren ve anlatımın etkisini artıran benzetme, metafor, tezatlık gibi söz sanatları ve retorik figürlere rastlamak mümkündür. Örnek vermek gerekirse eserde anlatıma günlük konuşma stili özellikleri kazandıran ve cümlelerin

duygusal yoğunluğu arttıran ellipsis kullanımı dikkat çekmektedir. «Если бы меня тогда спросили: кого я люблю, я бы, не задумываясь, ответила -- его, моего мужа и друга», «Но эти оба человека для меня давно – покойники», «Она ведь -- партийный работник, хотя ей всего 20 лет», «Они-- как дети, беспомощные оба», «А я ведь выбрана секретарем нашей ячейки, -- не без гордости», «Поискала подпись -- Ольга Веселовская», «Я уехала на юг России, Константин--за границу...», «Я -- в тупике» örneklerinde görülebileceği üzere ağırlıklı olarak yüklem kaybedilmesi üzerinden “eksiltime” başvurulmuştur.

Devrik cümleler de eserde sık kullanılmaktadır. «Работой среди женщин она совершенно не интересовалась» (Kadınlar arasında yürütülen çalışmalarla hiç ilgilenmiyordu) örneğinde görüleceği üzere cümle “nesne + özne + tümleç + yüklem” sırası ile, «За всю мою долгую, сорокапятилетнюю жизнь я не бывала в таком дурацком положении» (Bu kadar aptalca bir duruma düşmemiştim uzun, kırk üç yıllık hayatım boyunca) örneğinde “tümleç + özne + yüklem + tümleç” sırası ile, «Чтили ее по-своему и подпольные работники» (Kendi yöntemleriyle yeraltı işçileri de onu sayarlardı) cümlesi “yüklem + özne” sırası ile oluşturulmuştur. Bu örneklerden hareketle eserde devrik cümlelere yer verilmesinin cümlede odağı belirlemek için bir araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Eserde ironi, ifadenin fiili anlamının gerçek anlamıyla çeliştiği noktalarda başvuru bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse «киты деловых и личных писем» (iş ve kişisel mektup yığınları) cümlesi bürokratik işlerin rutinine işaret etmektedir. «Счастья наша любовь не давала ни ему, ни мне. И все-таки мы оба не могли подумать даже о разлуке» (Aşkımız ne ona ne de bana mutluluk verdi. Ama yine de ikimiz de ayrılığı düşünemiyorduk bile) cümlesinde ise ilişkideki mutluluk ve ayrılmaya yönelik isteksizlik ironik bir tezatlık yaratmaktadır. «Полезно. Жиру поубавится» (Faydalı, yağlarım azalacak) cümlesinde kahramanın

fiziksel görünüşüne ilişkin bir ironi yer almakta, «*Я осталась с Константином*» (Konstantin ile kaldım) cümlesi ise ilişkide yaşanan onca değişikliğin ardından ironik bir yapıdadır. «*Политикой интересовались наравне с Художественным театром и картинами Врубеля*» (Sanat tiyatrosu ve Vrubel'in tabloları kadar politikayla da ilgileniyorlardı), «*Такой быстроты и натиска он не ожидал*» (Bu hızı ve baskıyı beklemiyordu), «*Архиразвратный Париж*» (Son derece ahlaksız Paris), «*Но ради бумаг я решила, что буду 'настойчива', пусть 'буржуй' в душе ругает меня и трусит*» (Ancak kağıtlar uğruna “ısrarlı” olmaya karar verdim, varsın ruhumdaki “burjuva” bana küfretsın ve korkaklık etsin) cümleleri de yaşanan durumlara yönelik ironik bir yaklaşım sergilendiğini göstermektedir.

Kişileştirme de eserde başvurulan söz sanatlarından ve çoğunlukla duygusal durumları tasvirde kullanılan bir yöntem olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse «*С умными глазами*» (akıllı gözlerle), «*искали ее сердце, душа и ум*» (kalbi, ruhu ve akli aramıştı), «*грустно-упрекающими, но ласковыми глазами*» (üzgün, sitemkar ancak şefkatli gözlerle), «*...и в этих взглядах был свой язык, который я боялась понять, осмыслить...*» (ve bu bakışların anlamaktan, kavramaktan korktuğum kendisine ait bir dili vardı...) cümleleri kişilerin duygu durumlarına ya da karakterlerine ilişkin bilgi edinebileceğimiz cümlelerdir. Bunun yanı sıra «*лукавая мысль подсказала мне*» (Kurnazca bir düşünce bana bir akıl verdi...) ve «*подсознательная тревога, стали шевелиться сомнения*» (bilinç altında bir kaygı vardı, şüpheler uyanmaya başladı) cümlelerinde his ve düşüncelere insani özellikler katıldığı görülmektedir.

Mübalağa, eserde başvurulan söz sanatlarından bir diğeridir. «*...муж ее боготворил*» (kocasını ona tapıyordu) cümlesinde eşinin Marya Stepanovna Olşeviç'e olan aşkının ne denli güçlü olduğu vurgulanırken, «*За него я тоже могу отдать жизнь*» (Onun için ben de canımı verebilirim) cümlesinde ise Jenya'nın Lenin'e olan bağlılığı vurgulanmaktadır. «*бесконечно длинного письма*» (Sonsuz bir uzunluktaki

mektup) ifadesi mektubun önemini ve uzunluğunu vurgulamaktadır. *«снули до хрипоты, до резкости, до грубых выражений»* (Sesleri kısılana, kırıcı, sert sözler söyleyene kadar tartışılar) ifadesi ise tartışmaların ne denli şiddetli olduğunu vurgularken durumun duygusal anlamda ne denli gerilime yol açtığını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda mübalağanın kişilerin birbiriyle kurduğu bağları tasvir ederken ve bunun yanı sıra bahsi geçen sahnenin dramatikliğini ve duygusal yoğunluğunu vurgularken kullanılan bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür. Bu abartılı ifadeler, olayların ve kişilerin daha dinamik ve açık bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır.

Öyküde kişilerin karakter özellikleri aktarılırken benzetmelere başvurulduğu gözlemlenmiştir. Örnek vermek gerekirse *«Сергей Иванович (мой отец) -- персонаж, взятый из Чехова...»* (Sergey İvanoviç (babam) Çehov öykülerinden çıkmış gibi biriydi), *«Жена его, хрупкая, хорошенькая куколка в кружевах и мехах»* (Karısı danteller ve kürkler içindeki güzel bir oyuncak bebektir) cümleleri kişilerin karakteristik özelliklerine dikkat çekmektedir. *«Какое-то отдаленное сходство с тем обликом, которое я любила»* (Sevdiğim o çehreye biraz uzaktan bir benzerlik vardı) ve *«Женя стройная, очень высокая, с подвижным личиком и маленькой головкой, напоминающей бабушку Марию Степановну»* (Jenya, büyük annesi Marya Stepanovna'yı andıran canlı, sevimli bir yüzü ve küçük kafasıyla hareketli, çok uzun boylu bir kızdı) örneklerinde ise kişilerin geçmişteki halleri ya da akrabalarıyla karşılaştırıldığı görülmektedir. Bu, kişiler arasındaki bağlantıya işaret etmektedir. *«Ну, как с товарищем»* (E, bir yoldaşla olduğu gibi) cümlesi ise kahramanlar arasındaki açık sözlülüğe ve yakınlığa dikkat çekmek için kullanılmıştır. Bunun yanı sıra zor bir durumu yumuşatmak için kullanılan *«не бывала в таком дурацком положении»* (Bu kadar aptalca bir durumun içinde olmamıştım) cümlesinde ve hızlı ayrılığın yarattığı etkiyi hafifleten *«Не успеет понравиться, а его уже зовут на фронт или перекидывают в другой город»* (Hoşlanamıyorsun bile, çünkü onu çoktan cepheye çağırmış ya da başka

bir şehre yollanmış oluyor) ifadesinde anlamca güçlü olan sözün yerine anlamca daha hafif bir sözün kullanılması olan arıksayış (Rus. литота) söz sanatının kullanıldığı görülmektedir. Bu söz sanatları kahramanların hislerine nüanslar katmak, iç dünyalarının kavranma sürecinde bir derinlik yaratmak amacıyla kullanılmıştır.

Metinde metafor kullanımına da birçok örnek bulmak mümkündür. Örnek vermek gerekirse «*поэтический сон*» (poetik bir rüya), «*играть с чувством*» (hisleriyle oynamak), «*медовый месяц влюбленности*» (aşkın cicim ayları), «*герой "с созвучной душой"*» (“uyumlu bir ruha” sahip olan kahraman), «*определившееся русло*» (belirlenen yol), «*путь "должного"*» (gerekli olana giden yol), «*Он был много старше меня, с "прошлым"*» (Benden yaşça çok büyüktü, bir “geçmişi” vardı), «*град самых неистовых поцелуев...*» (En dizginsiz öpücüklerin yağmuru), «*Так начал запутываться узел моей жизни*» (Hayatım böyle düğümlenmeye başladı), «*У меня было забот и дел -- по уши*» (Boğazıma kadar işlerim ve endişelerim vardı), «*бурное влечение*» (şiddetli çekim), «*Мы говорили на разных языках*» (Farklı dillerde konuşuyorduk), «*вырвать его из сердца*» (onu kalbimden söküp atmak...), «*Не ломай своего сердца*» (Kendi kalbini kırma), «*...сама не своя...*» (kendimde değildim), «*твердокаменная большевичка*» (taş gibi sağlam bir Bolşevik), «*..."двухэтажный" детский вздох...*» (“kesik”, çocuksu bir soluk...) metafora örnektir ve her birinin anlatıma güç kattığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra «*полковой командир*» (Alay komutanı) ifadesi bir subaydan bahsederken kişinin, kahramanın hayatındaki otoritesini ve rolünü vurgulamak amacı ile kullanılmıştır. «*переступающих порог традиционного брака*» (Geleneksel evliliğin eşiğini geçenler) ifadesinde ise geleneksel normların dışına çıkmayı anlatmak amacıyla metaforik olarak kullanılmıştır. «*внести полную ясность*» (Tamamen açıklığa kavuşturmak) cümlesi ise kimi durumları aydınlatma ve zor kararlar alma sürecini ifade etmektedir. «*на мой след напала полиция*» (Polis peşime düşmüştü) ifadesi ise polisin kişiyi yakalamak için aksiyon aldığını anlatmak için kullanılmıştır. «*У нас в районе*

сейчас такая ответственная полоса» (Şu an bölgemizde öyle sorumluluk almamız gereken bir süreç var ki) cümlesinde ise «полоса» (şerit, bant) kelimesi mecazi olarak “dönem/süreç” anlamında kullanılmıştır.

Eserde tekrar (yineleme) sanatının da birçok örneği vardır. *«Счастья мы оба не знали. Но оба не боялись скрывать друг от друга свою неудовлетворенность, и это странно сближало»* (Mutluluğun ne olduğunu ikisi de bilmiyordu. Ancak ikisi de memnuniyetsizliklerini birbirlerinden saklamaktan korkmuyordu ve bu, onları tuhaf bir şekilde yakınlaştırıyordu), *«Вся мука и вся радость, все сомнения, вся чуждость и вся власть обоюдного тяготения»* (Bütün bu acı ve bütün neşe, bütün şüpheler, bütün yabancılık ve karşılıklı çekimin bütün gücü...), *«Мы по-разному оценивали "события", по-разному подходили к задачам момента...»* (“Olayları” farklı şekilde değerlendiriyor, dönemin vazifelerine farklı şekilde yaklaşıyorduk), *«В ней было несомненное обаяние -- обаяние законченной личности»* (İnkâr edilemez bir çekiciliği vardı, olgun bir kişiliğin çekiciliği), *«Все ясно, все светло, все гладко...»* (Her şey açık, her şey aydınlık, her şey pürüzsüz...), *«Понимаете, ни любви, ни страсти, ни сожаления, ни стремления выйти из этого положения...»* (Anlıyorsunuz değil mi? Ne sevgi, ne tutku, ne merhamet, ne bu durumun içinden çıkma çabası var...), *«Будто это все так и должно быть, будто это я одна "непонимающая", отсталая...»* (Sanki bu böyle olmalıymış gibi, sanki “anlamayan” tek kişi, geri kafalı olan benmişim gibi), *«А здесь ведь ничего нет: ни любви, ни мук, ни раскаяния... Ничего»* (Burada ise hiçbir şey yok: ne sevgi, ne ıstırap, ne pişmanlık... Hiçbir şey), *«Это ужасно, ужасно больно...»* (Bu korkunç, korkunç derecede acı verici), *«Я уверена, уверена, что мама всегда будет ходить голодная»* (Eminim, eminim annem hep aç gezecek) örneklerinde görüldüğü üzere tekrarın eserde en fazla kullanılan söz sanatı olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla eserin anlatım gücünü ve duygusal yoğunluğunu kuvvetlendiren ve artıran en büyük etken tekrarlardır.

«*Это было невыносимое, тяжелое время*» (Katlanılmaz, zor bir zamandı), «*Работали, надеялись, волновались, спорили, боролись...*» (Çalıştılar, umut ettiler, endişelendiler, tartıştılar, mücadele ettiler), «*Через несколько дней, поздним вечером, в назначенный час...*» (Birkaç gün sonra, akşam geç saatte, belirlenen saatte...), «*Настойчивая, неустоимая и страстная, как бабушка*» (Bir büyük anne gibi ısrarlı, yorulmak nedir bilmeyen, tutkulu...) cümleleri ise tedric (derecelendirme) sanatına örnek oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra asindeton da anlatımı kuvvetlendirmek ve metne konuşma stili özellikleri kazandırmak için başvurulan yöntemlerdendir. Örnek vermek gerekirse «*Я не поехала. Мы расстались как враги. Это было невыносимое, тяжелое время*» (Ben gitmedim. Düşman gibi ayrıldık. Katlanılamaz, zor zamanlardı), «*Тогда-то приехала моя мать. Ее вызвали отчаянные письма М.*» (İşte o zaman annem geldi. Onu, M.'nin çaresiz mektupları çağırmıştı), «*Не скрою от вас -- я ее хотела, я ее искала*» (Sizden gizlemeyeceğim, ben onu istedim, ben onu aradım) cümlelerinde bağlaç kullanılmaksızın cümlelerin sıralandığı görülmektedir.

Tezatlık da eserde yer verilen söz sanatlarından. Örnek vermek gerekirse «*он нужен мне, моей душе, беда*» cümlesinde kişiye duyulan ihtiyaç ile bu ihtiyacın bir bela olarak görülmesi arasında, «*Я люблю Константина, я его не разлюбила*» ve «*бурное влечение к М., которого я как человека не люблю и не уважаю*» (Bir insan olarak sevmediğim ve saygı duymadığım M.'ye hissettiğim güçlü çekim) cümlelerinde ise kişilere duyulan olumlu duygular ve olumsuz duygular arasında bir tezatlık görülmektedir. Bunun yanı sıra manevi ve entelektüel zenginliğin hakim olduğu yaşam ile mütevazi, münzevi bir yaşam arasında ve Olga Sergeyevna'nın özel hayatı ile profesyonel hayatı arasında bir tezatlık oluşturulmuştur.

Eserde insan duygularının ve düşüncelerinin çelişkili yapısını vurgulamak adına oksimoron kullanımına başvurulmuştur. «*Я люблю его, но как человека не уважаю*» (Onu seviyordum ancak ona bir insan olarak saygı duymuyordum) örneğinde görüldüğü

üzere aynı kişiye duyulan olumlu ve olumsuz hisler çelişmektedir. Bu, kahramanın içsel bir çatışma içerisinde olduğunu kanıtlar niteliktedir. «*Какая-то холодная уверенность в своей правоте*» (Haklılığına soğukkanlı bir şekilde inanıyordu) örneği ise “soğukkanlılık” ve “inanma/emin olma” ifadelerinin beklenmedik duygusal mesafe ile inançları bir araya getirdiğine işaret etmektedir. Örneklerden de anlaşılabilceği üzere bu yolla insan doğasının ve ilişkilerinin karmaşıklığı gözler önüne serilmektedir.

«*Губерния долго жила этим скандалом*» (Vilayet uzunca bir süre bu skandalla yaşadı) cümlesinde görüldüğü üzere ad aktarması, «*А то, что впиталось в детстве, то, что усвоилось в юности, -- этого не вытравить из себя никакой логикой*» (Çocuklukta aşılınmış, gençlikte öğrenilmiş şeyler mantıkla silinip atılmaz) cümlesinde görüldüğü üzere paralelizm; uzun zaman önce unutulmuş, hafızadan silinmiş anlamına gelen «*Быльем поросшее*» deyiminde görüldüğü gibi deyim kullanımı da metinde gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra ilk bakışta paradoksal görünen, insan duygularının zorluğuna, derinliğine ve karmaşıklığına dikkat çeken «*Это тоже любовь, но другая*» (Bu da sevgi ama farklı bir türden) örneğinde görülebileceği üzere paradoksa, aydınlanmayı ve bilginin yaygınlaştırılmasını sembolize eden «передвижная библиотека» (gezici kütüphane) imgesinden anlaşılacağı üzere sembolizme de başvurulmuştur.

Son olarak entrika ve beklenti hissini yansıtan «*О чем же она мне пишет такое бесконечно длинное письмо?*» (Bana böyle sonsuz bir uzunluktaki mektubu neyle ilgili yazmış olabilir ki?), kahraman hakkındaki şüphe ve kafa karışıklığını ifade eden «*Как же ты могла, не разлюбив его, полюбить другого?..*» (Birini sevmeyi bırakmadan bir başkasını nasıl sevebilirsin ki?), kişilerin ideallerine yönelik şüpheyi ve inançsızlığı belirten «*Какие же они после того коммунисты!*» (Bunlar da komünist mi şimdi?), konuşmacının şüphelerini yansıtan ve kahramanın hislerinin dramatikliğini güçlendiren «*И неужели вы так-таки никого не любили и не любите?*» (Gerçekten de kimseyi

sevmediniz ve sevmiyor musunuz?) ifadelerinde; kişinin geçmişindeki hislerine duyduğu şüphe ve şaşkınlığı yansıtan «*неужели я когда-то могла его (ее) любить?*» (Gerçekten bir zamanlar onu sevmiş olabilir miydim?), «*Страдать о нем (о ней)?*» (Onun için acı çekmiş olabilir miydim?) ve «*Умирать от тоски по нем (по ней)?*» (Onun özleminden ölmüş olabilir miydim?) cümlelerinde, «*Знаете что?*» (Ne var, biliyor musunuz?) örneğinde görüldüğü üzere retorik soruların da eserde önemli bir işlevi yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Retorik sorular, eserin duygusal yoğunluğu artırmakta, ana temaları vurgulamakta ve okurun kahramanların iç dünyasını daha yakından anlayabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Bu bağlamda eserin anlatım gücünün ve duygusal yoğunluğunun söz sanatları ve retorik sorular ile sağlandığını söylemek mümkündür. Bu yöntemler, duyguları okura daha güçlü şekilde aktarmaya, olay örgüsünün ve kahramanların farklı yönlerini ve zıtlıklarını vurgulamaya; kahramanların motivasyonlarının, çevreleriyle ilişkilerinin, aşk ve ilişkilere dair görüşlerinin ve iç dünyalarının daha net anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra eser, kadınların toplumda gerçekleşen değişime ayak uydurmasının ne denli zor olduğunun görüldüğüne ve kadınların bunda yalnız olmadığına ilişkin birçok mesaj içermektedir ve bu mesaj verilirken biçembilimsel yöntemler önemli bir rol oynamıştır. Sonuç olarak Kollontay'ın “Üç Kuşakta Aşk” isimli öyküsü, nesiller arasındaki görüş farklılıklarını ve insan ilişkilerinin karmaşıklığını yansıtmaya ile çok yönlü bir eserdir.

3.2.3.1.4. “Üç Kuşakta Aşk”ta Yeni Kadın

Aleksandra Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesindeki son öykü olan “Üç Kuşakta Aşk”, Olga Sergeyevna Veselovskaya isimli kahramanın yazdığı bir mektup üzerinden annesinin, kendisinin ve kızının aşk hayatına dair bilgi edindiğimiz, bu bilgileri edinirken değişen toplum yapısına, kabullere ve kadın profiline şahitlik ettiğimiz bir öyküdür. Olga Sergeyevna’nın kadın sorunu ile hiç ilgilenmediğinin belirtilmesinden ilgili mektubun kadın birimindeki bir yetkiliye yazıldığı çıkarımını yapmak mümkündür. Olga Sergeyevna’nın “*kadınlarda pek rastlanmayan çalışkanlığı*” ön plana çıkmakta, birlikte yaşadığı genç erkekte daha yüksek bir statüde olduğu bilinmektedir (Kollontay, 1996, s. 205-206). Bu, Olga Sergeyevna’nın karakteri ile ilgili önemli bir detaydır.

Olga Sergeyevna, kızı Jenya tarafından eski görüşlerin etkisini taşımakla itham edilmekte, eşi Ryabkov ise “*bütün görüntüyü bozanın kendisi olduğunu*” ifade etmektedir. Olga Sergeyevna mektubu yazdığı kişiden yardım istemiş, sorunun özünü anlayabilmesi için öncelikle annesi Marya Stepanovna Olşeviç’in hikayesini anlatmanın doğru olacağını ifade etmiştir. Annesi Marya Stepanovna Olşeviç’in yaptığı broşür çevirileri, yayımladığı kitaplar ile devrimcilere değerli hizmetlerde bulunduğunu belirten Olga Sergeyevna, görüş olarak Narodniklere yakın olan annesinin gençliğinde bir aşk trajedisi yaşadığını; ilk önce sevdiği subayla evlenen ve onunla birlikte küçük bir eyalet kentine yerleşen ve bu evlilikten iki oğlu dünyaya gelen annesinin zamanla evliliğinde edindiği edilgen rolden sıkıldığını ve Olga Sergeyevna’nın babası olan bölge doktoru Sergey İvanoviç Veselovski ile yakınlaştığını, bu doğrultuda evliliğini sonlandırarak her şeyi bırakarak Sergey İvanoviç ile birlikte yaşamaya başladığını aktarmıştır. Gezici kütüphane fikri ve faaliyetleri dolayısıyla Sergey İvanoviç ile sürgüne gönderilen Marya Stepanovna, sürgünde de faaliyetlerine ara vermemiş, eğitim için bir derneğin kurulmasında inisiyatif almış, kütüphanecilikle uğraşmış, dersler vermiştir. Sergey İvanoviç ise bu süreçte ruhsal bir çöküş yaşamıştır. Sürgünden döndüklerinde Sergey

İvanoviç kırsal bir kesimde çalışmaya başlamış, Marya Stepanovna ise eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Bu sırada Sergey İvanoviç'i evdeki hizmetçi Arişa ile yakalayan ve ardından Arişa'nın hamile olduğunu öğrenen Marya Stepanovna, Olga Sergeyevna'yı da yanına almış ve eşine Arişa'nın çocuğunun yasal durumunu güvence altına alması ve alkolü azaltmasına yönelik uyarılarda bulunduğu bir mektup yazarak Sergey İvanoviç'i terk etmiştir. Her zaman sevdiğini ifade ettiği Sergey İvanoviç'e hayatı boyunca sadık kalan Marya Stepanovna'nın bu konuda bir kez olsun ağlamadığını belirten Olga Sergeyevna, annesinin taşındıktan sonra popüler bilimsel kitapların yayımlanması işini örgütlediğini belirtmiştir (Kollontay, 1996, s. 207-212). Bu bağlamda Marya Stepanovna'nın cinsel ahlak konusunda tutucu olmasına ve sosyalist ideallerden çok farklı toplumsal normlara bağlı yaşıyor olmasına rağmen kimi açılardan “yeni kadın” portresine uygun olduğunu söylemek mümkündür. Daha önce de belirtildiği üzere Kollontay, kişilerin duygusal ilişkiler yaşamasına değil, ilişkilerin insanlar üzerindeki yıkıcı etkisine ve ilişkilerin doğurduğu drama karşı çıkmıştır. Marya Stepanovna, bağımsız bir kadın olarak tüm toplumsal baskılara karşı gelerek kendisini sınırlandırdığını hissettiği evliliğini aşık olduğu adam uğruna sonlandırmıştır ancak aşık olduğu adamın ihanetine uğradığında pes etmemiş, skandal yaratmamıştır. Bu noktada Osipoviç'in de belirttiği üzere Marya Stepanovna için aşkın, bir çift olmanın getirdiği sorumluluklardan daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber ihaneti affetmeme sebebi de aşkın duygusal özveri ve tam bir güven gerektiren büyük ve kutsal bir his olduğuna inanmasıdır (Osipoviç, 1994, s. s.y.). Marya Stepanovna kendisine odaklanan, mücadelesini daima sürdüren, duygusal ilişkiler dışında hedefleri olan bir kadındır. Kadını kısıtlayan koşullar altında dahi bir kadın olarak tek başına var olmayı başarmıştır. Kollontay'ın idealindeki “yeni kadın” portresi ve duygusal ilişkilerin kadınlar açısından dinamiği Marya Stepanovna'nın karakterine uygun düşmektedir.

Mektubun devamında kendi hayat öyküsünden bahsetmeye başlayan Olga Sergeyevna, annesi ile politik anlamda uyuşmadıklarını, kendisinin Marksistlere yakınlık duyduğunu belirtir ve mücadele örgütünde tanıştığı, kendisinden yaşça büyük ve devrimci bir geçmişi olan Konstantin isimli bir üye ile yakınlık kurduğunu, birlikte yaşamaya başladıklarını ancak ilke olarak evliliğe karşı olduklarını ifade eder. Olga Sergeyevna'nın annesi bu durumu başta kabullenmemiş olsa da zamanla sular durulur ve Olga Sergeyevna eşi ile birlikte annesinin yanına taşınır ancak kocasının politik geçmişi dolayısıyla tutuklanırlar, annesi serbest bırakılır, kendisi ve eşi ise sürgüne gider. Olga Sergeyevna sürgünden kaçır ve izini kaybettirebilmek adına arkadaşları tarafından *“öğrencilik yıllarında Marksizme sempati duymuş”* mühendis M.'nin evine yerleştirilir. Zaman içerisinde mühendis M. ile yakınlık kuran Olga Sergeyevna, o dönemde sürgündeki kocasını sevmeye devam ettiğini ancak evli olan mühendis M.'den ayrılmasının da mümkün olmadığını belirtir. Mühendis M.'yi tüm zıtlıklarına rağmen büyük bir tutku ile sevdiğini ifade eden Olga Sergeyevna, bu ilişkinin ikisini de mutlu etmediğini ancak birbirlerinden kopamadıklarını aktarmıştır. Ardından hamile kaldığını öğrenir ve annesinin yanına gider. Durumu tüm detayları ile dinleyen annesinin M.'yi sevdiği için Konstantin'e durumu açıklayan bir mektup yazması gerektiğini söylediğini ifade eden Olga Sergeyevna, annesi ile bu konuda ciddi bir çatışma içerisine girer (Kollontay, 1996, s. 212-216). Annesi M.'ye yalnızca fiziksel bir eğilimi varsa bunu sonlandırması gerektiğini ifade ettiğinde Olga Sergeyevna'nın kurduğu cümleler *“sevginin çok yönlülüğü”* düşüncesini yansıtmaktadır:

“Anne, yalnızca fiziksel bir eğilim değil, bu da sevgi ama başka bir türde... Bana M.'nin tehlikede olduğu söylense onu kurtarmak için ölümü göze alabilirim... Ama dense ki “Yaşamını Konstantin uğruna feda etmelisin”, bunu yapabilecek durumda değilim... Ve yine de Konstantin'i seviyorum, ona ihtiyacım var,

ruhumun ona ihtiyacı var, onsuz her şey soğuk, boş. M. 'yi insan olarak ne sevebilirim ne de saygı duyabilirim” (Kollontay, 1996, s. 216).

Marya Stepanovna'nın anlam veremediği ve karşı çıktığı bu sözler, Kollontay'ın savunduğu sevginin çok yönlülüğü görüşünü oldukça net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Olga Sergeyevna, eşi Konstantin ve mühendis M.'yi farklı şekillerde sevmekte, onları hayatının farklı noktalarına konumlandırmaktadır. Eşi Konstantin ile politik yakınlıkları dolayısıyla “sevgi-yoldaşlık” ilişkisi kurarken, tüm farklılıklarına rağmen mühendis M. ile fiziksel bir çekimin de olduğu doğrudan duygusal bir ilişki kurmaktadır. Bu, Olga Sergeyevna için içsel huzurunu kaçıran ancak kabul edilebilir bir durumdur. Ancak Marya Stepanovna kızını anlayamaz, bir seçim yapmamasını kabul edilemez bulur (Osipoviç, 1994, s. y.). Annesi ile tartışmaları sonucunda eşi Konstantin'e mektup yazarak her şeyi açıklayan Olga Sergeyevna, Konstantin'in bulunduğu durumu anlamasıyla rahatlar ancak annesi bir karar vermesi konusunda ısrar etmektedir. Olga Sergeyevna'nın, annesinin mühendis M.'nin eşine olanları anlatma konusundaki sorusuna verdiği cevap bir kez daha “çok yönlü sevgi” görüşünü gündeme getirmektedir. Zira Olga Sergeyevna M.'nin karısını daima “çekici, yumuşak, kırılabilir bir oyuncak gibi” sevdiğini, ona hiçbir zaman “duygusal yakınlık duymadığını”, dolayısıyla M.'nin ona olan sevgisi sebebiyle eşinin herhangi bir kaybının olmayacağını belirtmiştir (Kollontay, 1996, s. 217-218). Bu noktada değişen ilişki anlayışı tüm çıplaklığı ile karşımıza çıkmaktadır. Marya Stepanovna da evliyken bir başkasına aşık olmuştur, bu da dönemin toplumunun ahlak anlayışına aykırı bir durumdur ancak günün sonunda bir seçim yapmış, yoluna sevdiği adamla devam etmiştir. Olga Sergeyevna ise kendisini bir seçim yapmak zorunda hissetmemektedir. Bir yoldaş olarak değer verdiği Konstantin ve fiziksel çekim duyduğu, yoğun hisler beslediği Mühendis M. ile farklı türde ilişkiler kurduğu için iki ilişkiyi de sürdürebileceğini düşünmektedir.

Bu süreçte bir seçim yapması konusunda annesinin ısrarcı tavırlarına maruz kalan Olga Sergeyevna sürgüne, Konstantin'in yanına gittiğinde bu baskı sona erer ancak M. durumu kabullenmez ve Olga Sergeyevna ile olan ilişkisini sonlandırır. Üç yıl sonra sürgünden dönen Olga Sergeyevna ile M. yeniden bir araya gelir ve ilişkileri yeniden başlar ancak M. eşinden ayrılıp Olga Sergeyevna ile evlenmek istediğinde farklılıkları daha da gün yüzüne çıkar. M.'ye politik bilinç kazandırma hedefi de güden Olga Sergeyevna ile M. arasındaki görüş farklılıkları yükselen devrim mücadelesi yıllarında ilişkileri önünde bir engel oluşturur. Konstantin'in gelişi sebebiyle bulundukları duruma katlanamayan M. ile Olga Sergeyevna'nın ilişkisi Olga Sergeyevna'nın Konstantin ile kalmasıyla son bulmuştur (Kollontay, 1996, s. 218-220). Olga Sergeyevna'nın M.'ye politik bilinç kazandırma, onu "doğru yola çekme" hedefini kadının erkeği bir anne gibi koruyup kollama, onu doğru yönlendirme rolünü üstlenmesi ile açıklamak mümkündür. Zira mühendis M., bir yetişkin olarak sosyalist mücadelenin dışında kalmayı kendisi tercih ederken, Olga Sergeyevna tıpkı bir anne gibi onu kendi doğruları ile değiştirme hedefi taşımaktadır. Olga Sergeyevna'nın annesi Marya Stepanovna'nın ona yaptığı gibi Mühendis M.'ye kendi düşüncelerini aşılama çalıştığını söylemek mümkündür.

1908 yılında yeniden illegal konuma düştüğünden ve polis izini bulduğundan aynı şehirde olduğu M.'nin yanına giden Olga Sergeyevna, M. ile eski yakınlıklarının olmadığını fark eder ancak M.'nin tüm rahatsızlığına rağmen geceyi onun evinde geçirir. Sevgilerinin öldüğünün bilincinde olan Olga Sergeyevna, kızını dahi sormayan M. ile soğuk bir şekilde vedalaşır. Konstantin ile de yolları ayrılır ve Konstantin beyaz muhafızların bir komplosuna katılarak ölür (Kollontay, 1996, s. 221-223). Olga Sergeyevna yazdığı mektubu yüz yüze görüşme isteği ile sonlandırır. Mektubu yazdığı kişi ile bir araya gelen Olga Sergeyevna, ona kızı Jenya ve eşi Ryabkov arasında bir ilişkinin olduğunu, bu ilişkinin herhangi bir his barındırmadığını ve bunun kendisine rahatsız edici geldiğini ifade eder. Annesi Marya Stepanovna'nın kendisini anlamadığı

gibi kendisinin de kızını anlamadığından korkan Olga Sergeyevna, bu durumun içinden çıkabilmek için yardım istemiştir. Kızının hamile olduğunu ancak çocuğun kimden olduğundan emin olmadığını da öğrenen Olga Sergeyevna, kızına yasal olan kürtaj konusunda yardımcı olmuş ancak eşi ile kızını tekrar birlikte yakaladığında kızının bir başkası ile de ilişkisi olduğunu öğrenerek dehşete kapılmıştır, zira Jenya kimseyi sevmeyi söylemiştir. Bu noktada kızı Jenya ile aralarında bir çatışma ortaya çıkmıştır zira Olga Sergeyevna kızının birini sevmeden onunla cinsellik yaşamasına, bunu normalleştirmesine karşı çıkmaktadır (Kollontay, 1996, s. 223-227). Öyküde bir kez daha değişen ilişki normları dikkat çekmektedir. Olga Sergeyevna, geçmişte iki erkeği birden sevebileceğini iddia edip cinselliğin temelini sevgi olduğu görüşünü savunurken, kızı Jenya cinsellik için duygusal bağın şart olmadığını savunmakta, dahası annesinin hayatındaki erkek ile bir ilişki yaşamasının bir sorun teşkil etmediğini düşünmektedir. Bu Jenya ve Olga Sergeyevna'nın çıkmazıdır. Bu noktada Jenya'nın annesine söyledikleri, Kollontay'ın devrim sürecinde kimsenin zamanı olmadığı için başka türlü olduğunu mümkün görmediği “Kanatsız Eros’u” açıklamakta, “yeni kadın” portresinin cinsel özgürlüğe yaklaşımını gözler önüne sermektedir:

“Sana nasıl söylemeliyim anne, senin düşündüğün gibisinden esaslı bir “fiziksel dürtü” son aylarda birlikte olduğum ötekiyle karşılaşınca kadar bende hiç olmadı. Şimdi o da bitti. Hoşuma gidiyordu ve benim de onun hoşuna gittiğimi sanıyor, hissediyordum... Her şey son derece basit ve kimseye bir şey de yüklemiyor. Seni bu kadar sinirlendirenin ne olduğunu anlamıyorum. Eğer kendimi satsaydım veya bana tecavüz etselerdi o zaman durum başkaydı, ama ben kendi isteğimle hazırdım. Birbirimizin hoşuna gittiğimiz sürece birlikteyiz,

bittiğinde ayrılıyoruz. Hiç kimse bir şey yitirmiyor...” (Kollontay, 1996, s. 227).

Her iki tarafın da birbirinden haberi olduğunu, annesinin eşinin durumu kabul ettiğini ancak diğer kişinin duruma karşı geldiğini, dolayısıyla ilişkiye son verdiğini belirten Jenya, annesinin itirazlarına ve bu “yüzeysel” yaşam tarzının doğru olmadığına dair görüşlerine karşı çıkmış, kadınlara ve erkeklere yönelik cinsel özgürlük konusundaki “iki yüzlü” tutuma dikkat çekmiştir:

“İnsanın kendisini sevmeden vermemesi gerektiğini, bunun adilik olduğunu söylüyorsun anne. Ve “iki yüzlü düşüncelerimle” seni ümitsizliğe düşürdüğümü iddia ediyorsun. Ama açıkça söyle anne, ben senin cephede bulunan 20 yaşındaki oğlun olsaydım ve tümüyle bağımsız yaşasaydım, hoşuma giden kadınlarla bir ilişkide bulunduğumda yine böyle dehşete düşecek miydin? Satın alınan orospularla değil, aldatılan genç kızlarla değil (bunun adice olduğunu ben de kabul ediyorum) ama hoşuma giden, benim de onların hoşuna gittiğim kadınlarla. O zaman da “ahlak”ım üzerine dehşete düşecek miydin? O halde neden benim “ahlaksızlığımdan” ötürü ümitsizliğe kapılıyorsun? Seni temin ederim, ben bir erkek kardeşin olabileceği gibi bir insanım. Ve ben görevlerimin tamamıyla bilincindeyim...” (Kollontay, 1996, s. 228).

Jenya’nın savunduğu cinsel özgürlüğe işaret eden düşüncelerinin, Kollontay’ın konu hakkındaki görüşleri ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Kadın ve erkeklere yönelik toplumsal ahlak kurallarının farklı değil, aynı olması gerektiğini savunan Kollontay, “yeni kadın”ın cinselliğini gizlememesi gerektiğini savunmuştur.

Olga Sergeyevna, eşi Andrey ile olan ilişkisini sorduğunda ise Jenya oldukça olağan bir şekilde bu durumun normal olduğunu, arkadaş olmalarını kendisinin istediğini, annesinin Andrey’in üzerinde “mülkiyet kurma isteğinin” doğru olmadığını söyler. Bu sözler Olga Sergeyevna’yı öfkelerendirir, zira içlerinde herhangi bir pişmanlık olmaması, onun hislerini görmezden gelmeleri, bununla birlikte ilişkilerinde herhangi bir duygusallığın olmaması onu yaralar. Olga Sergeyevna, eğer birbirlerini sevselerdi daha az üzüleceğini ifade eder (Kollontay, 1996, s. 229-230). Jenya’nın konu ile ilgili oldukça radikal görüşlerinin olduğunu söylemek mümkündür zira annesinin eşi Andrey ile olan ilişkisinin dönemin toplumsal ahlak yapısı tarafından da kabul edilebilir olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Lenin’in cinsel özgürlüğün duygusal ilişkiler olmaksızın herkesin yalnızca cinsel dürtüleri ile ilişkilenebilir olarak algılanmasına karşı çıktığı göz önünde bulundurulduğunda devletin toplumda oluşturmak için mücadele ettiği serbest aşk anlayışının bu olmadığı çıkarımını yapmak mümkündür.

Kadın biriminde çalıştığı çıkarımını yapabileceğimiz kişi, Jenya ile konuştuğunda ise Jenya “Kanatlı Eros” için vaktinin olmadığını, annesini çok sevdiğini ancak Andrey ile olan ilişkisinin annesini ilgilendirmediğini düşünmesi sebebiyle annesine bir şey söylemediklerini, annesinin duygusal bir bağ olmadan birileriyle birlikte olmasına karşı verdiği tepkiye üzüldüğünü, Andrey konusunda yaşananların annesinin üzerinde bıraktığı etki dolayısıyla üzgün olduğunu ifade eder (Kollontay, 1996, s. 231-234). Bu noktada Jenya için duygusal ya da cinsel birlikteliklerin bir öneminin olmadığını yalnızca partiyi önemseydiğini gözlemlemek mümkündür.

Öyküde üç jenerasyonun birbirini anlayamaması işlense de üç kadın da farklı açılardan “yeni kadın” portresini yansıtmakta ve Kollontay’ın ilişkilere dair yaklaşımını gözler önüne sermektedir. Üç kadın da özel hayatlarında kendi dönemlerinde radikal kabul edilebilecek adımlar atmış, toplumun onlardan beklentilerini bir kenara bırakarak kendi istedikleri yönde hareket etmiştir. Ancak birbirlerini anlayamazlar, zira yıllar

içerisinde toplum yapısı değişmiş, ilişkilere yaklaşımları ve özgürlük anlayışları farklılaşmıştır. Olga Sergeyevna'nın trajedi olarak nitelendirdiği gönül ilişkileri üç kadın için de birer başkaldırı niteliğindedir. Bununla birlikte üçünün de inandıkları değerler için mücadele eden kadınlar olduğunu söylemek mümkündür. Bu yönden üçü de ilişkileri hayatlarının merkezine oturtmayan, kendi hedefleri ve uğraşları olan kadınlardır. Bu sebepten de her biri kendi döneminin “yeni kadınına” örnektir.

Bu doğrultuda Aleksandra Kollontay'ın “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesinde yeni kadın portrelerini çok net yansıttığını, toplumun değişen koşullarının kadınların iç dünyasında ne gibi bir değişime yol açtığını anlattığını söylemek mümkündür. İlgili üçleme hem döneme ayna tutmuş, hem Kollontay'ın görüşlerini yansıtırma rolünü üstlenmiş, hem de dönemin kadınlarının belli açılardan sesi olmuştur.

3.2.3.2. “İşçi Arıların Aşkı” Üçlemesinin Sözcükbilimsel, Sözdizimsel, Biçembilimsel Genel Analizi

Çalışmamızın önceki alt başlıklarında “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesinde yer alan “Vasilisa Malıgına”, “Kız Kardeş” ve “Üç Kuşakta Aşk” isimli öyküler ayrı ayrı olacak şekilde sözcükbilimsel, sözdizimsel ve biçembilimsel açıdan analiz edilmiştir. Ancak bu öykülerin bir başlık altında tek bir kitapta derlenmesinin bir tesadüf olmadığı kanısında olduğumuzdan ilgili üç öyküsünün bu açılardan bir bütün olarak incelenmesinin faydalı olacağı görüşündeyiz.

İlgili öykülere ilişkin *Textometr* aracılığı ile edinilmiş verilerin ortalaması alındığında eserdeki ortalama kelime uzunluğunun 4,8 sembol olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmamızda daha önce de belirtildiği üzere Rusçadaki ortalama kelime uzunluğu 5,28 sembolden oluşmaktadır (Şarov, tarih yok). Bu sebepten üçlemenin kelime

uzunluğu ortalamasının Rusça kelime uzunluğu ortalamasının altında kaldığı tespit edilmiştir.

Üçlemedeki sözcük haznesinin genişliği değerlendirildiğinde 5,3/10 sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda üçlemede kullanılan kelimelerin tekrarlandığı, yeni kelime kullanımından olabildiğinde kaçınıldığını söylemek mümkündür. Üçlemedeki kelime çeşitliliği konusunda varılan sonucun 0,381 oranında bir çeşitlilik görüldüğüne yönelik olması da bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Üçlemedeki kelimelerin zorluk seviyesi *Textometr* tarafından metinde sık kullanılan kelimelerden hareketle değerlendirilmiştir. Öykülerden ayrı ayrı edinilmiş verilerin tarafımızca alınmış ortalamasından ise zorluk seviyesinin 4,4/10 olduğu sonucu elde edilmiştir. *Textometr* değerlendirmesinin günümüz Rusçasına göre yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda ilgili oranın dönemin Rusçası için çok daha düşük olabileceği yorumunu yapmak mümkündür.

Üçlemedeki ortalama cümle uzunluğu incelendiğinde ise üç öyküden edinilmiş ortalama cümle uzunluğunun 8,38 kelime olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmamızda daha önce de yer verildiği üzere Rusçadaki ortalama cümle uzunluğu 10,38 kelimedir (Şarov, tarih yok). Bu bağlamda üçlemenin ortalamanın altında uzunlukta cümlelerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Metnin yapısal zorluğu sıfat-fiil kullanımı, metinde yer alan pasif yapıların sayısı gibi okumayı zorlaştıran sözcük türlerinin kullanımına göre değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda üçlemede yer alan üç öykü *Textometr* aracılığı ile analiz edildiğinde “Vasilisa Maligina” isimli uzun öykünün yapısal zorluk derecesinin 3,5/10; “Kız Kardeş” isimli öykünün yapısal zorluk derecesinin 3; “Üç Kuşakta Aşk” isimli öykünün yapısal zorluk derecesinin ise 4,25/10 olduğu sonucuna varılmıştır (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu sonuçların ortalaması alındığında ise üç öykünün yapısal zorluk derecesinin ortalamasının 3,5/10 olduğu tespit edilmiştir.

Metnin zorluk derecesi ve hitap ettiği kitlenin seviyesi de *Textometr* programı aracılığıyla incelenmiştir. İlgili programda metnin zorluğu ve hitap ettiği kitlenin seviyesi iki kritere göre değerlendirilmektedir: yapısal zorluk derecesi ve leksik zorluk derecesi. Bu yönde *Textometr* aracılığı ile elde edilen sonuçlar “Vasilisa Malıgina” isimli uzun öykünün zorluk derecesinin 3,7; “Kız Kardeş” isimli öykünün zorluk derecesinin 2,35; “Üç Kuşakta Aşk” isimli öykünün zorluk derecesinin ise 3,5 olduğunu göstermiştir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Elde edilen sonuçların ortalaması tarafımızca alındığında ise üç öykünün zorluk derecesinin ortalamasının 3,18 olduğu tespit edilmiştir. Metnin hitap ettiği kitlenin seviyesi incelendiğinde ise “Vasilisa Malıgina” isimli uzun öykünün 32,8/100 şeklinde puanlandığı, dolayısıyla 9-10 yaş (3.-4. sınıf) seviyesine hitap ettiği; “Kız Kardeş” isimli öykünün 25,5/100 şeklinde puanlandığı, dolayısıyla 9-10 yaş (3.-4. sınıf) seviyesine hitap ettiği; “Üç Kuşakta Aşk” isimli öykünün ise 35,25/100 üzerinden puanlandığı, dolayısıyla 9-10 yaş (3.-4. sınıf) seviyesine hitap ettiği tespit edilmiştir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu doğrultuda “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesinin genel zorluk derecesinin 3,18 olduğu, seviyesi açısından 32,8/100 şeklinde puanlandığı, dolayısıyla 9-10 yaş grubuna (3.-4. sınıf) uygun bir dille yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bir metnin dinamizmi anlatımın etkileyciliği ile bağlantılıdır ve Rusçada tire kullanımı, eksiltili ve tek ögeli cümleler metnin dinamizmini artırmaktadır. Buradan hareketle üçlemenin dinamizminin 7,8/10 şeklinde puanlandığını söylemek mümkündür. Zira *Textometr* aracılığı ile inceleme yapıldığında “Vasilisa Malıgina” isimli uzun öykünün bu kritere göre 7,4/10; “Kız Kardeş” isimli öykünün 9/10; “Üç Kuşakta Aşk” isimli öykünün ise 7,25/10 şeklinde puanlandığı sonucuna varılmıştır (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu bağlamda üçlemenin dinamizminin yüksek olduğu görülmektedir.

Metinlerin açıklamadan ziyade anlatıya yönelik yazıldığı görülmektedir. Bu husustu *Textometr* aracılığı ile elde edilmiş veriler “Vasilisa Malıgina” isimli uzun öykünün açıklayıcılığının 1/10; “Kız Kardeş” isimli öykünün 1/10; “Üç Kuşakta Aşk”

isimli öykünün ise 2,75/10 şeklinde puanlandığını göstermektedir (Lapoşina & Lebedeva, 2021). Bu sonuçların ortalaması alındığında ise üçlemenin açıklayıcılığının 1,5/10 şeklinde puanlandığı tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra metinde yer alan kelimelerdeki hece sayısı, cümlelerde yer alan kelimelerin uzunluğu gibi kriterlere göre değerlendirme yapılmasına olanak sağlayan Flesch formülünün Rusçaya uyarlanması sayesinde değerlendirilmiş olan kolay okunabilirlik seviyesinin “Vasilisa Malıgına” isimli uzun öyküde 77,21/100; “Kız Kardeş” isimli öyküde 81/100; “Üç Kuşakta Aşk” isimli öyküde ise 70/100 olduğu tespit edilmiştir. İlgili formülün metne uygulanması sonucunda elde edilmiş olan puanın yüksekliği ile metnin kolay okunabilirliği arasında doğru orantı olduğunu söylemek mümkündür, dolayısıyla puan arttıkça metnin kolay okunabilirlik seviyesi de artmaktadır (Lapoşina & Lebedeva, 2021). *Textomer* aracılığı ile elde edilmiş verilerin ortalaması alındığında “Üç Kuşakta Aşk” isimli üçlemenin Flesch okuma kolaylığı formülünden hareketle aldığı puanın 76,07/100 olduğu tespit edilmiştir.

Üçlemenin tamamı sözdizimsel açıdan değerlendirildiğinde üçlemedeki cümlelerin %63,62 oranında basit cümleler olduğu tespit edilmiştir. Bunun verilmek istenen mesajın daha kısa sürede verilmesine ve anlatımın kuvvetlenmesine, etkileyciliğinin artmasına olanak sağladığını, bununla birlikte eserin dilini günlük konuşma stiline yaklaştırdığını söylemek mümkündür.

Bunun yanı sıra ilgili üçlemede, kullanılan basit ve anlaşılır dile rağmen tekrar, benzetme, ironi, ellipsis, mübalağa gibi söz sanatları ve retorik figürlere sıklıkla başvurulduğu gözlemlenmektedir. Bunun temel sebebinin eserin duygusal yoğunluğunu artırmak, okur ile kahramanlar arasındaki bağı kuvvetlendirmek ve okurların kahramanlarda “kendilerinden bir parça” bulmalarını sağlamak olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte söz sanatları ve retorik figürler metne dinamizm katmakta, anlatılanların daha akılda kalıcı olmasına olanak sağlamaktadır.

Sonuç olarak “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemenin eğitim seviyesi henüz düşük olan kadınların anlayabileceği basit bir dille, kelime haznesini çok genişletmeden, kısa kelime ve cümlelerle kaleme alınmış öykülerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Metinde tek ögeli cümlelere yer verilmesinin de okumayı ve anlamayı kolaylaştıran, bununla birlikte verilmek istenen mesajın daha etkileyici ve kesin bir dille verilmesini sağlayan faktörlerden biri olduğu gözlemlenmiştir. Metinlere dinamizm ve anlatım gücü, biçembilimsel yöntemler aracılığı ile katılmış; söz sanatları ve retorik figürler okur ile kahramanlar arasındaki bağı güçlendirmiş; metinlerin temel amacının kadınların değişen toplumsal konumuna dikkat çekmek ve kadınları yönlendirmek olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu amaca ulaşılması adına kadınların kahramanlarla daha fazla empati yapmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda eserin edebi değil, sosyo-kültürel yönünün ağır bastığını, dolayısıyla eserin Sovyet döneminde resmi edebi akım olarak kabul edilen sosyalist realizmin iyi bir örneği olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Kadınların kendi hakları için mücadelesinin başlangıcının XI. yüzyılda din çerçevesinde başladığını söylemek mümkündür. Yıllar içerisinde kadınların düşürüldükleri ikincil konuma tepkilerini gösteren çalışmalar ortaya çıkmış olsa da kitlesel bir kadın hareketi XIX. yüzyılda oluşturulmuş, bu süreçte kadınlar oy hakkı ve eğitim taleplerini dile getirmiştir. XIX. yüzyılda patlak veren Feminist hareket Rusya’da da yankı bulmuş ve Rusya’daki kadınlar da oy hakkı ve eğitim hakkı yönündeki taleplerini gündeme getirmeye başlamıştır. Bu dönemde Rusya’da kadın sorununun çözümüne dair iki farklı görüş olduğunu söylemek mümkündür: Liberal-feministler ve sosyal-demokratlar (Marksist-feministler). Bu süreçte devrimci işçi hareketinin yükselişe geçmesinin etkisiyle ayaklanma ve grevlerde aktif rol oynayan proleter kadınlar, liberal-feministlerin görüşlerinden adım adım uzaklaşmıştır. Bunda Bolşeviklerin kadınlarda politik bilinç yaratmak için yaptığı çalışmalar da oldukça etkili olmuştur. Marx ve Engels’in kadın sorununu emek sorunundan bağımsız bir sorun olarak değerlendirmemesi, Bolşeviklerin konuyu ele alışında belirleyici olmuş ve bu doğrultuda kadın sorunu emek sorununun bir parçası olarak değerlendirilerek başlangıçta üzerine düşülen bir konu olmamakla birlikte zaman içerisinde kadınların devrim mücadelesindeki önemi fark edilmiş, kadınlar içerisinde örgütlenme çalışmalarına da önem verilmiştir. Ekim Devrimi’nin ardından İ. Armand, N. Krupskaya ve A. Kollontay gibi isimlerin inisiyatifiyle Jenotdel isimli ayrı bir kadın birimi kurulmuş, bu birim, kadınlarda politik bilinç yaratılması, kadınların toplumsal ve ekonomik koşullarını değiştirecek uygulamaların hayata geçirilmesi ile ilgili önemli bir rol oynamıştır.

Sovyet hükümeti kadın sorununu çözmek için çeşitli kararname ve uygulamalarla çeşitli adımlar atmış, bu doğrultuda kadın sorununun çözümünde öncü bir rol üstlenmiştir. Bilindiği üzere kürtaşı yasallaştıran ilk ülke Sovyet Rusya’dır. Bununla

birlikte kadınlara yalnızca seçme değil aynı zamanda seçilme hakkı da veren Sovyet hükümeti, kadınların politikada aktif rol oynamasını teşvik etmiştir. Kadınların eğitim hakkının güvence altına alınmasının yanı sıra “eşit işe eşit ücret” ilkesini benimseyerek kadınların iş hayatındaki haklarını da gözeten Sovyet hükümeti, işçilerin çalışma şartlarına ilişkin yasal düzenlemelerle erkeklerle birlikte kadınların da çalışma koşullarında ciddi iyileştirmeler yapmıştır. Bu dönemde Marksist ideoloji ışığında kadınların iş hayatında ve toplumsal hayatta aktif rol alabilmeleri için ev içi emeğin ve çocuk bakımının kolektifleştirilmesi gerektiğini savunan birçok kreş, çocuk kampı, çamaşırhane, yemekhane kurulmuş; böylelikle kadınlara aile sahibi olmaları ile yüklenen sorumluluklar kamu hizmeti haline getirilmiştir. Ancak maddi yetersizlikler ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar dolayısıyla bu uygulamalar belli bölgelerle sınırlı kalmış, özellikle NEP döneminde bunlara ayrılan bütçe kısıtlanmıştır.

Bunun yanı sıra kadınların özel hayatları da büyük değişime uğramıştır. Devlet tarafından tanınan tek nikahın resmi nikah olacağına dair karar verilmesi, evlilik yaşına dair yapılan düzenleme, daha önce belirtildiği üzere boşanma hakkı, devletin gözünde evlilik birliği dışında dünyaya gelen çocuğun statüsünün evlilik birliği içerisinde dünyaya gelen çocukla aynı kabul edilmesi gibi uygulamalar kadınlara partner seçiminde özgürlük tanımış; evliliğin bir zorunluluk olmaktan çıkarılması, serbest birliğin devlet tarafından kabul edilmesi kadınlar için cinsel bir devrim yaratmıştır. Ancak devletin gözünde cinsel özgürlüğün ve serbest birliğin toplum tarafından yanlış anlaşıldığını söylemek mümkündür zira V. İ. Lenin, “bir bardak su teorisi” gibi teorilerin komünistçe olmadığını, halkın yalnızca cinselliğe yönelmesine sebep olduğunu savunmuştur. Bu gibi görüşlerin tüm olumsuz yönlerine rağmen Sovyet toplumunda bir cinsel devrime sebep olduğu su götürmez bir gerçektir.

Sovyet Rusya fuhuşla da mücadele etmiştir. A. Kollontay, fuhuş konusunun üzerine özellikle eğilerek hem fuhşun insan psikolojisine etkisini hem de fuhuşla uğraşan

kadınların durumunu incelemiştir. Bu doğrultuda fuhuşla mücadele için ayrı birimler kurulmuş ancak ekonomik sorunların tam olarak ortadan kalkmaması sebebiyle fuhuşla mücadelede mutlak bir başarı elde edilememiştir.

Bu dönemde annenin ve çocuğun korunması, kadın ve çocuk sağlığı için de önemli adımlar atıldığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda ilk kez hamilelik yaşayan, bilinen bir rahatsızlığı olan kadınlara özel eğitimler verilmiş, çocuk bakımına dair konuyla ilgili eğitim almış yetkililer görevlendirilmiştir.

Sonuç olarak Sovyet Rusya’da kadın sorununun çözümüne yönelik önemli adımların atıldığını söylemek mümkündür. Dönemin şartları değerlendirildiğinde Sovyet Rusya’nın bu konuda attığı adımların oldukça değerli olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ülkenin ekonomik durumunda yaşanan bozulmalar ile bu kazanımlar zaman zaman duraksamış olsa da Sovyet Rusya, Lenin yaşadığı süre boyunca kadın sorununa yönelik politikasında istikrarlı bir duruş sergilemiş ve kadınların yaşam koşullarının her alanına dokunan çalışmalar yapmıştır.

Bu çalışmaların yapılmasında A. Kollontay’ın katkısı büyüktür. Neredeyse tüm çalışmalarında kadın sorununu gündeme getiren ve çözümüne dair bir program oluşturan Kollontay, edebi eserlerinde de kadınları merkeze alarak devrim öncesi ve sonrası hayatlarına ışık tutmuş, kadınların kazanması gerektiğini düşündüğü özellik ve alışkanlıklarla ilgili yol göstermiştir. 1923 yılında yayımlanan “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemesi de bunun örneklerindendir.

İlgili üçlemede yer alan öyküler sözcükbilimsel açıdan incelendiğinde öykülerdeki kelime seçiminin günlük konuşma dilinde sık kullanılan, kısa kelimelerden oluştuğunu, bunun yanı sıra kelime haznesinin çok geniş olmadığını söylemek mümkündür. Öyküler, sözdizimsel olarak incelendiğinde ise “Vasilisa Maligina” ve “Kız Kardeş” isimli öykülerdeki cümle uzunluğunun Rusça edebi metinlerdeki ortalama cümle uzunluğundan kısa olduğu, “Üç Kuşakta Aşk” isimli öyküdeki cümle uzunluğunun ise uzun olduğu

saptanmıştır. Bunun yanı sıra üç öyküde de ağırlıklı olarak basit cümle kullanımına yer verilmiştir. “Vasilisa Malıgına” ve “Kız Kardeş” isimli öykülerde tek ögeli cümle kullanımının yoğunlukta olduğu, “Üç Kuşakta Aşk” isimli öyküde ise tek ögeli cümleler yerine iki ögeli ya da çok ögeli cümlelere yer verildiği görülmüştür. Öyküler biçembilimsel açıdan incelendiğinde ise üç öyküde de anlatımı güçlendirmek ve duygusal yoğunluğu arttırmak amacıyla metafor, ellipsis, benzetme, ironi, tezatlık, mübalağa gibi söz sanatlarına ve retorik soru gibi retorik figürlere başvurulduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan analizler ve *Textometr* aracılığı ile edinilen veriler sonucunda ilgili üçlemede yer alan öykülerin 3.-4. sınıf seviyesindeki bir öğrencinin anlayacağı kadar basit bir dille yazıldığı saptanmıştır. Bunda, Kollontay’ın öyküleri kaleme alırken tüm kadınlara ulaşmayı hedeflemesinin rol oynadığını söylemek mümkündür. Zira “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçleme edebi değil, sosyo-kültürel yanı ağır basan ve topluma yön vermeyi amaçlayan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Kollontay, gerek herkesçe bilinen basit kelimelere, gerek kısa cümlelere yer vererek henüz okuma yazmayı yeni öğrenen ya da eğitim seviyesi çok yüksek olmayan kadınlar da dahil olmak üzere tüm kadınlara ulaşarak onların duygusal yaşamlarını yeniden düzenleyecek gücü kendilerinde bulmalarını ve kahramanlarla empati yaparak içsel değişimlerinde nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair bir yol haritası edinmelerini sağlamayı, yeni toplum yapısı oluşurken kadınların iç dünyasında da gerekli değişimin yaşanmasını hedeflemiştir. Bu hedefe ulaşabilmek adına öyküleri basit bir dille kaleme almış olmasına karşın söz sanatlarına ve retorik figürlere başvurarak öykülerdeki anlatımı güçlendirmiş, öykülerin etkisini artırmıştır. Bu bağlamda Kollontay’ın edebiyatı bir sanattan ziyade toplumu yönlendiren ve dönüştüren bir araç olarak gördüğünü söylemek mümkündür.

Eserde yer alan ilk uzun öykü olan “Vasilisa Malıgına”, Vasilisa isimli işçi bir kadının toplumdaki değişen konumunu, devrim mücadelesindeki aktif rolünü ele alırken

bir yandan da okuru onun özel yaşamına, iç dünyasına yönelik bir yolculuğa çıkarmaktadır. Öykünün kadın kahramanı Vasya, birçok yanıyla Aleksandra Kollontay’ın idealindeki “yeni kadın” portresine uygunken aşk hayatında zaman zaman geleneksel görüşlerin etkisinde olduğu görülmektedir ancak günün sonunda hamile olmasına rağmen ona ihanet eden Volodya ile ilişkisini sonlandırarak özgür ve kendi ayakları üzerinde duran bir kadın olarak yoluna devam etmiştir.

Derlemede yer alan “Kız Kardeş” isimli öykü ise kendisine ihanet eden eşinden ayrılarak işsiz olmasına rağmen mücadele etme kararı alan bir kadının hikayesine odaklanmaktadır. Öyküdeki kadının da tıpkı Vasya gibi ilişkisinin belli bir aşamasında affedici olma rolünü üstlendiği ve erkeğin ihanetini görmezden gelmeye çalıştığı, normalleştirdiği gözlemlenmektedir. Hikayedeki kadının bir isminin olmaması dikkat çekicidir. Zira yazarın kadına bir isim vermemesinden çoğu kadının onunla aynı kaderi paylaştığı çıkarımını yapmak mümkündür. Kadın kahramanın, eşinin eve getirdiği 19 yaşındaki seks işçiliği yapmak zorunda kalan kadınla kurduğu ilişki ise hem dönemin şartlarının kadınları yeniden seks işçiliği yapmak zorunda bıraktığının hem de kadınlar arasındaki dayanışmanın bir örneği niteliğindedir. Kadın, eşi olmadan maddi anlamda çok zorlanacağını bildiği halde kendisini daima yalnız bırakan, aldatan ve “zor duruma düşmüş bir yoldaştan faydalanan” eşini terk etmeye karar vermiştir. Bu anlamda öyküdeki kadın kahraman da Kollontay’ın idealindeki “yeni kadın” portresine uygundur.

Derlemedeki son öykü olan “Üç Kuşakta Aşk” ise önceki iki öyküden ayrılmaktadır. Zira devrim öncesi dönemde kadınların ikili ilişkilerdeki tutumları bu öyküde daha fazla öne çıkmaktadır. Hikayedeki kadınların her biri “yeni kadın” portresine birer örnek teşkil etmekle birlikte birbirlerinden çok farklı hayatlar yaşamakta, zaman zaman birbirlerini anlamamaktadır. Hikayedeki en çarpıcı özelliklerden biri özel yaşamın ve ilişkilerin zaman içerisindeki değişimine şahitlik etmemizi sağlamasıdır. 20 yaşında bir komünist olan Jenya’nın yaşadığı ilişkiler annesi tarafından desteklenmezken,

Jenya tıpkı Kollontay gibi toplumun ahlak konusundaki “iki yüzlülüğüne” baş kaldırmakta ve “Kanatsız Eros’u” kimsenin onayı olmadan yaşamaktadır. Öykü “bir bardak su” teorisinin de bir örneğini sunarken halkın ahlak anlayışındaki değişime ışık tutmaktadır. Bununla birlikte her bir kahramanın bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilen ve ilişkileri hayatının merkezine koymayan bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür. Bu özellik, Kollontay’ın kadınlarda olması gerektiğini düşündüğü bir özelliktir. Zira Kollontay, kadınların hayatlarının merkezine ilişkilerini ve hayatlarındaki erkeği koymalarının onları amaçsızlaştırdığını savunmuş, bunu ikili ilişkilerdeki en temel sorunlardan biri olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesindeki tüm kadınların “yeni kadının” bir örneğini teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bu sebepten Kollontay’ın toplumu değiştirme ve edebiyatı bunun için bir araç olarak kullanma hedeflerine yönelik kahramanlar yarattığını söylemek mümkündür. Ancak üçlemede görüldüğü üzere kahramanlardan birçoğu, özellikle Vasya ve “Kız Kardeş” öyküsündeki kadın kahraman, aşk hayatında mutsuzdur ve başta ilişkileri için birçok olumsuz deneyimi tolere etmeye çalışmıştır. Öykülerin toplumun bir yansıması olduğunu göz önünde bulundurursak Sovyet hükümetinin yasal ve toplumsal koşullarda yaptığı değişikliklerin duygusal ilişkilerde büyük bir devrime sebep olmadığını, erkeklerin kadınlar üzerindeki duygusal hakimiyetinin devam ettiğini, dolayısıyla aile yaşamında kadının henüz kurtuluşa ermediğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle kadın sorununun köklerinin devlet tarafından bulunarak bu konuda çözümler getirilmesinin yanı sıra bireylerin düşünce yapılarında ve duygusal dünyalarında da bir devrimin gerekli olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Zira devletin getirdiği birçok düzenleme hayata geçirilmiş olsa da aile yaşamında erkeğin hakimiyeti yalnızca erkeğin de aynı bilinç seviyesine erişmesiyle son bulabilmektedir. Dolayısıyla Sovyet Rusya kurulduğu 1917 yılından Lenin’in yaşamının sonuna kadar kadın sorununun çözümü konusunda çok büyük adımlar atmış olsa da halkta yerleşmiş olan geleneksel bakış açısı

henüz değiştirilemediğinden kadınların özel hayatlarında yaşadıkları sorunlar son bulmamıştır. Kollontay'ın edebi eserlerini bu bilinç ile kaleme aldığını söylemek mümkündür. Zira Sovyet Rusya'nın kuruluş sürecinde aktif rol alan, politikada sözü geçen, Jenotdellerin kurulmasına öncülük eden ve sonrasında diplomatik görevler ile Sovyet Rusya'yı ve Sovyetler Birliği'ni dünyada temsil eden Kollontay, devlet tarafından alınan kararların halkın düşünce yapısında köklü bir değişim için yeterli olmadığını görerek kadınlara farklı yollarla ulaşmaya ve onlardan “Yeni Sovyet Kadını” yaratmaya gayret etmiştir. Edebiyat ise bunun yollarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak günümüzde kadınların yaşam şartları çok daha iyi olmasına ve birçok ülkede hakları için daha az mücadele etmek durumunda olmalarına rağmen gerçek bir kadın kurtuluşundan söz edemememe sebebimiz, kadın sorununun güncelliğini korumasının en temel sebebi toplumsal dönüşümün sağlanamamış olmasıdır. Kadın sorununun çözümlüne dair atılan adımların halkın bilincinde bir karşılık bulması kadınlara verilen haklar kadar büyük bir önem taşımaktadır, dolayısıyla bu doğrultuda halkı eğitmek öncelikli hedeflerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

1. *1918 Sovyet Anayasası-İşçi Sınıfının İlk Anayasası* (1 b.). (2018). (F. Sözeri, Çev.) İstanbul: Ceylan Yayınları.
- 45 No'lu *Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi*. (2015, Haziran 18). 04 12, 2023 tarihinde Uluslararası Çalışma Örgütü: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377248/lang--tr/index.htm adresinden alındı
- 59 No'lu *Asgari Yaş (Sanayi) Sözleşmesi (Revize)*. (2015, Haziran 18). Uluslararası Çalışma Örgütü: https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377252/lang--tr/index.htm adresinden alındı
- Akbaş, F. (2020, Haziran). Feminizmin Tarihi Coğrafyası. *Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi*(2), s. 77-110.
- Akmanov, D. R. (2021). Printsip ravnopraviya: vzglyad cherez prizmu ideologiy i vremeni. *Voprosi rossiyskoy yustitsii*, s. 09-20.
- Aşkın, B. (2019). Aleksandra Kollontay'ın İşçi Arılarının Aşkı Üçlemesinden "Vasilissa Maligina" Adlı Romanının Feminist Edebiyat Kuramlarına Göre İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*(75), s. 203-212.
- Ayvazova, S. (1998). Russkiye jenshını v labirente ravnopraviya. (Oçerki političeskoy teorii i istorii. Dokumental'niye materialı). S. Ayvazova içinde, *Russkiye jenshını v labirente ravnopraviya. Oçerki političeskoy teorii i istorii. Dokumental'niye materialı* (s. 408). Moskva: PİK Русанова. <http://www.owl.ru/win/books/rw/index.htm> adresinden alındı
- Badcock, S., & Thorton, K. (2017, 09 23). Rol' jenshın v revolyutsii 1917-ogo: Krupskaya - ne tol'ko jena vojdy. (A. İsaçenko, Röportaj Yapan) [bbcrussian.com](https://www.bbc.com/russian/in-depth-41362783). 04 04, 2023 tarihinde BBC NEWS Russkaya Slujba: <https://www.bbc.com/russian/in-depth-41362783> adresinden alındı
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi*. 7, s. 1-30. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Bobileva, O. (1917). Privet russkoy rabotnitse. K. S. Yeremeyeva, M. S. Olminskiy, M. A. Savelyev, & M. İ. Ulyanova (Dü) içinde, *Pravda* (Cilt 1, s. 52-53). Leningrad: Priboy. <https://istmat.org/node/28027> adresinden alındı
- Clements, B. E. (1973, Temmuz). Emancipation Through Communism: The Ideology of A. M. Kollontay. *Slavic Review*, 32(2), s. 323-338. <https://www.jstor.org/stable/2495966> adresinden alındı
- Çistyakova, O. İ. (Dü.). (2004). *Oteçestvennoye zakonodatel'stvo XI-XX vekov: Posobiye dlya seminarov. Çast II (XX vek)*. Moskva: Yurist. Mayıs 03, 2023 tarihinde https://nnov.hse.ru/ba/law/igpr/sov_gos/ugkod_22 adresinden alındı
- Dekretı sovetskoy vlasti T. III. 11 iyulya - 9 noyabrya 1918 g.* (Cilt 3). (1964). Moskva: Politizdat. <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/9060-dekrety-sovetskoy-vlasti->

t-iii-11-iyulya-9-noyabrya-1918-g#mode/inspect/page/150/zoom/4 adresinden alındı

Dekretı Sovetskoy vlasti T. IV. 10 noyabrya 1918 g. - 31 marta 1919 g. (Cilt 4). (1968). Moskva: Politizdat. <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/9063-dekrety-sovetskoy-vlasti-t-iv-10-noyabrya-1918-g-31-marta-1919-g#mode/inspect/page/182/zoom/4> adresinden alındı

Dekretı Sovetskoy vlasti. T. 1. 25 oktyabrya 1917 g. - 16 marta 1918 g. (Cilt 1). (1957). Moskva: Politizdat. 04 12, 2023 tarihinde <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/9057-dekrety-sovetskoy-vlasti-t-i-25-oktyabrya-1917-g-locale-nil-16-marta-1918-g#mode/inspect/page/3/zoom/4> adresinden alındı

Engels, F. (2021). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (20 b.). (K. Somer, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

Eubanks Hayden, C. (1976). The Zhenotdel and the Bolshevik Party. *Russian History*, 3(2), s. 150-173. <https://www.jstor.org/stable/24649710> adresinden alındı

Field, K. L. (1982, Mart). Alexandra Kollontai: Precursor of Eurofeminism. *Dialectical Anthropology*, 6(3), s. 229-244. <https://www.jstor.org/stable/29790038> adresinden alındı

Glass, B. L., & Stolee, M. (1987, Kasım). Family Law in Soviet Russia, 1917-1945. *Journal of Marriage and Family*, 49(4), s. 893-902. www.jstor.org/stable/351982 adresinden alındı

Gök, A., & Kodaman, T. (2022, Haziran 6). Sovyetler Birliği'nde Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği. *DergiPark*(7), s. 19-52. doi:10.48068/rusad.1125677

Gürsoy, Y. (2019, Haziran 15). Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Aleksandra Kollontay'ın Vasilisa Malığına Romanı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(15), s. 407-417. doi:10.29000/rumelide.580696

Hasbulatova, O. A. (2017). Jenskoye dvijeniye v Rossii kak faktor sotsial'nogo progressa (1900-1917 gg.). *Jenşina v rossiyskom obşestve*(2), s. 5-14. doi:10.21064/WinRS.2017.2.1

Hasbulatova, O. A., & Smirnova, İ. N. (2022). Evolyutsiya jenskogo voprosa v rossiyskom obşestve (1900-2020). *Jenşina v rossiyskom obşestve*(1), s. 3-21. doi:10.21064/WinRS.2022.1.1

Hours of Work (Industry) Convention. (tarih yok). International Labour Organization: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C001:NO adresinden alındı

Jilyayeva, A. A. (2015). Pravovoye regulirovaniye bračno-semeynih otnoşeniyy v perviye godı sovetskoy vlasti (1917-1926). *Uçyonıye zapiski Orlovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnıye i sotsial'nyıe nauki*, s. 343-345.

Jukova, L. (1998). Sotsial'no-gigieničeskiye aspekty jenskoy prostitutsii v Rossii i SSSR (Konets XIX - pervaya četvert' XX veka. *Vestnik dermatologii i venerologii*(1), s.

66-68. Mayıs 4, 2023 tarihinde
<https://web.archive.org/web/20120822020851/http://nature.web.ru/db/msg.html?mid=1171344&s=> adresinden alındı

Kodeks zakonov o trude 1922 g. (tarih yok). 04 13, 2023 tarihinde Muzey istorii rossiyskih reform imeni P.A. Stolipina: <http://museumreforms.ru/node/13714> adresinden alındı

Kollontay, A. (1922). *Vasilisa Maligina*. <https://bookchain.ai/read/kollontay-a-m/vasilisa-malygina> adresinden alındı

Kollontay, A. (1923). *Lyubov' tryoh pokoleniy*. <https://bookchain.ai/read/kollontay-a-m/lyubov-treh-pokoleniy> adresinden alındı

Kollontay, A. (1923). *Syostri*. Kommunistka. Aralık 08, 2023 tarihinde https://coollib.net/b/517935-aleksandra-mihaylovna-kollontay-marksistskiy-feminizm-kollektsiya-tekstov-a-m-kollontay/read#n_139 adresinden alındı

Kollontay, A. (1996). *İşçi Arıların Aşkı* (2. b.). (G. Türkyılmaz, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.

Kollontay, A. (2016). *Marksizm ve Cinsel Devrim* (2. b.). (D. Okatan, Çev.) İstanbul: Ceylan Yayınlar.

Kollontay, A. (2022). *Sosyalist Mücadelede Kadınlar* (1 b.). (F. P. Arslan, Dü.) İstanbul: Yazılama.

Kollontay, A. (2022). *Svoboda i lyubov*. Moskva: Rodina.

Kollontay, A., & Zetkin, C. (2021). *Çego hotyat jenşini*. Moskva: İzdatel'stvo Rodina.

Krupskaya, N. (2013). *Vospominaniya*. (İ. Andreyev, Dü.) Moskva: RİPOL Klassik.

Kuzmenko, A. Y. (2015). İdeologiya i praktika cemeynoy politiki v poslerevoluytsionnoy Rossii (1917-1926 gg.). *Vestnik CurGU*, 4(10), s. 42-49.

Lapoşina, A. N., & Lebedeva, M. Y. (2021). *Tekstometr: onlayn-instrument opredeleniya erovnya slojnosti teksta po russkomu yazıku kak inostrannomu*. Aralık 08, 2023 tarihinde Textometr: <https://textometr.ru/> adresinden alındı

Lenin, V. İ. (2010). *Kadınların Kurtuluşu* (3. b.). (E. Yemenoğlu, Çev.) İstanbul: Akademi Yayın.

Lenin, V. İ. (tarih yok). *Proekt programmu naşey partii*. 04 13, 2023 tarihinde leninism.su: <https://leninism.su/works/42-tom-4/674-priject-prog-partei.html> adresinden alındı

Maksimov, A. A. (2016). Osobennosti pravovogo polojeniya jenşin v Sovetskoy Rossii. *Vestnik MİEP*(2 (23)), s. 130-139.

Marx, K., & Engels, F. (2021). *Komünist Manifesto*. (N. Satlıgan, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.

Marx, K., Engels, F., & Lenin, V. (2019). *Kadın ve Aile* (7 b.). (A. Gelen, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

- Mineeva, Y. K., & Semyonova, İ. Y. (2020). Rol' Jenotdela TSK RKP(b) po ukrepleniyu cem'i v Sovetskom gosudarstve (istoričeskiye uroki). *Sovremennaya hauçnaya mısl'*, s. 51-54. <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-zhenotdela-tsk-rkp-b-po-ukrepleniyu-semi-v-sovetskom-gosudarstve-istoricheskie-uroki-1919-1930-gg/viewer> adresinden alındı
- Mitina, N. G. (2007). Marksistkiy genderniy proekt. *Vestnik TGEU*(1), s. 114-126.
- Neverov, A. (2018). Bolşevik Marya. Ü. Özger (Dü.) içinde, *Devrim Öyküleri* (A. R. Dırık, Çev., Cilt 1, s. 47-56). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Novikov, S. G. (2012). Vospitaniye polovoy morali sovetskoy molodyoji: retrospektivniy vzglyad na diskussii 1920-h godov. *İstoriko-pedagogičeskiy jurnal*, s. 161-171.
- Osipoviç, T. (1994). "Novaya jenşina" v belletristike Aleksandri Kollontay. *Preobrajeniyе. Russkiy feministkiy jurnal*.(2), s. 66-71. Haziran 6, 2023 tarihinde https://a-z.ru/women_cd1/html/preobrazh_2_1994_b.htm adresinden alındı
- Özdemir, B. (2021). *Sovyetler Birliği'nde Komünist Kadın Hareketi (1919-1930)* (1 b.). (D. Gerçek, Dü.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Petrova, Y. İ. (2018). Sotsial'no-ekonomičeskiye aspektı likvidatsii negramotnosti sredi jenşin v SSSR v 1920-1930-e gg. *Vestnik Samarskogo universiteta. İstoriya, pedagogika, filologiya.*, 24(1), s. 81-87. doi:10.18287/2542-0445-2018-24-1-81-87
- Pokrovskaya, M. İ. (1914). Zakon i jizn'. S. Ayvazova içinde, *Russkiye jenşini v labirente ravnopraviya (Oçerki političeskoy teorii i istorii. Dokumental'niye materialı)* (s. 408). Moskva: RİK Rusanova. http://www.owl.ru/win/books/rw/s2_3.htm adresinden alındı
- Polyak, L. (1939). *Literaturnaya entsikolpediya* (Cilt 11). (P. İ. Lebedev-Polyanskiy, İ. M. Nusinov, & A. V. Lunaçarkiy, Dü) Moskva: Hudoj. lit. <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/le9/le9-5931.htm> adresinden alındı
- Puett, J. D. (2021, Ekim 1). Saint Agnes of Bohemia: A Thirteenth-Century Iconoclast and. *Religions*(12), s. 826. doi:<https://doi.org/10.3390/>
- Puşkaryöva, N. L. (1989). *Jenşini Drevney Rusi i Moskovskogo tsarstvo X-XII vv.* Moskva: Mısl'.
- Puşkaryöva, N. L. (2012). *Çastnaya jizn' jenşini v Drevney Rusi i Moskovii: nevesta, jena, lubovnitsa.* Moskva: Lomonosov.
- Razgovorniy stil'*. (tarih yok). Aralık 21, 2023 tarihinde MOODLE-Virtual'naya sreda obuçeniya KNİTU (KHTİ): <https://moodle.kstu.ru/mod/book/view.php?id=17800> adresinden alındı
- Romanov, P. (2018). Kuş Kirazı Olmadan. Ü. Özger (Dü.) içinde, *Devrim Öyküleri* (A. R. Dırık, Çev., Cilt 1, s. 113-130). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Romanov, P. (2018). Siyah Bazlamalar. Ü. Özger (Dü.) içinde, *Devrim Öyküleri* (A. R. Dırık, Çev., Cilt 1, s. 85-99). Ankara: Dipnot Yayınları.

- Rowbotham, S. (2020). *Kadınlar, Direniş ve Devrim*. (G. Göner, Dü., & S. Öncü, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Rudık, O. İ. (2014). Obşestvenno-političeskiye predposilki reformirovaniya bračnogo prava v 20-e godı XX veka. *Yuridečeskaya nauka i praktika: Vestnik Nijegorodskoy akademii MVD Rossii*, s. 222-225.
- Silvester. (2014, Eylül 23). *Kak jene s mujem sovetovat'sya kajdıy den'*. Aralık 05, 2023 tarihinde iamruss: <http://iamruss.ru/domostroy-39/> adresinden alındı
- Stites, R. (1976). Zhenotdel: Bolshevism and Russian Women, 1917-1930. *Russian History*, 3(2), s. 174-193. <https://www.jstor.org/stable/24649711> adresinden alındı
- Suldin, A. V. (2016). *İstoriya SSSR. Hronika velikoy strani. 1917-1991*. Moskva: AST.
- Şabanova, A. N. (1912). *Oçerk jenskogo dvijeniya v Rossii*. Sankt-Peterburg: Prosveşeniye.
- Şangina, İ. İ. (2008). *Russkiye devuşki*. Moskva: Azbuka-klassika.
- Şapovalova, Y. A. (2011). Gosudarstvennaya politika sovetskogo gosudarstva v otnoşenii abortov v 1920-1930-e gg.: ot razreneşeniya k polnomu zapretu. *Obşestvo: filosofiya, istoriya, kul'tura*(1-2), s. 96-99.
- Şarov, S. A. (tarih yok). *Statistika slov v russkom yazıke*. Aralık 11, 2023 tarihinde Lingvisto: http://lingvisto.org/artikoloj/ru_stat.html adresinden alındı
- Şelenkova, A. İ. (2021). İstoriya razvitiya gendernogo ravnopraviya v rossii. *Elektronniy nauçnyy jurnal "Nauka. Obşestvo. Gosudarstvo"*, 9(3), s. 37-45. doi:10.21685/2307-9525-2021-9-3-4
- Şihanov, N. A. (2020). Otvetstvennost' za prestupleniya protiv zdorov'ya i obşchestvennoy nraivstvennosti v sovetskiy period. *Agrarnoye i zemel'noye pravo*, s. 124-127. doi:10.47643/1815-1329_2020_10_124
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), s. 163-175.
- Temiztürk, H. (2019). Bingenli Hildegard: Orta Çağlı Bir Hristiyan Mistiğin Perspektifinden 'Öteki' Algısı. *Oksident*, 1(1), s. 23-39.
- Tsinçenko, G. M. (2015). Politika v otnoşenii sem'i v pervıye godı sovetskoy vlasti. *Vestnik Nijegorodskogo universiteta im. N. İ. Lobaçevskogo. Seriya: Sotsial'niye nauki*, 37(1), s. 174-182.
- Tsvetkova, Y. A. (2022, Ocak). Kontsepsiya "Novoy jenşini" v rabotah A.M. Kollontay. *Voprosı studentçeskoy nauki*, 65(1), s. 112-115.
- Vilks, A., & Tess, L. (2006, Ağustos 18). Prostitutsiya v SSSR. *Gazete "Noviy vzglyad"*(8), s. 03. Mayıs 5, 2023 tarihinde <http://www.newlookmedia.ru/?p=8193> adresinden alındı
- Volkova, Y. Y. (2017). Şto dala jenşinam revolyutsiya 1917 goda v Rossii? *Vestnik KGU*(4), s. 275-277.

- Wade, R. A. (2000). *The Russian Revolution, 1917*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walters, M. (2020). *Feminizm* (2 b.). (H. Gür, Çev.) Ankara: Dost.
- Yagovets, V. V. (2009). Status jensinı v drevnerusskom obşçestve (istoriografičeskiy i metodologičeskiy aspektı). *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta. İstoriya*(4), 144-151.
- Yantsen, İ. D., & Koroleva, S. P. (2019). Semeyno-braçniye otnoşeniya v SSSR v 1920-1930-e godı: ot defamilizatsii k klassičeskoy sovetskoy sem'ye. *Mejdunarodnyy jurnal gumanitarnih i yestestvennih nauk*, 4(2), s. 29-31. doi:10.24411/2500-1000-2019-10745
- Yegorişeva, İ. V. (2015). Ohrana materinstva mladençestva v perbiye godı deyatel'nosti narodnogo komissariata zdavoohraneniya RSFSR. *Byulleten' Natsional'nogo nauçno-issledovatel'skogo instituta obşestvennogo zdorov'ya imeni N. A. Semaşko*, s. 29-36. <https://cyberleninka.ru/article/n/ohrana-materinstva-i-mladenchestva-v-pervye-gody-deyatelnosti-narodnogo-komissariata-zdavoohraneniya-rsfsr/viewer> adresinden alındı
- Yermakov, V. G., & Moskalenko, S. A. (2013). Razvitiye printsipa ravenstva prav i svobod mujçin i jensin v Rossii. *Nauçniye vedomosti*(24), s. 81-88.
- Yukina, İ. (2007). *Russkiy feminizm kak vizov sovremennosti*. (T. A. Meleşko, Dü.) Sankt-Peterburg: Aleteyya.
- Zetkin, C. (1960). *Ausgewählte Reden und Schriften* (Cilt 3). Berlin: Dietz Verlag Berlin.

1917 год

ОБРАЩЕНИЕ ПЕТРОГРАДСКОГО ВОЕННО-РЕВОЛЮЦИОННОГО
КОМИТЕТА¹

К ГРАЖДНАМ РОССИИ!

Временное правительство низложено. Государственная власть перешла в руки органа Петроградского Совета рабочих и солдатских депутатов, Военно-революционного комитета, стоящего во главе петроградского пролетариата и гарнизона.

Дело, за которое боролся народ, немедленное предложение демократического мира, отмена помещичьей собственности на землю, рабочий контроль над производством, создание Советского правительства — это дело обеспечено.

Да здравствует революция рабочих, солдат и крестьян!²

Военно-революционный комитет
при Петроградском Совете рабочих
и солдатских депутатов
25 октября 1917 г.
10 ч. утра

1. ДЕКРЕТ ВТОРОГО ВСЕРОССИЙСКОГО СЪЕЗДА СОВЕТОВ
ОБ ОБРАЗОВАНИИ РАБОЧЕГО И КРЕСТЬЯНСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА³

Всероссийский съезд Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов постановляет⁴:

Образовать для управления страной, впредь до созыва Учредительного собрания, Временное рабочее и крестьянское правительство, которое будет именоваться Советом Народных Комиссаров. Заведывание отдельными отраслями государственной жизни поручается комиссиям, состав которых должен обеспечить проведение в жизнь провозглашенной съездом программы, в тесном единении с массовыми организациями рабочих, работниц, матросов,

¹ Известия. — 1917. — № 208. — 27 октября; «Рабочий Путь». — 1917. — № 46. — 26 октября; «Рабочий и Солдат». — 1917. — № 8. — 25 октября; Декреты Советской Власти. — М., 1957. — Т. I. — С. 1. — № 1.

² В «Рабочем и Солдате»: революция солдат, рабочих и крестьян!

³ Газета. — 1917. — № 1, 18. — 28 октября и 25 ноября; «Правда». — 1917. — № 171. — 28 октября; «Рабочий и Солдат». — 1917. — № 10. — 27 октября; Собр. Узак. — № 1. — Ст. 1.

⁴ Всероссийский постановляет — в Собрании Узаконений нет.

Ек 1. Декрет Второго Всероссийского съезда Советов об образовании Рабочего и Крестьянского Правительств

ЦѢНА:
въ Петроградѣ 15 коп.
на ст. жел. д. 18 коп.

Декретъ о мирѣ,
принятый единогласно на засѣданіи Все-
россійскаго Съѣзда Совѣтовъ Рабочихъ,
Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ
26 октября 1917 г.

Решение и осуществление проекта «Солнечный ветер» в СССР было принято в 1976 году. До этого времени в Советском Союзе не было ни одного космического аппарата, предназначенного для изучения солнечного ветра. В то время, когда в США и Японии уже были запущены аппараты, изучающие солнечный ветер, в СССР не было ни одного аппарата, предназначенного для изучения солнечного ветра. В то время, когда в США и Японии уже были запущены аппараты, изучающие солнечный ветер, в СССР не было ни одного аппарата, предназначенного для изучения солнечного ветра.

Декрет о мире

Ек 2. Декрет о земле

16 сентября. Декрет ВЦИК о заработной плате рабочих и служащих.

Проект: «Протоколы», стр. 159—162.

Декрет:

Копия, в протоколе ВЦИК № 4. ЦГАОР, ф. 1235, оп. 20, ед. хр. 4, лл. 42—46.
«Известия» № 210, 27 сентября; «Известия» №№ 201 и 206, 17 и 22 сентября; «Собрание Указаний» № 69, ст. 747; «Протоколы», стр. 16—20.

ДЕКРЕТ О ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЕ¹

1. Устанавливается наименьшая заработная плата взрослому рабочему, без различия пола, 15 руб. 60 коп. в рабочий день для г. Москвы.

2. Из расчета установленной для г. Москвы наименьшей нормы заработной платы устанавливаются, согласно приложенному расписанию, наименьшие нормы и для других местностей Российской Социалистической Федеративной Республики.

3. Декрет обязательно распространяется только на рабочих и служащих, получающих заработную плату, определяемую тарифами или тарифными договорами, установленным порядком утвержденными, а также на служащих советских учреждений.

4. Декрет входит в силу с 1 сентября 1918 г. и обратной силы не имеет.

5. Согласно установленной минимальной норме заработной платы должны быть приведены в соответствие согласно особому положению (см. ниже), разработанному Народным комиссариатом труда совместно с Всероссийским центральным советом профессиональных союзов, и все другие ставки, имеющиеся в тарифах для труда различной специальности, квалификации, взрослых и подростков.

¹ В «Известиях» № 210 далее: Вследствие допущенных в значительном числе корректурных ошибок и пропусков (см. «Известия ЦИК» № 206) печатается по распоряжению Председателя Всероссийского ЦИК Советов т. Свердлова вновь в исправленном виде. Неисправности текстов копии и других источников в сносках не приводятся.

Ек 3. Декрет ВЦИК о заработной плате рабочих и служащих

С. Г. Шаталов

Издание официальное.

Р. С. Ф. С. Р.

НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ТРУДА.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

КОДЕКС ЗАКОНОВ о ТРУДЕ 1922 года.

Утвержден IV Сессией Всероссийского
Центрального Исполнительного Комитета
Советов 30 октября 1922 г.

Приложение. Алфавитно-предметный указатель.

Издательство НКТ. „Вопросы Труда“.
МОСКВА.

Ек 4. КзоТ

Весь служебный и технический персонал обязан остаться на местах и исполнять свои обязанности.

За самовольное оставление занимаемой должности или саботаж виновные будут преданы революционному суду.

Порядок управления делами о-ва в Петрограде и условия передачи отдельных заводов, предприятий и отраслей в временное ведение местных советов рабочих и солдатских депутатов, фабрично-заводских комитетов и подобных учреждений будут определены особыми постановлениями Народного Комиссара торговли и промышленности.

За Председателя Совета Народных Комиссаров Сталин.

Народные Комиссары: В. Трутовский, Алгасов и Петровский.

Управляющий делами Совета Бонч-Бруевич.

27 декабря 1917 года.

Распубликовано в № 44 Газеты Временного Рабочего и Крестьянского Правительства от 30 декабря 1917 года.

Декрет по Комиссариату Государственного Призрения.

193 Об организации коллегии по охране и обеспечению материнства и младенчества.

Для разработки вопросов и проведения неотложных мероприятий по охране и обеспечению материнства, как социальной функции женщины, и по охране младенчества, как прямой обязанности государства, назначается коллегия в составе: М. П. Шувалова, Ф. К. Скибинского, Е. Н. Миндлинг, Л. Прохоровой, Н. Д. Королева и А. М. Коллонтай. Коллегии этой предлагаю немедленно организовать при главном управлении Министерства «Отдел по охране материнства и младенчества» и принять в него все материалы и имущество бывшего Всероссийского попечительства по охране материнства, а также и денежные суммы, если таковые у попечительства окажутся.

Коллегия должна немедленно приступить к созданию в помещениях женского института императора Николая I и женского Александрийского училища (Мойка, 48 и 50) — «Дворца Материнства», как центрального учреждения Всероссийской государственной организации по охране в Республике материнства и младенчества.

Народный Комиссар Государственного Призрения А. Коллонтай.

Распубликован в № 45 Газеты Временного Рабочего и Крестьянского Правительства от 31 декабря 1917 года.

Ек 5. Декрет по Комиссариату Государственного Призрения

требований рабочих масс, создало в деле родовспоможения беднейшему населению так наз. „повивальные институты“ и „родовспомогательные заведения для бедных“. Многие из этих учреждений, под лицемерной вывеской „для бедных“, широко раскрывали свои услужливые объятия буржуазным и даже богатым придворным кругам общества, а „бедной“, рабочей матери предоставляли главную роль в рядах учебного материала за право рождения не на улице. В целях скорейшего прекращения в корне такой эксплуатации имущими классами учреждений, созданных государством для бедных, все родовспомогательные, повивально-гинекологические и прочие однородные учреждения, состоящие в ведении Комиссариата Государственного Призрения, передаются в Отдел Охраны Материнства и Младенчества для реформирования их на следующих главных основаниях:

1. Учреждения ставят своей прямой задачей обеспечение соответствующей всесторонней помощью работниц и малоимущих трудящихся женщин, в выполнении ими социальной функции деторождения и первоначального воспитания младенца.

2. В целях прекращения злоупотреблений, связанных с получением всякого вида вознаграждения за оказание в учреждениях медицинской помощи, весь обслуживающий учреждения медицинский и прочий персонал должен быть обеспечен достаточным содержанием от государства, и всякое использование служащими государственных учреждений для частных материальных выгод должно преследоваться.

3. Никто не имеет права смотреть на женщину в период выполнения ею священного, но мучительного для нее гражданского долга, как на жертву науки, обреченную служить материалом для первоначального обучения повивальному искусству лиц, не имеющих ни достаточной предварительной подготовки, ни даже ясного представления о том преступлении, в отношении матери и ребенка, которое они порой бессознательно и безнаказанно совершают. Существующие при учреждениях Комиссариата Государственного Призрения одногодичные повивальные школы, как идущие вразрез с основными принципами морали, медицины и педагогики, упраздняются. Слушательницы двухгодичных „аку-

ДЕКРЕТ
О ПЕРЕЧИСЛЕНИИ ПО СМЕТЕ КОМИССАРИАТА
ЗЕМЛЕДЕЛИЯ ИЗ § 5, СТ. 1, В § 4, СТ. 1, В § 1, СТ. 1,
СТ. 2, СТ. 4, СТ. 5, ЛИТ. А И ЛИТ. Б, СТ. 6
И В § ОСОБЫЙ ПОСЛЕДНИЙ

Постановлено: Перечислить в целях усиления средств на культурно-просветительные цели Комиссариата из § 5, ст. 1 по счету — «Кредит» в § 4 расходной сметы по ст. 1 — 500 000 руб., в § 1 на содержание центральных учреждений — 50 000 руб., из них в ¹ ст. 1 — 5000 руб., ст. 2 — 5000 руб., ст. 4 — 5000 руб., ст. 5, лит. А — 20 000 руб., лит. Б — 5000 руб., ст. 6 — 10 000 руб., и в § особый последний — 195 000 руб., из них на выдачу служащим процентных добавок 95 000 руб., на расходы военного времени — 100 000 руб.

Совет Народных Комиссаров ².

15 декабря 1917 г.

Декрет был принят на заседании СНК 15 (28) декабря.

163

16(29) декабря. Декрет ВЦИК и СНК о расторжении брака.

Пр о е к т ы: «Газета» № 5, 5 ноября; «Правда» (вечерний выпуск) № 18, 22 ноября; «Протоколы», стр. 143—144

Д е к р е т:

Подлинник, 1 л. Архив, ф. 2, оп. 1, ед. хр. 4988.

«Газета» № 36, 19 декабря; «Правда» № 218, 19 декабря; «Собрание Узаконений» № 10, ст. 152.

ДЕКРЕТ
О РАСТОРЖЕНИИ БРАКА

1. Брак расторгается вследствие просьбы о том обонх супругов или, хотя бы, одного из них.

2. Означенная просьба подается, согласно правилам о местной подсудности, в местный суд.

П р и м е ч а н и е. Заявление о расторжении брака по обоюдному соглашению может быть подано и непосредственно в Отдел записей браков, в котором хранится запись о заключении данного брака, каковой отдел заносит в книгу запись о расторжении брака и выдает о том свидетельство.

¹ В копии описки, перешедшая в печатные издания: из.

² В копии далее: С подлинным верно. Секретарь Совета Народных Комиссаров Н. Горбунов. Петроград. 15 декабря 1917 г.

Ек 7. Декрет ВЦИК и СНК о расторжении брака

3. В назначенный для рассмотрения просьбы о расторжении брака день местный судья¹ вызывает обоих супругов или их поверенных.

4. Если место жительства супруга, подлежащего вызову, неизвестно, то подача просьбы о расторжении брака допускается по последнему известному просителю месту жительства отсутствующего супруга или по месту жительства просителя с указанием, однако, суду последнего известного ему места жительства ответчика.

5. Если место жительства супруга, подлежащего вызову, неизвестно, то день заседания по делу назначается не ранее истечения двух месяцев со дня напечатания публикации о вызове в местной правительственной газете, а повестка посылается по указанному просителем последнему известному месту жительства ответчика.

6. Убедившись в том, что просьба о расторжении брака исходит действительно от обоих супругов или одного из них, судья единолично постановляет определение о расторжении брака, в чем и выдает супругам свидетельство. Одновременно с этим судья сообщает копию своего определения в тот² Отдел записей браков, где расторгнутый брак был совершен и³ где хранится относящаяся к сему браку книга записей браков.

7. При расторжении брака по взаимному согласию супруги обязаны в поданном заявлении указать, какие фамилии будут впредь носить разведенные супруги и их дети. При расторжении же брака по заявлению одного из супругов и при отсутствии между супругами по сему предмету соглашения разведенные супруги сохраняют свою добрачную фамилию, фамилию же детей определяет судья, а в случае спора сторон — местный суд.

8. В случае соглашения о том супругов, судья, одновременно с постановлением о расторжении брака, определяет, у кого из родителей остаются⁴ несовершеннолетние дети, прижитые в браке, и кто из супругов и в какой мере должен нести издержки по содержанию и воспитанию детей, равно как и о том, обязан ли муж и в каком размере доставлять пропитание и содержание своей разведенной жене.

9. Если же соглашение достигнуто не будет, то участие мужа в доставлении разведенной жене своей пропитания и содержания при неимении или недостаточности у нее собственных средств и при неспособности ее к труду, а также вопрос о том, у кого должны оставаться дети, решаются общесловесным порядком в местном суде,

¹ В «Правде»: суд.

² тот в «Газете» и «Собрании Указаний» нет; исправлено по подлиннику и «Правде».

³ В подлиннике: или.

⁴ В подлиннике и «Правде»: должны оставаться.

Ек 7. Декрет ВЦИК и СНК о расторжении брака

независимо от суммы ¹ иска. Судья, незамедлительно постановив единоличное ² определение о расторжении брака, определяет временно, до решения спора, судьбу детей, а равно решает вопрос о временном содержании как детей, так и жены, если она в том нуждается.

10. Дела о признании браков незаконными или недействительными подлежат впредь ведению местного суда.

11. Действие этого ³ закона распространяется на всех граждан Российской Республики, вне зависимости от принадлежности их к тому или иному вероисповедному культу.

12. Все ныне производящиеся в духовных консисториях ведомства православного и прочих исповеданий, в правительствующем синоде и всяких учреждениях иных христианских и иноверных исповеданий и у должностных лиц по управлению духовных дел всяких исповеданий дела о расторжении браков, по коим не постановлено решений или постановленные ⁴ решения еще не вступили в законную силу, признаются силою сего закона уничтоженными и подлежащими ⁵, со всеми архивами находившихся в производстве вышеназванных учреждений и лиц бракоразводных дел, немедленной передаче для хранения в местные окружные суды. Сторонам же предоставляется право, не выжидая прекращения прежнего дела, заявить новую просьбу о расторжении брака по настоящему декрету, причем относительно отсутствующих новая публикация (пп. 4 и 5) не обязательна, если таковая была уже произведена в прежнем порядке.

Председатель Центрального Исполнительного Комитета
Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов
Я. Свердлов.

Председатель Совета Народных Комиссаров
В. Ульянов (Ленин) ⁶.

Управляющий делами Совета Народных Комиссаров
Бонч-Бруевич.

Секретарь Н. Горбунов.

Проекты декретов о гражданском браке (см. № 171) и о расторжении брака были впервые поставлены на повестку дня СНК 18 ноября (1 декабря); решено было отложить обсуждение их до следующего заседания. На заседании СНК 19 ноября (2 декабря) было постановлено передать проекты на рассмотрение Народного комиссариата юстиции. На заседании 20 ноября (3 декабря) вопрос об этих проектах был поставлен вновь, но был снят с повестки ввиду передачи

¹ В подлиннике и «Правде»: цены.

² В подлиннике: единолично.

³ В подлиннике: сего.

⁴ постановленные в «Правде» нет.

⁵ В подлиннике далее: вместе.

⁶ В подлиннике далее подписей нет; в «Правде» подпись В. И. Ленина помещена выше подписи Я. М. Свердлова.

Ек 7. Декрет ВЦИК и СНК о расторжении брака

их на обсуждение фракций. Во ВЦИК на повестках заседаний, начиная с 24 ноября (7 декабря), стояли оба проекта, но обсуждались они только 12(25) декабря, когда были приняты и переданы в Президиум для редактирования. На заседании СНК 16(29) декабря оба проекта, одобренные ВЦИК, были утверждены.

164

16(29) декабря. Декрет о запрещении сделок с недвижимостью.

Проект, 1 л.; с пометкой В. И. Ленина об утверждении; пометки: Н. П. Горбунова — Опубликовать. Послать телеграфно по разным городам с просьбой рассылать по Советам уездным; оригинал вернуть мне. Н. Горбунов и другой рукой — № 92 || Протокол 27. Пункт 6-й; печать: Управление делами Крестьянск. и Рабоч. правительства Республики России. Архив, ф. 2, оп. 1, ед. хр. 4987.

«Правда» № 217, 17 декабря; «Газета» № 36, 19 декабря; «Известия» № 254, 17 декабря; «Собрание Указаний» № 10, ст. 154.

ЗАПРЕЩЕНИЕ СДЕЛОК С НЕДВИЖИМОСТЬЮ

1. С 18 декабря 1917 г., ввиду предстоящего обобществления городской земли, приостанавливаются какие бы то ни было сделки по продаже, покупке, залугу и т. д. всех недвижимостей и земель в городах.

2. Советам рабочих и солдатских депутатов и городским самоуправлениям предписывается установить наблюдение за исполнением нотариусами настоящего постановления.

3. Лица, продолжающие продажу и покупку и т. д. недвижимых имуществ и земли и не подчиняющиеся настоящему постановлению, по решению местных судов подлежат денежным взысканиям вплоть до конфискации имущества.

4. Настоящее постановление вводится в действие по телеграфу.

Принято Коллегией 14 декабря.

В. Трутовский. Г. Петровский.

Принято.

Предс[едатель] С[овета] Н[ародных] Ком[иссаров]
В. Ульянов (Ленин).

Управляющий делами Бонч-Бруевич.

Секретарь Н. Горбунов.

Декрет был принят на заседании СНК 16(29) декабря.

Ек 7. Декрет ВЦИК и СНК о расторжении брака

К декрету о гражданском браке, о детях и о ведении книг актов состояния.

КНИГА ЗАПИСЕЙ БРАКОВ ЗА ГОД

3a 200

Отдел записей браков управы

Отдел записей браков

На основании декрета Совета Народных Комиссаров
от 18 декабря 1917 года.

• • • • •
• • • • • управы

Выпись из книги записей браков

за год

[illegible]

Т О Ж Е

Заявляем о добровольном вступлении в брак
и об отсутствии законных препятствий.

Председатель отдела

Подпись жениха

Секретарь

Подпись невесты

М. П.

Бракъ заключенъ в присутствіи нашемъ.

С подлинным верно:

Председатель отдела

Секретарь

M. II.

Ек 8. Декрет ВЦИК и СНК о гражданском браке, о детях и о ведении книг актов состояния

За год

Отдел записей рождений управы
Выпись из книги рождений за год

T O J E

Председатель отдела:
Секретарь:
М. П.

С подлинным верно:

3a . . . 200

Отдел записей смер-
тей управы
Выпись из книги смер-
тей за год

Т О Ж Е

Председатель отдела:
Секретарь:
М. П.

С подлинным верно:

235

Постановление Народных Комиссариатов Здравоохранения и Юстиции.

471. Об охране здоровья женщин.

За последние десятилетия как на Западе, так и у нас возрастает число женщин, прибегающих к прерыванию своей беременности.

Законодательства всех стран борются с этим злом путем наложения как для женщины, решившейся на выкидыш, так и для врача, его произведшего.

Не приводя и положительным результатам, этот метод борьбы затеял эту операцию в подполье и страдал женщину жертвой корыстных и часто невежественных абортистов, которые на тайной операции считали себе прощенье.

В результате до 50% женщин заболевают от заражения и до 4% из них умирают.

Рабочо-крестьянское правительство учитывает все зло этого явления для коллектива. Путем укрепления социалистического строя и агитации против абортов среди масс трудящихся женского населения, оно борется с этим злом и широко осуществляет принципы охраны Материнства и Младенчества, превращает постепенное исчезновение этого явления.

Но пока моральные пережитки прошлого и тяжелые экономические условия настоящего еще вынуждают часть женщин решаться на эту операцию, Народный Комиссариат Здравоохранения и Народный Комиссариат Юстиции, охраняя здоровье женщины и интересы расы от невежественных и корыстных хищников, и считая метод репрессий в этой области абсолютно не достигавшим цели, постановляют:

I. Допускается бесплатное производство операции по неумышленному прерыванию беременности в обстановке советских больниц, где обеспечивается ее максимальная безопасность.

II. Абсолютно запрещается производство этой операции кому бы то ни было, кроме врача.

III. Виновные в производстве этой операции алушеры или бабы лишаются права практики и предаются Народному Суду.

IV. Врач, произведший операцию плодохватания в порядке частной практики с корыстной целью, также предается суду.

Подписали: Народный Комиссар Здравоохранения *Н. Семашко*.

Народный Комиссар Юстиции *Курский*.

Распублковано в № 259 Известий Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Советов от 18 ноября 1920 г.

Ек 9. Постановление Народных Комиссариатов Здравоохранения и Юстиции

**SOVYET RUSYA’NIN 1917-1924 CİNSİYET POLİTİKASI IŞIĞINDA
ALEKSANDRA KOLLONTAY’IN İŞÇİ ARILARIN AŞKI ESERİNDE YENİ
KADIN PORTRESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Kıymet Aybüke AKBAŞ

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ÖZET

Kadın sorunu günümüzde de güncelliğini koruyan ve tartışılan konulardan biri olmasının yanı sıra kadınların yaşamını doğrudan etkileyen bir meseledir. Bu soruna yüzyıllardır farklı yaklaşımlar doğrultusunda farklı çözümler getirilmeye çalışılsa da bir toplumda kadınların konumunun en önemli belirleyicilerinden biri devletin ideolojisidir. Bu bağlamda Sovyet Rusya’nın 1917-1924 yılları arasında kadın sorununu Marksist bir bakış açısı ile çözmek için çeşitli girişimlerde bulunduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte edebiyat, dönemin ideolojik yapısını ve toplumun bakış açısını anlamak açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu noktada Sovyet Rusya’nın kadın sorununun çözümüne yönelik uygulama ve kararlarının planlanmasında ve hayata geçmesinde büyük rol oynayan A. Kollontay, kadın sorununa dair görüşlerini ve çözüm önerilerini politik metinlerde anlatmasının yanı sıra edebi eserler de vererek Sovyet döneminde ve öncesinde kadın sorununa farklı perspektiflerden yaklaşmış, idealindeki “yeni kadın” portresini edebi eserlerinde yansıtmış ve edebiyatı toplumu yönlendirmek ve yeniden inşa etmek için bir araç olarak kullanmıştır. Kollontay’ın “İşçi Arıların Aşkı” isimli üçlemesi

Sovyet kadınlarına ulaşma konusunda büyük bir önem arz etmektedir. Çalışmamızda dünyada ve Rusya’da kadın hareketinin ortaya çıkış süreci ve geçirdiği değişim ile Sovyet Rusya’da kadınların kazanımları farklı açılardan ele alınmış, Sovyet Rusya’nın kadın sorununa yönelik politikası ışığında “İşçi Arıların Aşkı” üçlemesinde yeni kadın portresi ve edebiyatın toplumu yönlendirmek ve yeniden inşa etmek için bir araç olarak nasıl kullanıldığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sovyet Rusya, Kadın Sorunu, Aleksandra Kollontay, Feminizm, Sosyalizm, Yeni Kadın, Edebiyat*

**THE PORTRAIT OF NEW WOMAN IN ALEKSANDRA KOLLONTAY’S
LOVE OF WORKER BEES IN LIGHT OF THE GENDER POLITICS OF
SOVIET RUSSIA IN 1917-1924**

(M.A. Thesis)

Kıymet Aybüke AKBAŞ

ANKARA UNIVERSITY

THE INSTITUT OF SOCIAL SCIENCES

ABSTRACT

In addition to being one of the issues that are still up-to-date and discussed today, the woman question is an issue that directly affects women's lives. Although different solutions have been tried to be provided to this problem for centuries in line with different approaches, one of the most important determinants of the position of women in a society is the ideology of the state. In this context, it is possible to say that Soviet Russia made various attempts to solve the women's problem from a Marxist perspective between 1917-1924. However, literature is an important resource in terms of understanding the ideological structure of the period and the perspective of the society. At this point, A. Kollontay played a major role in the planning and implementation of Soviet Russia's practices and decisions for the solution of the women's problem. Kollontay, approached the women's problem from different perspectives before and during the Soviet period, by producing literary works as well as explaining her views and solution proposals on the

woman question in political texts. Thus, Kollontay reflected her ideal portrait of “new woman” in her literary works and used literature as a tool to guide and rebuild society. In this context, her trilogy named “Love of Worker Bees” is of great importance in contact Soviet women. In this study, the emergence of the women's movement and its changing process in the world and in Russia, and the achievements of women in Soviet Russia were discussed from different perspectives, and the new woman portrait in the “Love of Worker Bees” trilogy and the ways of using literature as a tool to guide and rebuild society were examined in light of Soviet Russia's policy towards the women's problem.

Key Words: *Soviet Russia, The Woman Question, Aleksandra Kollontay, Feminism, Socialism, New Woman, Literature*